

**Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Πολυτεχνική Σχολή
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας & Περιφερειακής Ανάπτυξης**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Εφαρμογή των Αγροπεριβαλλοντικών Προγραμμάτων στην Ελλάδα

Λεονταράκη Βασιλική

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: κα Χριστοπούλου Όλγα

Βόλος, Ιούλιος 2010

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ & ΚΕΝΤΡΟ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 8620/1
Ημερ. Εισ.: 21-07-2010
Δωρεά: Συγγραφέα
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΜΧΠΠΑ
2010
ΛΕΟ

Περίληψη

Στα πρώτα κεφάλαια αυτής της εργασίας γίνεται μία περιληπτική αναφορά στην ΚΑΠ, στα βασικά χαρακτηριστικά της, στις αρχές και τους στόχους της. Επίσης, γίνεται περιγραφή της διαχρονικής εξέλιξής της από το 1962 μέχρι σήμερα. Βάσει των κατευθυντήριων αρχών της ΚΑΠ θεσπίστηκαν προγράμματα για τη βελτίωση του αγροτικού χώρου στα οποία ενσωματώθηκαν τα Αγροπεριβαλλοντικά Προγράμματα. Τα Αγροπεριβαλλοντικά Μέτρα αποτελούν μέσα πολιτικής που αποσκοπούν στη βελτίωση της περιβαλλοντικής διαχείρισης στον αγροτικό χώρο.

Η Ελλάδα άρχισε να εφαρμόζει Αγροπεριβαλλοντικά Προγράμματα το 1995 βασισμένη στον Κανονισμό 2078/92 του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Στην παρούσα εργασία γίνεται συνοπτική περιγραφή των προγραμμάτων αυτών, των στόχων τους και των επιπτώσεών τους στο περιβάλλον. Στη συνέχεια αναλύεται το κάθε Αγροπεριβαλλοντικό Μέτρο ξεχωριστά σε μία προσπάθεια αξιολόγησης του βαθμού εφαρμογής τους στην Ελλάδα σε φυσικό, περιβαλλοντικό και οικονομικό επίπεδο.

Τέλος, παρουσιάζονται τα βασικά συμπεράσματα που προέκυψαν από την ανάλυση και τα σχετικά προβλήματα που παρουσιάστηκαν κατά την υλοποίησή τους, καθώς και μερικές προτάσεις για την αποτελεσματικότερη εφαρμογή τους και την καλύτερη προσαρμογή τους στην ελληνική πραγματικότητα.

Κλειδιά: Κοινή Αγροτική Πολιτική, Αγροτική Ανάπτυξη, Αγροπεριβαλλοντικά Προγράμματα, Προστασία του Περιβάλλοντος, Αγροπεριβαλλοντικοί Δείκτες

Summary

The first chapters of this paper deals with a summary report on the CAP, its basic characteristics, principles and objectives, as well as its development from 1962 up to the present day. Programmes, which are based on the guiding principles of the CAP, were introduced for the development of the Agri-environmental Programmes. Agri-environmental measures are means of policy intended to improve environmental management in rural areas.

Greece embarked on implementing Agri-environmental Programmes in 1995 according to Regulation 2078/92 of the Council of European Community. A concise description of these programmes, their objectives and their impact on the environment is presented in this paper. Next, each Agri-environmental Programme is analysed separately in an attempt to access the degree of its implementation in Greece on a natural, environmental and financial level.

Finally, key findings emerged from the analysis of the measures and problems encountered in their implementation are presented. Furthermore, certain proposals are made for the more effective implementation and better adaptation of these programmes to the Greek reality.

Key Words: Common Agricultural Policy (CAP), Rural Development, Agri-environmental Programmes, Protection of the Environment, Agri-environmental Indicators

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

Α

Α.Ε.Π. Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Α.Π. Άξονες Προτεραιότητας

Γ

ΓΜ Αγροπεριβαλλοντικά Μέτρα

Δ

Δ.Δ Δημόσια Δαπάνη

Ε

ΕΑΕ Ενιαία Αποδεδειγμένη Ενίσχυση

Ε.Γ.Τ.Α.Α. Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης

Ε.Γ.Τ.Π.Ε.Ε. Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων

Ε.Ε. Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΘΙΑΓΕ Εθνικό Ίδρυμα Αγροτικής Έρευνας

ΕΚ Ευρωπαϊκή Κοινότητα

Ε.Κ.Π.Α.Α. Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος και Αειφόρου Ανάπτυξης

Ε.Μ.Π. Τομέας Υδάτινων Πόρων

ΕΟΚ Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα

Ε.Π.Α.Α. Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης 2000-2006

Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ. Έγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης και
Ανασυγκρότησης της Υπαιθρου 2000-2006

ΕΠΠΕ Ειδικό παραδοσιακό προϊόν εγγυημένο

Ε.Σ.Σ.Α.Α. Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης

Ι

ΙΓΜΕ Ινστιτούτο Γεωλογικών και Μεταλλευτικών Ερευνών

Κ

ΚΑΠ Κοινή Αγροτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΚΕΠΕ Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών

ΚΟΑ Κοινή Οργάνωση των Γεωργικών Αγορών

Κ.Ο.Γ.Π. Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής

Μ

μ. Μέτρα

ΜΜΕ Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας

ΜΜΖ Μονάδες Μεγάλων Ζώων

ΜΖΚ Μονάδες Ζωικού Κεφαλαίου

Ο

Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε. Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων
Προσανατολισμού και Εγγυήσεων

Π

Π.Α.Α. Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης “Αλέξανδρος Μπαλατατζής” 2007
-2013

Π.Γ.Δ.Μ. Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας

ΠΓΕ Προστατευόμενη γεωγραφική ένδειξη

Π.Ε.Π. Περιφερειακά Διαρθρωτικά Προγράμματα

ΠΟΕ Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

ΠΟΠ Προστατευόμενη ονομασία προέλευσης

Σ

Στρ. Στρέμματα

Τ

ΤΟΕΒ Τοπικός Οργανισμός Εγγείων Βελτιώσεων

Υ

Υ.Α.Α.Τ. Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Υ.Π.Ε.ΧΩ.ΔΕ. Υπουργείο Περιβάλλοντος Ενέργειας & Κλιματικής Αλλαγής

Χ

ΧΓΕ Χρησιμοποιούμενη γεωργική έκταση

Ha Εκτάρια (1 Ha = 10 στρέμματα)

SPA Ζώνες Ειδικής Προστασίας

PSCI Προτεινόμενες Περιοχές Κοινοτικού Ενδιαφέροντος

IFOAM Διεθνής Ομοσπονδία Κινημάτων Οργανικής Γεωργίας

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΡΩΠΗ

1 ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (ΚΑΠ)	11
1.1 Η Θέσπιση μίας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στην Ε.Ε.	11
1.2 Η Εξέλιξη της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στην Ε.Ε.	14
1.3 Λογότυπα Ποιότητας.....	19
1.4 Ο «Διαγνωστικός Έλεγχος» ή «Έλεγχος Υγείας» της ΚΑΠ.....	20

ΕΛΛΑΔΑ

2 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	23
3 Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	25
3.1 Έγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης 2000-2006.....	25
3.2 Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Σ.Σ.Α.Α.).....	28
3.2.1 Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής.....	29
3.3 Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης «Αλέξανδρος Μπαλτατζής» (Π.Α.Α.) 2007-2013.....	32
3.3.1 Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο.....	36
3.4 Αγροπεριβαλλοντικά Μέτρα.....	37
3.4.1 Βιολογική Γεωργία.....	43
3.4.1.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα.....	47
3.4.1.2 Οικονομική Ολοκλήρωση.....	63
3.4.2 Βιολογική Κτηνοτροφία.....	68
3.4.2.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα.....	70
3.4.2.2 Οικονομική Ολοκλήρωση.....	79
3.4.3 Μακροχρόνια Παύση Εκμετάλλευσης Γεωργικών Γαιών.....	81
3.4.3.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα.....	81
3.4.3.2 Οικονομική Ολοκλήρωση.....	83
3.4.4 Εκτατικοποίηση της Κτηνοτροφίας.....	84
3.4.4.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα.....	84
3.4.4.2 Οικονομική Ολοκλήρωση.....	89
3.4.5 Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης.....	90
3.4.5.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα.....	91
3.4.5.2 Οικονομική Ολοκλήρωση.....	97
3.4.6 Περιβαλλοντική Προστασία της Λίμνης Παμβώτιδας.....	98
3.4.6.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα.....	99
3.4.6.2 Οικονομική Ολοκλήρωση.....	100
3.4.7 Πρόγραμμα Απειλούμενων Αυτοχθόνων Φυλών Αγροτικών Ζώων.....	101
3.4.7.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα.....	101
3.4.7.2 Οικονομική Ολοκλήρωση.....	106
3.4.8 Διατήρηση Εκτατικών Καλλιεργειών που Κινδυνεύουν από Γενετική Διάβρωση.....	107
3.4.8.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα.....	107
3.4.8.2 Οικονομική Ολοκλήρωση.....	110
3.4.9 Πρόγραμμα Διαχείρισης των Λιμνών και Λιμνοθαλασσών Θράκης. Περιοχές του Δικτύου Natura 2000: "Δέλτα Νέστου & Λιμνοθάλασσα Κεραμωτής" (A11500010) και οι "Λίμνες και Λιμνοθάλασσες της Θράκης" (A11300009).....	112
3.4.9.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα.....	112
3.4.9.2 Οικονομική Ολοκλήρωση.....	115

3.4.10 Πρόγραμμα Διαχείρισης Παραλίμνιων Εκτάσεων της Περιοχής του Δικτύου Natura 2000: "Λίμνες Βόλβης-Κορώνειας" (A12200001)	116
3.4.10.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα	117
3.4.10.2 Οικονομική Ολοκλήρωση	120
3.4.11 Διατήρηση και Αποκατάσταση Φυτοφρακτών	121
3.4.11.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα	121
3.4.11.2 Οικονομική Ολοκλήρωση	122
3.4.12 Διατήρηση και Ανακατασκευή Αναβαθμίδων σε Επικλινείς Εκτάσεις για την Προστασία των Εδαφών από τη Διάβρωση	122
3.4.12.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα	123
3.4.12.2 Οικονομική Ολοκλήρωση	125
3.4.13 Διατήρηση Γεωργικών Εκτάσεων για την Προστασία Ειδών Άγριας Πανίδας	125
3.4.13.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα	127
3.4.13.2 Οικονομική Ολοκλήρωση	130
3.4.14 Προστασία Παραδοσιακού Ελαιώνα της Αμφισσας	131
3.4.14.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα	132
3.4.14.2 Οικονομική Ολοκλήρωση	135
3.4.15 Διατήρηση Παραδοσιακού Αμπελώνα Ν. Θήρας	135
3.4.15.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα	135
3.4.15.2 Οικονομική Ολοκλήρωση	137
3.4.16 Προστασία των Λιμνών Δ. Μακεδονίας: "Λίμνες Βεγορίτιδας-Πετρών (GR1340004)", Λίμνες "Χειμαδίτιδας-Ζάζαρης (GR1340005)"	138
3.4.16.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα	139
3.4.16.2 Οικονομική Ολοκλήρωση	142
3.4.17 Προστασία Λίμνης Δοϊράνης	142
3.4.17.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα	143
3.4.17.2 Οικονομική Ολοκλήρωση	145
3.5 Δαπάνες που Πραγματοποιήθηκαν στο Σύνολο των Αγροπεριβαλλοντικών Μέτρων	146
4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	151
5 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ	156
ΠΗΓΕΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ	

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.4.1: Αντιστοίχιση Αγροπεριβαλλοντικών Μέτρων Π.Α.Α. 2007-2013 και Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.	42
Πίνακας 3.4.1.1.1: Συνολικές εκτάσεις καλλιεργειών βιολογικής παραγωγής στην Ελλάδα από το 1993 μέχρι το 2009 και το ποσοστό μεταβολής τους.	47
Πίνακας 3.4.1.1.2: Συνολικός αριθμός δικαιούχων του προγράμματος βιολογική γεωργίας στην Ελλάδα από το 1993 μέχρι το 2009.	49
Πίνακας 3.4.1.1.3: Ο βαθμός επίτευξης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 και του Π.Α.Α. 2007-2013 όσον αφορά το ποσοστό συμμετοχής της βιοκαλλιέργειας* στο σύνολο της ΧΓΕ της χώρας (2001-2009).	51
Πίνακας 3.4.1.1.4: Το ποσοστό φυσικής υλοποίησης της γεωργικής έκτασης που χρησιμοποιήθηκε για βιολογική παραγωγή την περίοδο 2000-2013.	53
Πίνακας 3.4.1.1.5: Το ποσοστό φυσικής υλοποίησης του αριθμού των δικαιούχων του προγράμματος (1993-2009).	54

Πίνακας 3.4.1.1.6: Συνολικές εκτάσεις καλλιεργειών βιολογικής παραγωγής στην Ελλάδα από το 2002 μέχρι το 2007 (ανά είδος καλλιέργειας).	55
Πίνακας 3.4.1.1.7: Το ποσοστό των βιολογικών καλλιεργειών στο σύνολο* της έκτασης βιολογικής καλλιέργειας στην Ελλάδα για την περίοδο 2002-2007.	57
Πίνακας 3.4.1.1.8: Συνολικές εκτάσεις* καλλιεργειών βιολογικής παραγωγής και αριθμός παραγωγών ανά νομό για την περίοδο 2002-2007.	60
Πίνακας 3.4.1.1.9: Οι δέκα πρώτοι νομοί της Ελλάδας με τις μεγαλύτερες βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων ως προς τη συνολική έκταση βιολογικής καλλιέργειας (2002).	61
Πίνακας 3.4.1.1.10: Οι δέκα πρώτοι νομοί της Ελλάδας με τις μεγαλύτερες βιολογικά καλλιεργούμενες εκτάσεις ως προς την συνολική έκταση βιολογικής καλλιέργειας (2007).	61
Πίνακας 3.4.1.1.11: Οι δέκα νομοί της Ελλάδας με το μεγαλύτερο αριθμό βιοκαλλιεργητών (2002).	62
Πίνακας 3.4.1.2.1: Χρηματοδοτικός πίνακας ανά Άξονα Προτεραιότητας πριν την τροποποίηση του ΕΠΑΑ 2000-2006.	65
Πίνακας 3.4.1.2.2: Προβλεπόμενη χρηματοδότηση ανά Άξονα Προτεραιότητας μετά την τροποποίηση του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.	66
Πίνακας 3.4.1.2.3: Ενδεικτικός Προϋπολογισμός* της Δράσεις 1.1 του Μέτρου 2.1.4 του Π.Α.Α. 2007-2013.	67
Πίνακας 3.4.1.2.4: Η κοινοτική και εθνική συμμετοχή στο προβλεπόμενο ύψος ενίσχυσης για τη Δράση 1.1 του Π.Α.Α. 2007-2013.	67
Πίνακας 3.4.2.1.1: Διαχρονική μεταβολή του αριθμού των κτηνοτρόφων, των ζώων και της έκτασης των βοσκοτόπων που εντάχθηκαν στο μέτρο της βιολογικής γεωργίας (2002-2009).	71
Πίνακας 3.4.2.1.2: Το σύνολο των βιολογικά εκτρεφόμενων ζώων ανά είδος και έτος ένταξής τους στο πρόγραμμα της βιολογικής κτηνοτροφίας και ο αριθμός των ενταγμένων κτηνοτρόφων για την περίοδο 2002-2009.	73
Πίνακας 3.4.2.1.3: Ο αριθμός των δικαιούχων και ο βαθμός κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α 2000-2006 και του Π.Α.Α 2007-2013.	75
Πίνακας 3.4.2.1.4: Η έκταση των βοσκοτόπων και ο βαθμός κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α 2000-2006 και του Π.Α.Α 2007-2013.	75
Πίνακας 3.4.2.1.5: Αριθμός βιοκτηνοτρόφων ανά έτος και νομό και το ποσοστό συμμετοχής τους στο σύνολο των βιοκτηνοτρόφων της χώρας (περίοδος 2002-2007).	77
Πίνακας 3.4.2.2.1: Η κοινοτική και εθνική συμμετοχή στο προβλεπόμενο ύψος ενίσχυσης για τη Δράση 1.2 «Βιολογική Κτηνοτροφία» του Μέτρου 214 του Π.Α.Α. 2007-2013 (Ποσά σε Ευρώ).	80
Πίνακας 3.4.2.2.2: Το ποσοστό οικονομικής ολοκλήρωσης του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 (σε Ευρώ).	81
Πίνακας 3.4.3.1.1: Διαχρονική εξέλιξη του αριθμού των ενταγμένων στο μέτρο και των αντίστοιχων εκτάσεων την περίοδο 1999-2007.	82
Πίνακας 3.4.3.1.2: Το ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.	82
Πίνακας 3.4.3.2.1: Το ποσοστό κάλυψης των προβλεπόμενων δαπανών του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.	83
Πίνακας 3.4.3.2.2: Προβλεπόμενη χρηματοδότηση για το Π.Α.Α. 2007-2013.	83
Πίνακας 3.4.4.1.1: Ο αριθμός δικαιούχων και η έκταση των ενταγμένων βοσκοτόπων στο πρόγραμμα από την αρχή λειτουργίας του και μέχρι το 2009.	85
Πίνακας 3.4.4.1.2: Το ποσοστό υλοποίησης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 όσον αφορά τον αριθμό των δικαιούχων την ενταγμένη έκταση και τη δημόσια δαπάνη.	87

Πίνακας 3.4.4.1.3: Περιοχές στις οποίες εφαρμόστηκε το μέτρο του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	87
Πίνακας 3.4.4.1.4: Ποσοστό επίτευξης των περιβαλλοντικών στόχων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	89
Πίνακας 3.4.4.2.1: Ποσοστό οικονομικής ολοκλήρωσης το 2006.....	90
Πίνακας 3.4.5.1.1: Ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 όσον αφορά τον αριθμό των ενταγμένων γεωργών και την ενταγμένη γεωργική έκταση.....	93
Πίνακας 3.4.5.1.2: Οι περιοχές στις οποίες εφαρμόζεται το Π.Α.Α. 2007-2013.....	94
Πίνακας 3.4.5.1.3: Ο αριθμός των δικαιούχων και οι ενταγμένες εκτάσεις στο πρόγραμμα «Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης» για την περίοδο 2006-2009.....	94
Πίνακας 3.4.5.1.4: Δείκτες αποτελεσμάτων και επιπτώσεων για την περίοδο 2000-2006.....	95
Πίνακας 3.4.5.2.1: Ποσοστό Κάλυψης των προβλεπόμενων δαπανών του μέτρου «Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης» για το Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	97
Πίνακας 3.4.5.2.2: Προβλεπόμενη χρηματοδότηση για το 2007-2013.....	97
Πίνακας 3.4.6.2.1: Κατανομή προβλεπόμενης χρηματοδότησης για την περίοδο 2007-2013.....	101
Πίνακας 3.4.7.1.1: Αριθμός Ζωών ανά Φυλή και έτος που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα Σπάνιων Φυλών.....	102
Πίνακας 3.4.7.1.2: Το ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	103
Πίνακας 3.4.7.2.1: Το ποσοστό κάλυψης των προβλεπόμενων δαπανών του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	106
Πίνακας 3.4.7.2.2: Χρηματοδότηση Δράσης 3.1 στο πλαίσιο του Π.Α.Α. 2007-2013.....	107
Πίνακας 3.4.8.1.1: Το ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	109
Πίνακας 3.4.8.1.2: Το ποσοστό επίτευξης των προβλεπόμενων περιβαλλοντικών στόχων του μέτρου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	110
Πίνακας 3.4.8.2.1: Προβλεπόμενη χρηματοδότηση δικαιούχων της Δράσης 3.2 του Π.Α.Α. 2007-2013.....	111
Πίνακας 3.4.9.1.1: Το ποσοστό επίτευξης των προβλεπόμενων περιβαλλοντικών στόχων του μέτρου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	114
Πίνακας 3.4.9.2.1: Το ποσοστό κάλυψης των προβλεπόμενων δαπανών του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	115
Πίνακας 3.4.9.2.2: Προβλεπόμενη χρηματοδότηση της Δράσης 2.2 του Π.Α.Α. 2007-2013.....	115
Πίνακας 3.4.10.1.1: Το ποσοστό κάλυψης του στόχου του μέτρου 3.10 του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	118
Πίνακας 3.4.10.1.2: Ποσοστό επίτευξης των περιβαλλοντικών στόχων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	119
Πίνακας 3.4.10.2.1: Τα ποσά που δαπανήθηκαν το 2007 για την κάλυψη των υποχρεώσεων του μέτρου 3.10 του Ε.Π.Α.Α. 200-2006.....	120
Πίνακας 3.4.12.1.1: Το ποσοστό κάλυψης του στόχου του μέτρου 3.12 του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	124
Πίνακας 3.4.12.1.2: Ποσοστό επίτευξης των περιβαλλοντικών στόχων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.....	124
Πίνακας 3.4.13.1.1: Ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 για τον αριθμό των ενταγμένων γεωργών και την ενταγμένη γεωργική έκταση.....	128
Πίνακας 3.4.13.1.2: Δείκτες αποτελεσμάτων και επιπτώσεων για την περίοδο 2000-2006.....	129

Πίνακας 3.4.13.2.1: Δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν το 2007 και αφορούσαν ανειλημμένες υποχρεώσεις του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.	130
Πίνακας 3.4.13.2.2: Προβλεπόμενη χρηματοδότηση της Δράσης 3.3 του Π.Α.Α. 2007-2013.	131
Πίνακας 3.4.14.1.1: Ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 για το αριθμό των ενταγμένων και την ενταγμένη γεωργική έκταση.	134
Πίνακας 3.4.14.1.2: Δείκτες αποτελεσμάτων και επιπτώσεων για την περίοδο 2000-2006.	134
Πίνακας 3.4.14.2.1: Προβλεπόμενη χρηματοδότηση της Δράσης 4.1 του Π.Α.Α. 2007-2013.	135
Πίνακας 3.4.15.1.1: Ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 όσον αφορά τον αριθμό των ενταγμένων γεωργών και την ενταγμένη γεωργική έκταση. ...	136
Πίνακας 3.4.15.1.2: Δείκτες αποτελεσμάτων και επιπτώσεων για την περίοδο 2000-2006.	137
Πίνακας 3.4.15.2.1: Προβλεπόμενη χρηματοδότηση της Δράσης 4.2 του Π.Α.Α. 2007-2013.	137
Πίνακας 3.4.16.1.1: Ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 όσον αφορά τον αριθμό των ενταγμένων γεωργών και την ενταγμένη γεωργική έκταση. ...	140
Πίνακας 3.4.16.1.2: Δείκτες αποτελεσμάτων και επιπτώσεων για την περίοδο 2000-2006.	141
Πίνακας 3.4.17.1.1: Ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 όσον αφορά τον αριθμό των ενταγμένων γεωργών και την ενταγμένη γεωργική έκταση. ...	144
Πίνακας 3.4.17.1.2: Δείκτες αποτελεσμάτων και επιπτώσεων για την περίοδο 2000-2006.	144
Πίνακας 3.5.1: Το ποσοστό των χρημάτων που δόθηκαν για την πληρωμή των δαπανών των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων ως προς το σύνολο της δαπάνης για το Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.	146
Πίνακας 3.5.2: Το ποσοστό των χρημάτων που δόθηκαν για την πληρωμή των δαπανών των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων ως προς την συνολική δαπάνη του Π.Α.Α. 2007-2013.	147
Πίνακας 3.5.3: Ποσοστό συμμετοχής των φορέων στο σύνολο των δαπανών των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 στην Ελλάδα.	147
Πίνακας 3.5.4: Ποσοστό συμμετοχής των φορέων για την πληρωμή των ενισχύσεων του Π.Α.Α. στο σύνολο των δαπανών των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων του Π.Α.Α. 2007-2013 για την περίοδο 2007-2009 στην Ελλάδα.	148
Πίνακας 3.5.5: Διαχρονική εξέλιξη των δαπανών που απορροφήθηκαν στο σύνολο των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 και Π.Α.Α. 2007-2013 για την περίοδο 2000-2009 στην Ελλάδα.	149
Πίνακας 4.1: Συνοπτικός πίνακας του αριθμού των δικαιούχων και της γεωργικής έκτασης (σε Ha) που εντάχθηκαν το 2006 και 2009 στα μέτρα του Ε.Π.Α.Α. και Π.Α.Α.	152

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 3.4.1.1: Οι δέκα Ευρωπαϊκές χώρες με τις μεγαλύτερες εκτάσεις υπό βιολογική εκμετάλλευση (2007).	47
Διάγραμμα 3.4.1.1.1: Διαχρονική εξέλιξη της βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα.	48
Διάγραμμα 3.4.1.1.2: Διαχρονική εξέλιξη του αριθμού των δικαιούχων του προγράμματος βιολογική γεωργίας στην Ελλάδα από το 1993 μέχρι το 2009.	49

Διάγραμμα 3.4.1.1.3: Το ποσοστό συμμετοχής των βιοκαλλιεργειών στο σύνολο της ΧΓΕ της χώρας για την περίοδο 2001-2009.	52
Διάγραμμα 3.4.1.1.4: Το ποσοστό φυσικής υλοποίησης της γεωργικής έκτασης που χρησιμοποιήθηκε για βιολογική παραγωγή κατά την περίοδο 2000-2009.	53
Διάγραμμα 3.4.1.1.5: Η διαχρονική εξέλιξη των βιολογικών καλλιεργειών στην Ελλάδα για την περίοδο 2002-2007.	58
Διάγραμμα 3.4.1.1.6: Το ποσοστό των βιολογικών καλλιεργειών στο σύνολο* της έκτασης βιολογικής καλλιέργειας στην Ελλάδα για το 2007.	59
Διάγραμμα 3.4.2.1.1: Διαχρονικά ο αριθμός των ζώων και των κτηνοτρόφων που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα για την περίοδο 2002-2009.	71
Διάγραμμα 3.4.2.1.2: Διαχρονικά η έκταση βοσκοτόπων σε χιλιάδες Ha για την περίοδο 2002-2009.	73
Διάγραμμα 3.4.2.1.3: Διαχρονικά το ποσοστό συμμετοχής ανά είδος βιολογικά εκτρεφόμενων ζώων στο σύνολο των βιολογικά εκτρεφόμενων ζώων για την περίοδο 2002-2009.	74
Διάγραμμα 3.4.2.1.4: Οι νομοί που συμμετείχαν στο συνολικό αριθμό ενταγμένων ζώων με ποσοστό μεγαλύτερο του 5% από το 2002 έως το 2007.	76
Διάγραμμα 3.4.2.1.5: Οι νομοί με τη μεγαλύτερη συμμετοχή στο συνολικό αριθμό κτηνοτρόφων από το 2002 έως το 2007.	78
Διάγραμμα 3.4.4.1.1: Η διαχρονική εξέλιξη των ενταγμένων κτηνοτρόφων στο μέτρο της εκτατικοποίησης της κτηνοτροφίας κατά την περίοδο 2004-2009.	86
Διάγραμμα 3.4.4.1.2: Η διαχρονική εξέλιξη των ενταγμένων βοσκοτόπων στο μέτρο της εκτατικοποίησης της κτηνοτροφίας κατά την περίοδο 2004-2009.	86
Διάγραμμα 3.4.5.1.1: Ο αριθμός των δικαιούχων και οι ενταγμένες εκτάσεις στο πρόγραμμα «Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης» για την περίοδο 2006-2009.	93
Διάγραμμα 3.5.1: Διαχρονική εξέλιξη των δαπανών στο σύνολο των αργοπεριβαλλοντικών προγραμμάτων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 και Π.Α.Α. 2007-2013 για την περίοδο 2000-2009 στην Ελλάδα.	148
Διάγραμμα 3.5.2: Διαχρονική εξέλιξη των δαπανών στο σύνολο των αργοπεριβαλλοντικών προγραμμάτων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 και Π.Α.Α. 2007-2013 για την περίοδο 2000-2009 στην Ελλάδα.	150

ΕΥΡΩΠΗ

1 ΚΟΙΝΗ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (ΚΑΠ)

1.1 Η Θέσπιση μίας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στην Ε.Ε.

Η γεωργία καταλαμβάνει το 50% του προϋπολογισμού της Ε.Ε. και θεωρείται ως ένας από τους σημαντικότερους οικονομικούς τομείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού και της έκτασης της Ε.Ε. επηρεάζονται από τις αγροτικές δραστηριότητες, και δικαίως, αποτελεί έναν από τους κύριους τομείς της κρατικής μέριμνας. Επίσης, στη δεκαετία του '50 ο Β' παγκόσμιος πόλεμος άφησε πίσω του κατεστραμμένες κοινωνίες και πολλές ελλείψεις στη γεωργία. Σε μία προσπάθεια, λοιπόν, να ξεπεραστούν τα προβλήματα που επέφερε ο πολυετής πόλεμος, τα οποία αδυνατούσαν να αντιμετωπίσουν οι εθνικές αγροτικές πολιτικές και με την έναρξη των προσπαθειών δημιουργίας μίας Κοινής Αγοράς αγροτικών προϊόντων αποφασίστηκε από την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) η θέσπιση μίας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) (Delbaere, 2002).

Αρχικά οι θεμελιώδεις στόχοι της ΚΑΠ ήταν τρεις. Ο πρώτος στόχος ήταν η δημιουργία αυτάρκειας σε προϊόντα διατροφής για τον πληθυσμό που είχε πληγεί από τον πόλεμο. Δεύτερος στόχος ήταν η εξασφάλιση δίκαιων εισοδημάτων για τους γεωργούς και τα οποία δεν θα επηρεάζονταν από αστάθμιστους παράγοντες όπως το κλίμα και το έδαφος. Εργαλεία για την επίτευξη αυτού του στόχου θα ήταν οι άμεσες ενισχύσεις και οι μεγάλης κλίμακας επιδοτήσεις της παραγωγής. Τέλος, τον τρίτο θεμελιώδη στόχο της ΚΑΠ αποτέλεσε η αγροτική ανάπτυξη. Η ΚΑΠ στόχευε στην αύξηση της παραγωγής με την εντατικοποίηση της γεωργίας και κτηνοτροφίας, πρακτική, όμως, που οδήγησε σταδιακά σε υπερπαραγωγή προϊόντων και σε εξάρτηση των αγροτών από τις επιδοτήσεις, οι οποίες δίνονταν αναλογικά με το ύψος της παραγωγής, ενώ αγνοήθηκε εντελώς η περιβαλλοντική διάσταση των αγροτικών οικοσυστημάτων (Ε.Κ.Π.Α.Α., 2001).

Η εκτεταμένη και έντονη κρατική παρέμβαση που προϋπήρχε στο γεωργικό τομέα από τις εκάστοτε κυβερνήσεις (εθνικά μονοπώλια, εγγυήσεις τιμών, επιδοτήσεις εξαγωγών, ενισχύσεις γεωργικών εισοδημάτων, δασμοί κλπ.) έκανε την όλη προσπάθεια εγκαθίδρυσης μιας ΚΑΠ ιδιαίτερα δύσκολη. Η αρχή έγινε στη Σύνοδο των Υπουργών

Γεωργίας στη Στρέσσα της Ιταλίας το 1958 μετά από πρόσκληση της Επιτροπής. Εκεί αποφασίστηκε να προστατευτεί η κοινή αγροτική αγορά από τον αθέμιτο εξωτερικό ανταγωνισμό, να συσχετιστεί η διαρθρωτική πολιτική με την πολιτική τιμών και το αγροτικό εισόδημα με το εισόδημα των άλλων παραγωγικών τομέων. Το 1960 τα έξι ιδρυτικά μέλη, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία, η Ολλανδία, το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο, ενέκριναν τους μηχανισμούς της ΚΑΠ και δύο χρόνια αργότερα, το 1962, η ΚΑΠ άρχισε να ισχύει (Πέζαρος, 2010).

Στη Σύνοδο των Υπουργών Γεωργίας στη Στρέσσα της Ιταλίας το 1958 καθορίστηκαν οι κατευθυντήριες γραμμές της ΚΑΠ. Τα τρία βασικά σημεία της ήταν:

1. Η δημιουργία ενιαίας αγοράς (single market) στην ΕΟΚ. Η ενιαία αυτή αγορά θα υλοποιείτο με τη θέσπιση κοινών τιμών και κανόνων ανταγωνισμού. Οι τιμές αυτές που θα καταβάλλονταν στους παραγωγούς θα καθορίζονταν κάθε χρόνο από το Συμβούλιο της Ε.Ε. μετά από πρόταση της Επιτροπής και θα έπρεπε να προσδιορίζονται από τους νόμους της αγοράς. Παράλληλα θα καταργούνταν όλα τα εμπόδια διακίνησης των γεωργικών προϊόντων στο εσωτερικό της κοινοτικής αγοράς. Για τη δημιουργία ενιαίας αγοράς ήταν απαραίτητη η κοινή διαχείρισή της και η ενιαία προστασία στα εξωτερικά σύνορα της Κοινότητας.
2. Κοινοτική προτίμηση (community preference). Η κοινοτική προτίμηση αναφερόταν στη δημιουργία καθεστώτος που θα εξασφάλιζε το προβάδισμα των κοινοτικών προϊόντων στην κοινοτική αγορά έναντι των προϊόντων των τρίτων χωρών, ιδιαίτερα όταν αυτά θα προσφέρονταν σε πολύ χαμηλότερες τιμές. Η κατανάλωση κοινοτικών προϊόντων θα γινόταν πλέον πρωταρχικός στόχος της Κοινότητας. Αυτό θα επιτυγχανόταν όχι με την απαγόρευση εισαγωγής των προϊόντων των τρίτων χωρών αλλά με τη δημιουργία ανασχετικών μηχανισμών. Η επιβολή υψηλών δασμών στα εισαγόμενα προϊόντα αποτέλεσε έναν αποτελεσματικό ανασχετικό μηχανισμό, όπως και η λήψη μέτρων για την προστασία της εκάστοτε ευρωπαϊκής αγοράς από τις διακυμάνσεις των παγκόσμιων τιμών.
3. Χρηματοδοτική αλληλεγγύη (financial solidarity). Οι δαπάνες που θα απαιτούνταν για την εφαρμογή της ΚΑΠ σε κάθε χώρα δε θα καλύπτονταν από πόρους της ίδιας χώρας, αλλά από το Κοινό Ταμείο. Συγκεκριμένα το Γεωργικό Ταμείο θα επιβαρυνόταν με τα έξοδα των κοινών οργανώσεων της αγοράς, ενώ τα δασμολογικά έσοδα από τις εισαγωγές από τρίτες χώρες θα αποτελούσαν έσοδα του

προϋπολογισμού της Κοινότητας και όχι των προϋπολογισμών των κρατών μελών (Γιαννακοπούλου, 2009).

Οι στόχοι της ΚΑΠ οριστικοποιήθηκαν στη Συνθήκη της Ρώμης το 1957 και ήταν οι εξής:

- ✓ Αύξηση της γεωργικής παραγωγικότητας μέσω της τεχνολογικής προόδου, και της εξασφάλισης της ανάπτυξης της αγροτικής παραγωγής και βελτιστοποίησης της χρήσης των μέσων παραγωγής και της εργασίας.
- ✓ Διασφάλιση ενός δίκαιου βιοτικού επιπέδου για της αγροτική κοινότητα και αύξηση των εσόδων των αγροτών.
- ✓ Σταθεροποίηση των αγορών.
- ✓ Εγγύηση διαθεσιμότητας των τροφίμων.
- ✓ Εξασφάλιση λογικών τιμών για τους καταναλωτές (Ανδρικοπούλου και Καυκαλάς, 2000).

Για την επίτευξη των στόχων αυτών, το άρθρο 34 της συνθήκης ΕΚ προέβλεπε τη Κοινή Οργάνωση των Γεωργικών Αγορών (ΚΟΑ) η οποία, ανάλογα με το προϊόν, λάμβανε μία από τις ακόλουθες μορφές:

- ✓ Κοινοί κανόνες ανταγωνισμού.
- ✓ Υποχρεωτικός συντονισμός των διαφόρων εθνικών οργανώσεων αγοράς.
- ✓ Ευρωπαϊκή οργάνωση της αγοράς (Γεωργιάδης, 2009).

Οι ΚΟΑ δημιουργήθηκαν σταδιακά και τώρα υπάρχουν για όλα τα γεωργικά προϊόντα της Ε.Ε. Αποτελούν τα βασικά μέσα της κοινής γεωργικής αγοράς, καθώς καταργούν τους φραγμούς για το ενδοκοινοτικό εμπόριο γεωργικών προϊόντων και διατηρούν κοινούς τελωνειακούς φραγμούς όσον αφορά τις τρίτες χώρες (Γεωργιάδης, 2009).

1.2 Η Εξέλιξη της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στην Ε.Ε.

Η αρχική ΚΑΠ, η οποία άρχισε να ισχύει το 1962, σε όλη τη διάρκεια της πεντάχρονης πορείας της επιδέχτηκε πολλές μεταρρυθμίσεις από την ΕΟΚ και μετέπειτα από την Ε.Ε. σε μία προσπάθεια προσαρμογής της στις ανάγκες και τα δεδομένα της εκάστοτε εποχής. Η πρώτη απόπειρα για μεταρρύθμιση της ΚΑΠ πραγματοποιήθηκε μόλις δέκα χρόνια μετά τη δημιουργία της. Το 1968 η Επιτροπή δημοσίευσε το υπόμνημα για τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ γνωστό ως «Mansholt» βάσει του οποίου το 1972 πραγματοποιήθηκε η πρώτη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ. Το 1972 αποφασίστηκε η λήψη μέτρων για τον εκσυγχρονισμό των εκμεταλλεύσεων, την ενίσχυση των γεωργών που θα παρουσίαζαν σχέδια εκσυγχρονισμού για τη βελτίωση των αγρών τους, τη μείωση του αριθμού των απασχολούμενων στον τομέα της γεωργίας με την εθελούσια έξοδο κάποιων κατηγοριών αγροτών, καθώς και την πληροφόρηση και την επαγγελματική εκπαίδευση των αγροτών. Ακόμα, υιοθετήθηκε ο Κανονισμός 355/77, ο οποίος αφορούσε της ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, και προέβλεπε την ενίσχυση σχεδίων επενδύσεων (Πέζαρος, 2010).

Η Ε.Ε. μέχρι τα μέσα του '80 είχε καταφέρει να επιτύχει τους περισσότερους από τους στόχους τους οποίους είχε θέσει μέσω της ΚΑΠ, όπως ήταν η αύξηση του επιπέδου διαβίωσης των γεωργών, η αυτάρκεια σε γεωργικά προϊόντα και η προστασία της εσωτερικής αγοράς από το διεθνή ανταγωνισμό. Η κατάσταση όμως αυτή άρχισε στα τέλη της δεκαετίας του '80 να αντιστρέφεται. Η προσφορά γεωργικών προϊόντων στην κοινότητα κατέληξε να είναι μεγαλύτερη από τη ζήτηση με αποτέλεσμα τη δημιουργία μεγάλων ποσοτήτων στοκ. Ταυτόχρονα, οι χώρες εκτός Ε.Ε., ιδιαίτερα οι ΗΠΑ, πίεζαν την Κοινότητα να επιτρέψει την ελεύθερη εισαγωγή των γεωργικών προϊόντων τους στην Ε.Ε. μειώνοντας το φορολογικό τείχος περιφρούρησης που είχε στήσει στα σύνορά της ενάντια στα προϊόντα τους. Έτσι η ΕΚ βλέποντας τη νέα αυτή πραγματικότητα και υπό την πίεση των ΗΠΑ και άλλων χωρών θεώρησε ότι η ΚΑΠ έπρεπε να μεταρρυθμιστεί (Γιαννακοπούλου, 2009·Μπαλτάς, 2009·Fennell, 1997).

Έτσι, το 1985 δημοσιεύτηκε το «Πράσινο Βιβλίο» από την Επιτροπή, βασικός στόχος του οποίου ήταν η εξισορρόπηση της προσφοράς και της ζήτησης γεωργικών προϊόντων στο εσωτερικό της ΕΚ και σε γενικές γραμμές η ανάλυση εναλλακτικών λύσεων για το μέλλον της ΚΑΠ. Ενώ το 1988 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο περιόρισε το

ποσοστό του γενικού προϋπολογισμού που αντιστοιχούσε στις δαπάνες της ΚΑΠ (Γιαννακοπούλου, 2009).

Η ανάγκη να προσαρμοστεί η ΚΑΠ στις νέες προκλήσεις του εσωτερικού και διεθνούς περιβάλλοντος οδήγησε το 1992 στη μεταρρύθμισή της, η οποία βασίστηκε σε κείμενο συζήτησης της Επιτροπής με τίτλο «Η εξέλιξη και το μέλλον της ΚΑΠ» γνωστό ως «Σχέδιο του MacSharry». Όπως αναφέρουν οι Χαλκίδης, Ηρ. και Παπαδήμος, Δ. (2007) στην Τεχνική έκθεση, για τα αποτελέσματα της υφιστάμενης και μελλοντικής περιβαλλοντικής πολιτικής, η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ, το 1992, έθεσε όρια στην παραγωγή, τα οποία βοήθησαν στη μείωση του πλεονάσματος της παραγωγής, ενώ έδωσε νέα έμφαση σε γεωργικές μεθόδους φιλικές προς το περιβάλλον, όπως το πάγωμα αρόσιμων γαιών, τη μείωση μεγάλων καλλιεργειών και την αλλαγή χρήσης γεωργικών γαιών. Παρόλο που συνεχιζόταν η άμεση στήριξη του αγροτικού εισοδήματος, οι γεωργοί άρχισαν να στρέφονται στην αγορά με τη βελτίωση των μεθόδων πώλησης και προώθησης προϊόντων καθώς και ένα πλήθος νέων πρωτοβουλιών. Επίσης, η Κοινότητα συμφώνησε να καταργήσει τις αντισταθμιστικές εισφορές που επέβαλλε στις τιμές των εισαγόμενων γεωργικών προϊόντων και να τις αντικαταστήσει με σταθερούς δασμούς ενώ παράλληλα θα περιόριζε και τις εξαγωγικές επιδοτήσεις.

Η μεταρρύθμιση αυτή επιπλέον, εισήγαγε την περιβαλλοντική διάσταση στην αγροτική πολιτική, ιδίως μέσω των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων και των προγραμμάτων αναδάσωσης. Τα προγράμματα αυτά ήταν υποχρεωτικά για τα κράτη-μέλη και αποσκοπούσαν στην οικονομική στήριξη των γεωργών κατά την εφαρμογή μεθόδων καλλιέργειας και εκτροφής φιλικών προς το περιβάλλον ταυτόχρονα με την εφαρμογή των καθιερωμένων «ορθών γεωργικών πρακτικών» (ενισχύσεις για περιβαλλοντικές επενδύσεις, ενίσχυση των αγροτών στις περιοχές του δικτύου Natura 2000 και περιβαλλοντική κατάρτιση) (Χαλκίδης και Παπαδήμος, 2007).

Έτσι, η αναθεώρηση της ΚΑΠ το 1992 συμπεριέλαβε, για πρώτη φορά, την υποχρέωση των κρατών-μελών να «ενσωματώνουν» την προστασία του περιβάλλοντος στις αγροτικές πολιτικές τους μέσα από τα «συνοδευτικά μέτρα για την ύπαιθρο». Σε αυτά περιλαμβάνονταν τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα (ΓΜ) του Αγροπεριβαλλοντικού Κανονισμού 2078/92, όπως επίσης, και οι πριμοδοτήσεις για την εκτατικοποίηση σε ορισμένους τομείς της κτηνοτροφίας, μέτρα που αποτέλεσαν σημείο καμπής για την

αλλαγή της ΚΑΠ σε σχέση με το περιβάλλον (Μέρμηγκας και Μουτσάτσος, 2008·European Commission, 2003α).

Οι μεταρρυθμίσεις του 1992 κάλυπταν τις ανάγκες της Ε.Ε. μέχρι το 1999, όμως οι εξελίξεις των επόμενων χρόνων, οι διεθνείς τάσεις, οι προσχωρήσεις νέων κρατών-μελών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και η προετοιμασία για το ενιαίο νόμισμα δημιούργησαν την ανάγκη για νέα προσαρμογή της ΚΑΠ.

Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ το 2000, γνωστή ως Πρόγραμμα Δράσης 2000 ή «Agenda 2000», περιλάμβανε την υιοθέτηση κανονισμών που προωθούσαν ακόμη περισσότερο την περιβαλλοντική διάσταση της γεωργίας. Τέτοιοι ήταν ο Κανονισμός 1257/1999 για την αγροτική ανάπτυξη και ο Κανονισμός 1259/1999 «οριζόντιος κανονισμός» που κάλυπτε όλες τις άμεσες πληρωμές που θεσπίστηκαν στο πλαίσιο της ΚΑΠ (European Commission, 2003α· Henle, Alard et al., 2008).

Επίσης, το 2000 τέθηκαν στόχοι που αποσκοπούσαν στη βελτίωση της σύγχρονης γεωργικής πραγματικότητας. Σύμφωνα με τη μεταρρύθμιση αυτή προτάθηκε μεταξύ άλλων η δημιουργία ενός βιώσιμου αγροτικού τομέα από περιβαλλοντική σκοπιά, η διατήρηση και προστασία των γεωργικών κοινοτήτων, η εξασφάλιση της ποιότητας και υγιεινής των τροφίμων και η «πολλαπλή συμμόρφωση» των γεωργών, δηλαδή, η τήρηση κανόνων που αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ζώων, και η τήρηση προτύπων υγιεινής και διατήρησης του φυσικού τοπίου. Η αύξηση των άμεσων ενισχύσεων στόχευε στη μείωση των τιμών των ευρωπαϊκών αγροτικών προϊόντων, ώστε να ανταπεξέλθουν στη νέα αύξηση του ανταγωνισμού από προϊόντα των τρίτων χωρών, αλλά και την επίτευξη καλύτερων τιμών για τον καταναλωτή. Επιπρόσθετα η Επιτροπή απαιτούσε από τα κράτη-μέλη να ενισχύουν τα περιβαλλοντικά κριτήρια για τις απευθείας επιδοτήσεις με περιβαλλοντικά μέτρα, ενώ παράλληλα τους έδινε περισσότερη ελευθερία σε μια σειρά θεμάτων, όπως η φορολόγηση των απευθείας επιδοτήσεων και η χρήση όποιων εσόδων προέκυπταν (Γιαννακοπούλου, 2009).

Το Πρόγραμμα Δράση 2000 διατήρησε τον υποχρεωτικό χαρακτήρα των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων για τα κράτη μέλη. Επιπλέον, στα σχέδια για την αγροτική ανάπτυξη (Κανονισμός 1257/1999), τα κράτη μέλη όρισαν και τους Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (Κ.Ο.Γ.Π.) (Good Farming Practice) σε εθνικό ή

περιφερειακό επίπεδο για την προστασία του περιβάλλοντος (European Commission, 2003α).

Τέλος, οι διαπραγματεύσεις που είχαν αρχίσει από το 2001 να διεξάγονται, στο πλαίσιο του νέου Γύρου Doha του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), οδήγησαν στην τελευταία μεταρρύθμιση της ΚΑΠ η οποία πραγματοποιήθηκε το 2003 με στόχο την αποδέσμευση των ενισχύσεων και στον προσανατολισμό της ευρωπαϊκής γεωργίας προς την αγορά αλλά και προς τα ενδιαφέροντα των καταναλωτών και των φορολογουμένων. Η νέα αυτή μεταρρύθμιση πραγματοποιήθηκε σε δύο χρονικές φάσεις. Η πρώτη φάση πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2003, επί ελληνικής προεδρίας, και η δεύτερη τον Απρίλιο του 2004, επί ιρλανδικής προεδρίας. Στην πρώτη φάση αποφασίστηκαν οι βασικές αρχές της ΚΑΠ και η μεταρρύθμιση της Κοινής Οργάνωσης Αγοράς (ΚΟΑ) για τις αροτραίες καλλιέργειες (σιτηρά, ελαιούχα, πρωτεϊνούχα) του βοείου και αιγοπρόβειου κρέατος, καθώς η δημιουργία των λεγόμενων «ειδικών καθεστώτων». Το 2004, στη δεύτερη φάση, διασφαλίστηκαν οι χρηματοδοτήσεις για τα μεσογειακά προϊόντα (βαμβάκι, ελαιόλαδο, καπνός), στο σημερινό τους ύψος και η ίση μεταχείριση τους σε σχέση με τα προϊόντα των βορείων χωρών, των οποίων η μεταρρύθμιση είχε γίνει τον Ιούνιο του 2003 (Γιαννακοπούλου, 2009· Μέρμηγκας και Μουτσάτσος, 2008· Henle, Alard et al., 2008· Schmid and Sinabell, 2007).

Τέλος, οι Κανονισμοί που υιοθετήθηκαν το 2003 (Κανονισμός 1782/2003 και 1783/2003) για την αγροτική παραγωγή και την ανάπτυξη της υπαίθρου περιλάμβαναν σημαντικές μεταρρυθμίσεις σχετικά με την εφαρμογή των αρχών της «Agenda 2000» και αντιπροσώπευαν τις πιο ριζικές αλλαγές στην ΚΑΠ από τη δημιουργία της, το 1958 (European Commission, 2003α). Σύμφωνα με αυτούς τους Κανονισμούς, το σύστημα επιδοτήσεων απλοποιήθηκε. Οι επιδοτήσεις πληρώνονταν πλέον απευθείας στον παραγωγό, χωρίς να μεσολαβούν ενδιάμεσοι και μεσάζοντες. Ένα σημαντικό τμήμα των επιδοτήσεων, που εισέπραττε ο παραγωγός από μία ή περισσότερες δραστηριότητες ενοποιήθηκε σε μία ενιαία ενίσχυση. Με την «ενιαία ενίσχυση», που τέθηκε σε ισχύ το 2005, η συντριπτική πλειοψηφία των επιδοτήσεων πλέον δεν είναι συνδεδεμένες με τον όγκο παραγωγής, ούτε με το είδος της καλλιέργειας, αλλά μετατρέπονται σε ουδέτερες εκτατικές ενισχύσεις στη βάση ιστορικών και μόνο στοιχείων. Ο γεωργός πλέον εισπράττει ένα σταθερό ποσό (ποσό αναφοράς) κάθε χρόνο, το οποίο προκύπτει από το μέσο όρο των ενισχύσεων κάθε τριετίας (περίοδος

αναφοράς ή ιστορική περίοδος). Η «ενιαία ενίσχυση» συμπληρώνεται από ειδικές ενισχύσεις ανάλογα με το προϊόν που επιλέγει να παράγει ο γεωργός (ΥΠ.ΓΕ., 2010).

Η «ενιαία ενίσχυση» υποδιαιρείται σε ατομικά δικαιώματα και αποτελεί την ενίσχυση που λαμβάνει ο παραγωγός ανά εκτάριο ή στρέμμα γης και βασική προϋπόθεση για την καταβολή της είναι η «πολλαπλή συμμόρφωση» των γεωργών. Ως «πολλαπλή συμμόρφωση» θεωρούνται οι κανονιστικές απαιτήσεις διαχείρισης (άρθρο 4 και παράρτημα ΙΙΙ του Καν.1782/2003) και οι ορθές γεωργικές και περιβαλλοντικές συνθήκες (άρθρο 5 και παράρτημα ΙV του Καν.1782/2003) που ορίστηκαν στην ΚΥΑ 324032/2004 (ΦΕΚ Β'1921). Στην «πολλαπλή συμμόρφωση», επίσης, συμπεριλαμβάνονται και οι ελάχιστες απαιτήσεις από τη χρήση λιπασμάτων και φυτοπροστατευτικών προϊόντων καθώς και άλλες σχετικές υποχρεωτικές απαιτήσεις που θεσπίζονται από την εθνική νομοθεσία σύμφωνα με την παράγραφο 3 του άρθρου 39 του Καν. 1698/2005. Η «πολλαπλή συμμόρφωση», καθώς και ο «διαφορισμός» καθίστανται πλέον υποχρεωτικά μέτρα για τις χώρες της Ε.Ε. (Μαυρομματάκη, 2006·European Commission, 2003α).

Επιπρόσθετα, η νέα ΚΑΠ εισήγαγε τέσσερις νέες ενισχύσεις, οι οποίες ήταν η πριμοδότηση ποιότητας σκληρού σίτου, η πριμοδότηση της γαλακτοπαραγωγής, η ενίσχυση για ενεργειακές καλλιέργειες και η ενίσχυση για καρπούς με κέλυφος. Με τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ δημιουργήθηκε τέλος το «Εθνικό Αποθέμα» δηλαδή η παρακράτηση από το κράτος-μέλος ποσοστού έως 3% του συνολικού αριθμού δικαιωμάτων αναλογικά από κάθε γεωργό, το οποίο δίδεται είτε σε νέους αγρότες που ξεκίνησαν από το 2002 και μετά, είτε για την κάλυψη περιπτώσεων ανωτέρας βίας ή σε εξαιρετικές περιπτώσεις (θάνατος γεωργού, φυσικές καταστροφές κλπ.) (Μαυρομματάκη, 2006·European Commission, 2003α).

Για τους νέους γεωργούς θεσπίστηκε ακόμη ειδική ρύθμιση για τη διαχείριση του «Εθνικού Αποθέματος» διευκολύνοντας την είσοδό τους στην επαγγελματική οικογένεια. Τέλος, δημιουργήθηκε ένα σύστημα παροχής συμβουλών στους αγρότες για θέματα διαχείρισης της γης και των γεωργικών εκμεταλλεύσεων (Μαυρομματάκη, 2006·European Commission, 2003α).

1.3 Λογότυπα Ποιότητας

Βασική επιδίωξη της ΚΑΠ ήταν πάντοτε η βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων και πλέον οι προσπάθειες για την επίτευξη αυτή όλο και εντείνονται. Η δημιουργία συστημάτων αναγνώρισης βοοειδών και κανόνων επισήμανσης κρεάτων, η παροχή οικονομικών κινήτρων από τα κράτη-μέλη ώστε να ενθαρρύνουν τους αγρότες να λαμβάνουν μέρος σε εθνικά και κοινοτικά προγράμματα για τη βελτίωση ή τη διασφάλιση της ποιότητας των γεωργικών προϊόντων τους, και η υιοθέτηση μέτρων από τα κράτη-μέλη που προωθούν τη βιολογική γεωργία αποτελούν κάποιες από τις προσπάθειες της Ε.Ε. για τη βελτίωση ή διατήρηση της ποιότητας των αγροτικών προϊόντων.

Από την άλλη οι καταναλωτές έχουν αρχίσει να ενδιαφέρονται και αυτοί από τη μεριά τους όλο και περισσότερο για την ποιότητα των τροφίμων που αγοράζουν. Σε πολλές περιπτώσεις ο τόπος και ο τρόπος παραγωγής ενός προϊόντος προσδιορίζει και την ποιότητά του. Η Ε.Ε. το συνειδητοποίησε και για το λόγο αυτό έχει υιοθετήσει τρία «λογότυπα ποιότητας» (Dimara, Petrou and Skuras, 2004·European Commission, 2010).

- ✓ Προστατευόμενη γεωγραφική ένδειξη (ΠΓΕ): Το λογότυπο δίδεται σε αγροτικά προϊόντα ή τρόφιμα, τα οποία έχουν ένα συγκεκριμένο χαρακτηριστικό ή φήμη που το συνδέουν με μια συγκεκριμένη περιοχή και τουλάχιστον ένα στάδιο της παραγωγής τους διεξάγεται στην περιοχή αυτή.
- ✓ Προστατευόμενη ονομασία προέλευσης (ΠΟΠ): Το λογότυπο αυτό αναγράφεται μόνο σε αγροτικά προϊόντα ή τρόφιμα, των οποίων όλα τα στάδια παραγωγής διεξάγονται σε μία συγκεκριμένη περιοχή.
- ✓ Ειδικό παραδοσιακό προϊόν εγγυημένο (ΕΠΠΕ): Το λογότυπο αυτό χρησιμοποιείται σε προϊόντα που είτε παρασκευάζονται με παραδοσιακές μεθόδους είτε χρησιμοποιούνται παραδοσιακά συστατικά για τη δημιουργία τους (Dimara, Petrou and Skuras, 2004·European Commission, 2010).

Επιπρόσθετα, σήμερα, στα κριτήρια ποιότητας ενός γεωργικού προϊόντος συγκαταλέγονται επίσης και έννοιες όπως «φιλικό προς το περιβάλλον», «βιολογική καλλιέργεια» και «ανώτερη ποιότητα». Πλέον δεν αρκεί ο ισχυρισμός του ίδιου του παραγωγού για να πειστεί η αγορά και ο καταναλωτής ότι πραγματικά τα προϊόντα του

είναι ποιοτικά. Τα νέα κριτήρια επιβάλλουν εγγυημένες διαδικασίες και υπεύθυνους φορείς πιστοποίησης (Dimara, Petrou and Skuras, 2004·European Commission, 2010).

Φιλικό προς το περιβάλλον

Έχει διαμορφωθεί ένα Σύστημα Ολοκληρωμένης Διαχείρισης στη Γεωργική Παραγωγή που στηρίζεται στην ορθολογική άσκηση των γεωργικών δραστηριοτήτων όπως είναι:

- ✓ Η διαχείριση του εδάφους,
- ✓ η φυτοπροστασία,
- ✓ η λίπανση,
- ✓ η άρδευση, και
- ✓ η συγκομιδή,

Όστε να παράγονται ανταγωνιστικά προϊόντα, ασφαλή και ποιοτικά, με σεβασμό στο περιβάλλον και στο ανθρώπινο δυναμικό, με στόχο την αειφορία (Dimara, Petrou and Skuras, 2004·European Commission, 2010).

1.4 Ο «Διαγνωστικός Έλεγχος» ή «Έλεγχος Υγείας» της ΚΑΠ

Στην μεταρρύθμιση του 2003-2004 αποφασίστηκε ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ήταν υποχρεωμένη να παρακολουθεί και να ελέγχει τη λειτουργία του συστήματος της Ενιαίας Αποδεδειγμένης Ενίσχυσης (ΕΑΕ), την αποτελεσματικότητά του και την αποδοτικότητά του, και το 2008 έπρεπε να υποβάλει έκθεση όπου θα κατέγραφε πιθανά προβλήματα και αν χρειαζόταν να γίνουν διορθωτικές αλλαγές στην πορεία εφαρμογής του προγράμματος μέχρι το 2013. Η όλη διαδικασία αυτή ονομάστηκε «έλεγχος υγείας» (Schmid and Sinabell, 2007).

Τελικά η Επιτροπή, με την Ανακοίνωσή της προς το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Νοέμβριο του 2007, με τίτλο 'Προετοιμασία για τον έλεγχο υγείας της μεταρρύθμισης της ΚΑΠ' επιδίωξε ορισμένες προσαρμογές της ήδη αναθεωρημένης ΚΑΠ, με κύριο στόχο, όπως επισημάνθηκε να αντιμετωπιστούν τρία βασικά ερωτήματα, όπως:

α) Ο τρόπος με τον οποίο το καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης θα γινόταν αποτελεσματικότερο, ορθολογικότερο και απλούστερο.

β) Ο τρόπος με τον οποίο θα εξασφαλιζόταν η καταλληλότητα των μέσων στήριξης της αγοράς, τα οποία είχαν αρχικά προβλεφθεί για μία Κοινότητα έξι κρατών μελών, σε ένα πλαίσιο συνεχώς αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης και σε μία Ευρωπαϊκή Ένωση που αριθμεί ήδη είκοσι επτά κράτη-μέλη.

γ) Ο τρόπος με τον οποίο θα αντιμετωπίζονταν οι νέες προκλήσεις, όπως οι κλιματικές αλλαγές, η όλο και μεγαλύτερη χρήση βιοκαυσίμων και η διαχείριση των υδάτων, ή οι ήδη υφιστάμενες, όπως η διατήρηση της βιοποικιλότητας, με την προσαρμογή στους νέους κινδύνους και τις νέες δυνατότητες (European Commission, 2008).

Βάση της έκθεσης αυτής οι ηγέτες της Ε.Ε. αποφάσισαν μία σειρά αλλαγών και μέτρων για την αντιμετώπιση μελλοντικών προβλημάτων, όπως η κλιματική αλλαγή, η ορθολογική διαχείριση των υδάτινων πόρων και η αποτελεσματικότερη και πιο απλουστευμένη λειτουργία του συστήματος ΕΑΕ. Συγκεκριμένα το Νοέμβριο του 2008 στα πλαίσια του ελέγχου υγείας της ΚΑΠ θεσπίστηκαν τέσσερις νέοι κανονισμοί: ο Κανονισμός 73/2009 που αντικαθιστά τον Κανονισμό 1782/2003, ο Κανονισμός 74/2009 που τροποποιεί τον Κανονισμό 1698/2005 (Αγροτική Ανάπτυξη), ο Κανονισμός 72/2009 που τροποποιεί τον Κανονισμό 1234/07 (Ενιαία Κ.Ο.Α.), και ο Κανονισμός 61/2009 που τροποποιεί τις κατευθυντήριες γραμμές για την αγροτική ανάπτυξη. Επίσης, αποφασίστηκε:

1. Να περιοριστεί το όριο πληρωμών ανά εκμετάλλευση στα 100 με 400 Ευρώ με ανώτατο όριο τα 10 Ha,
2. να δοθεί μέρος του «Εθνικού Αποθέματος» για την αντιμετώπιση νέων προκλήσεων όπως η κλιματική αλλαγή.
3. να διατηρηθεί η ημερομηνία πληρωμών,
4. να έχει την ευχέρεια το κάθε κράτος-μέλος αν επιθυμεί να χρηματοδοτεί νέες δράσεις στην κτηνοτροφία, το ρύζι, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τη βιοποικιλότητα και την κλιματική αλλαγή,
5. τα κονδύλια από τις άμεσες ενισχύσεις να μεταφέρονται στην αγροτική ανάπτυξη. Οι πόροι που θα προκύπτουν θα χρησιμοποιούνται μονάχα για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, τη διαχείριση των υδάτων και άλλων προκλήσεων,

6. να ενισχυθούν οι καπνοπαραγωγοί,
7. να αυξηθεί το όριο στήριξης εγκατάστασης νέων γεωργών από 55.000 σε 70.000 Ευρώ,
8. να αυξηθούν κατά 1% ετησίως των γαλακτοκομικών ποσοστώσεων για την περίοδο 2009-2013 και μετά να απελευθερωθούν,
9. να αυξηθεί το ποσοστό χρηματοδότησης για επενδύσεις σε τομείς όπως η κλιματική αλλαγή, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η βιοποικιλότητα και η διαχείριση των υδάτων:
 - Από 75% σε 85% για τις περιοχές σύγκλισης: Κρήτη, Πελοπόννησος, δυτική Ελλάδα, Ιόνια Νησιά, Ήπειρος, ανατολική Μακεδονία και Θράκη, Θεσσαλία, βόρειο Αιγαίο.
 - Από 50% σε 75% για τις υπόλοιπες περιοχές: στερεά Ελλάδα, νότιο Αιγαίο, Αττική, κεντρική και δυτική Μακεδονία (Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος, 2008·European Commission, 2008α).

Επιπρόσθετα, αποφασίστηκε να αυξηθεί η διαφοροποίηση για τις ενισχύσεις άνω των 5.000 Ευρώ σταδιακά από 5% που ήταν το 2007 και 2008 σε:

- 7% το 2009
- 8% το 2010
- 9% το 2011 και
- 10% το 2012, ενώ προβλέπονται πρόσθετες μειώσεις κατά 4% για ποσά πάνω από 300.000 Ευρώ (European Commission, 2008α).

Με το νέο Κανονισμό 73/09 το «καθεστώς ενιαίας ενίσχυσης» είναι πλέον το καθεστώς εισοδηματικής στήριξης των γεωργών (Γεωργιάδης, 2009). Όσον αφορά την Ελλάδα, η αγροτική πολιτική της διαμορφώνεται μέσα στα πλαίσια της ΚΑΠ, όπως ισχύει και για τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. Η σημασία της κοινής αγροτικής πολιτικής είναι πολύ μεγάλη για τη βιώσιμη ανάπτυξη της ελληνικής υπαίθρου, αν αναλογιστεί κανείς ότι στη χώρα μας ο πρωτογενής τομέας κατέχει κυρίαρχη θέση στην οικονομία συγκριτικά με την υπόλοιπη Ευρώπη, καθώς συνέβαλλε κατά 7% στο Α.Ε.Π. το 2009 (ενώ το αντίστοιχο ποσοστό στην Ε.Ε. των 15 ήταν 2%) και απασχολούσε το 16% του συνολικού ενεργού πληθυσμού (5% στην Ε.Ε. των 15) (Ε.Κ.Π.Π.Α., 2001).

ΕΛΛΑΔΑ

2 Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η ελληνική γεωργία, έως την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ την 1 Ιανουαρίου του 1981, χαρακτηριζόταν από σημαντικές διαρθρωτικές αδυναμίες, όπως το μικρό μέγεθος εκμεταλλεύσεων, το υψηλό ποσοστό ενεργού πληθυσμού, τη δημογραφική γήρανση, τα προβλήματα διαδοχής, τη δυσμενή σχέση φυτικής μεταξύ ζωικής παραγωγής, τη διαμόρφωση του εδάφους κλπ., με αποτέλεσμα χαμηλά επίπεδα παραγωγικότητας της εργασίας, χαμηλά εισοδήματα και ταυτόχρονα υψηλό κόστος παραγωγής. Για αυτούς τους λόγους ο ελληνικός αγροτικός τομέας δεν ήταν αρκετά ισχυρός ώστε να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά την ανταγωνιστική πίεση που δέχτηκε αργότερα από τις άλλες χώρες-μέλη της ΕΚ. Με την είσοδο μας στην ΕΚ η παραγωγικότητα άρχισε να φθίνει εξαιτίας της μείωσης στις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων και της αύξησης στις εισαγωγές από τις χώρες- μέλη της ΕΚ. Το γεγονός αυτό όμως δεν επηρέασε το γεωργικό εισόδημα λόγω των κάθε μορφής επιδοτήσεων-ενισχύσεων από τη ΕΚ (Παπαγεωργίου και Σπάθης, 2000).

Με την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε. (τότε ΕΟΚ) το 1981 μέχρι σήμερα και την εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στους διάφορους τομείς της αγροτικής παραγωγής, έχει σημειωθεί εντατικοποίηση της γεωργίας στην ελληνική ύπαιθρο και ιδιαίτερα στις πεδινές περιοχές όπως έχει παρατηρηθεί και στην υπόλοιπη Ευρώπη. Η εφαρμογή των προγραμμάτων αναδιάρθρωσης καλλιεργειών χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψη οι τοπικές ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής και η σύνδεση της παραγωγής με τη λήψη επιδοτήσεων, σε συνδυασμό με τον αναδασμό της αγροτικής γης οδήγησαν σε μετάβαση από τις ήπιες παραδοσιακές σε σύγχρονες μορφές εντατικής καλλιέργειας. Είδη όπως το βαμβάκι, η ευρωπαϊκή εξάπλωση του οποίου εντοπίζεται κυρίως στην Ελλάδα, και η ελιά έχουν κυριαρχήσει, το πρώτο ιδιαίτερα σε πεδινές περιοχές όπως ο Θεσσαλικός κάμπος και η ελιά στην Κεντρική και Νότια Ελλάδα. Τα δυο αυτά είδη καλύπτουν χιλιάδες στρέμματα μονοκαλλιεργειών και η υπερεντατική καλλιέργεια τους έχει οδηγήσει σε καταστροφή πολλών ημι-φυσικών οικοσυστημάτων και μεγάλου μέρους των δομικών στοιχείων του αγροτικού τοπίου (Μαραβέγιας, 1992· Zomeni, Tzanopoulos and Pantis, 2008).

Στις ορεινές και νησιωτικές περιοχές, που η παραγωγικότητα είναι μικρή, η γεωργία εγκαταλείπεται με συνέπεια τη διάβρωση των εδαφών που συντηρούσαν το γόνιμο χώμα και το νερό και αντικατάσταση των αγροτικών εκτάσεων και των βοσκοτόπων από δασική ή θαμνώδη βλάστηση, που έχει συχνά μικρότερη βιοποικιλότητα από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις. Παρότι η κτηνοτροφία έχει μειωθεί σημαντικά σε πολλές περιοχές όπως η Στερεά Ελλάδα, σε άλλες όπως η Κρήτη έχει αυξηθεί υπερβολικά (Γρίβας, κ.α., 2002), κυρίως, λόγω του καθεστώτος των επιδοτήσεων που εφαρμόστηκε για την κτηνοτροφία από την ΚΑΠ. Στις περιοχές όπου γίνεται υπερβόσκηση συχνές είναι και οι πυρκαγιές, κυρίως, από κτηνοτρόφους για τη δημιουργία βοσκοτόπων, οι οποίες οδηγούν σε υποβάθμιση των οικοσυστημάτων αυτών που σε αρκετές περιπτώσεις, είναι μη αναστρέψιμη καθώς καταστρέφεται η βλάστηση και χάνεται το γόνιμο έδαφος (Παπαναστάσης και Νοϊτσάκης, 1992·Zomeni, Tzanopoulos and Pantis, 2008).

Επιπρόσθετα, περιβαλλοντική επιβάρυνση υπάρχει από την υπέρ-χρησιμοποίηση αγροχημικών κυρίως (φυτοπροστατευτικών ουσιών και λιπασμάτων) στον τομέα της εντατικής γεωργίας που οδηγεί στη ρύπανση των νερών με κατάλοιπα φυτοπροστατευτικών προϊόντων και στη μόλυνση των τροφίμων. Επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος προκαλούν και οι μονάδες επεξεργασίας και μεταποίησης (ΥΠ.ΓΕ., 2010).

Τα παραπάνω προβλήματα άρχισαν να αντιμετωπίζονται μετά το 1991 με μία ΚΑΠ πιο φιλική προς το περιβάλλον συντονισμένη στις ανάγκες και τους κανόνες της αγοράς που υποστήριζε τη βιώσιμη και αποδοτική γεωργία μακριά από τη λογική στήριξης της υπερπαραγωγής (Χαλκίδης και Παπαδήμος, 2007).

3 Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1 Έγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης 2000-2006

Η αγροτική πολιτική στην Ελλάδα ασκείται μέσω της νέας ΚΑΠ, την κοινοτική και εθνική νομοθεσία, καθώς και μέσω προγραμμάτων που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση και υιοθετεί η χώρα μας. Η Ελλάδα καθόρισε τις προτεραιότητες της για την περίοδο 2000-2006 με τη σύνταξη του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.Α.) (Χαλκίδης και Παπαδήμος, 2007).

Το Έγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.Α.) εγκρίθηκε κατά την προγραμματική περίοδο 2000-2006 με την αριθμ. Ε(200)2733(27-9-2000) απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τροποποιήθηκε με τις αριθμ. C(2003)3139(22-8-2003) και αριθ. C(2005)1690(31.V.2005) αποφάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και αποτέλεσε πρόγραμμα σε εθνικό επίπεδο. Στόχοι του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 ήταν η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής γεωργίας, η βιώσιμη και ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου σε αρμονία με το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον, και η διατήρηση του περιβάλλοντος και της κοινωνικής συνοχής για το σύνολο του αγροτικού πληθυσμού (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Το Ε.Π.Α.Α. παράλληλα με άλλα προγράμματα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης και Ανασυγκρότησης της Υπαίθρου, Αλιεία, Leader +), προωθούσε μέτρα που είχαν ως στόχο τη στήριξη των τοπικών κοινωνιών, τη διατήρηση και προστασία της πλούσιας ελληνικής χλωρίδας και πανίδας, τη διαμόρφωση μοναδικών αγροτικών τοπίων και τη διάσωση σπάνιων αγροτικών ζώων και καλλιεργούμενων ποικιλιών (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Το Ε.Π.Α.Α. αρχικά περιελάμβανε τέσσερις άξονες προτεραιότητας. Η νέα τροποποιημένη ΚΑΠ το 2003 και οι απαιτήσεις για την εφαρμογή της (Κανονισμοί 1782/2003 και 1783/2003), η ανάγκη ανακατανομής της κοινοτικής συνδρομής για να αποφευχθούν τυχόν απώλειες πόρων, οι εξελίξεις στο ευρύτερο μακροοικονομικό και γεωπολιτικό περιβάλλον, οι ανάγκες και οι αναπτυξιακοί στόχοι της χώρας κατά την περίοδο παρέμβασης του προγράμματος, όπως επίσης, τα συμπεράσματα και οι

προτάσεις στις οποίες κατέληγε η νέα ΚΑΠ, ήταν κάποιες από τις αιτίες που οδήγησαν το 2004 στην τροποποίηση του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006. Μετά την τροποποίηση το νέο Ε.Π.Α.Α. περιλάμβανε δύο νέους άξονες: τον άξονα 5 «Τήρηση Προτύπων» και τον άξονα 6 «Ποιότητα Τροφίμων», με τα αντίστοιχα μέτρα. Επίσης, δημιουργήθηκαν τέσσερα νέα μέτρα στο πλαίσιο του άξονα των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων, στη βάση εξυπηρέτησης σχετικών αναγκών και έγινε ανακατανομή των πόρων του Ε.Π.Α.Α. (συνολική δημόσια δαπάνη και κοινοτική συμμετοχή). Ο προϋπολογισμός των νέων αξόνων προτεραιότητας 5 και 6 καταρτίστηκε με μεταφορά πόρων από τους άξονες 1 και 2 (ΥΠ.ΓΕ., 2007·<http://www.ornithologiki.gr>).

Έκτοτε το νέο Ε.Π.Α.Α. περιλάμβανε έξι άξονες προτεραιότητας στους οποίους περιλαμβάνονταν 24 μέτρα. Οι Άξονες, σύμφωνα με το Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 ήταν οι εξής:

Άξονας 1: Πρόωρη Συνταξιοδότηση.

Μέτρο 1.1: Πρόωρη συνταξιοδότηση αγροτών ηλικίας 55 έως και 64 ετών.

Άξονας 2: Εξισωτική Αποζημίωση.

Μέτρο 2.1: Παροχή ενίσχυσης προς τους αγρότες των μειονεκτικών, ορεινών περιοχών και τους μετακινούμενους κτηνοτρόφους, ως αντιστάθμιση για τα προβλήματα που τους δημιουργούν τα μόνιμα φυσικά μειονεκτήματα των περιοχών τους.

Άξονας 3: Γεωργοπεριβαλλοντικά Μέτρα.

Μέτρο 3.1: Βιολογική Γεωργία.

Μέτρο 3.2: Βιολογική Κτηνοτροφία.

Μέτρο 3.3: Μακροχρόνια Παύση Εκμετάλλευσης Γεωργικών Γαιών.

Μέτρο 3.4: Εκτατικοποίηση της Κτηνοτροφίας.

Μέτρο 3.5: Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης.

Μέτρο 3.6: Περιβαλλοντική Προστασία της Λίμνης Παμβώτιδας.

Μέτρο 3.7: Πρόγραμμα Απειλούμενων Αυτοχθόνων Φυλών Αγροτικών Ζώων.

Μέτρο 3.8: Διατήρηση Εκτατικών Καλλιεργειών που Κινδυνεύουν από Γενετική Διάβρωση.

Μέτρο 3.9: Πρόγραμμα Διαχείρισης των Λιμνών και Λιμνοθαλασσών Θράκης. Περιοχές του Δικτύου Natura 2000: "Δέλτα Νέστου & Λιμνοθάλασσα Κεραμωτής" (A11500010) και οι "Λίμνες και Λιμνοθάλασσες της Θράκης" (A11300009).

Μέτρο 3.10: Πρόγραμμα Διαχείρισης Παραλίμνιων Εκτάσεων της Περιοχής του Δικτύου Natura 2000: "Λίμνες Βόλβης-Κορώνειας" (A12200001).

Μέτρο 3.11: Διατήρηση και Αποκατάσταση Φυτοφρακτών.

Μέτρο 3.12: Διατήρηση και Ανακατασκευή Αναβαθμίδων σε Επικλινείς Εκτάσεις για την Προστασία των Εδαφών από τη Διάβρωση.

Μέτρο 3.13: Διατήρηση Γεωργικών Εκτάσεων για την Προστασία Ειδών Άγριας Πανίδας.

Μέτρο 3.14: Προστασία Παραδοσιακού Ελαιώνα της Άμφισσας.

Μέτρο 3.15: Διατήρηση Παραδοσιακού Αμπελώνα Ν. Θήρας.

Μέτρο 3.16: Προστασία των Λιμνών Δ. Μακεδονίας: "Λίμνες Βεγορίτιδας-Πετρών", Λίμνες "Χειμαδίτιδας-Ζάζαρης".

Μέτρο 3.17: Προστασία λίμνης Διόρανης.

Γίνεται αναλυτική παρουσίαση των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων στα επόμενα κεφάλαια.

Άξονας 4: Δασώσεις Γεωργικών Γαιών.

Μέτρο 4.1: Δασώσεις Γεωργικών Γαιών.

Άξονας 5: Τήρηση Προτύπων

Μέτρο 5.1: Εφαρμογή και Τήρηση Προτύπων (Εφαρμόστηκε η Ηλεκτρονική Σήμανση Αιγοπροβάτων).

Μέτρο 5.2: Χρήση Υπηρεσιών Παροχής Συμβουλών στον Τομέα της Γεωργίας.

Άξονας 6: Ποιότητα Τροφίμων

Μέτρο 6.1: Συμμετοχή σε Καθεστώτα Ποιότητας Τροφίμων.

Μέτρο 6.2: Καθεστώς Ενίσχυσης για την Προώθηση των Προϊόντων Ποιότητας.

3.2 Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Σ.Σ.Α.Α.)

Το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Σ.Σ.Α.Α.) 2007-2013 καθόρισε τις προτεραιότητες της Ελλάδας για την περίοδο 2007-2013, σύμφωνα με το άρθρο 11 του Κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.). Επίσης, το Ε.Σ.Σ.Α.Α. όρισε ότι η Εθνική Στρατηγική Αγροτικής Ανάπτυξης θα εφαρμοστεί μέσω του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (Π.Α.Α.) 2007-2013. Οι άξονες δράσεις του Στρατηγικού Σχεδίου της Ελλάδας εξασφάλισε τη σύνδεσή τους με στρατηγικές και σχέδια δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ, την Οδηγία 2000/60/ΕΟΚ, τη στρατηγική για την προστασία του εδάφους, το Κοινοτικό πρόγραμμα για τις κλιματικές αλλαγές, τη στρατηγική για τη ρύπανση του αέρα και τη στρατηγική για τη χρήση των γεωργικών φαρμάκων. Σύμφωνα με τα άρθρα 16 και 85 του Κανονισμού 1698/2005 του Συμβουλίου, η εκπόνηση προγράμματος αγροτικής ανάπτυξης για μια δεδομένη γεωγραφική περιφέρεια θα περιλαμβάνει υποχρεωτικά Εκ Των Προτέρων Αξιολόγηση (European Commission, 2006).

Η πολιτική αγροτικής ανάπτυξης 2007-2013 για την Ελλάδα εστιάζεται σε τρεις βασικούς άξονες:

1. Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του τομέα της γεωργίας και της δασοκομίας.
2. Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου.
3. Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και διαφοροποίηση της αγροτικής οικονομίας.

Συνεπικουρούμενους από ένα τέταρτο οριζόντιο άξονα Leader, που βασίζεται στην εμπειρία που αποκτήθηκε από τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες Leader των προηγούμενων προγραμματικών περιόδων (ΥΠ.ΓΕ., 2010).

3.2.1 Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής

Για να μειωθούν τα προβλήματα που δημιουργούν η γεωργία και η κτηνοτροφία, βασικό ρόλο παίζει η σωστή αντιμετώπισή τους από τους αγρότες με την εφαρμογή ορισμένων πρακτικών, οι οποίες ονομάστηκαν Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (Κ.Ο.Γ.Π.). Πρόκειται για νομοθεσία που ισχύει από το 2004 και παρεμβαίνει σε όλο το φάσμα της γεωργικής και κτηνοτροφικής δραστηριότητας. Οι Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (Κ.Ο.Γ.Π.) καθορίζουν, επίσης, τους κανόνες στις περιπτώσεις περιοχών ή ζωνών που εντάσσονται σε ειδικά καθεστώτα προστασίας. Οι κώδικες στοχεύουν:

1. Στην αειφορική διαχείριση των γεωργικών γαιών και των φυσικών πόρων, δηλαδή σε μία αγροτική ανάπτυξη τέτοια που να είναι ικανή να διατηρεί και να μην αναλώνει, με οποιονδήποτε ρυθμό, αργό ή γρήγορο, τις γεωργικές γαίες και τους φυσικούς πόρους δηλαδή εκείνα τα στοιχεία της γης που δεν μπορούν να αναπληρωθούν.
2. Στην προστασία και διαφύλαξη του αγροτικού τοπίου και των χαρακτηριστικών του. Το Αγροτικό Τοπίο είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ φυσικού περιβάλλοντος και διαχειριστικών αγροτικών συστημάτων και χαρακτηρίζονται από μεγάλη οικολογική και αισθητική αξία. Η οικολογική αξία έχει να κάνει με την ίδια τη φύση των παραδοσιακών αγροτικών διαχειριστικών συστημάτων, με τα οποία συντηρείται με βιώσιμες πρακτικές η ποιότητα των περιορισμένων φυσικών πόρων. Η αισθητική αξία, από την άλλη, αναφέρεται στη συμβολική δύναμη των αγροτικών τοπίων, τα οποία αποτελούν έναν αυτοτελή οικονομικό πόρο, με υψηλές δυνατότητες μελλοντικής αξιοποίησης. Κάθε αλλαγή στις καλλιεργητικές πρακτικές και στα συστήματα αντανakλάται άμεσα στην βιοποικιλότητα.
3. Στην προστασία της υγείας των αγροτών και των καταναλωτών. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την αλλαγή στα παραγωγικά πρότυπα και στην ποιότητα των προϊόντων, με το πέρασμα από τα μεταλλαγμένα και επικίνδυνα για την υγεία προϊόντα στα παραγόμενα με περιορισμένη χρήση φυτοφαρμάκων και λιπασμάτων και στα βιολογικά και στα προϊόντα ελεγχμένης ποιότητας (ΚΥΑ 125347/568/20-1-2004 ·ΥΠ.ΓΕ., 2003).

Οι Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής, λοιπόν, παρεμβαίνουν σε γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες που αφορούν:

- ✓ την κατεργασία του εδάφους,
- ✓ την αμειψισπορά,
- ✓ τη λίπανση,
- ✓ τη διαχείριση υδατικών πόρων,
- ✓ τη φυτοπροστασία,
- ✓ τη διαχείριση αυτοφυούς χλωρίδας,
- ✓ τη συγκομιδή,
- ✓ τη διαχείριση υπολειμμάτων καλλιέργειας,
- ✓ τη διαχείριση απορριμμάτων,
- ✓ τη διαχείριση των βοσκοτόπων,
- ✓ την υγιεινή και καλή διαβίωση των ζώων, και
- ✓ τη διαχείριση αποβλήτων κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης (ΚΥΑ 125347/568/20-1-2004 ·ΥΠ.ΓΕ., 2003).

Ειδικότερα, οι Κ.Ο.Γ.Π. που αφορούν την διαχείριση του εδάφους έχουν ως στόχο να κατευθύνουν τον παραγωγό στον περιορισμό της κατεργασίας του εδάφους, ώστε να περιορισθεί η κατανάλωση ενέργειας και η καταστροφή της δομής του. Για την προστασία από την διάβρωση και την υπερβόσκηση, οι Κ.Ο.Γ.Π. επιβάλλουν να γίνεται η καλλιέργεια κατά τις ισοϋψείς ή διαγώνια, ώστε να δημιουργούνται αναχώματα. Επίσης, πρέπει να δημιουργούνται κατά διαστήματα ζώνες ακαλλιέργητες, πλάτους 1-2 μέτρων, για να μειώνεται η ορμή απορροής των υδάτων σε μια έντονη βροχόπτωση. Απαγορεύουν ρητά την καταστροφή των φυσικών ορίων, των φυτοφρακτών και της φυσικής βλάστησης στις ρεματιές και τα ποτάμια. Απαγορεύουν επίσης την αλλαγή της φυσικής πορείας του νερού. Χωματουργικές εργασίες θα πρέπει να αποφεύγονται στα χωράφια διότι εμφανίζεται το υπέδαφος ακόμα και όταν η άροση δεν είναι βαθιά (ΚΥΑ 125347/568/20-1-2004 ·ΥΠ.ΓΕ., 2003).

Οι Κ.Ο.Γ.Π. κατευθύνουν τους παραγωγούς στη χρήση του σωστού λιπάσματος, ανάλογα με την εποχή, το έδαφος και την καλλιέργεια και απαγορεύουν τη χρήση και την αποθήκευση λιπασμάτων δίπλα σε ποτάμια, πηγές ή πηγάδια, τα οποία κινδυνεύουν να ρυπανθούν. Η προστασία των υδατικών πόρων προϋποθέτει και την προστασία από τα φυτοφάρμακα. Εκτός από την σωστή λειτουργία των ψεκαστικών μηχανημάτων, ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται κατά το γέμισμα των βυτίων, που δεν πρέπει να γίνεται απευθείας από την πηγή, διότι υπάρχει κίνδυνος αντίστροφης ροής του διαλύματος από το βυτίο προς την πηγή. Επί πλέον οι παραγωγοί οφείλουν να τρυπούν και να καίνε σε ισχυρή φλόγα τις συσκευασίες των λιπασμάτων και των φαρμάκων, ώστε να μην είναι δυνατόν να επαναχρησιμοποιηθούν. Απαγορεύεται η άμεση απόρριψή τους, ιδιαίτερα κοντά σε πηγές, πηγάδια και ποτάμια (ΚΥΑ 125347/568/20-1-2004 ·ΥΠ.ΓΕ., 2003).

Η πυκνότητα της βόσκησης καθορίζεται από τους Κ.Ο.Γ.Π. που δίνουν κατευθύνσεις όχι μόνο στη γεωργία, αλλά και στην κτηνοτροφία με γνώμονα την προστασία των νερών και τη διατήρηση της γονιμότητας των βοσκοτόπων. Επίσης, ορίζουν ότι πρέπει να τηρούνται προσεκτικά οι ημερομηνίες εισόδου και εξόδου σε κάθε βοσκότοπο, ώστε να είναι δυνατή η αναβλάστησή του. Επί πλέον απαγορεύουν την καύση των βοσκοτόπων (ΚΥΑ 125347/568/20-1-2004 ·ΥΠ.ΓΕ., 2003).

Επίσης οι Κ.Ο.Γ.Π. ορίζουν αναλυτικά πως πρέπει να γίνεται η διαχείριση των αποβλήτων των κτηνοτροφικών μονάδων, ώστε μετά από ζύμωση (κομποστοποίηση) να μετατραπούν σε χρήσιμο υποπροϊόν. Τέλος, καθορίζουν τις παραμέτρους που σχετίζονται με την ευζωία των εκτρεφόμενων ζώων (ΚΥΑ 125347/568/20-1-2004 ·ΥΠ.ΓΕ., 2003).

3.3 Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης «Αλέξανδρος Μπαλατατζής» (Π.Α.Α.) 2007-2013

Το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (Π.Α.Α.) 2007-2013 δημιουργήθηκε σε μία προσπάθεια να εφαρμοστεί το Εθνικό Στρατηγικό Σχέδιο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Σ.Σ.Α.Α.) της Ελλάδος για τα έτη 2007-2013. Το Π.Α.Α. 2007-2013 για την Ελλάδα επιδιώκει να επιτύχει τους τρεις βασικούς στόχους του Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Σ.Σ.Α.Α.) και γενικά να συνδυάσει τη γεωργική ανάπτυξη με την προστασία του περιβάλλοντος. Οι βασικοί άξονες του προγράμματος είναι οι παρακάτω:

Άξονας 1: Διατήρηση και Βελτίωση της Ανταγωνιστικότητας της Γεωργίας, της Δασοκομίας και του Αγροδιατροφικού Τομέα. Ο πρώτος στόχος του Π.Α.Α. 2007-2013 είναι η προώθηση της αναστροφής της ηλικιακής διάρθρωσης του αγροτικού πληθυσμού και του μικρού μεγέθους των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, της αναδιάρθρωσης και ανάπτυξης των επιχειρηματικών δομών μέσω της προώθησης του τεχνολογικού εξοπλισμού και της καινοτομίας, της αναβάθμισης και βελτίωσης των υποδομών του πρωτογενή τομέα και της ανάπτυξης δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού για την προσαρμογή του στις νέες απαιτήσεις (ΥΠ.ΓΕ., 2010).

Ο πρώτος αυτός άξονας δεσμεύει το 46,1% των πόρων του Π.Α.Α. 2007-2013 και λειτουργεί συμπληρωματικά με τους άλλους άξονες.

Τα μέτρα που περιλαμβάνονται στον Άξονα 1, σύμφωνα με το Υπουργείο Γεωργικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, είναι τα εξής:

Μέτρο 1.1.1: Δράσεις Επαγγελματικής Κατάρτισης και Ενημέρωσης των Γεωργών.

Μέτρο 1.1.2: Εγκατάσταση Νέων Γεωργών.

Μέτρο 1.1.3: Πρόωρη Συνταξιοδότηση Γεωργών και Γεωργικών Εργατών.

Μέτρο 1.1.4: Χρήση Υπηρεσιών Παροχής Γεωργικών Συμβουλών.

Μέτρο 1.2.1: Εκσυγχρονισμός Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων.

Μέτρο 1.2.2: Βελτίωση της Οικονομικής Αξίας των Δασών.

Μέτρο 1.2.3: Αύξηση της Αξίας των Γεωργικών και Δασοκομικών Προϊόντων.

Μέτρο 1.2.5: Βελτίωση και Ανάπτυξη της Υποδομής που σχετίζεται με την Ανάπτυξη και Προσαρμογή της Γεωργίας και της Δασοκομίας.

Μέτρο 1.2.6: Αποκατάσταση του Γεωργικού Παραγωγικού Δυναμικού που έχει πληγεί από Φυσικές Καταστροφές και Εισαγωγή των Κατάλληλων Δράσεων Πρόληψης.

Μέτρο 1.3.1: Εκπλήρωση των Προτύπων με Βάση την Κοινοτική Νομοθεσία.

Μέτρο 1.3.2: Συμμετοχή των Γεωργών σε Συστήματα για την Ποιότητα Τροφίμων.

Μέτρο 1.3.3: Δραστηριότητες Ενημέρωσης και Προώθησης.

Άξονας 2: Προστασία του Περιβάλλοντος και Αειφόρος Διαχείριση των Φυσικών Πόρων. Ειδικότερα ο άξονας 2 στοχεύει στην αειφορική χρήση της γεωργικής και δασικής γης, στη διατήρηση της βιοποικιλότητας και της άσκησης της γεωργικής δραστηριότητας στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, στη μείωση της επιβάρυνσης των περιβαλλοντικών πόρων από τη γεωργική δραστηριότητα, στη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής, στην προστασία και αειφόρο διαχείριση των εδαφικών και υδατικών πόρων και στη βελτίωση της οικολογικής σταθερότητας των δασών (ΥΠ.ΓΕ., 2010).

Τα μέτρα που περιλαμβάνονται στον άξονα 2, σύμφωνα με το Υπουργείο Γεωργικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, είναι τα παρακάτω:

Μέτρο 2.1.1: Ενισχύσεις στους Γεωργούς Ορεινών Περιοχών.

Μέτρο 2.1.2: Ενισχύσεις στους Γεωργούς Περιοχών με Μειονεκτήματα, εκτός των Ορεινών Περιοχών.

Μέτρο 2.1.3: Ενισχύσεις Natura 2000 και Ενισχύσεις που συνδέονται με την Οδηγία για τα Νερά (Οδηγία 2000/60/ΕΚ).

Μέτρο 2.1.4: Αγροπεριβαλλοντικές Ενισχύσεις. Στο πλαίσιο του μέτρου 2.1.4 προωθούνται πρακτικές παραγωγής, φιλικές προς το περιβάλλον και κυρίως για την προστασία των υδάτινων πόρων, για τη βιοποικιλότητα και για την προστασία του αγροτικού τοπίου. Τέτοιες δράσεις είναι η βιολογική γεωργία, βιολογική κτηνοτροφία, η εκτατικοποίηση κτηνοτροφίας, η προστασία των ευαίσθητων στα νιτρικά περιοχών, η προστασία υγροτοπικών συστημάτων, η ολοκληρωμένη διαχείριση βάμβακος, η προστασία του Ελαιώνα της Άμφισσας και η διατήρηση της παραδοσιακής πρακτικής στον αμπελώνα της Ν. Θήρας. Δράσεις όπως για την διατήρηση απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων, για τη διατήρηση εκτατικών καλλιεργειών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση, για τη διατήρηση

των γενετικών πόρων της κτηνοτροφίας, για την προώθηση πρακτικών για την προστασία της άγριας ζωής, για την προστασία θαλάσσιου πάρκου Ζακύνθου και για τη μακροχρόνια παύση της εκμετάλλευσης γεωργικών γαιών περιλαμβάνονται επίσης στο μέτρο αυτό (ΥΠ.ΓΕ., 2010).

Μέτρο 2.1.6: Στήριξη για Μη Παραγωγικές Επενδύσεις. Το μέτρο περιλαμβάνει την προστασία αναβαθμίδων-φυτοφρακτών με αποκατάσταση και αναδημιουργία αντίστοιχα. Επίσης, πραγματοποιούνται συνοδευτικές δράσεις για τη διατήρηση του ελληνικού ποιμενικού και την προστασία της Άγριας ζωής με ηλεκτροφόρο περίφραξη και τεχνητές φωλιές.

Μέτρο 2.2.1: Πρώτη Δάσωση Γεωργικής Γης.

Μέτρο 2.2.3: Πρώτη Δάσωση Μη Γεωργικής Γης.

Μέτρο 2.2.4: Ενισχύσεις Natura 2000 (για δάση).

Μέτρο 2.2.6: Αποκατάσταση του Δασοκομικού Δυναμικού και Εισαγωγή Δράσεων Πρόληψης.

Μέτρο 2.2.7: Στήριξη για Μη Παραγωγικές Επενδύσεις.

Άξονας 3: Βελτίωση της Ποιότητας Ζωής στις Αγροτικές Περιοχές και Ενθάρρυνση της Διαφοροποίησης της Αγροτικής Οικονομίας. Ο άξονας 3 στοχεύει στη βελτίωση της ελκυστικότητας των αγροτικών περιοχών και στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική αναβάθμιση των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών της χώρας. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην προώθηση δραστηριοτήτων εκτός της γεωργίας, στην ενίσχυση της επιχειρηματικότητας μικρής κλίμακας και στην αναστροφή των δυσμενών τάσεων της πληθυσμιακής συρρίκνωσης σε μια ελκυστικότερη ύπαιθρο με προοπτικές ήπιας ανάπτυξης (ΥΠ.ΓΕ., 2010).

Μέτρο 3.1.1: Διαφοροποίηση προς Μη Γεωργικές Δραστηριότητες.

Μέτρο 3.1.2: Στήριξη της Δημιουργίας και Ανάπτυξης Πολύ Μικρών Επιχειρήσεων.

Μέτρο 3.1.3: Ενθάρρυνση Τουριστικών Δραστηριοτήτων.

Μέτρο 3.2.1: Βασικές Υπηρεσίες για την Οικονομία και τον Αγροτικό Πληθυσμό.

Μέτρο 3.2.3: Διατήρηση και Αναβάθμιση της Αγροτικής Κληρονομιάς.

Μέτρο 3.4.1: Απόκτηση Δεξιοτήτων και Εμφύχωση με Στόχο την Προπαρασκευή και Υλοποίηση μιας Στρατηγικής Τοπικής Ανάπτυξης.

Άξονας 4: Δημιουργία Τοπικών Ικανοτήτων για την Απασχόληση και την Διαφοροποίηση στις Αγροτικές Περιοχές μέσω της Προσέγγισης Leader.

Η προσέγγιση Leader στο πλαίσιο του Άξονα 4 του Π.Α.Α. 2007-2013 περιλαμβάνει τουλάχιστον τα ακόλουθα στοιχεία:

- ✓ Στρατηγικές τοπικής ανάπτυξης σε τοπική βάση, που προορίζονται για σαφώς προσδιορισμένες αγροτικές περιοχές μικρότερες της περιφέρειας.
- ✓ Τοπικές εταιρικές σχέσεις δημόσιου-ιδιωτικού τομέα, καλούμενες «Ομάδες Τοπικής Δράσης».
- ✓ Προσέγγιση εκ των κάτω προς τα άνω με εξουσία λήψης αποφάσεων για τις Ομάδες Τοπικής Δράσης όσον αφορά την εκπόνηση και την εφαρμογή μιας στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης.
- ✓ Πολυτομεακός σχεδιασμός και υλοποίηση της στρατηγικής με βάση την αλληλεπίδραση μεταξύ φορέων και έργων διαφόρων τομέων της τοπικής οικονομίας.
- ✓ Εφαρμογή καινοτόμων προσεγγίσεων.
- ✓ Εφαρμογή έργων συνεργασίας.
- ✓ Δικτύωση των τοπικών εταιρικών σχέσεων (ΥΠ.ΓΕ., 2010).

Η προσέγγιση Leader στο πλαίσιο του Άξονα 4 του Π.Α.Α. 2007-2013 αφορά ορεινές, μειονεκτικές, αλλά και πεδινές, συμπεριλαμβανομένων νησιωτικών περιοχών της Χώρας με ιδιαίτερη μέριμνα για τις περιπτώσεις πυρόπληκτων περιοχών από τις πρόσφατες πυρκαγιές (Ιούλιος-Αύγουστος 2007). Ειδικότερα, τα τοπικά προγράμματα Leader μπορούν να εφαρμοστούν στο σύνολο των αγροτικών περιοχών της Χώρας, όπως αυτές ορίζονται σύμφωνα με τα κριτήρια του ΟΟΣΑ, δηλαδή περιοχές με πληθυσμιακή πυκνότητα μικρότερη των 150 κατοίκων ανά km² σε επίπεδο NUTS III (Νομός). Ωστόσο, οι παρεμβάσεις αυτές δεν μπορούν να αφορούν επιχειρηματική δραστηριότητα (ΥΠ.ΓΕ., 2010).

3.3.1 Εθνικό Αγροτικό Δίκτυο

Στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης για την περίοδο 2007-2013, σύμφωνα με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, προβλέφθηκε, για πρώτη φορά, η δημιουργία Εθνικού Αγροτικού Δικτύου στο οποίο μπορούν να συμμετέχουν συλλογικοί φορείς που δραστηριοποιούνται στο χώρο της αγροτικής ανάπτυξης και εμπλέκονται άμεσα, στην εφαρμογή μέτρων του Π.Α.Α. ή έμμεσα στην προώθηση θεμάτων που αφορούν τον αγροτικό τομέα και την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της Χώρας.

Αντίστοιχα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, προβλέπεται η δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Αγροτικού Δικτύου στο οποίο θα συμμετέχουν τα Εθνικά Αγροτικά Δίκτυα των 27 κρατών μελών, τα οποία χρηματοδοτούνται από τα αντίστοιχα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013.

Στόχος του Εθνικού Αγροτικού Δικτύου, σύμφωνα με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, είναι :

- ✓ Η διασύνδεση των Φορέων και Διοικήσεων που εμπλέκονται στον τομέα της αγροτικής ανάπτυξης και οι οποίοι αποτελούν τα μέλη του.
- ✓ Ο εντοπισμός, η ανάλυση και η πληροφόρηση σε τοπικό και εθνικό επίπεδο όσον αφορά τις μεταβιβάσιμες ορθές πρακτικές για την αγροτική ανάπτυξη.
- ✓ Η διάχυση των αποτελεσμάτων του Π.Α.Α. σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.
- ✓ Η οργάνωση ανταλλαγών εμπειρίας και τεχνογνωσίας σε θέματα αγροτικής ανάπτυξης, σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.
- ✓ Η παροχή τεχνικής στήριξης για τα σχέδια διατοπικής και διακρατικής συνεργασίας στο πλαίσιο του Άξονα 4 «Προσέγγιση Leader».
- ✓ Η συνεργασία και διασύνδεση με το Ευρωπαϊκό Αγροτικό Δίκτυο και τα άλλα Εθνικά Αγροτικά Δίκτυα.

3.4 Αγροπεριβαλλοντικά Μέτρα

Τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα αποτελούν ένα σύνολο μέτρων που ενισχύουν την εφαρμογή μεθόδων γεωργικής παραγωγής που προστατεύουν το περιβάλλον, τους φυσικούς πόρους, το έδαφος και τη γενετική ποικιλομορφία και συμβάλλουν στη βελτίωση τους. Επίσης, συντελούν στη μείωση των αρνητικών επιπτώσεων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων στο περιβάλλον, όπως ποιότητα νερού, έδαφος και βιοποικιλότητα και εισάγουν αειφορικές πρακτικές, πέραν των συνηθισμένων, για την προστασία του εδάφους και τον έλεγχο της φυσικής, χημικής και βιολογικής υποβάθμισής του (Διαμαντίδης, 2008).

Τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα διακρίνονται σε κατηγορίες ανάλογα με τα κριτήρια που επιλέγουμε να γίνει η κατηγοριοποίησή τους. Με κριτήριο το επίπεδο του χώρου στο οποίο εφαρμόζονται τα μέτρα, μπορούμε να διακρίνουμε 2 κατηγορίες, τα οριζόντια προγράμματα και τα εξειδικευμένα προγράμματα. Τα οριζόντια προγράμματα εφαρμόζονται στο σύνολο των αγροτικών εκτάσεων κάθε χώρας, ενώ τα εξειδικευμένα προγράμματα εφαρμόζονται σε οικολογικά ευαίσθητες περιοχές, όπως είναι το δίκτυο των περιοχών Natura 2000, για την προστασία οικοτόπων και ειδών της χλωρίδας ή πανίδας, βάσει των ιδιαιτεροτήτων των περιοχών αυτών. Επίσης, τα αγροπεριβαλλοντικά προγράμματα κατηγοριοποιούνται, σύμφωνα με το στόχο που εξυπηρετούν, σε δύο κατηγορίες. Η πρώτη αφορά τα προγράμματα που αποσκοπούν στη διατήρηση προστατευόμενων περιοχών ενώ η δεύτερη κατηγορία αφορά τα προγράμματα που επιδιώκουν την προστασία από επιπλέον υποβάθμιση των προβληματικών περιοχών (Διαμαντίδης, 2008).

Η ΕΕ εισήγαγε τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα για πρώτη φορά το 1992 κατά τη μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και εφαρμόστηκαν με τον Κανονισμό 2078/92. Ο Κανονισμός (ΕΟΚ) 2078/92, ο οποίος ήταν ένας από τους τρεις κανονισμούς που συνόδευαν την αναμόρφωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) το 1992, διεύρυνε και καθόρισε αναλυτικά το περιεχόμενο των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων, υποχρεώνοντας τα κράτη-μέλη να τα εφαρμόσουν στα εθνικά τους Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης. Με τον Κανονισμό αυτό για πρώτη φορά δίνεται κίνητρο σε όσους ασχολούνται με τη γεωργία να παράγουν χρησιμοποιώντας συμβατές με το περιβάλλον πρακτικές. Ο Κανονισμός πληρώνει

περιβαλλοντικές υπηρεσίες, είτε αυτές αφορούν στη μείωση αρνητικών δράσεων είτε αφορούν στη διατήρηση ή αύξηση θετικών δράσεων (Γιαννακοπούλου, 2009).

Αγροπεριβαλλοντικά μέτρα άρχισαν να εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο στις διάφορες χώρες της Ευρώπης, ήδη, από τα μέσα τις δεκαετίας του 1980 (Δανία, Μεγάλη Βρετανία, Γερμανία), ενώ τα μέτρα αυτά απέκτησαν μια πιο ευρεία εφαρμογή μέσα στη δεκαετία του 1990 με την υιοθέτηση του Κανονισμού 2078/92 (Primdahl et al., 2003). Στην Ελλάδα υλοποιήθηκε ο Κανονισμός 2078/92 το 1995 μέσα από τέσσερα προγράμματα τρία από τα οποία ήταν εθνικά και ένα Ζωνικό. Τα προγράμματα αυτά ήταν:

- Η Βιολογική γεωργία.
- Η Μακροχρόνια Παύση Εκμετάλλευσης Γεωργικών Γαιών.
- Η Μείωση της Νιτρορύπανσης στο Θεσσαλικό Κάμπο.
- Η Διατήρηση Σπάνιων Φυλών Αγροτικών Ζώων (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Από τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν στα πλαίσια του Κανονισμού (ΕΟΚ) 2078/92 η Βιολογική Γεωργία και η Διατήρηση Σπάνιων Φυλών Αγροτικών Ζώων συνεχίστηκαν στα πλαίσια του νέου Κανονισμού (ΕΚ) 1257/99 που περιλάμβανε μέτρα για την ανάπτυξης υπαίθρου, και στον οποίο ενσωματώθηκε ο κανονισμός 2078/92. Στον Κανονισμό (ΕΚ) 1257/99 εκτός από τα προγράμματα που συνεχίστηκαν στα οποία περιλαμβάνονταν επίσης και το περιφερειακό πρόγραμμα της νιτρορύπανσης το οποίο επεκτεινόταν επίσης στην Πεδιάδα της Θεσσαλονίκης εντάχθηκαν και πέντε νέα εθνικά προγράμματα. Αυτά ήταν:

- Η Βιολογική Κτηνοτροφία.
- Η Ολοκληρωμένη Παραγωγή.
- Η Εκτατικοποίηση της Κτηνοτροφίας.
- Η Διατήρηση Εκτατικών Καλλιεργειών που κινδυνεύουν από Γενετική Διάβρωση.
- Η Διατήρηση και Ανακατασκευής Αναβαθμίδων για την Πρόληψη της Διάβρωσης (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Σύμφωνα με τους κανονισμούς αυτούς στους αγρότες που συμμετείχαν στα μέτρα καλυπτόταν το κόστος εφαρμογής και δίνονταν αντισταθμιστικές αποζημιώσεις

ενδεχόμενης απώλειας από την εφαρμογή αυτών. Ελάχιστη περιβαλλοντική δέσμευση που έπρεπε να τηρούν οι αγρότες που ενδιαφέρονταν να ενταχθούν σε αγροπεριβαλλοντικά προγράμματα ήταν η εφαρμογή των Κ.Ο.Γ.Π. στα πλαίσια του κανονισμού 1927/1999 (European Commission, 1999).

Το 2003 με τη μεταρρύθμιση της ΚΑΠ πραγματοποιήθηκαν ορισμένες βασικές αλλαγές στην Πολιτική Αγροτικής Ανάπτυξης της Ε.Ε. θέτοντας νέους στόχους για το μέλλον. Οι στόχοι αυτοί ήταν οι εξής:

1. Ριζική απλοποίηση της εφαρμογής της πολιτικής μέσω της εισαγωγής ενός ενιαίου συστήματος χρηματοδότησης, και της τροποποίησης του πλαισίου προγραμματισμού, δημοσιονομικής διαχείρισης και ελέγχου των προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης.
2. Καθορισμός τριών βασικών στόχων για τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης:
 - ✓ Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της γεωργίας και της δασοκομίας μέσω της παροχής στήριξης για αναδιάρθρωση, ανάπτυξη και καινοτομία.
 - ✓ Βελτίωση του περιβάλλοντος και της υπαίθρου μέσω της παροχής στήριξης για τη διαχείριση της γης.
 - ✓ Βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και ενθάρρυνση της διαφοροποίησης της οικονομικής δραστηριότητας.

Σε κάθε βασικό στόχο αντιστοιχούσε ένας θεματικός άξονας, βάσει του οποίου έπρεπε να αναπτύσσονται τα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης, ενώ ένας τέταρτος οριζόντιος και μεθοδολογικός άξονας αφορούσε την ενσωμάτωση της προσέγγισης Leader.

Η εφαρμογή της μεταρρύθμισης του 2003 πραγματοποιήθηκε με τον τρίτο Κανονισμό της Ε.Ε. του Συμβουλίου της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 2005 για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.), που διαδέχθηκε τους Κανονισμούς 2078/92 και 1257/1999 και παρείχε το νομικό πλαίσιο για την προετοιμασία και την εφαρμογή προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης στα κράτη μέλη κατά την περίοδο 2007-2013. Ο νέος αυτός Κανονισμός διατηρούσε τον υποχρεωτικό χαρακτήρα των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων για τα κράτη-μέλη (ΥΠ.ΓΕ, 2010).

Σύμφωνα με αυτά που προβλέπονταν στα άρθρα 20, 36, 52 και 63 του Κανονισμού 1698/2005 του Συμβουλίου τα κράτη μέλη έπρεπε να αναπτύξουν τις εθνικές τους

στρατηγικές αγροτικής ανάπτυξης βάσει της ιεράρχησης των στόχων για τα μέτρα αγροτικής ανάπτυξης που πραγματοποιήθηκαν στην τελευταία μεταρρύθμιση της ΚΑΠ το 2003, και κατόπιν ανάλυσης της εθνικής τους κατάστασης, να επιλέξουν τα κατάλληλα μέτρα για την υλοποίηση κάθε επιμέρους στρατηγικής. Στη συνέχεια, τα προγράμματα αγροτικής ανάπτυξης θα μετέφραζαν τη στρατηγική σε δράση μέσω της εφαρμογής αυτών των μέτρων.

Τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα που εφαρμόζονται στις χώρες της Ε.Ε. διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Στοιχεία από τη Φιλανδία όπου εφαρμόστηκαν προγράμματα προστασίας από ρύπανση αγροχημικών ουσιών έδειξαν πως υπήρξε μεγάλη μείωση στη χρήση λιπασμάτων, η οποία κυμάνθηκε από 10-30% και μείωση κατά 34% στη χρήση φυτοφαρμάκων. Ένα από τα πιο σημαντικά μέτρα όπως είναι η βιολογική γεωργία, που προωθεί τόσο τη βελτίωση της ποιότητας των τροφίμων και της υγείας όσο και τη διατήρηση των φυσικών χώρων και της βιοποικιλότητας, καταλάμβανε έως το 2000 το 23,6% των καλλιεργούμενων εκτάσεων σε όλο τον κόσμο (Delbaere et al., 2002). Οι εκτάσεις με οργανική γεωργία στις χώρες της Ευρώπης κυμαίνονταν το 2000 από 0.3% στην Πολωνία έως 10% στην Αυστρία (European Environmental Agency, 2001).

Ο αρχικός στόχος για την εφαρμογή των ΓΜ, που ήταν το 15% των αγροτικών εκτάσεων της Ε.Ε. να έχουν ενταχθεί σε αγροπεριβαλλοντικά προγράμματα μέχρι το 2000, επιτεύχθηκε και μάλιστα πέραν των προσδοκιών, καθώς μέχρι το 1998 στο 20% της ευρωπαϊκής υπαίθρου εφαρμόζονταν ΓΜ (Fay, 1999). Μέχρι το 2003 εφαρμόζονταν ΓΜ σε 26 από τις 44 ευρωπαϊκές χώρες (Kleijn and Sutherland, 2003), με τις Σκανδιναβικές χώρες (Σουηδία και Φιλανδία) καθώς και χώρες της κεντρικής Ευρώπης (Γερμανία, Αυστρία και Λουξεμβούργο) να εφαρμόζουν ΓΜ σε ποσοστό πάνω από το 40% των χρησιμοποιούμενων αγροτικών εκτάσεων τους, ενώ αντίθετα ο Ευρωπαϊκός νότος (Πορτογαλία, Ισπανία, Ιταλία, Ελλάδα) και οι Κάτω Χώρες (Βέλγιο, Ολλανδία) είχαν πολύ μικρή συμμετοχή στα προγράμματα αυτά (μικρότερη του 5%). Σύμφωνα με στοιχεία του 1998, τα μεγαλύτερα ποσοστά καλλιεργούμενων εκτάσεων με αγροπεριβαλλοντικά μέτρα είχαν το Λουξεμβούργο (78%), η Αυστρία (77%) και η Φιλανδία (65%), ενώ για χώρες όπως η Ελλάδα, το Βέλγιο και η Ολλανδία το ποσοστό αυτό ήταν μικρότερο του 2% (European Environmental Agency, 2001).

Ο σχεδιασμός και έλεγχος για την εφαρμογή των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων στην Ελλάδα γίνεται από τη Διαχειριστική Αρχή του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης και του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης και τη Διεύθυνση Χωροταξίας και Προστασίας Περιβάλλοντος του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και λοιπούς φορείς που ορίζονται για το κατά περίπτωση μέτρο (ΥΠ.ΓΕ., 2003·ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Ως Οργανισμός Πληρωμής ορίστηκε ο Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε. (Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων) σύμφωνα με τον Κανονισμό 1663/95. Ο Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., συστάθηκε στο πλαίσιο εφαρμογής του Ν. 2637/98 (ΦΕΚ 200Α') και εγκρίθηκε ως Οργανισμός Πληρωμής με την αριθμ. 379286/2001 (ΦΕΚ 1102Β') απόφαση του Υπουργού Γεωργίας. Ο Οργανισμός ξεκίνησε τη λειτουργία του μετά την έναρξη του Ε.Π.Α.Α. (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Για την περίοδο 2007-2013 θεσπίστηκε το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης, στο οποίο τα αγροπεριβαλλοντικά προγράμματα εντάχθηκαν στο Μέτρο 2.1.4 του Άξονα 2 «Προστασία του Περιβάλλοντος και Αειφόρος Διαχείριση των Φυσικών Πόρων». Στο πλαίσιο του μέτρου 2.1.4 θεσπίστηκαν τέσσερα υπομέτρα. Στο Υπομέτρο 1 «Προώθηση Πρακτικών Παραγωγής Φιλικών προς το Περιβάλλον», στο Υπομέτρο 2 «Γεωργοπεριβαλλοντικές Δράσεις για την Προστασία των Υδατικών Πόρων», στο Υπομέτρο 3 «Ειδικές Δράσεις για τη Διατήρηση της Βιοποικιλότητας» και στο Υπομέτρο 4 «Προστασία του Αγροτικού Τοπίου που Διαμόρφωσε η Γεωργική Δραστηριότητα» εντάσσονται οι δράσεις, όπως φαίνονται στον πίνακα 3.4.1.

Πίνακας 3.4.1: Αντιστοίχιση Αγροπεριβαλλοντικών Μέτρων Π.Α.Α. 2007-2013 και Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

Ε.Π.Α.Α. 2000-2006		Π.Α.Α. 2007-2013	
Μέτρα Άξονα 3			
3.1	Βιολογική Γεωργία	Δράση 1.1	Βιολογική Γεωργία
3.2	Βιολογική Κτηνοτροφία	Δράση 1.2	Βιολογική Κτηνοτροφία
3.4	Εκτατικοποίηση της Κτηνοτροφίας	Δράση 1.3	Εκτατικοποίηση της Κτηνοτροφίας
3.5	Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης	Δράση 2.1	Προστασία των ευαίσθητων στα νιτρικά περιοχών
3.6	Περιβαλλοντική Προστασία της Λίμνης Παμβώτιδας	Δράση 2.2	Προστασία υδροτοπικών συστημάτων
3.9	Πρόγραμμα Διαχείρισης των Λιμνών και Λιμνοθαλασσών Θράκης		
3.10	Πρόγραμμα Διαχείρισης Παραλίμνιων Εκτάσεων Βόλβης-Κορώνειας		
3.16	Προστασία των Λιμνών Δυτικής Μακεδονίας		
3.17	Προστασία της λίμνης Δοϊράνης		
3.7	Πρόγραμμα Απειλούμενων Αυτοχθόνων Φυλών Αγροτικών Ζώων	Δράση 3.1	Πρόγραμμα Απειλούμενων Αυτοχθόνων Φυλών Αγροτικών Ζώων
3.8	Διατήρηση Εκτατικών Καλλιεργειών που Κινδυνεύουν από Γενετική Διάβρωση	Δράση 3.2	Διατήρηση Εκτατικών Καλλιεργειών που Κινδυνεύουν από Γενετική Διάβρωση
3.13	Διατήρηση Γεωργικών Εκτάσεων για την Προστασία Ειδών Άγριας Πανίδας	Δράση 3.3	Διατήρηση Γεωργικών Εκτάσεων για την Προστασία Ειδών Άγριας Πανίδας
3.3	Μακροχρόνια Παύση Εκμετάλλευσης Γεωργικών Γαιών	Δράση 3.6	Μακροχρόνια Παύση Εκμετάλλευσης Γεωργικών Γαιών
3.14	Προστασία Παραδοσιακού Ελαιώνα της Αμφισσας	Δράση 4.1	Προστασία Παραδοσιακού Ελαιώνα της Αμφισσας
3.15: Διατήρηση Παραδοσιακού Αμπελώνα Ν. Θήρας		Δράση 4.2	Διατήρηση Παραδοσιακού Αμπελώνα Ν. Θήρας
		Μέτρο 2.1.6	Στήριξη για μη παραγωγικές επενδύσεις
3.11	Διατήρηση και Αποκατάσταση Φυτοφρακτών	Δράση 2.1	Διατήρηση και Αποκατάσταση Φυτοφρακτών
3.12	Διατήρηση και Ανακατασκευή Αναβαθμίδων	Δράση 2.2	Διατήρηση και Ανακατασκευή Αναβαθμίδων

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007· ΥΠ.ΓΕ., 2010

3.4.1 Βιολογική Γεωργία

Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες τέθηκαν τα τελευταία χρόνια ερωτήματα σχετικά με τη χρησιμότητα και τις επιπτώσεις στο περιβάλλον της σύγχρονης τεχνολογίας που χρησιμοποιείται στη γεωργία. Η υπερβολική χρήση ενέργειας και εισροών, ιδιαίτερα στα θερμοκήπια, αυξάνει την εκπομπή άνθρακα και αζώτου, επιδρώντας αρνητικά στο κλίμα της γης. Η υγεία των καταναλωτών μπορεί να απειληθεί επίσης από τις υψηλές συγκεντρώσεις αζώτου στο πόσιμο νερό, που οφείλονται στη χρήση χημικών λιπασμάτων και στα υπολείμματα εντομοκτόνων και κτηνιατρικών φαρμάκων στα τρόφιμα. Ως εκ τούτου έχει γίνει ιδιαίτερα σημαντικό το ζήτημα της φύσης των τροφίμων. Η αναθεώρηση της αγροτικής πολιτικής της Κοινότητας το 2003 ενθάρρυνε όλες τις πρωτοβουλίες που αύξαναν τη διαφοροποίηση της παραγωγής με στόχο την ποιότητα, που ικανοποιούσαν τις ανάγκες της αγοράς και τις προσδοκίες του καταναλωτή (Φωτόπουλος, 2000). Τέτοιες περιπτώσεις διαφοροποίησης αποτελούσαν τα προϊόντα που παράγονταν με ήπια (φιλικά) προς το περιβάλλον συστήματα παραγωγής, δηλαδή είτε βιολογικά, χωρίς τη χρήση χημικών εισροών, είτε ολοκληρωμένα, που συνεπαγόταν την άριστη διαχείριση της παραγωγικής διαδικασίας, ώστε οι χημικές εισροές να μειωθούν στις απολύτως αναγκαίες, με κύριο στόχο την απουσία υπολειμμάτων (φυτοφαρμάκων, λιπασμάτων, ορμονών κλπ.).

Οι εναλλακτικές μορφές γεωργικής παραγωγής αποτέλεσαν αντικείμενο αυξανόμενου και πολύπλευρου ενδιαφέροντος, ιδιαίτερα κατά τα τελευταία χρόνια. Η βιολογική γεωργία είναι μία από τις εναλλακτικές μορφές γεωργικής παραγωγής και είναι ευρέως γνωστή ως «η παραγωγή αγροτικών προϊόντων χωρίς τη χρήση τεχνητών χημικών ουσιών», διαφέρει από τη λεγόμενη συμβατική γεωργία, βασικά κατά το ότι η δεύτερη χρησιμοποιεί καλλιεργητικές πρακτικές υψηλών εξωτερικών εισροών με εντατική χρήση καλλιεργητικών, αγροχημικών, φυσικών όρων και πηγών ενέργειας, οι οποίες τείνουν να εξαντληθούν ή να γίνουν ασύμφορες (Φάσσα, 2000·Stolze and Lampkin, 2009).

Η βιολογική γεωργία, λοιπόν, ορίζεται ως ένα σφαιρικό σύστημα γεωργικής παραγωγής (φυτικών και ζωικών προϊόντων) που ευνοεί τις πρακτικές διαχείρισης μάλλον παρά την προσφυγή σε παράγοντες παραγωγής εξωτερικής προέλευσης και πρέπει να υπηρετεί στόχους, όπως την αύξηση της βιοποικιλότητας και της βιολογικής δραστηριότητας των εδαφών και τη διατήρηση της γονιμότητάς τους με

την ανακύκλωση των αποβλήτων φυτικής και ζωικής προέλευσης προκειμένου να αποκατασταθούν τα στοιχεία που είναι θρεπτικά για τη γη (Βλοντάκης, Δεσύλλας και Μπίστη, 2003). Επιπρόσθετα, μειώνει τη χρήση μη ανανεώσιμων πόρων και ενθαρρύνει τη χρήση ανανεώσιμων πόρων στη γεωργία. Προωθεί την ορθή χρήση των εδαφών, του νερού και του αέρα με απώτερο σκοπό τη μείωση όλων των μορφών μόλυνσης που θα μπορούσαν να προκαλέσουν οι καλλιεργητικές πρακτικές και οι πρακτικές εκτροφής ζώων της συμβατικής γεωργίας-κτηνοτροφίας. Στη βιολογική γεωργία χρησιμοποιούνται μέθοδοι μεταποίησης τέτοιοι ώστε να διατηρείται και να προστατεύεται η βιολογική ακεραιότητα και οι ουσιαστικές ποιότητες των προϊόντων σε όλα τα στάδια. Η επίτευξη μιας καλής μέσης απόδοσης της βιολογικής μεθόδου παραγωγής, ανταγωνιστικής προς τη συμβατική, απαιτεί μερικά χρόνια, ανάλογα με τα οικονομικά μέσα αλλά και τις τοπικές συνθήκες (European Commission, 2006).

Στην Ευρώπη από τα μέσα του 19ου αιώνα αναπτύχθηκε σταδιακά η χρήση ανόργανων λιπασμάτων, η ανακύκλωση αστικών απορριμμάτων και η αξιοποίηση των ανόργανων ουσιών που παράγονταν στην ίδια εκμετάλλευση. Η απαρχή της εξέλιξης της οικολογικής καλλιέργειας ήταν η 'βιολογική-δυναμική καλλιέργεια', τα προϊόντα της οποίας διατίθετο στις αγορές από το 1924. Από αυτή την οργάνωση προέκυψε μία δεύτερη μορφή γεωργίας που είναι σήμερα γνωστή ως 'οργανική-βιολογική γεωργία'. Το 1971 ιδρύθηκε η ένωση των παραγωγών της βιολογικής καλλιέργειας στη Γερμανία με το όνομα 'bioland', ενώ το 1972 ιδρύθηκε η Διεθνής Ομοσπονδία Κινημάτων Οργανικής Γεωργίας (IFOAM) που περιλαμβάνει οργανώσεις που προάγουν τη βιολογική γεωργία, επιστήμονες που μελετούν οικολογικά αποδεκτά γεωργικά συστήματα και ερευνητές που αναπτύσσουν την κατάλληλη τεχνολογία για τη γεωργία των χωρών του τρίτου κόσμου (Αγραφιιώτη, 2010·European Commission, 2006).

Επιπρόσθετα, η Ευρωπαϊκή Ένωση από τις αρχές της δεκαετίας του '90 προχώρησε σε ένα σημαντικότατο διεθνώς βήμα για την πρακτική διάδοση και τη μαζικοποίηση της βιολογικής γεωργίας. Η Ε.Ε. ανέπτυξε συγκεκριμένο θεσμικό/νομοθετικό πλαίσιο για τη βιολογική γεωργία. Το πλαίσιο αυτό περιλαμβάνει πέντε νομοθετικές ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, και συγκεκριμένα: α) τον Κανονισμό 2092/91 «περί του βιολογικού τρόπου παραγωγής γεωργικών προϊόντων και των σχετικών διατάξεων στα γεωργικά προϊόντα και στα είδη διατροφής», β) τον Κανονισμό 2078/92 σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις

απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος και με τη διατήρηση του φυσικού χώρου, γ) Κανονισμός 1257/99, δ) τον Κανονισμό 1698/2005 για την στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ), και ε) τον Κανονισμό 1974/2006 (Αγραφιώτη, 2010·Φάσσα, 2000·European Commission, 2006·Stolze and Lampkin, 2009).

Εκτός των κανονισμών αυτών, που αποτελούν τον κορμό του νομοθετικού πλαισίου για τη βιολογική γεωργία υπάρχουν επίσης κανονισμοί που την αφορούν έμμεσα ή άμεσα, όπως α) ο Καν. Ε.Ε.2328/97 «ερί ενισχύσεων που αποβλέπουν στη βελτίωση των γεωργικών διαρθρώσεων», όπου γίνεται σαφής αναφορά στη θέσπιση εναλλακτικών τρόπων παραγωγής, β) τα Περιφερειακά Διαρθρωτικά Προγράμματα (Π.Ε.Π.), τα οποία χρηματοδοτούνται από τα διαρθρωτικά ταμεία της Ε.Ε., αφορούν μειονεκτικές αγροτικές περιοχές και στα οποία περιλαμβάνονται διατάξεις για τη μετατροπή και διαφοροποίηση της παραγωγής και την προώθηση επενδύσεων για την παραγωγή προϊόντων ποιότητας, γ) ο Κανονισμός 866/93 για τη βελτίωση των όρων μεταποίησης και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων, που περιέχει επίσης διατάξεις (άρθρο 71) για τα βιολογικά προϊόντα (European Commission, 2006·Stolze and Lampkin, 2009).

Σύμφωνα με τους Κανονισμούς αυτούς οι γεωργοί που χρησιμοποιούν μεθόδους βιολογικής γεωργίας έχουν το δικαίωμα να ζητήσουν αγροπεριβαλλοντικές πριμοδοτήσεις, εφόσον αναγνωρίζεται ότι αυτό το ιδιαίτερο σύστημα γεωργίας ωφελεί το περιβάλλον. Επιπλέον, οι γεωργοί που χρησιμοποιούν μεθόδους βιολογικής γεωργίας ενθαρρύνονται μέσω επενδυτικών ενισχύσεων στον τομέα της πρωτογενούς παραγωγής, της μεταποίησης και της εμπορίας. Με όλες αυτές τις διατάξεις, το πλαίσιο της πολιτικής αγροτικής ανάπτυξης συνέβαλε σημαντικά στην επέκταση της βιολογικής γεωργίας και οδήγησε σε μια "έκρηξη" των βιοκαλλιεργειών στις χώρες της Ε.Ε. και στην ταχύτατη διάδοση της βιολογικής γεωργίας τουλάχιστον σε επίπεδο μικρών και μεσαίων παραγωγών (Αγραφιώτη, 2010·ΥΠ.ΓΕ., 2010·Φάσσα, 2000·European Commission, 2006).

Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τη δεκαετία 1987-1997, δεκαπλασιάστηκαν οι εκτάσεις των αγροκτημάτων που καλλιεργούνταν με τις αρχές της βιολογικής γεωργίας, συνολικά στις 15 χώρες της Ε.Ε., ενώ πολλαπλασιάστηκε ο κύκλος εργασιών των βιολογικών προϊόντων στο σύνολο της αγοράς (Φάσσα, 2000). Το 1998 η περιοχή στην Ε.Ε. που αφιερώθηκε στη βιολογική γεωργία κάλυψε

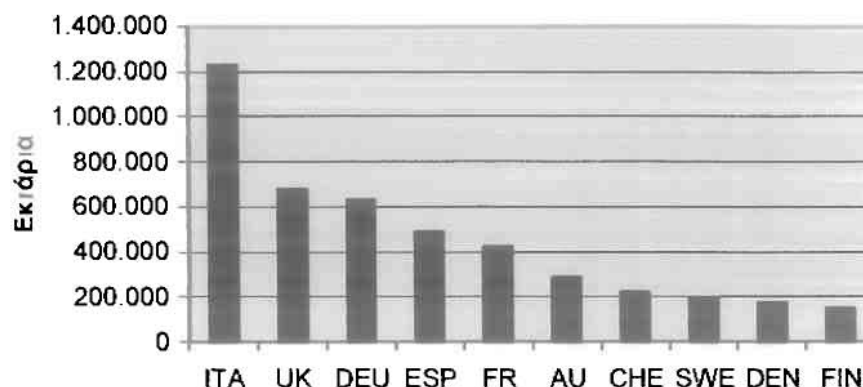
2.269.000 Ha, ή σχεδόν 2% όλου του γεωργικού εδάφους, στο 1,4% όλων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Περίπου 13.000 αγροκτήματα εισήγαγαν το πρόγραμμα μετατροπής βιολογικής καλλιέργειας, εκ των οποίων το 65% ήταν μόνο στην Ιταλία, έτσι ώστε η Ιταλία να αποτελεί το 1998 το 25% της συνολικά βιοκαλλιεργούμενης έκτασης της Ε.Ε. Η περιοχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης που καλλιεργήθηκε με το σύστημα της βιολογικής γεωργίας αυξήθηκε, μεταξύ του 1998 και του 2002, σε ένα ποσοστό περίπου 21% ετησίως. Συνέχισε να επεκτείνεται στα περισσότερα κράτη μέλη ενώ ο αριθμός των βιοκαλλιεργητών μειώθηκε ελαφρώς το 2002 (-2%). Η βιολογική γεωργία προχώρησε στην Ευρώπη των 15, αν και το 2002 αντιπροσώπευσε μόνο περίπου το 4% της συνολικής χρησιμοποιούμενης γεωργικής έκτασης (Χ.Γ.Ε.) της Ε.Ε (Stolze and Lampkin, 2009).

Στην Ε.Ε. των 25 το 2005, η βιοκαλλιεργούμενη περιοχή αποτέλεσε το 3,9% της συνολικής χρησιμοποιούμενης γεωργικής γης. Τα μεγαλύτερα μέρη της βιοκαλλιεργούμενης έκτασης καταγράφηκαν στην Αυστρία (11,0%), την Ιταλία (8,4%), την Τσεχία και την Ελλάδα (και 7.2%) και τα μικρότερα στη Μάλτα (0,1%), την Πολωνία (0.6%) και την Ιρλανδία (0,8%). (Δελτίου ειδήσεων 80/2007-12 Ιουνίου 2007). Η αύξηση αυτή ήταν μεγαλύτερη ή μικρότερη ανά χώρα, ανάλογα με την εθνική πολιτική που εφαρμόστηκε και ανάλογα ακόμα με τη δύναμη που είχαν σε εθνικό επίπεδο οι φορείς της βιολογικής γεωργίας (Αγραφιώτη, 2010·European Commission, 2006·Eurostat, 2010).

Σύμφωνα με τους κ. Stolze και Lampkin, όπως αναφέρουν στο άρθρο με τίτλο «Policy For Organic Farming: Rationale And Concepts» στο επιστημονικό περιοδικό Food Policy, το 2009 καλλιεργείτο βιολογικά το 3% των εκτάσεων της Ευρώπης (4.442.875 Ha/142.348 παραγωγοί). Ωστόσο η εικόνα ήταν πολύ διαφορετική ανάμεσα στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Πρωτοπόρος ήταν η Ιταλία καθώς διέθετε τον μεγαλύτερο αριθμό μονάδων βιολογικής καλλιέργειας και στρεμμάτων, πάνω από το ¼ της συνολικής ευρωπαϊκής παραγωγής. Ακολουθούσε η Μ. Βρετανία , η Γερμανία , η Ισπανία, η Γαλλία και τέλος η Αυστρία.

Η εικόνα το 2007, για τις δέκα Ευρωπαϊκές χώρες με τη μεγαλύτερη έκταση υπό βιολογική εκμετάλλευση, παρουσιάζεται στο σχήμα που ακολουθεί.

Διάγραμμα 3.4.1.1: Οι δέκα Ευρωπαϊκές χώρες με τις μεγαλύτερες εκτάσεις υπό βιολογική εκμετάλλευση (2007).

Πηγή: Stolze and Lampkin, 2009

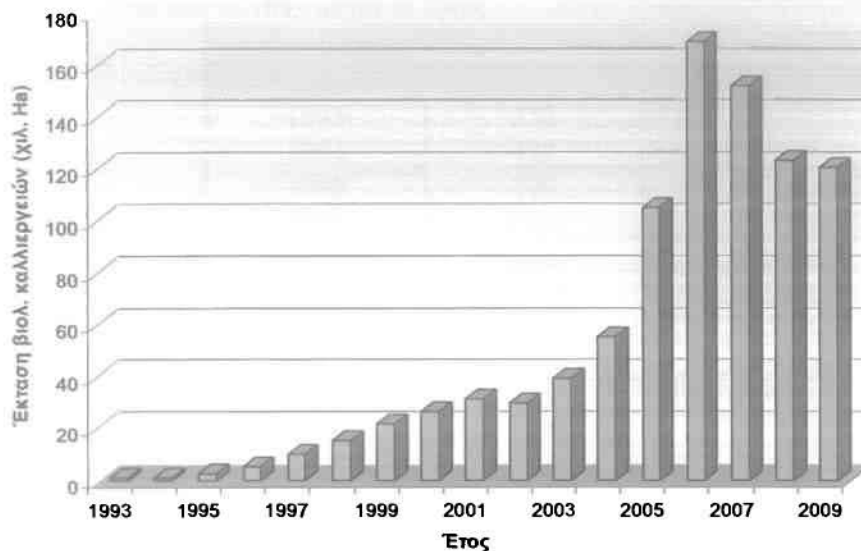
3.4.1.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Η βιολογική καλλιέργεια στην Ελλάδα, ξεκίνησε ουσιαστικά στην αρχή της δεκαετίας του '80 όπου κυρίως ερασιτέχνες γεωργοί θέλησαν να δοκιμάσουν τις διάφορες βιολογικές μεθόδους καλλιέργειας Αργότερα με τον Κανονισμό της Ε.Ε. 2092/91, πολλοί γεωργοί μετέτρεψαν επίσημα τις καλλιέργειες των αγροκτημάτων τους σε βιολογικές.

Πίνακας 3.4.1.1.1: Συνολικές εκτάσεις καλλιεργειών βιολογικής παραγωγής στην Ελλάδα από το 1993 μέχρι το 2009 και το ποσοστό μεταβολής τους.

Έτος	Έκταση (σε Ha)	Μεταβολή
1993	700,0	-
1994	1.188,2	69,74%
1995	2.400,9	102,06%
1996	5.296,4	120,60%
1997	9.999,5	88,80%
1998	15.401,9	54,03%
1999	21.451,2	39,28%
2000	26.707,0	24,50%
2001	31.118,2	16,52%
2002	29.505,1	-5,18%
2003	38.995,1	32,16%
2004	55.370,0	41,99%
2005	105.074,0	89,77%
2006	168.858,4	60,70%
2007	152.117,5	-9,91%
2008	123.441,0	-18,85%
2009	120.634,0	-2,27%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ, 2010 Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010·ΔΗΟ, 2010·Ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.4.1.1.1: Διαχρονική εξέλιξη της βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα.

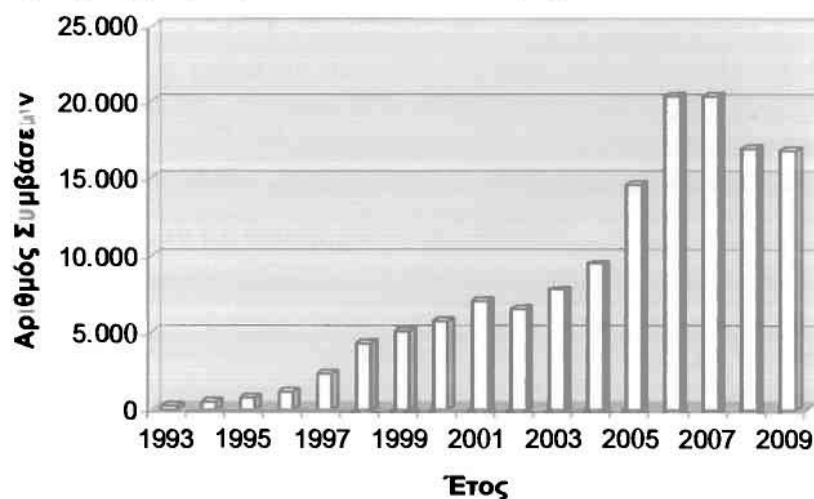
Πηγή: ΥΠ.ΓΕ, 2010 Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010·ΔΗΟ, 2010·Ιδία επεξεργασία

Η μεγαλύτερη αύξηση των εκτάσεων της βιολογικής γεωργίας παρατηρήθηκε τα έτη 1993 μέχρι και το 1996 και την κύρια επίδραση φαίνεται πως είχε ο Κανονισμός 2078/92 της Ε.Ε., που αφορούσε τις επιδοτήσεις για την παραγωγή βιολογικών προϊόντων. Η επέκταση αυτή συνεχίστηκε με ετήσια ποσοστά 20-90% ως το έτος 1999-2000, όπου σημειώθηκε επιβράδυνση 20-30%. Το έτος αυτό, το ποσοστό των εκτάσεων καθώς και των γεωργών που εντάχθηκαν στη βιολογική γεωργία έφτασαν το 0,6 % του γενικού συνόλου της χώρας. Το μέσο μέγεθος των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, που εντάχθηκαν στη βιολογική γεωργία αυξανόταν σταδιακά και το 2001 έφτασε να είναι περίπου 4,4 Ηα. Το στοιχείο αυτό οδηγεί στο πιθανό συμπέρασμα ότι στη βιολογική γεωργία εντάχθηκαν επαγγελματίες αγρότες με μεγαλύτερες εκτάσεις ή ακόμη και με το σύνολο των εκτάσεων τους.

Πίνακας 3.4.1.1.2: Συνολικός αριθμός δικαιούχων του προγράμματος βιολογική γεωργίας στην Ελλάδα από το 1993 μέχρι το 2009.

Έτος	Αριθμός Δικαιούχων	Μεταβολή
1993	250	-
1994	477	90,80%
1995	700	46,75%
1996	1.065	52,14%
1997	2.263	112,49%
1998	4.254	87,98%
1999	5.042	18,52%
2000	5.643	11,92%
2001	7.055	25,02%
2002	6.482	-8,12%
2003	7.726	19,19%
2004	9.424	21,98%
2005	14.614	55,07%
2006	20.364	39,35%
2007	20.364	0,00%
2008	16.919	-16,92%
2009	16.872	-0,28%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2003-2010·Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε, 2010· Ιδία Επεξεργασία

Διάγραμμα 3.4.1.1.2: Διαχρονική εξέλιξη του αριθμού των δικαιούχων του προγράμματος βιολογική γεωργίας στην Ελλάδα από το 1993 μέχρι το 2009.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2003-2010·Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε, 2010· Ιδία Επεξεργασία

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας το 2001, ο αριθμός των βιοκαλλιεργητών στη χώρα μας ανερχόταν στους 7.055, οι οποίοι καλλιεργούσαν με βιολογικό τρόπο έκταση 31.118,2 Ha. Μεταξύ των ετών 2001 και 2002 εμφανίστηκε μια μικρή μείωση τόσο των βιοκαλλιεργητών, όσο και στο σύνολο των βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων, οι οποίες ελαττώθηκαν κατά 5% και αυτό πιθανόν να οφειλόταν στη δυσλειτουργία του προγράμματος οικονομικών

ενισχύσεων από την Ε.Ε. Επίσης, στο έγγραφο τροποποίησης του Ε.Π.Α.Α. το 2004 αναφέρονται ως πιθανές αιτίες η ζωνοποίηση του προγράμματος ανά Νομό και η εφαρμογή του σε ορισμένες μόνο καλλιέργειες, η ελλιπής πληροφόρηση-ευαισθητοποίηση για τον τρόπο εφαρμογής του μέτρου, η υπερεκτίμηση της τιμής των προϊόντων της βιολογικής γεωργίας, η υποεκτίμηση του κόστους παραγωγής και η υστέρηση στην οργάνωση αγοράς που δεν επέτρεψαν σε όλους τους ενδιαφερομένους να ενταχθούν στο πρόγραμμα.

Το 2003 η κατάσταση άλλαξε με μία αύξηση 32% των εκτάσεων βιολογικής παραγωγής. Το 2004 το σύνολο των ενταγμένων βιολογικών καλλιεργειών έφτασε το 55.370 Ha. Το 2005 οι ενταγμένες εκτάσεις στο πρόγραμμα «Βιολογική Γεωργία» διπλασιάστηκαν και πιθανόν να οφειλόταν στη θέσπιση του Κανονισμού 1698/2005, που ανέφερε τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.), και στο γεγονός ότι οι βιοκαλλιεργητές πια είχαν αρχίσει να εξοικειώνονται με τη λειτουργία του όλου συστήματος και τις απαιτήσεις των βιολογικών καλλιεργειών. Ακολούθησε επιβράδυνση κατά 30% το 2006, ενώ το 2007 υπήρξε μείωση κατά 10% στην ενταγμένη έκταση ενώ διατηρήθηκε ο αριθμός των δικαιούχων γεγονός που οφείλεται στη δυσκολία να εκταμιευτούν τα χρήματα των επιδοτήσεων από την Ε.Ε. με αποτέλεσμα να μην έχουν γίνει νέες προκηρύξεις για ένταξη νέων δικαιούχων στο πρόγραμμα από το 2007 μέχρι το 2009. Αυτή είναι η αιτία της αποχώρησης από το πρόγραμμα δικαιούχων και τη μη ένταξη νέων από το 2007.

Πίνακας 3.4.1.1.3: Ο βαθμός επίτευξης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 και του Π.Α.Α. 2007-2013 όσον αφορά το ποσοστό συμμετοχής της βιοκαλλιέργειας* στο σύνολο της ΧΓΕ της χώρας (2001-2009).

Έτος	Σύνολο ΧΓΕ της χώρας	Έκταση βιολογικών καλλιεργειών (Ha)		Ποσοστό Συμμετοχής στο σύνολο ΧΓΕ της χώρας		Ποσοστό επίτευξης στόχου
		Υλοποίηση	Στόχος	Υλοποίηση	Στόχος	
	1	2	3	4=2/1	5=3/1	6=4.5
Ε.Π.Α.Α. 2000-2006	2001	5.148.000,0	31.118,2		0,60%	46,56%
	2002	3.969.560,1	29.505,1		0,74%	57,25%
	2003	3.942.893,8	38.995,1		0,99%	76,17%
	2004	3.899.686,6	55.370,0		1,42%	109,36%
	2005	3.869.565,5	105.074,0		2,72%	209,14%
	2006	3.851.074,7	168.858,4	50.000	4,38%	1,30%
Π.Α.Α. 2007-2013	2007	3.721.071,7	152.117,5	Δεν τέθηκε	4,09%	Δεν τέθηκε
	2008	3.697.600,0	123.441,0		3,34%	
	2009	3.671.356,6	120.634,0		3,26%	

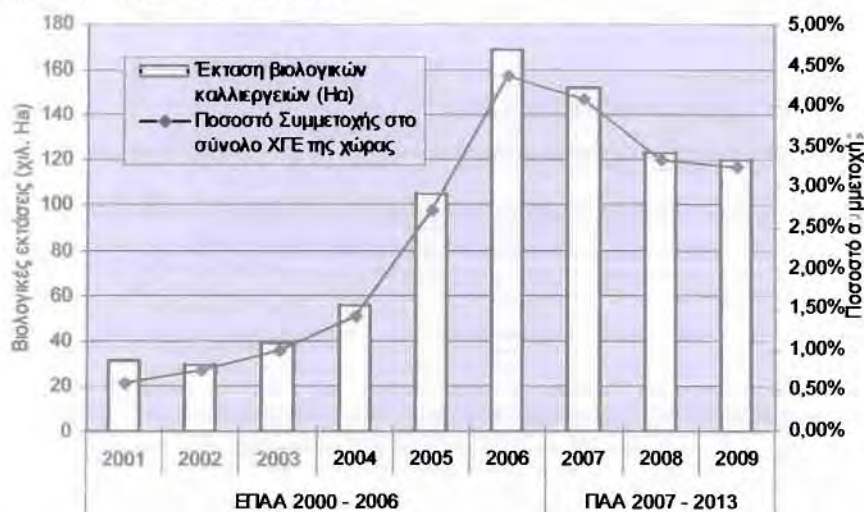
*Δεν συμπεριλαμβάνονται οι βοσκότοποι.

Πηγή: ΕΣΥΕ, 2008·Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε, 2010·ΔΗΩ, 2008 ΥΠ.ΓΕ., 2007·Ιδία επεξεργασία

Η έκταση που καταλάμβανε η βιολογική γεωργία μέχρι το 2000 σε σχέση με τη συνολική ΧΓΕ ήταν πολύ μικρή και αντιστοιχούσε σε ποσοστό λιγότερο από το 1%, παρά το γεγονός ότι παρουσίασε μια αύξηση πάνω από 50% όσον αφορά στη συμμετοχή των αγροτών. Μετά το 2000 το ποσοστό τη ΧΓΕ για βιολογική παραγωγή αυξήθηκε δραστικά. Μόνο το 2001 στην Ελλάδα καλλιεργούνταν βιολογικά 31.118,2 Ha σε σύνολο περίπου 5.148.000 Ha συνολικής καλλιεργήσιμης έκτασης. Πάνω από μισή καλλιεργήσιμη βιολογικά έκταση αφορούσε την ελαιοπαραγωγή, 2.596,2 Ha την αμπελοκαλλιέργεια και σε 2.069,2 Ha παράγονταν βιολογικά εσπεριδοειδή. Αν και το 1994 οι εκτάσεις βιολογικής καλλιέργειας ήταν μόνο 1.188,2 Ha, (κάτι που φανερώνει ότι υπάρχει ανάπτυξη της βιολογικής γεωργίας), σύμφωνα με έκθεση της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορά την εξέλιξη της βιολογικής γεωργίας στις χώρες της Ε.Ε. το 2003, η βιολογική παραγωγή στην Ελλάδα δεν παρουσίαζε μεγάλη ανάπτυξη κυρίως λόγω των προβλημάτων που, έτσι και αλλιώς, είχε το σύνολο της ελληνικής γεωργίας, όπως η έλλειψη κεφαλαίων και οι αλλαγές που πραγματοποιούνται στη νομοθεσία, η πολύ φτωχή πληροφόρηση, καθώς και η αρνητική τοποθέτηση του κράτους προς τη βιολογική γεωργία και τις διαφορετικές ερμηνείες του εθνικού κανονισμού, εκ μέρους των κατά τόπους υπηρεσιακών μονάδων του Υπουργείου Γεωργίας.

Όπως αναφέρει η κα Τάνια Γεωργιοπούλου στην εφημερίδα «Καθημερινή» το 2001 «υπάρχουν χώρες, όπως η Ελλάδα και η Πορτογαλία, όπου η βιολογική γεωργία, έντεκα χρόνια μετά τον πρώτο κανονισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για στήριξη του βιολογικού τρόπου παραγωγής, βρίσκεται στο αρχικό στάδιο και το ποσοστό της έκτασής τους που καλλιεργείται βιολογικά δεν ξεπερνά το 1% της συνολικής καλλιεργήσιμης έκτασής τους».

Διάγραμμα 3.4.1.1.3: Το ποσοστό συμμετοχής των βιοκαλλιεργειών στο σύνολο της ΧΓΕ της χώρας για την περίοδο 2001-2009.

Πηγή: ΕΣΥΕ, 2010·ΥΠ.ΓΕ, 2010 ΔΗΩ, 2008·Ιδία επεξεργασία

Η κατάσταση αυτή άλλαξε από το 2005 και έπειτα τριπλασιάστηκε φτάνοντας το 2006 μέχρι και το 4,52% της συνολικής γεωργικής έκτασης της χώρας καλύπτοντας το 337,72% του επιθυμητού ποσοστού συμμετοχής. Η υλοποίηση του προγράμματος παρουσίασε στο παρελθόν σειρά προβλημάτων (πολυπλοκότητα, απροθυμία καλλιεργητών κλπ.). Με την τροποποίηση του Ε.Π.Α.Α το 2004 πραγματοποιήθηκαν μεγάλες αναπροσαρμογές σε θέματα αναφορικά με τις επιλέξιμες εκτάσεις και τις ενισχύσεις (αύξηση), ενώ και η έκδοση της ΚΥΑ 619/135176/21-6-2005 συνέβαλε στην απλοποίηση του συστήματος εφαρμογής (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Από το 2007 οι ενταγμένες εκτάσεις στο πρόγραμμα μειώθηκαν σταδιακά μέχρι το 2009 όπου κάλυπταν το 3,26% της συνολικής γεωργικής έκτασης στην Ελλάδα. (βλ. διάγραμμα 3.4.1.1.3).

Στην Έκθεση Εκ Των Υστέρων Αξιολόγησης Του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης 2000-2006 αναφέρεται ότι το 2006 υπογράφηκαν 10.021 συμβάσεις για 168.858,4 Ha που αφορούσαν το πρόγραμμα της βιολογικής γεωργίας.

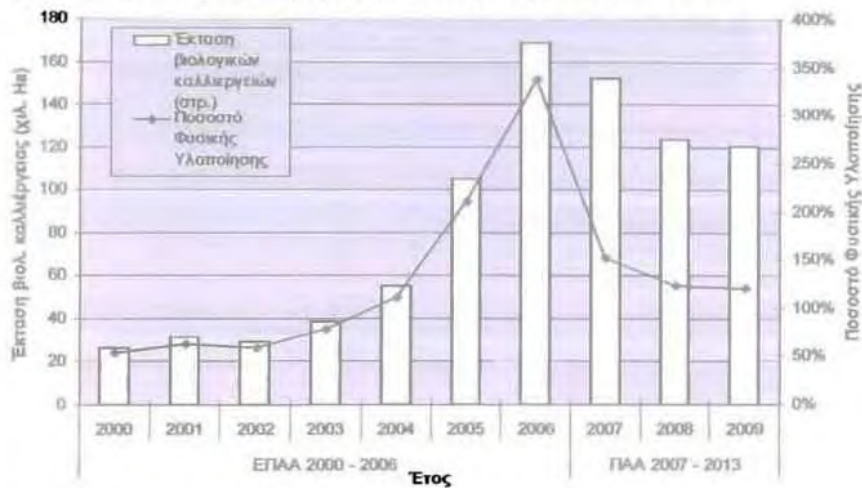
Πίνακας 3.4.1.1.4: Το ποσοστό φυσικής υλοποίησης της γεωργικής έκτασης που χρησιμοποιήθηκε για βιολογική παραγωγή την περίοδο 2000-2013.

Ετος	Έκταση βιολογικών καλλιεργειών (στρ.)		Ποσοστό Φυσικής Υλοποίησης*	
	Υλοποίηση	Στόχος 2006		
	1	2	3 = 1 / 2	
Ε.Π.Α.Α. 2000-2006	2000	26.707,0		53,41%
	2001	31.118,2		62,24%
	2002	29.505,1		59,01%
	2003	38.995,1		77,99%
	2004	55.370,0		110,74%
	2005	105.074,0		210,15%
	2006	168.858,4	50.000	337,72%
Π.Α.Α. 2007-2013	2007	152.117,5	Δεν τέθηκε	
	2008	123.441,0		
	2009	120.634,0		

*3 = 1 / 500.000 στρ. Έτος-στόχος του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2000-2010-ΣΜΠΕ, 2007-Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 3.4.1.1.4: Το ποσοστό φυσικής υλοποίησης της γεωργικής έκτασης που χρησιμοποιήθηκε για βιολογική παραγωγή κατά την περίοδο 2000-2009.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2010-Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ιδία επεξεργασία.

Στο πλαίσιο του μέτρου και μέχρι την περίοδο ολοκλήρωσης του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006, εντάχθηκαν συνολικά 168.858,4 Ηα βιολογικής γεωργίας, από τα οποία το μεγαλύτερο ποσοστό ανήκε στο γεωγραφικό διαμέρισμα της Πελοποννήσου και ο αριθμός των δικαιούχων που επωφελήθηκαν από το συγκεκριμένο μέτρο ανερχόταν σε 20.364. Ο στόχος λοιπόν που τέθηκε με την τροποποίηση του Ε.Π.Α.Α. επιτεύχθηκε, όπως βλέπουμε στον πίνακα 3.4.1.1.4 (το ποσοστό φυσικής υλοποίησης

έφτασε το 337,72% μέχρι το τέλος του προγράμματος). Όσον αφορά τον αριθμό των δικαιούχων η κάλυψη του στόχου έφτασε το 135,76%.

Για το 2013 η Ελλάδα δεν έθεσε στόχο εξαιτίας ανειλημμένων υποχρεώσεων από την προηγούμενη προγραμματική περίοδο. Σύμφωνα με τον κ. Λουράτο της Διεύθυνσης Χωροταξίας και Προστασίας του Περιβάλλοντος του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων «από τα 900.000 Ευρώ που υπάρχουν για την εφαρμογή των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων για την περίοδο 2007-2013, τα 850.000 Ευρώ θα χρησιμοποιηθούν για την πληρωμή των δικαιούχων προηγούμενων περιόδων». Η συνολική έκταση που έχει καλλιεργηθεί μέχρι το 2009 σύμφωνα με τις αρχές της βιολογικής γεωργίας, λαμβάνοντας υπόψη τη συνολική έκταση των βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων που εντάχθηκαν από το 1994 μέχρι σήμερα φτάνει τα 61.002 Ha νέων εκτάσεων βιολογικής γεωργίας την περίοδο 2004-2013 (μέσος ρυθμός αύξησης των εκτάσεων ανά έτος 6.778 Ha μετά το 2003).

Πίνακας 3.4.1.1.5: Το ποσοστό φυσικής υλοποίησης του αριθμού των δικαιούχων του προγράμματος (1993-2009).

Έτος	Αριθμός Δικαιούχων		Ποσοστό Φυσικής Υλοποίησης (%) 3 = 1 / 2
	Υλοποίηση	Στόχος	
	1	2	
1993	250		
1994	477		
1995	700		
1996	1.065		
1997	2.263		
1998	4.254		
1999	5.042		
2000	5.643		37,62%*
2001	7.055		47,03%*
2002	6.482		43,21%*
2003	7.726		51,51%*
2004	9.424		62,83%*
2005	14.614		97,43%*
2006	20.364	15.000	135,76%*
2007	20.364	Δεν τέθηκε	
2008	16.919		
2009	16.872		

* 3 = 1 / 15.000. Έτος-στόχος του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2010 και 2007·Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010·Ιδία επεξεργασία

Η υλοποίηση του μέτρου παρουσίασε στο παρελθόν σειρά προβλημάτων (πολυπλοκότητα, απροθυμία καλλιεργητών κλπ.), όμως με την τροποποίηση του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 πραγματοποιήθηκαν μεγάλες αναπροσαρμογές σε θέματα

αναφορικά με τις επιλέξιμες εκτάσεις και τις ενισχύσεις (αύξηση), ενώ και η έκδοση της ΚΥΑ 619/135176/21-6-2005 συνέβαλε στην απλοποίηση του συστήματος εφαρμογής.

Πίνακας 3.4.1.1.6: Συνολικές εκτάσεις καλλιεργειών βιολογικής παραγωγής στην Ελλάδα από το 2002 μέχρι το 2007 (ανά είδος καλλιέργειας).

Είδος Καλλιέργειας	Καλλιεργήσιμες Εκτάσεις (σε Ha)					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ΣΥΝΟΛΟ (καλλιεργήσιμες εκτάσεις)	29.505,14	3.899,51	5.537	105.074	168.858,43	152.117,53
ΣΥΝΟΛΟ (καλλιεργήσιμες + βοσκότοποι)	77.120,25	24.445,66	25.160,4	289.987	300.927,93	279.894,6
Μονοετείς Καλλιέργειες	87.618,5	1.454,52	2.132,2	55.701	98.741,51	89.865,69
Δημητριακά - σύνολο	4.042,81	635,03	1.258,2	39.686	48.971,79	40.307,8
Πρωτεϊνούχες καλλιέργειες για την παραγωγή καρπών (όσπρια)	275,98	5,29	19,2	1.460	263,88	1.267,67
Πατάτες	47,29	4,19	2,9	9	103,33	29,3
Ζαχαρότευτλα (εκτός απόρων)	0	0	0,5	34	67,19	8,42
Κτηνοτροφικές ρίζες και σταυρανθή (εκτός από σπόρους)	0	276,26	298,9	0	0	0
Βιομηχανικά Φυτά (σύνολο)	297,62	5,07	292,9	3.337	4.209,83	3.696,45
Νωπά λαχανικά, πεπόνι, φράουλες (σύνολο)	513,72	54,26	26,1	626	1.361,73	940,7
Ανθη και καλλωπιστικά φυτά (εκτός φυτώρια)	0	0	0	0	0	0
Χορτοδοτικά φυτά (σύνολο)	1.467,09	22,28	3,7	8.946	29.761,63	41.746,29
Καλλιέργειες για σπόρους και φυτώρια	0,1	0,07	99,5	0	3,89	0,72
Άλλες καλλιέργειες	1.008,5	270,95	0	0	0	0
Αγρανάπωση (ως μέρος της εναλλαγής των καλλιεργειών)	1.108,74	181,12	130,3	1.603	13.998,24	1.868,34

Μόνιμοι Βοσκότοποι & Λιβάδια	47.615,11	20.546,14	19.623,4	184.913	132.069,49	127.777,07
Μόνιμοι βοσκότοποι και λιβάδια (σύνολο)	47.615,11	20.546,14	19.623,4	184.913	132.069,49	127.777,07
Πολυετείς Καλλιέργειες	20.743,29	2.444,8	3.404,8	49.373	70.116,92	62.251,84
Οπωροφόρα δένδρα και μικροί καρποί (σύνολο)	897,34	101,05	175,8	2.390	1.033,98	2.390
Ξηροί καρποί	796,33	85,56	100,8	1.250	1.611,46	1.294,9
Εσπεριδοειδή	1.856,4	207,29	216,8	2.002	2.570,74	2.015,21
Καλλιέργεια ελιάς (σύνολο)	14.594,66	1.734,09	2.581,1	39.636	59.998,99	4.560,88
Καλλιέργεια αμπελιού (σύνολο)	2.598,56	316,82	330,3	3.955	4.602,84	51922,75
Άλλες πολυετείς καλλιέργειες	0	0	0	140	283,43	0
Ακαλλιέργητες εκτάσεις (όχι αγρανάπαυση που συμμετέχει σε εναλλαγή καλλιεργειών)	0	0	0	0	15,46	68,1

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2010 Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ίδια επεξεργασία

Την περίοδο 1993 έως 1997 η εγχώρια βιολογική παραγωγή, περιλάμβανε μικρή ποικιλία προϊόντων, τα οποία ομαδοποιούνταν σε 14 βασικές κατηγορίες (συμπεριλαμβανομένης της αγρανάπαυσης). Οι περισσότεροι βιοκαλλιεργητές ασχολούνταν με κάποιες μονάχα από τις κατηγορίες καλλιεργειών, οι οποίες ήταν κατά κανόνα πολυετείς, ενώ αποφεύγονταν οι μονοετείς. Στην κατηγορία των πολυετών καλλιεργειών περιλαμβάνονταν μεταξύ άλλων (από άποψη καλλιεργούμενων εκτάσεων) οι ελαιοκαλλιέργειες, οι αμπελοκαλλιέργειες και η καλλιέργεια εσπεριδοειδών, ενώ στην κατηγορία των μονοετών (από άποψη καλλιεργούμενων εκτάσεων) περιλαμβάνονταν κυρίως τα σιτηρά και κατά δεύτερο λόγο το βαμβάκι. Οι προαναφερόμενες πολυετείς και μονοετείς καλλιέργειες κάλυπταν περίπου το 90% της βιολογικής καλλιέργειας της περιόδου 1994-1997 (ΣΒΒΕ, 2003).

Την περίοδο 1998-2007 η κατάσταση παρέμεινε σχετικά η ίδια με μικρές διαφορές. Η ποικιλία της εγχώριας βιολογικής παραγωγής παρέμεινε η ίδια με μικρές προσθήκες

προϊόντων, τα οποία ομαδοποιήθηκαν στις ίδιες 14 βασικές κατηγορίες (συμπεριλαμβανομένης της αγρανάπαυσης).

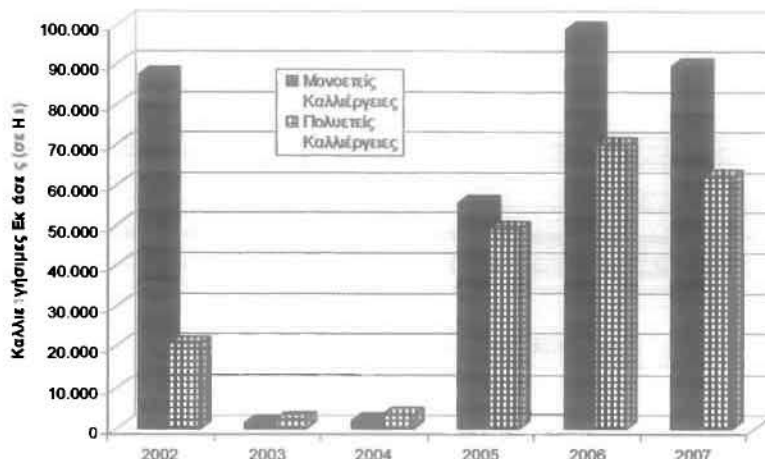
Πίνακας 3.4.1.1.7: Το ποσοστό των βιολογικών καλλιεργειών στο σύνολο* της έκτασης βιολογικής καλλιέργειας στην Ελλάδα για την περίοδο 2002-2007.

Είδος Καλλιέργειας	Καλλιεργήσιμες Εκτάσεις (Ha)					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
ΣΥΝΟΛΟ*(καλλιεργ. εκτάσεις)	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Μονοετείς Καλλιέργειες	29,7°	37,3°	38,51°	53,01°	58,48°	59,08°
Δημητριακά-σύνολο	13,7%	16,28%	22,72%	37,77%	29%	26,5%
Πρωτεϊνούχες καλλιεργ. για την παραγωγή καρπών (όσπρια)	0,94%	0,14%	0,35%	1,39%	0,16%	0,83%
Πατάτες	0,16%	0,11%	0,05%	0,01%	0,06%	0,02%
Ζαχαρότευτλα (εκτός απόρων)	0%	0%	0,01%	0,03%	0,04%	0,01%
Κτηνοτροφικές ρίζες και σταυρανθή (εκτός από σπόρους)	0%	7,08%	5,40%	0%	0%	0%
Βιομηχανικά φυτά (σύνολο)	1,01%	0,13%	5,29%	3,18%	2,49%	2,43%
Νωπά λαχανικά, πεπόνι, φράουλες (σύνολο)	1,74%	1,39%	0,47%	0,6%	0,81%	0,62%
Ανθη & Καλλωπιστικά φυτά (εκτός φυτώρια)	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Χορτοδοτικά φυτά (σύνολο)	4,97%	0,57%	0,07%	8,51%	17,63%	27,44%
Καλλιέργειες για σπόρους και φυτώρια	0%	0%	1,8%	0%	0%	0%
Άλλες καλλιέργειες	3,42%	6,95%	0%	0%	0%	0%
Αγρανάπαυση (ως μέρος της εναλλαγής των καλλιεργειών)	3,76%	4,64%	2,35%	1,53%	8,29%	1,23%
Πολυετείς Καλλιέργειες	70,3°	62,7°	61,49°	46,99°	41,52°	40,92°
Οπωροφόρα δένδρα και μικροί καρποί (σύνολο)	3,04%	2,59%	3,18%	2,27%	0,61%	1,57%
Ξηροί καρποί	2,7%	2,19%	1,82%	1,19%	0,95%	0,85%
Εσπεριδοειδή	6,29%	5,32%	3,92%	1,91%	1,52%	1,32%
Καλλιέργεια ελιάς (σύνολο)	49,46%	44,47%	46,62%	37,72%	35,53%	3%
Καλλιέργεια αμπελιού (σύνολο)	8,81%	8,12%	5,97%	3,76%	2,73%	34,13%
Άλλες πολυετείς καλλιέργειες	0%	0%	0%	0,13%	0,17%	0%
Ακαλλιεργήτες εκτάσεις (όχι αγρανάπαυση που συμμετέχει σε εναλλαγή καλλιεργειών)	0%	0%	0%	0%	0,01%	0,04%

*Δεν συμπεριλαμβάνονται οι βοσκότοποι.

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2010 Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.4.1.1.5: Η διαχρονική εξέλιξη των βιολογικών καλλιεργειών στην Ελλάδα για την περίοδο 2002-2007.

*Δεν συμπεριλαμβάνονται οι βοσκότοποι.

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2010-Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ιδία επεξεργασία

Από το παραπάνω διάγραμμα 3.4.1.1.7 φαίνεται μία σταδιακή μείωση των πολυετών καλλιεργειών, οι οποίες όπως είπαμε παραπάνω ήταν διαδεδομένες μέχρι το 1997, ενώ αντίθετα έχουμε μία σταδιακή αύξηση των μονοετών και ιδιαίτερα των δημητριακών και των χορτοδοτικών φυτών. Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 3.4.1.1.8 το 2007 το αμπέλι, τα δημητριακά και τα χορτοδοτικά φυτά ήταν αυτά που κυριαρχούσαν στο σύνολο των βιολογικών καλλιεργειών. Συγκεκριμένα οι καλλιέργειες αμπελιού αποτέλεσαν το 34,13% της συνολικής βιολογικής έκτασης στη χώρα, ενώ η καλλιέργεια δημητριακών το 26,5% και τα χορτοδοτικά φυτά 27,44%. Ακολουθούσε η καλλιέργεια ελιάς με τεράστια διαφορά αφού έφτασε να καλύπτει μόνο το 3% της συνολικής βιολογικής καλλιέργειας το 2007, ενώ το 2002 έφτανε το 49,46%.

Διάγραμμα 3.4.1.1.6: Το ποσοστό των βιολογικών καλλιεργειών στο σύνολο* της έκτασης βιολογικής καλλιέργειας στην Ελλάδα για το 2007.

*Δεν συμπεριλαμβάνονται οι βοσκότοποι.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2010 Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010·Ιδία επεξεργασία

Οι βιοκαλλιέργειες στην Ελλάδα από την αρχή της εφαρμογής του Μέτρου περιορίστηκαν σε λίγες σχετικά περιφέρειες και σε μικρό αριθμό νομών. Μέσα στις περιφέρειες αυτές υπάρχουν «θύλακες» βιοκαλλιεργητών. Η περιοχή της Πελοποννήσου συγκεντρώνει περισσότερες από τις μισές εκτάσεις και βιοκαλλιεργητές, ενώ ακολουθούν η Στερεά Ελλάδα, η Κρήτη και τα Ιόνια Νησιά. Οι βιοκαλλιεργητές των περιφερειών Μακεδονίας-Θράκης, Ηπείρου, Στερεάς Ελλάδας και Βορείου Αιγαίου εντάχθηκαν αργότερα μόλις το 1997.

Πίνακας 3.4.1.1.8: Συνολικές εκτάσεις* καλλιεργειών βιολογικής παραγωγής και αριθμός παραγωγών ανά νομό για την περίοδο 2002-2007.

ΝΟΜΟΙ	2002		2003		2004		2005		2006		2007
	Αρ. Παραγωγών	Καλλιέργ. (εκταρ. (Μη))	Αρ. Παραγωγών	Καλλιέργ. (εκταρ. (Μη))	Αρ. Παραγωγών	Καλλιέργ. (εκταρ. (Μη))	Αρ. Παραγωγών	Καλλιέργ. (εκταρ. (Μη))	Αρ. Παραγωγών	Καλλιέργ. (εκταρ. (Μη))	Καλλιέργ. (εκταρ. (Μη))
ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ	1	93	5	241,54	5	241,54	5	241,54	-	-	-
Ν. ΑΙΓΩΛΙΑΣ	483	11.602,86	798	23.820,86	1.262	29.731,32	2.116	48.267,67	-	-	47.579,68
Ν. ΑΡΓΟΛΙΑΣ	292	3.371,33	341	3.701,37	390	6.100,86	460	6.715,51	-	-	4.390,48
Ν. ΑΡΚΑΔΙΑΣ	120	1.019,25	197	60.460,35	162	60.759,20	177	4.021,63	-	-	3.444,21
Ν. ΑΡΤΑΣ	74	391,13	80	398,47	117	990,98	167	2.932,35	-	-	1.546,06
Ν. ΑΤΤΙΚΗΣ	100	443,29	202	602,89	178	985,45	191	1.091,63	-	-	1.094,89
Ν. ΑΧΑΪΑΣ	517	1.515,98	660	1.657,26	414	1.564,16	385	3.065,38	-	-	2.187,28
Ν. ΒΟΙΩΤΙΑΣ	146	1.181,19	185	2.643,50	154	2.615,00	180	2.867,74	-	-	1.798,29
Ν. ΓΡΕΒΕΝΩΝ	44	1.787,22	91	3.148,29	96	4.252,87	137	4.194,58	-	-	5.891,01
Ν. ΔΡΑΜΑΣ	17	6.791,99	38	9.990,73	61	12.556,24	147	14.462,12	-	-	10.202,88
Ν. ΔΩΔΕΚ/ΣΟΥ	10	78,044	10	97,91	90	107,55	20	115,96	-	-	115,37
Ν. ΕΒΡΟΥ	10	98,151	38	1.279,67	90	3.278,96	273	8.295,45	-	-	12.825,01
Ν. ΕΥΒΟΙΑΣ	98	978,74	193	4.758,45	162	6.127,27	209	6.819,55	-	-	4.859,14
Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	1	3,4	4	148,85	5	203,45	23	1.225,03	-	-	218,52
Ν. ΖΑΚΥΝΘΟΥ	13	138,59	22	162,99	26	211,69	35	369,59	-	-	329,50
Ν. ΗΛΕΙΑΣ	135	1.090,67	194	1.887,30	149	1.626,17	193	2.223,85	-	-	2.596,52
Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ	164	315,35	194	410,61	192	429,64	234	918,72	-	-	899,30
Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	301	1.261,81	308	1.838,32	366	2.492,87	421	4.743,38	-	-	6.305,87
Ν. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	32	191,55	51	717,78	99	1.667,95	285	10.025,54	-	-	13.015,86
Ν. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	17	1.904,39	30	2.193,70	71	2.282,36	75	4.521,01	-	-	3.949,43
ΙΘΑΚΗ	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-	-
Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	20	240,44	31	6.367,21	74	6.932,21	50	6.737,16	-	-	1.009,43
Ν. ΚΑΒΑΛΑΣ	112	307,69	109	324,70	122	410,46	149	1.080,99	-	-	2.327,89
Ν. ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	13	356,90	16	399,78	35	504,85	133	2.197,15	-	-	2.779,34
Ν. ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	11	28,568	12	32,52	14	72,224	31	216,77	-	-	531,11
Ν. ΚΕΡΚΥΡΑΣ	11	24,77	9	24,17	12	32,68	17	59,957	-	-	70,307
Ν. ΚΕΦ/ΝΙΑΣ	113	8.535,90	214	19.895,36	197	16.497,33	195	15.562,40	-	-	6.570,35
Ν. ΚΙΛΙΚΙΣ	29	179,48	29	396,88	40	540,43	181	3.753,82	-	-	9.098,40
Ν. ΚΟΖΑΝΗΣ	267	696,49	261	20.748,71	314	1.332,19	384	3.104,00	-	-	4.208,66
Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	145	570,13	269	925,67	257	1.165,69	431	2.297,53	-	-	2.895,50
Ν. ΚΥΚΛΑΔΩΝ	36	98,77	38	813,67	42	837,48	61	830,98	-	-	1.245,52
Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ	677	5.719,87	759	33.011,65	796	19.120,90	924	10.301,34	-	-	10.232,56
Ν. ΛΑΡΙΣΗΣ	53	374,32	71	1.858,08	331	4.115,08	1.017	18.397,06	-	-	17.689,17
Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ	82	317,14	98	376,87	109	370,91	115	879,73	-	-	654,41
Ν. ΛΕΣΒΟΥ	265	1.728,60	330	4.518,20	710	8.224,01	1.460	12.294,57	-	-	15.481,36
Ν. ΛΕΥΚΑΔΑΣ	30	2.139,62	33	4.027,90	32	3.885,66	78	1.454,44	-	-	1.395,90
Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	105	789,28	214	11.459,04	291	13.048,80	569	17.425,10	-	-	22.791,86
Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	452	4.831,02	518	17.015,30	592	23.653,62	693	7.222,51	-	-	7.117,86
Ν. ΞΑΝΘΗΣ	10	38,83	8	43,16	13	115,57	40	1.370,02	-	-	1.165,62
Ν. ΠΕΙΡΑΙΩΣ	134	585,75	88	426,47	94	507,92	87	465,38	-	-	-
Ν. ΠΕΛΛΑΣ	63	173,07	71	174,46	83	195,90	134	443,69	-	-	847,18
Ν. ΠΕΡΙΣ	63	139,76	63	142,43	51	269,49	94	563,37	-	-	530,68
Ν. ΠΡΕΒΕΖΗΣ	56	188,94	59	206,09	74	277,57	115	2.249,81	-	-	2.264,64
Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ	114	495,48	137	1.544,59	165	2.371,15	286	5.345,58	-	-	4.414,87

Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ	15	108,50	15	110,10	28	152,35	44	358,66	-	-	-	631,68
Ν. ΣΑΜΟΥ	35	53,444	44	75,09	56	99,641	81	283,53	-	-	-	629,68
Ν. ΣΕΡΡΩΝ	35	143,67	44	442,86	72	1.492,81	209	6.021,27	-	-	-	7.991,66
Ν. ΤΡΙΚΑΛΩΝ	23	130,08	25	127,24	36	499,72	138	2.701,29	-	-	-	3.215,22
Ν. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	96	1.008,98	118	2.135,85	149	2.678,22	408	4.742,45	-	-	-	5.557,08
Ν. ΦΛΩΡΙΝΑΣ	25	145,70	32	200,98	43	407,05	96	1.526,80	-	-	-	1.193,29
Ν. ΦΩΚΙΑΔΟΣ	23	1.479,93	29	1.960,18	36	2.470,30	70	5.758,04	-	-	-	3.878,55
Ν. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	114	4.553,46	152	7.454,79	243	9.622,96	434	14.799,89	-	-	-	11.578,38
Ν. ΧΑΝΙΩΝ	103	600,11	128	2.323,07	155	2.843,11	239	6.001,95	-	-	-	3.506,11
Ν. ΧΙΟΥ	57	5.236,92	60	5.351,39	69	4.186,14	80	5.171,55	-	-	-	3.076,71

*Συμπεριλαμβάνονται οι βοσκότοποι.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2010 Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 3.4.1.1.9: Οι δέκα πρώτοι νομοί της Ελλάδας με τις μεγαλύτερες βιολογικά καλλιεργούμενων εκτάσεων ως προς τη συνολική έκταση βιολογικής καλλιέργειας (2002).

ΝΟΜΟΙ	Εκτάσεις* (Ha)	Ποσοστό
1. Ν. ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ	11.602,86	15,21%
2. Ν. ΚΕΦ/ΝΙΑΣ	8.535,90	11,19%
3. Ν. ΔΡΑΜΑΣ	6.791,99	8,90%
4. Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ	5.719,87	7,50%
5. Ν. ΧΙΟΥ	5.236,92	6,87%
6. Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	4.831,02	6,33%
7. Ν. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	4.553,46	5,97%
8. Ν. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	3.371,33	4,42%
9. Ν. ΛΕΥΚΑΔΑΣ	2.139,62	2,80%
10. Ν. ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	1.904,39	2,50%

*Συμπεριλαμβάνονται οι βοσκότοποι.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2010-Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ιδία επεξεργασία

Πίνακας 3.4.1.1.10: Οι δέκα πρώτοι νομοί της Ελλάδας με τις μεγαλύτερες βιολογικά καλλιεργούμενες εκτάσεις ως προς την συνολική έκταση βιολογικής καλλιέργειας (2007).

ΝΟΜΟΙ	Εκτάσεις* (Ha)	Ποσοστό
1. Ν. ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ	47.579,68	17,00%
2. Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	22.791,86	8,14%
3. Ν. ΛΑΡΙΣΗΣ	17.689,17	6,32%
4. Ν. ΛΕΣΒΟΥ	15.481,36	5,53%
5. Ν. ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	13.015,86	4,65%
6. Ν. ΕΒΡΟΥ	12.825,01	4,58%
7. Ν. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	11.578,38	4,14%
8. Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ	10.232,56	3,66%
9. Ν. ΔΡΑΜΑΣ	10.202,88	3,65%
10. Ν. ΚΙΑΚΙΣ	9.098,40	3,25%

*Συμπεριλαμβάνονται οι βοσκότοποι.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2010 Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ιδία επεξεργασία

Παρατηρώντας τους παραπάνω πίνακες μπορούμε να πούμε ότι ο νομός Αιτωλοακαρνανίας από το 2002 μέχρι το 2007 διατηρούσε την πρώτη θέση στη

δεκάδα με το μεγαλύτερο αριθμό στρεμμάτων που καλλιεργούνταν με βιολογικές μεθόδους με μεγάλη διαφορά από τους υπόλοιπους νομούς καταλαμβάνοντας το 15,21% της συνολικής έκτασης βιολογικής παραγωγής της Ελλάδας το 2002 και το 17% το 2007. Παρόλα αυτά ο αριθμός των βιοκαλλιεργητών ήταν 483 που την κατατάσσει στην τρίτη θέση (Πίνακας 3.4.1.1.11) αρκετά μικρότερο από το νομό Λακωνίας, ο οποίος είχε 677 βιοκαλλιεργητές. Ακολουθεί ο νομός Κεφαλληνίας που το 2002 είχε 85.359 Ha βιολογικής καλλιέργειας και συνέχισαν να αυξάνονται μέχρι το 2005 φτάνοντας τα 155.624,01 Ha ενώ το 2007 παρατηρείται μία μεγάλη πτώση του αριθμού τους στα 65.703,45 Ha. Παραδόξως όμως το 2002 βρέθηκε στην έβδομη θέση με 113 βιοκαλλιεργητές. Πιθανότατα στους νομούς αυτούς υπήρχαν καλλιεργητές που κατείχαν μεγάλες γεωργικές εκτάσεις.

Πίνακας 3.4.1.1.11: Οι δέκα νομοί της Ελλάδας με το μεγαλύτερο αριθμό βιοκαλλιεργητών (2002).

ΝΟΜΟΙ	ΒΙΟΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΕΣ
1. Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ	677
2. Ν. ΑΧΑΪΑΣ	517
3. Ν. ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ	483
4. Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	452
5. Ν. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	301
6. Ν. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	292
7. Ν. ΚΟΖΑΝΗΣ	267
8. Ν. ΛΕΣΒΟΥ	265
9. Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ	164
10. Ν. ΒΟΙΩΤΙΑΣ	146

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2010·Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010·Ιδία επεξεργασία

Ο νομός Μαγνησίας από 789,28 Ha και 214 βιοκαλλιεργητές έφτασε το 2007 να είναι ο δεύτερος νομός με τη μεγαλύτερη έκταση στην Ελλάδα με 22.791,86 Ha ενώ την ίδια χρονιά κατατάχθηκε ένατη με 105 βιοκαλλιεργητές, σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας.

Γενικά παρατηρώ ότι το 2003 και το 2007 ήταν δύο σημαντικές χρονολογίες. Το 2003 μπορούμε να δούμε από τα στοιχεία που συνέλλεξα από το Υπουργείο Γεωργίας ότι ένας τεράστιος αριθμός νέων βιοκαλλιεργητών εντάχθηκαν με ταυτόχρονη αύξηση του συνολικού αριθμού των εκτάσεων της χώρας. Το 2007 συνέβη το αντίθετο, δηλαδή πάρα πολλοί γεωργοί εγκατέλειψαν το πρόγραμμα. Έτσι καταλήγει η κατάταξη των νομών στους πίνακες του 2002 και 2007 να είναι διαφορετική. Εξάιρεση αποτελεί ο νομός Αιτωλοακαρνανίας όπου εμφανίζει μία σταθερή αύξηση.

Οι νομοί που αρχικά είχαν μεγάλο αριθμό γεωργικών εκτάσεων ενταγμένων στο πρόγραμμα ακολουθούν μία σταδιακή αύξηση με την ένταξη ολοένα και περισσότερων βιοκαλλιεργητών μέχρι και το 2006. Το 2007 όμως η κατάσταση αυτή αντιστρέφεται και ο αριθμός των στρεμμάτων και των καλλιεργητών πέφτει κατακόρυφα. Το ίδιο συμβαίνει με τις περιοχές με μικρό αριθμό ενταγμένων γεωργικών εκτάσεων. Όπως έχουμε αναφέρει οι έντονες αυτές αλλαγές οφείλονται πρώτον στην τροποποίηση του Ε.Π.Α.Α. το 2003-2004 και δεύτερον στη μη πραγματοποίηση νέας πρόσκλησης εκδήλωσης ενδιαφέροντος μετά το 2006 για το μέτρο της βιολογικής γεωργίας.

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Η βιολογική γεωργία, δηλαδή μια γεωργία απαλλαγμένη από υπολείμματα φυτοφαρμάκων και βελτιωτικών, η οποία βασίζεται σε παραδοσιακές τεχνικές, εφαρμόστηκε με στόχο την αναβάθμιση της ποιότητας και των συνθηκών ζωής των ανθρώπων, τη βελτίωση των παραγόμενων προϊόντων και την προστασία του περιβάλλοντος που επηρεάζεται άμεσα ή έμμεσα από τις αγροτικές δραστηριότητες. (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Στην Ελλάδα στις περιοχές που εφαρμόστηκε το μέτρο προστατεύθηκαν οι φυσικοί πόροι όσον αφορά την ποιότητα του εδάφους, την ποιότητα των υπόγειων και επιφανειακών υδάτων, διατηρήθηκε ή ενισχύθηκε η βιοποικιλότητα μέσω της προστασίας της χλωρίδας και της πανίδας στις γεωργικές εκτάσεις και διατηρήθηκαν ή αναβαθμίστηκαν τα τοπία. Μειώθηκε η χημική ρύπανση των εδαφών και κατά συνέπεια και του υδροφόρου ορίζοντα με όφελος για χλωρίδα και πανίδα, με συνέπεια την προαγωγή μιας αειφόρου γεωργίας.

3.4.1.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Οι πολιτικές πρωτοβουλίες που υπήρξαν για την οικονομική επιδότηση της βιολογικής γεωργίας στην Ελλάδα, ήταν μόνο αυτές που προέκυψαν από τα οικεία προγράμματα και κανονισμούς της Ε. Έ. Ο Κανονισμός (Ε.Ε.) 2078/92, ήταν ο πρώτος που η εφαρμογή του κατέστησε για πρώτη φορά δυνατή την επιχορήγηση των παραγωγών βιολογικής γεωργίας. Ο Κανονισμός αυτός περιλήφθηκε σε εθνικό διάταγμα το 1996, με βάση το οποίο έγινε δυνατή η οικονομική επιδότηση των βιοκαλλιεργητών από την άνοιξη του 1996 ως την άνοιξη του 1997. Μιλάμε δηλαδή για επιδότηση ανά παραγωγό από το 1996 μέχρι το 1997. όμως, από το 1998, με την

τροποποίηση του εθνικού διατάγματος του 1996, και μέχρι το 2000 η οικονομική επιδότηση άρχισε να εφαρμόζεται πλέον σε συγκεκριμένες περιοχές («κοινότητες βιολογικών καλλιεργειών»), και συγκεκριμένες καλλιέργειες, τις οποίες όριζε καθένας νομός της χώρας μέσα στο γεωγραφικό του χώρο και οι οποίες πληρούσαν κάποιες προϋποθέσεις (Ποδηματά, 2000).

Ως το 1997 επιδοτήθηκαν 7.200 Ha, ενώ ο συνολικός κρατικός προϋπολογισμός υπολογίστηκε να καλύψει 1.000 Ha το 1998, 8.000 Ha το 1999 και 5.000 Ha το 2000. Τελικά το σύνολο των εκτάσεων που επιδοτήθηκαν ως το 2000 έφτασε τα 212.000 Ha. Εξαιτίας προβλημάτων στην ελληνική γεωργία μόνο τα 2/3 (και λίγο παραπάνω) των βιολογικών καλλιεργητών υποστηρίχτηκαν από τον Κανονισμό 2078/92, κατά το έτος 1996. Η αναλογία αυτή επιδειωνόταν όσο το πρόγραμμα περιοριζόταν και υποκαθιστούταν βαθμιαία από τον Κανονισμό 1257/99 (Ποδηματά, 2000).

Από το Φεβρουάριο του 2001 και μέχρι το 2003 εφαρμοζόταν ο Κανονισμός 1257/99 που αναφερόταν στη βιολογική γεωργία. Ο Κανονισμός του 1999 καθόριζε ότι κάθε γεωργός θα χρησιμοποιούσε ειδικό ιδιώτη γεωπόνο-γεωργικό σύμβουλο, ο οποίος θα ήταν αρμόδιος για τις ετήσιες εκθέσεις και τα καλλιεργητικά προγράμματά του, καθώς επίσης και για ένα λεπτομερές σχέδιο διαχείρισης περιβάλλοντος, τα οποία θα υπέβαλλε σε αρμόδιες κατά τόπους γεωργικές υπηρεσίες. Και ασφαλώς, η ετήσια επιχορήγησή του θα έπρεπε να υπερβαίνει την αντίστοιχη αμοιβή του ιδιώτη γεωπόνου-γεωργικού συμβούλου του. Η περίπτωση αυτή εφαρμόστηκε σε αγροκτήματα άνω των 6-10 Ha για το αμπέλι, ή άνω των 15-20 Ha αροτραίων καλλιεργειών ή ελαιώνων. Το μέσο μέγεθος γεωργικής έκτασης για βιολογικές καλλιέργειες ήταν 4,3 Ha. Επομένως, ο Κανονισμός αυτός απέκλειε από τη χρηματοδότηση τις βιολογικές καλλιέργειες μικρού μεγέθους, γεγονός που αποτέλεσε ένα από τα πολλά μειονεκτήματα του Κανονισμού αυτού. Επιπρόσθετα, ο κανονισμός καθόριζε μικρή επιχορήγηση για τις αροτραίες καλλιέργειες και ειδικότερα των δενδροκηπευτικών, περιόριζε στα 5 έτη την περίοδο μετατροπής και η γραφειοκρατική διαδικασία έγκρισης ήταν πολύπλοκη (Ποδηματά, 2000).

Σε μερικές περιοχές της Ελλάδας, ορισμένες επενδύσεις και δραστηριότητες των βιολογικών καλλιεργητών, επιχορηγήθηκαν μέσω των περιφερειακών προγραμμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όπως το πρόγραμμα Leader, Youthstart, επεξεργασίας γεωργικών προϊόντων, κλπ. Η «Ατζέντα 2000» ως ένας περίπου γενικός προσανατολισμός προς παραγωγή ποιοτικών προϊόντων απαίτησε την εφαρμογή

προγραμμάτων αμειψισποράς, καθώς και προστασίας του περιβάλλοντος και μείωσης της χρήσης λιπασμάτων, ακόμη και από τους αγρότες συμβατικής γεωργίας. Αυτά τα υποχρεωτικά μέσα της «καλής γεωργικής πρακτικής», εξώθησαν τους αγρότες συμβατικής γεωργίας προς πιο φιλικές για το περιβάλλον μεθόδους καλλιέργειας. (http://www.organic-europe.net/country_reports/greece/default.asp).

Το εθνικό διάταγμα του 1998 τροποποιήθηκε ξανά το 2002. Από τότε δεν υπάρχουν περιορισμοί και όλες οι καλλιέργειες και περιοχές είναι επιλέξιμες, ενώ δίνεται η δυνατότητα επανένταξης στο πρόγραμμα, σ' όσους έχουν ήδη συμπληρώσει μία πενταετία. Ειδικότερα υιοθετούνται κριτήρια επιλεξιμότητας, όπως συγκεκριμένες καλλιέργειες (π.χ. βιολογικές ζωοτροφές) και συγκεκριμένα τρόποι και ανάγκες άρδευσης (π.χ. ξηρικές), η προώθηση οργανωμένης προσπάθειας παραγωγών εισόδου στην αγορά κλπ. (Ποδηματά, 2000).

Για την περίοδο 2000-2006 θεσπίστηκε το Έγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.Α) 2000-2006. Το Ε.Π.Α.Α. πριν το 2004 αποτελούσαν 4 Άξονες Προτεραιότητας. Το συνολικό κόστος για την περίοδο 2000-2006 προβλεπόταν σε 915 δις. δρχ. όπου συμπεριλαμβάνονταν η τεχνική υποστήριξη του προγράμματος αλλά και οι υποχρεώσεις του Β' ΚΠΣ όπως φαίνεται στον πίνακα 3.4.1.2.1 (ΥΠ.ΓΕ., 2003).

Πίνακας 3.4.1.2.1: Χρηματοδοτικός πίνακας ανά Άξονα Προτεραιότητας πριν την τροποποίηση του ΕΠΑΑ 2000-2006.

Άξονες προτεραιότητας	Προβλεπόμενη Δημόσια Δαπάνη (σε δρχ.)
Άξονας 1: Πρόωρη Συνταξιοδότηση	392 δις.
Άξονας 2: Εξισωτική Αποζημίωση	326 δις.
Άξονας 3: Αγροπεριβαλλοντικά Μέτρα	136,3 δις.
Άξονας 4: Δασώσεις Γεωργικών Γαιών	56,4 δις.
Σύνολο	915,7 δις.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2003·Ίδια επεξεργασία

Μετά την τροποποίηση του 2004, και όπως ήδη έχουμε αναφέρει σε προηγούμενο κεφάλαιο, το Ε.Π.Α.Α. αποτελούσαν συνολικά έξι Άξονες Προτεραιότητας (Α.Π.) και αντίστοιχα 25 Μέτρα, με συνολικό προϋπολογισμό 2.402,3 εκατ. Ευρώ (βλέπε πίνακα 3.4.1.2.4) (ΥΠ.ΓΕ., 2003).

Πίνακας 3.4.1.2.2: Προβλεπόμενη χρηματοδότηση ανά Άξονα Προτεραιότητας μετά την τροποποίηση του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

Άξονες προτεραιότητας	Προβλεπόμενη Δημόσια Δαπάνη (εκ. Ευρώ)	% του συνόλου
Άξονας 1: Πρόωρη Συνταξιοδότηση	1.127,28	46,93%
Άξονας 2: Εξισωτική Αποζημίωση	932,08	38,8%
Άξονας 3: Αγροπεριβαλλοντικά Μέτρα	190	7,91%
Άξονας 4: Δασώσεις Γεωργικών Γαιών	142,44	5,93%
Άξονας 5: Τήρηση Προτύπων	10	0,41%
Άξονας 6: Ποιότητα Τροφίμων	0	0%
Αξιολόγηση-Τεχνική Στήριξη Ε.Π.Α.Α.	0,5	0,02%
Σύνολο	2.402,3	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2003-Ίδια επεξεργασία

Το πρόγραμμα «Βιολογική Γεωργία» προβλεπόταν να εφαρμοστεί σε 50.000 Ha και σε 15.000 δικαιούχους, από τα οποία 5.800 δικαιούχοι και 27.000 Ha ήταν ανειλημμένες υποχρεώσεις από το Β' ΚΠΣ. Ο προϋπολογισμός του προγράμματος ανερχόταν σε 190 εκατομμύρια Ευρώ. Για την υλοποίηση του προγράμματος «Βιολογική Γεωργία» δαπανήθηκαν 48.013.000 Ευρώ, ενώ υπήρχαν ανειλημμένες υποχρεώσεις για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Οι παλαιοί δικαιούχοι του Κανονισμού 2078/92, των οποίων είχαν λήξει ή έληγαν οι συμβάσεις, μπορούσαν να επανενταχθούν στο μέτρο για μία νέα 5ετία εφόσον πληρούσαν κάποιες προϋποθέσεις. Οι παλαιοί δικαιούχοι του Κανονισμού 1257/99, των οποίων δεν είχαν λήξει οι συμβατικές υποχρεώσεις εξακολουθούσαν να θεωρούνται δικαιούχοι με τους όρους και τις προϋποθέσεις ένταξής τους εφόσον πληρούσαν το σύνολο των δεσμεύσεων που ανέλαβαν ή μπορούσαν να ζητήσουν διακοπή της σύμβασής τους και επανένταξη στο πρόγραμμα με τους όρους που προβλέπονταν, τηρώντας επιπλέον δεσμεύσεις, όπως αυτές ορίζονταν κάθε φορά στις σχετικές ΥΑ. Δικαιούχοι που εντάχθηκαν στο μέτρο μετά τις 10 Οκτωβρίου 2000 είχαν τη δυνατότητα να ζητήσουν διακοπή της σύμβασής τους και ένταξη με τις προϋποθέσεις του τροποποιημένου προγράμματος εφόσον αύξαναν την υπό ένταξη έκταση κατά 20% τουλάχιστον για τη νέα πενταετία (Κανονισμός 2078/92) (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010)

Στο πλαίσιο του τρέχοντος προγράμματος 2007-2013 οι γεωργοί υπογράφουν πενταετή συμβόλαια, ενώ οι ενισχύσεις διαφέρουν μεταξύ των καλλιεργειών.

Το μέτρο της βιολογικής γεωργίας αποτελεί το σημαντικότερο αγροπεριβαλλοντικό πρόγραμμα της περιφέρειας κατά την τέταρτη προγραμματική περίοδο

καταναλώνοντας το 57% του προϋπολογισμού και προβλέπει την στήριξη 1.500 αγρών ή 30.000 Ha με στόχο μια αύξηση της τάξεως του 25% στις εκτάσεις εφαρμογής βιολογικής γεωργίας στην περιφέρεια, εστιάζοντας σε περιοχές προστασίας της φύσης (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται ο ενδεικτικός προϋπολογισμός για το πρόγραμμα της βιολογικής γεωργίας του Π.Α.Α. 2007-2013.

Πίνακας 3.4.1.2.3: Ενδεικτικός Προϋπολογισμός* της Δράσης 1.1 του Μέτρου 2.1.4 του Π.Α.Α. 2007-2013.

Υπομέτρο	Δράση	Σύνολο Δ.Δ.	Συνεχιζόμενο	Νέο
2.1.4	1.1	313,95	250,0	63,95

*Ποσά σε εκατ. €

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Πίνακας 3.4.1.2.4: Η κοινοτική και εθνική συμμετοχή στο προβλεπόμενο ύψος ενίσχυσης για τη Δράση 1.1 του Π.Α.Α. 2007-2013.

	Κοινοτική Συμμετοχή 1	Εθνική Συμμετοχή 2	Δημόσια Δαπάνη 3=1+2	Ιδιωτική Συμμετοχή 4	Συνολικό Κόστος 5=3+4
€	238.640.662	75.311.94	313.952.602	0	313.952.602
%	76,01%	23,99%	100%	-	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Στο πλαίσιο του μέτρου οι δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν το 2007 ανέρχονταν σε 6.184.907,60 Ευρώ εθνικής συμμετοχής και 22.289.130,43 Ευρώ κοινοτικής συμμετοχής και το 2008 ανήλθαν στο ποσό των 143.953.000 Ευρώ με κοινοτική συμμετοχή 109.637.000 Ευρώ σύμφωνα με τον Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., ο οποίος από το 2000 μέχρι σήμερα είναι αρμόδιος για την πληρωμή των δικαιούχων του Ε.Π.Α.Α και Π.Α.Α. (ΥΠ.ΓΕ., 2007-2008).

Δεν υπήρξε πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την 4^η προγραμματική περίοδο. Όλες οι πληρωμές αφορούν ανειλημμένες υποχρεώσεις της 3^{ης} προγραμματικής περιόδου (ΥΠ.ΓΕ., 2010).

3.4.2 Βιολογική Κτηνοτροφία

Η βιολογική παραγωγή καλύπτει όλα τα συστήματα που προωθούν την περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά υγιή παραγωγή τροφής και βιομηχανικών πρώτων υλών. Τα τοπικά αυτά συστήματα θεωρούν τη γονιμότητα του εδάφους ως βάση της παραγωγικής ικανότητας, σεβόμενα τα φυτά, το περιβάλλον και τα έμφυτα χαρακτηριστικά των ζώων, βελτιώνοντας παράλληλα την ποιότητα σε όλους τους αλληλεξαρτώμενους παράγοντες. Η βιολογική παραγωγή μειώνει σημαντικά τις εισροές στην καλλιέργεια, αποφεύγοντας τη χρήση χημικών συνθετικών λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων, αντιβιοτικών και άλλων φαρμάκων. Επιτρέπει αντίθετα, στους ισχυρούς νόμους της φύσης να αυξήσουν την απόδοση και την αντίσταση στις ασθένειες. Εξασφαλίζει ότι τα ζώα εκτρέφονται κάτω από φυσιολογικές συνθήκες και είναι μεγαλωμένα:

- ✓ Χωρίς ορμόνες.
- ✓ Χωρίς αυξητικούς παράγοντες.
- ✓ Χωρίς αντιβιοτικά.
- ✓ Χωρίς ζωικά υποπροϊόντα.
- ✓ Χωρίς τροφές που περιέχουν φυτοφάρμακα.
- ✓ Χωρίς μεταλλαγμένους σπόρους (Γραβάνης, 2000).

Η διατροφή των ζώων βασίζεται στις βοσκές. Οι χορηγούμενες ζωοτροφές παράγονται χωρίς φυτοφάρμακα και χημικά λιπάσματα, πρέπει δηλαδή να προέρχονται από βιολογικές καλλιέργειες. Οι προδιαγραφές για τη βιολογική κτηνοτροφία εξασφαλίζουν τόσο τον καταναλωτή προσφέροντας του τρόφιμα ασφαλή, ποιοτικά και υψηλής θρεπτικής αξίας, όσο και τα ζώα τα οποία εκτρέφονται σε συνθήκες που μειώνουν το στρες και προάγουν την υγεία τους. Η πυκνότητα των ζώων στα κτίρια πρέπει να εξασφαλίζει σ' αυτά άνετη και καλή διαβίωση. Πρέπει ακόμη να εξασφαλίζεται:

- ✓ Η εύκολη πρόσβαση σε νερό και τροφή.
- ✓ Ο άφθονος φυσικός αερισμός και φωτισμός.

- ✓ Η απολύμανση των χωρών στέγασης με επιτρεπόμενα προϊόντα (Γραβάνης, 2000).

Επιπλέον, όλα τα ζώα πρέπει να έχουν πρόσβαση :

- ✓ Σε βοσκότοπους.
- ✓ Σε υπαίθριους χώρους άσκησης ή ελεύθερης κίνησης (ΥΠ.ΓΕ., 2006).

Η βιολογική κτηνοτροφία συμβάλλει στη διατήρηση της ποικιλίας των τοπικών φυλών συμβάλλοντας στη γενετική παραλλακτικότητα και είναι αντίθετη προς τη γενετική τροποποίηση. Η βιολογική κτηνοτροφία στοχεύει στην εξασφάλιση ποιοτικής παραγωγής χωρίς να επιδιώκει τη μεγιστοποίηση της, ενώ ταυτόχρονα ικανοποιεί τις θρεπτικές ανάγκες των ζώων. Η βιολογική παραγωγή προσπαθεί να βελτιώσει την αγροτική παραγωγή με τη χρήση και την ανάπτυξη των τοπικών παραγωγικών πόρων και τη σταθεροποίηση και ισχυροποίηση της τοπικής, περιφερειακής αγροτικής παραγωγής (ΥΠ.ΓΕ., 2006).

Η Ελλάδα παρουσιάζει πλεονεκτήματα σε σχέση με άλλες χώρες, όπως κατάλληλες εδαφο-κλιματικές συνθήκες και πλούσιους φυσικούς πόρους κυρίως στις ορεινές και ημιορεινές περιοχές, γεγονός που ευνοεί την ανάπτυξη της βιολογικής κτηνοτροφίας, οι παραδοσιακές τεχνικές που διατηρούνται σε απομακρυσμένες αγροτικές περιοχές και το διαθέσιμο αυτόχθονο γενετικό υλικό. Η βιολογική κτηνοτροφία είναι το συμπλήρωμα της βιολογικής γεωργίας στη ζωική παραγωγή. Η βιολογική κτηνοτροφία απέκτησε θεσμικό πλαίσιο στην Ευρωπαϊκή Ένωση το καλοκαίρι του 1999. Στο πλαίσιο αυτό ο Κανονισμός (ΕΚ) 1804/99, ο οποίος συμπλήρωσε τον Κανονισμό (ΕΟΚ) 2092/91 για τα ζωικά προϊόντα, αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία στηρίχθηκε η εφαρμογή της βιολογικής κτηνοτροφίας στην Ελλάδα, η οποία επιδοτήθηκε σε ένα ποσοστό από τον Κανονισμό (ΕΚ) 1257/99. Ο Κανονισμός 2092/91 τροποποιήθηκε το 2005 και συμπληρώθηκε με τον Κανονισμό (ΕΚ) 1698/2005, για τη στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.). Η νομική βάση για τη συνέχιση εφαρμογής του μέτρου στην τέταρτη προγραμματική περίοδο αποτέλεσε το άρθρο 3 του Κανονισμού 1320/06 της Επιτροπής (ΥΠ.ΓΕ., 2003 και 2007).

3.4.2.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Η βιολογική κτηνοτροφία έχει τους ίδιους στόχους με τη βιολογική γεωργία και άρχισε να εφαρμόζεται στα τέλη του 2001. Υπηρεσία Εφαρμογής ορίστηκε η Διεύθυνση Χωροταξίας και Προστασίας Περιβάλλοντος συνεπικουρούμενη σε ειδικά θέματα αρμοδιότητάς της από τη Διεύθυνση Βιολογικής Γεωργίας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (ΥΠ.ΓΕ., 2003 και 2007).

Το πρόγραμμα τροποποιήθηκε το 2002 και απλοποιήθηκαν οι όροι ένταξης. Το μέτρο άρχισε να εφαρμόζεται κατά προτεραιότητα στις περιοχές του Δικτύου Φύση 2000, στις περιοχές με έντονη διάβρωση, στις νησιωτικές, ορεινές και ημιορεινές περιοχές της χώρας. Αφορούσε την ποιμενική αιγοπροβατοτροφία, τη βοοτροφία ελεύθερης βοσκής, την εσταυλισμένη βοοτροφία και τη χοιροτροφία. Στο πλαίσιο του προγράμματος επιδοτήθηκε η διατήρηση του Ελληνικού Ποιμενικού Σκύλου (ΥΠ.ΓΕ., 2003 και 2007).

Η βιολογική γεωργία-κτηνοτροφία εξαιτίας της έλλειψης χώρων διάθεσης των προϊόντων τους στην εγχώρια αγορά επιδίωκαν την εξαγωγή αυτών. Στην Ελλάδα τα προϊόντα διατίθεντο αρχικά στις λαϊκές αγορές. Αργότερα μπήκαν στα ράφια μεγάλων αλυσίδων Super Market και δημιουργήθηκαν εξειδικευμένα καταστήματα για βιολογικά προϊόντα, καθώς και λαϊκές αγορές αποκλειστικά για αυτά τα προϊόντα. Τα εξειδικευμένα καταστήματα βιολογικών προϊόντων εκτιμάται ότι το 2002 κάλυψαν συνολικά το 50% των εγχώριων λιανικών πωλήσεων (European Commission, 2006).

Οι περιοχές εφαρμογής ορίζονται από το 2002 μέχρι σήμερα από τα Νομαρχιακά Προγράμματα Βιολογικής Κτηνοτροφίας. Για ένταξη στο Νομαρχιακό Πρόγραμμα εκτάσεων που χρησιμοποιείται για ποιμενική αιγοπροβατοτροφία και βοοτροφία ελευθέρως βοσκής απαιτείται συλλογική εκδήλωση ενδιαφέροντος τουλάχιστον 5 παραγωγών ή /και 750 αιγοπροβάτων ή 70 βοοειδών που εκτρέφονται στην ίδια περιοχή. Στις λοιπές περιπτώσεις πρέπει να υπάρχουν τουλάχιστον 100 ΜΖΚ.

Δεν μπορούν να ενταχθούν σε προγράμματα βιολογικής κτηνοτροφίας (ΥΠ.ΓΕ., 2003 και 2007):

1. Οι καμένες περιοχές οι οποίες έχουν πληγεί από πυρκαγιές τα τελευταία τρία χρόνια προ της σύνταξης του Νομαρχιακού Προγράμματος, εξαιρουμένων των βοσκοτόπων.

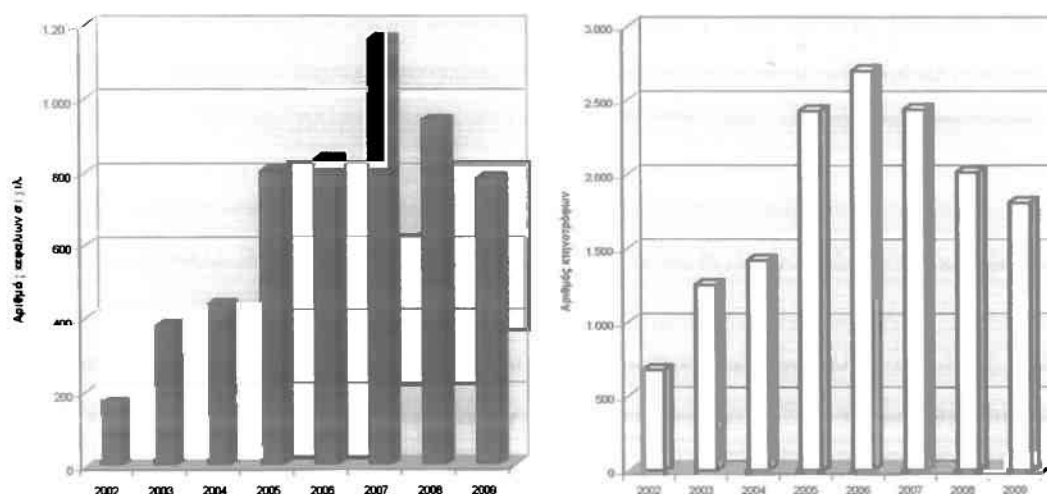
- Εκτάσεις που έχουν ενταχθεί σε προγράμματα δάσωσης γεωργικών γαιών (Κανονισμός (ΕΟΚ) 2080/92, Κανονισμός (ΕΚ) 1257/99).
- Εκτάσεις που έχουν ενταχθεί σε πρόγραμμα Μακροχρόνιας Παύσης Εκμετάλλευσης Γεωργικών Γαιών του Κανονισμού (ΕΚ) 1257/99 (ΥΠ.Γ.Ε., 2003 και 2007).

Πίνακας 3.4.2.1.1: Διαχρονική μεταβολή του αριθμού των κτηνοτρόφων, των ζώων και της έκτασης των βοσκοτόπων που εντάχθηκαν στο μέτρο της βιολογικής γεωργίας (2002-2009).

Έτος	Αριθμός Δικαιούχων	Μεταβολή Δικαιούχων %	Αριθμός κεφαλιών	Μεταβολή Κεφαλιών %	Έκταση βοσκοτόπων (Ha)	Μεταβολή Έκτασης %
2002	682	-	180.672	-	4.761,51	-
2003	1.254	83,87%	389.586	115,63%	20.546,14	331,5%
2004	1.419	13,16%	440.213	13%	19.623,40	-4,49%
2005	2.431	71,32%	805.624	83,01%	184.913,00	842,31%
2006	2.702	11,15%	839.163	4,16%	132.069,50	-28,58%
2007	2.441	-9,66%	1.166.070	38,96%	127.777,07	-3,25%
2008	2.017	-17,37%	944.037	-19,04%	144.200,00	12,85%
2009	1.810	-10,26%	780.900	-17,28%	128.676,00	-10,77%

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2010-Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.4.2.1.1: Διαχρονικά ο αριθμός των ζώων και των κτηνοτρόφων που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα για την περίοδο 2002-2009.

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2010-Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ίδια επεξεργασία

Από την εφαρμογή του Κανονισμού 2092/91 μέχρι το 2007 ο αριθμός των βιολογικά εκτροφόμενων ζώων είχε αυξητική τάση. Το 2002 στο πρόγραμμα εντάχθηκαν 682 κτηνοτρόφοι και 180.672 εκτροφόμενα ζώα, ενώ το 2003 οι κτηνοτρόφοι άρχισαν να μαθαίνουν και να ενδιαφέρονται για το πρόγραμμα με αποτέλεσμα να ενταχθούν 1.254 (μια αύξηση της τάξεως του 83,87%) με 389.586 ζώα (αύξηση 115,63% από

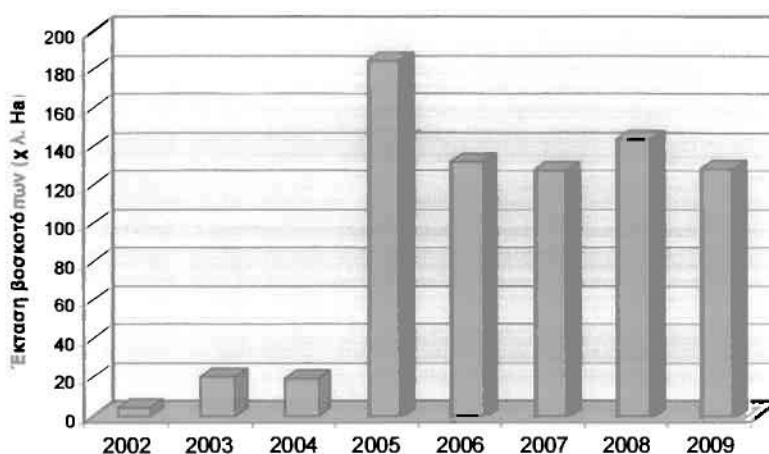
το 2002) και με 20.546,14 Ha βοσκοτόπων. Ακολουθεί μία μικρή αύξηση των δικαιούχων το 2004 όπως μπορούμε να δούμε στο διάγραμμα 3.4.2.1.1. Το 2005 ο συνολικός αριθμός των δικαιούχων που ήταν ενταγμένοι στο μέτρο ήταν κατά 71,32% περισσότεροι. Αυτή η μεγάλη αύξηση οφειλόταν ίσως στην τροποποίηση της ΚΑΠ η οποία ολοκληρώθηκε το 2005 και τη θέσπιση του νέου Κανονισμού 1698/2005.

Το ενδιαφέρον των παραγωγών να ενταχθούν στο μέτρο το έτος 2006 δεν ήταν τόσο μεγάλο σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη. Πιο συγκεκριμένα, το 2006 παρατηρήθηκε μείωση των νέων συμβάσεων σε σχέση με το 2005. Σύμφωνα με τις Διευθύνσεις Αγροτικής Ανάπτυξης αυτό οφείλεται κυρίως στην αδυναμία εξεύρεσης εκτάσεων βοσκοτόπων για τους χοίρους για το διάστημα παραμονής στο Μέτρο. Στο ως άνω συμβάλλουν επίσης η ανεπάρκεια των πιστοποιημένων υποδομών για τη σφαγή, τεμαχισμό και τυποποίηση του βιολογικού κρέατος, ενώ και η αγορά των βιολογικών προϊόντων είναι ακόμα σχετικά περιορισμένη σε επίπεδο χώρας (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Το 2006 ήταν η τελευταία χρονιά που πραγματοποιήθηκε πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, ενώ το 2007 δεν πραγματοποιήθηκαν νέες εντάξεις λόγω της διαπραγμάτευσης για την έγκριση του μέτρου κατά την τέταρτη προγραμματική περίοδο. Μέχρι το 2007 στο πρόγραμμα οι δικαιούχοι με συμβάσεις ανέρχονταν σε 2.441 και οι ενταγμένες εκτάσεις βοσκοτόπων σε 127.777,1 Ha (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Με την Ε (2007) 6015/29.11.07 απόφαση έγκρισης του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης για την Ελλάδα το Μέτρο 3.2 «Βιολογική Κτηνοτροφία» του Ε.Π.Α.Α εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και για την περίοδο 2007-2013 ως Μέτρο 2.1.4, Υπομέτρο 1, Δράση 1.2 «Βιολογική Κτηνοτροφία». Στη νέα προγραμματική περίοδο 2007-2013 δεν επιδοτείται πλέον ο τομέας της χοιροτροφίας. Μέχρι το τέλος του 2008 στο πρόγραμμα οι δικαιούχοι με συμβάσεις σε ισχύ ανέρχονταν σε 2.017 και οι ενταγμένες εκτάσεις βοσκοτόπου σε 144.200 Ha. Το 2009 ενταγμένοι ήταν 1.810 κτηνοτρόφοι με συμβάσεις (μείωση κατά 10,26%) με 780.900 βιολογικά εκτρεφόμενα ζώα και 128.676 Ha βοσκότοπου (ΥΠ.ΓΕ., 2007-2009).

Διάγραμμα 3.4.2.1.2: Διαχρονικά η έκταση βοσκοτόπων σε χιλιάδες Ha για την περίοδο 2002-2009.

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2010·Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010·Ιδία επεξεργασία

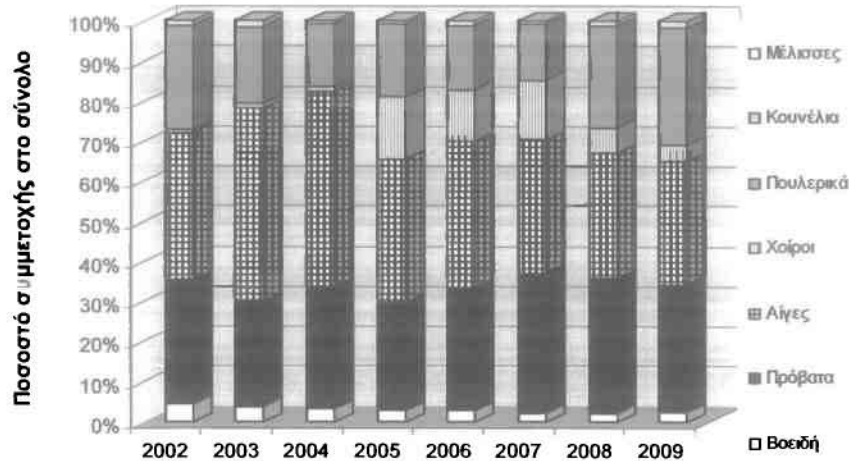
Πίνακας 3.4.2.1.2: Το σύνολο των βιολογικά εκτροφόμενων ζώων ανά είδος και έτος ένταξής τους στο πρόγραμμα της βιολογικής κτηνοτροφίας και ο αριθμός των ενταγμένων κτηνοτρόφων για την περίοδο 2002-2009.

Είδος Ζώου	ΣΥΝΟΛΟ (σε κεφάλια)							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Ιπποειδή	4	45	0	0	0	0	0	0
Βοειδή	7.760	13.834	14.671	22.900	22.292	25.102	20.254	18.090
Πρόβατα	56.374	95.824	133.619	216.897	259.275	408.576	316.243	250.200
Αίγες	66.472	174.657	215.291	288.815	305.222	388.508	296.967	240.521
Αιγο-πρόβατα	0	26.785	0	0	0	0	0	0
Χοίροι	1.288	3.628	4.469	126.003	110.096	175.004	60.918	30.870
Πουλερικά	46.553	70.004	68.386	144.108	133.852	159.323	239.452	229.899
Κουνέλια	0	0	0	0	0	0	0	0
Μέλισσες*	2.221	4.789	3.719	6.901	8.426	9.557	10.203	11.320
Άλλα είδη ζώων	0	20	58	0	0	0	0	0
Σύνολο Κεφαλιών	180.672	389.586	440.213	805.624	839.163	1.166.070	944.037	780.900
Αριθμός Κτηνοτρόφ.	682	1.254	1.419	2.431	2.702	2.441	2.017	1.810

*Αριθμός Κυνελών

Πηγή: Eurostat, 2010·ΥΠ.Γ.Ε., 2010·Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010·Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 3.4.2.1.3: Διαχρονικά το ποσοστό συμμετοχής ανά είδος βιολογικά εκτρεφόμενων ζώων στο σύνολο των βιολογικά εκτρεφόμενων ζώων για την περίοδο 2002-2009.

Πηγή: Eurostat, 2010·ΥΠ.ΓΕ., 2010 Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ιδία επεξεργασία

Όπως προκύπτουν από τα στατιστικά στοιχεία από το 2002 μέχρι το έτος 2006 το μεγαλύτερο μερίδιο στη βιολογική εκτροφή κατείχαν οι αίγες με ποσοστό 37% το 2006, ενώ ακολουθούσαν τα πρόβατα με ποσοστό 31% και τα πουλερικά με ποσοστό 16%. Από το 2007 μέχρι το 2009 το μεγαλύτερο μερίδιο στο σύνολο των ενταγμένων ζώων κατείχαν τα πρόβατα και με μικρή διαφορά ακολουθούσαν οι αίγες και τα πουλερικά. Αντίθετα, μόνο 4 υποειδή το 2002 και 45 υποειδή το 2003 εντάχθηκαν στο πρόγραμμα, ενώ έπειτα δεν υπήρξε άλλο ενδιαφέρον από τους εκτροφείς τέτοιων ζώων.

Όπως μπορούμε, λοιπόν, να δούμε στο διάγραμμα 3.4.2.1.3 οι κτηνοτρόφοι οι οποίοι εντάχθηκαν στο πρόγραμμα από το 2002 μέχρι σήμερα εκτρέφουν κυρίως αίγες, πρόβατα και πουλερικά. Η βιολογική κτηνοτροφία στην Ελλάδα την περίοδο 2002-2007 παρουσίασε διακυμάνσεις, με εξαίρεση την εκτροφή των προβάτων, η οποία σημείωσε διαρκή αύξηση το διάστημα αυτό. Κατά τη διετία 2002-2003, εμφανίστηκε πολύ μεγάλη αύξηση στη βιολογική εκτροφή όλων των ειδών, με κυριότερη εκείνη των χοίρων και των αιγών, ενώ το 2005 ήταν μία ευνοϊκή χρονιά για τη βιολογική κτηνοτροφία στη χώρα, καθώς όλα τα είδη παρουσίασαν αύξηση, ειδικά ο αριθμός των χοίρων και των πουλερικών, πιθανώς λόγω του συστήματος των οικονομικών ενισχύσεων.

Πίνακας 3.4.2.1.3: Ο αριθμός των δικαιούχων και ο βαθμός κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α 2000-2006 και του Π.Α.Α 2007-2013.

	Έτος	Αριθμός Δικαιούχων	Στόχος	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
		1	2	3 = 1 / 2
Ε.Π.Α.Α. 2000-2006	2002	682		41,28%
	2003	1.254		75,91%
	2004	1.419		85,90%
	2005	2.431		147,15%
	2006	2.702	1.652	163,56%
Π.Α.Α. 2007-2013	2007	2.441	Δεν τέθηκε	147,76%
	2008	2.017		122,09%
	2009	1.810		109,56%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2000-2010·Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010·Ίδια επεξεργασία

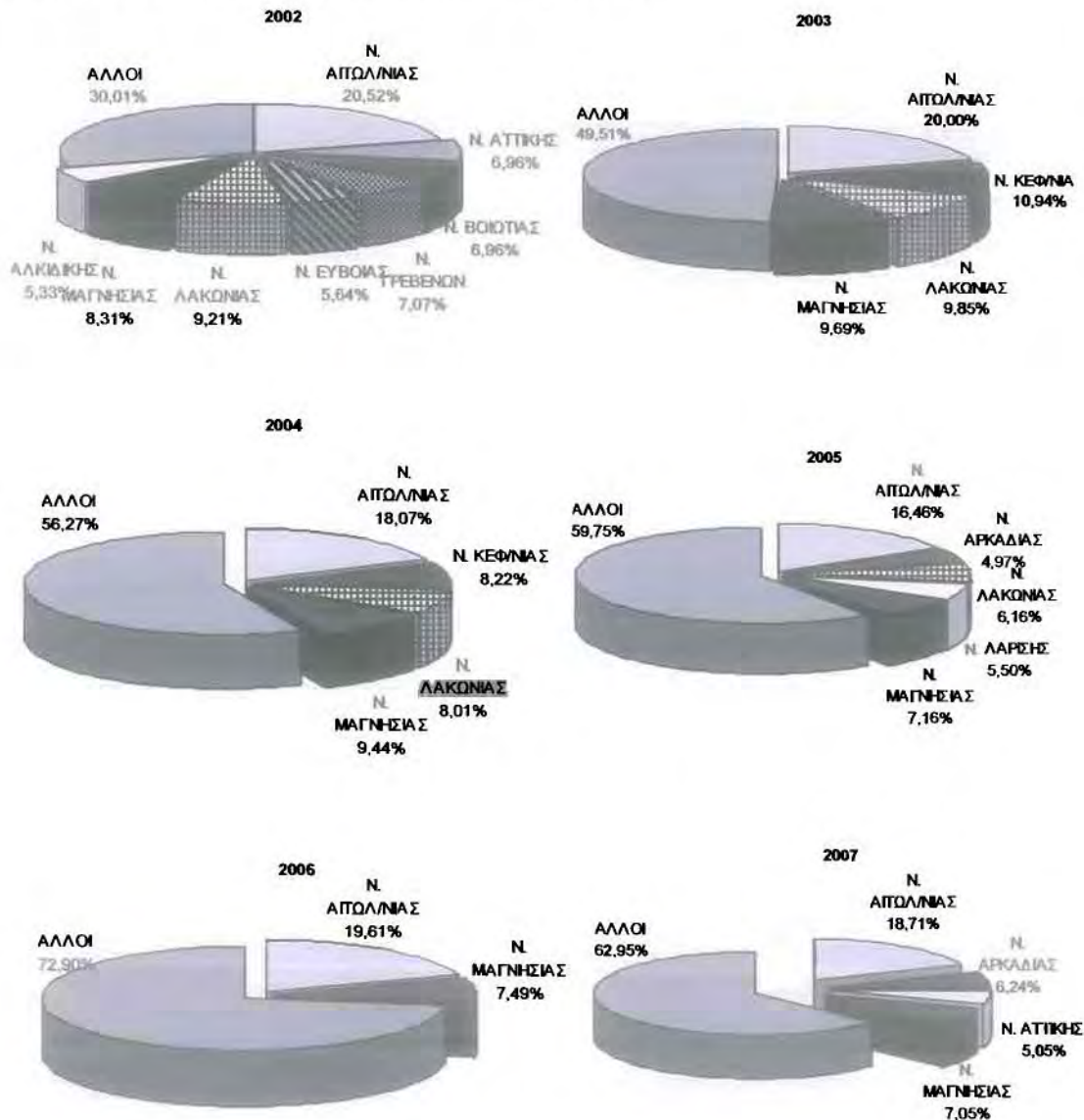
Πίνακας 3.4.2.1.4: Η έκταση των βοσκοτόπων και ο βαθμός κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α 2000-2006 και του Π.Α.Α 2007-2013.

	Έτος	Έκταση βοσκοτόπων (Ha)	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
		1	2	3 = 1 / 2
Ε.Π.Α.Α. 2000-2006	2002	47615,1		84,33%
	2003	20.546,1		36,39%
	2004	19.623,4		34,75%
	2005	184.913,0		327,49%
	2006	132.069,5	56.464,0	233,90%
Π.Α.Α. 2007-2013	2007	127.777,1	Δεν τέθηκε	
	2008	144.200,0		
	2009	128.676,0		

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2000-2010·Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010·Ίδια επεξεργασία

Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας, από το Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 συνολικά οι δικαιούχοι που ωφελήθηκαν από το μέτρο βιολογικής κτηνοτροφίας ήταν 2.702 με τη φυσική ολοκλήρωση του Μέτρου να ισούται με 163,56%. Αναφορικά με την καλυπτόμενη έκταση, ανήλθε στα 56.464 Ha με κάλυψη του στόχου κατά 233,90%.

Διάγραμμα 3.4.2.1.4: Οι νομοί που συμμετείχαν στο συνολικό αριθμό ενταγμένων ζώων με ποσοστό μεγαλύτερο του 5% από το 2002 έως το 2007.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2000-2010-Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ίδια επεξεργασία

Από τα διαγράμματα παρατηρούμε μια διάσπαρτη κατανομή των κτηνοτρόφων και ζώων. Δεν υπάρχει έντονη χωρική συγκέντρωση των ενταγμένων στο πρόγραμμα βιολογικής κτηνοτροφίας, αλλά όλοι όσοι συμμετέχουν στο πρόγραμμα στο σύνολό τους είναι διασκορπισμένοι στους δήμους της χώρας με το ποσοστό συμμετοχής των δήμων να φτάνει το 10% στο σύνολο των βιολογικά εκτροφόμενων ζώων της χώρας. Εξαιρέση αποτελεί ο νομός Αιτωλοακαρνανίας, όπου είναι εγκατεστημένο περίπου το 20% του συνολικού αριθμού ενταγμένων ζώων του προγράμματος και περίπου το

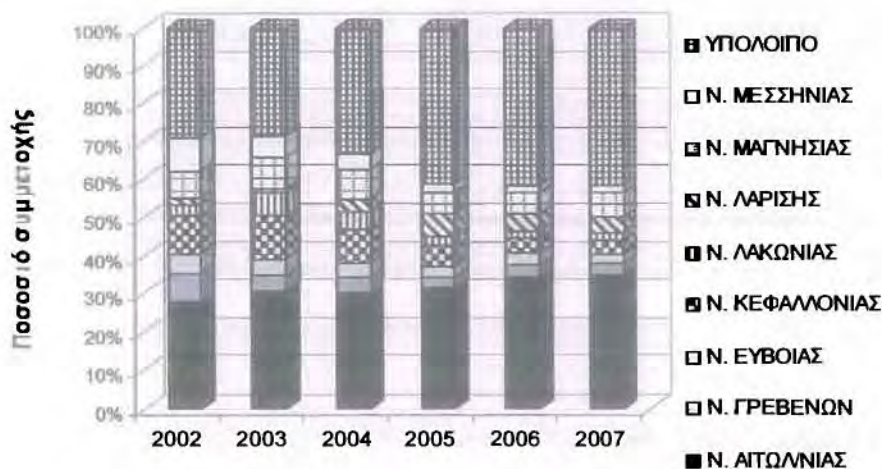
35% των κτηνοτρόφων. Από το 2002 μέχρι το 2009 όπως μπορούμε να δούμε στους πίνακες η Αιτωλοακαρνανία διατηρεί την πρώτη θέση.

Πίνακας 3.4.2.1.5: Αριθμός βιοκτηνοτρόφων ανά έτος και νομό και το ποσοστό συμμετοχής τους στο σύνολο των βιοκτηνοτρόφων της χώρας (περίοδος 2002-2007).

ΝΟΜΟΙ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΩΝ											
	2002		2003		2004		2005		2006		2007	
		%		%		%		%		%		%
Ν. ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ	191	28,0	385	30,7	428	30,2	766	31,5	925	34,2	853	34,9
Ν. ΑΡΓΟΛΙΔΑΣ	14	2,1	14	1,1	31	2,2	37	1,5	29	1,1	20	0,8
Ν. ΑΡΚΑΔΙΑΣ	5	0,7	40	3,2	31	2,2	34	1,4	45	1,7	31	1,3
Ν. ΑΡΤΑΣ	3	0,4	3	0,2	16	1,1	49	2,0	34	1,3	27	1,1
Ν. ΑΤΤΙΚΗΣ	7	1,0	5	0,4	5	0,4	10	0,4	7	0,3	14	0,6
Ν. ΑΧΑΪΑΣ		0,0	1	0,1	1	0,1	22	0,9	30	1,1	23	0,9
Ν. ΒΟΙΩΤΙΑΣ	7	1,0	12	1,0	9	0,6	17	0,7	19	0,7	14	0,6
Ν. ΓΡΕΒΕΝΩΝ	50	7,3	54	4,3	60	4,2	70	2,9	95	3,5	78	3,2
Ν. ΔΡΑΜΑΣ	8	1,2	36	2,9	46	3,2	65	2,7	66	2,4	64	2,6
Ν. ΔΩΔ/ΣΟΥ	1	0,1	1	0,1	1	0,1	1	0,0	3	0,1	1	0,0
Ν. ΕΒΡΟΥ	3	0,4	16	1,3	42	3,0	53	2,2	45	1,7	35	1,4
Ν. ΕΥΒΟΙΑΣ	36	5,3	49	3,9	56	3,9	74	3,0	81	3,0	62	2,5
Ν. ΕΥΡ/ΝΙΑΣ		0,0	1	0,1	2	0,1	15	0,6	13	0,5	4	0,2
Ν. ΖΑΚΥΝΘΟΥ		0,0	1	0,1	1	0,1	2	0,1	2	0,1	1	0,0
Ν. ΗΛΕΙΑΣ	11	1,6	17	1,4	13	0,9	18	0,7	18	0,7	31	1,3
Ν. ΗΜΑΘΙΑΣ	1	0,1	1	0,1	1	0,1	3	0,1	1	0,0	1	0,0
Ν. ΗΡΑΚ/ΟΥ	4	0,6	3	0,2	5	0,4	36	1,5	44	1,6	46	1,9
Ν. ΘΕΣ/ΚΗΣ	4	0,6	4	0,3	8	0,6	26	1,1	38	1,4	41	1,7
Ν. ΘΕΣ/ΤΙΑΣ	8	1,2	16	1,3	19	1,3	31	1,3	42	1,6	32	1,3
Ν. ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ		0,0	15	1,2	18	1,3	21	0,9	19	0,7	18	0,7
Ν. ΚΑΒΑΛΑΣ		0,0	1	0,1	1	0,1	8	0,3	13	0,5	12	0,5
Ν. ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	1	0,1	2	0,2	1	0,1	22	0,9	21	0,8	14	0,6
Ν. ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ		0,0		0,0		0,0	1	0,0	1	0,0	1	0,0
Ν. ΚΕΡΚΥΡΑΣ		0,0	1	0,1	1	0,1	1	0,0	2	0,1	2	0,1
Ν. ΚΕΦ/ΝΙΑΣ	67	9,8	145	11,6	123	8,7	126	5,2	108	4,0	87	3,6
Ν. ΚΙΛΚΙΣ		0,0		0,0	1	0,1	3	0,1	5	0,2	7	0,3
Ν. ΚΟΖΑΝΗΣ	4	0,6	7	0,6	14	1,0	18	0,7	23	0,9	28	1,1
Ν. ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	3	0,4	2	0,2	3	0,2	9	0,4	9	0,3	4	0,2
Ν. ΚΥΚΛΑΔΩΝ	4	0,6	5	0,4	5	0,4	6	0,2	16	0,6	16	0,7
Ν. ΛΑΚΩΝΙΑΣ	22	3,2	80	6,4	65	4,6	64	2,6	46	1,7	46	1,9
Ν. ΛΑΡΙΣΗΣ	10	1,5	12	1,0	49	3,5	147	6,0	125	4,6	100	4,1
Ν. ΛΑΣΙΘΙΟΥ		0,0		0,0		0,0		0,0	1	0,0	1	0,0
Ν. ΛΕΣΒΟΥ	5	0,7	7	0,6	15	1,1	39	1,6	49	1,8	52	2,1
Ν. ΛΕΥΚΑΔΑΣ	8	1,2	6	0,5	3	0,2	10	0,4	7	0,3	4	0,2
Ν. ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	48	7,0	104	8,3	107	7,5	130	5,3	156	5,8	155	6,3
Ν. ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	60	8,8	69	5,5	60	4,2	57	2,3	47	1,7	49	2,0
Ν. ΞΑΝΘΗΣ		0,0		0,0		0,0	9	0,4	14	0,5	9	0,4
Ν. ΠΕΙΡΑΙΩΣ	2	0,3	3	0,2	1	0,1	1	0,0	1	0,0	1	0,0
Ν. ΠΕΛΛΑΣ		0,0		0,0	1	0,1	7	0,3	7	0,3	6	0,2
Ν. ΠΙΕΡΙΑΣ		0,0		0,0		0,0	8	0,3	9	0,3	10	0,4
Ν. ΠΡΕΒΕΖΗΣ		0,0	1	0,1	8	0,6	27	1,1	20	0,7	14	0,6
Ν. ΡΕΘΥΜΝΟΥ	7	1,0	8	0,6	11	0,8	42	1,7	65	2,4	65	2,7
Ν. ΡΟΔΟΠΗΣ	1	0,1	1	0,1	2	0,1	2	0,1	1	0,0	2	0,1
Ν. ΣΑΜΟΥ		0,0		0,0		0,0	3	0,1	7	0,3	5	0,2
Ν. ΣΕΡΡΩΝ	2	0,3	4	0,3	14	1,0	57	2,3	63	2,3	72	2,9
Ν. ΤΡΙΚΑΛΩΝ	1	0,1		0,0	4	0,3	36	1,5	34	1,3	18	0,7
Ν. ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	5	0,7	14	1,1	15	1,1	14	0,6	19	0,7	19	0,8
Ν. ΦΛΩΡΙΝΑΣ		0,0		0,0		0,0	9	0,4	12	0,4	10	0,4
Ν. ΦΩΚΙΔΟΣ	13	1,9	18	1,4	24	1,7	53	2,2	52	1,9	43	1,8
Ν. ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	34	5,0	52	4,1	54	3,8	77	3,2	73	2,7	61	2,5
Ν. ΧΑΝΙΩΝ	11	1,6	17	1,4	22	1,6	65	2,7	102	3,8	96	3,9
Ν. ΧΙΟΥ	21	3,1	21	1,7	22	1,6	30	1,2	38	1,4	36	1,5
ΣΥΝΟΛΟ	682	100	1 254	100	1 419	100	2 431	100	2 702	100	2 441	100

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2000-2010-Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.4.2.1.5: Οι νομοί με τη μεγαλύτερη συμμετοχή στο συνολικό αριθμό κτηνοτρόφων από το 2002 έως το 2007.

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2000-2010 Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ιδία επεξεργασία

Με βάση τα στοιχεία του Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε. για το 2007, οι Περιφέρειες στις οποίες ήταν πιο ανεπτυγμένη η βιολογική κτηνοτροφία, σύμφωνα με τον αριθμό των ζώων και των κυψελών για τις μέλισσες, ήταν της Δυτικής Ελλάδας, όπου ήταν ιδιαίτερα ανεπτυγμένη η βιολογική εκτροφή αιγοπροβάτων, ακολουθούμενη από την Περιφέρεια της Πελοποννήσου, όπου κυριαρχούσε η βιολογική πτηνοτροφία, και τις Περιφέρειες Θεσσαλίας και Κρήτης. Οι Περιφέρειες στις οποίες δεν είχε αναπτυχθεί ακόμη η βιολογική κτηνοτροφία, ήταν περισσότερο στα νησιά μας, στο Νότιο Αιγαίο και στα Ιόνια. Σύμφωνα με τον αριθμό των παραγωγών που ενασχολούνταν με τη βιολογική κτηνοτροφία, οι περισσότεροι βρίσκονταν στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, όπου παρατηρήθηκε και η μεγαλύτερη ανάπτυξη, Θεσσαλίας, Κρήτης και Κεντρικής Μακεδονίας, ενώ οι λιγότεροι στις Περιφέρειες Αττικής και Νοτίου Αιγαίου (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010).

Από τους παραπάνω πίνακες μπορούμε να παρατηρήσουμε επίσης ότι από τους Νομούς Αχαΐας, Ευρυτανίας, Ζακύνθου, Ιωαννίνων, Καβάλας, Κέρκυρας και Πρεβέζης εντάχθηκε πρώτη φορά το 2003 ένας κτηνοτρόφος με εξαίρεση 15 κτηνοτρόφους από το Νομό Ιωαννίνων. Το 2004 εντάχθηκε από το Νομό Κιλκίς και Πέλλας μόνο ένας δικαιούχος και 35 και 170 ζώα, αντίστοιχα. Από το Νομό Καστοριάς εντάχθηκαν κτηνοτρόφοι πρώτη φορά το 2005. Το ίδιο και από τους Νομούς Ξάνθης, Πιερίας, Σάμου και Φλώρινας. Κάπως καθυστερημένα εντάχθηκαν το 2006 από το Νομό Λασιθίου 30 κυψέλες μελισσών.

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Η βιολογική κτηνοτροφία εκτός από το γεγονός ότι αποτελεί μια μέθοδο παραγωγής βιολογικών προϊόντων ζωικής προέλευσης (κρέας, γαλακτοκομικά προϊόντα, αυγά) είναι, επίσης, πηγή εισοδήματος για τον Έλληνα κτηνοτρόφο, ενώ προστατεύει ταυτόχρονα και το περιβάλλον προάγοντας την αειφόρο γεωργία. Η βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία επιβάλλουν τη μειωμένη χρήση φυτοπροστατευτικών προϊόντων και λιπασμάτων καθώς και την εφαρμογή των κωδίκων ορθών γεωργικών πρακτικών και ως εκ τούτου συνεπάγονται άμεσα μόνιμες ιδιαίτερα θετικές επιπτώσεις στην προστασία του εδάφους (αύξηση οργανικής ουσίας, μείωση ρύπων), των υδάτων (μείωση ρύπων), του αέρα και των κλιματικών αλλαγών (αύξηση οργανικής ουσίας εδαφών, μείωση εκπομπών N₂O και CH₄) και στην αναβάθμιση του τοπίου (Διατήρηση αντιληπτική/γνωστική συνεκτικότητα ή διαφοροποίηση μεταξύ των γεωργικών εκτάσεων και των φυσικών/βιοφυσικών χαρακτηριστικών της περιοχής) (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Με την βιολογική κτηνοτροφία προωθείται η παραγωγή καλύτερη ποιότητα κρέατος, γαλακτοκομικών προϊόντων, αυγών κλπ., με αποτέλεσμα έμμεσα να βελτιώνεται η υγεία των καταναλωτών. Επίσης η βιολογική κτηνοτροφία και γεωργία έχουν θετικές επιπτώσεις στη χλωρίδα και την πανίδα και κατά συνέπεια στη βιοποικιλότητα. Γενικά, μπορούμε να πούμε ότι η βιολογική κτηνοτροφία συμπληρώνει τη βιολογική γεωργία συνεπώς ενισχύει τους ίδιους περιβαλλοντικούς στόχους μέσω της αειφορικής διαχείρισης των βοσκότοπων και την επέκταση της βιολογικής παραγωγής στις ζωοτροφές, ενώ παράλληλα συμβάλλει στη βελτίωση της ευζωίας των ζώων (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

3.4.2.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Για την περίοδο Ε.Π.Α.Α 2000-2006 ο προϋπολογισμός υπολογίστηκε να ανέλθει σε 47 εκατ. Ευρώ ενώ προβλεπόταν να ενταχθούν 1.652 δικαιούχοι με 56.464 Ha βοσκότοπου. Στο πλαίσιο του Μέτρου οι δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν μέχρι το 2006 ανέρχονταν σε 17.529.000 Ευρώ (ΥΠ.ΓΕ., 2003 και 2007).

Για τη βελτίωση του δικτύου εμπορίας, την αύξηση της εσωτερικής κατανάλωσης και των εξαγωγών των βιολογικών προϊόντων, δόθηκαν ενισχύσεις μέσω των Μέτρων 43 «Προώθηση εξαγωγών και συλλογικοί φορείς» και 73 «Εμπορία Γεωργικών

Προϊόντων Ποιότητας» του ΕΠ «Αγροτική Ανάπτυξη-Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου» (Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ.), καθώς και από αντίστοιχα μέτρα των ΠΕΠ και του ΚΠ LEADER+, όπου τα βιολογικά προϊόντα αποτελούσαν κριτήριο προτεραιότητας για την ένταξη των δικαιούχων. Επίσης, σύμφωνα με τους οριζόντιους Κανονισμούς 2702/1999 και 2826/2000 χορηγήθηκαν ενισχύσεις στις διεπαγγελματικές οργανώσεις για δράσεις ενημέρωσης και προώθησης αγροτικών προϊόντων, στα οποία συμπεριλαμβάνονταν και τα βιολογικά. Τέλος, με στόχο τη βελτίωση του δικτύου μεταποίησης χορηγήθηκαν ενισχύσεις από το Μέτρο 21 «Επενδύσεις στην μεταποίηση και εμπορία» του Ε.Π.Α.Α.-Α.Υ. 2000-2006, όπου τα βιολογικά προϊόντα αποτέλεσαν κριτήριο προτεραιότητας για την ένταξη των δικαιούχων (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Το πρόγραμμα της βιολογικής κτηνοτροφίας συνεχίστηκε και στη νέα προγραμματική περίοδο 2007-2013. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται το ο ενδεικτικός προϋπολογισμός για το πρόγραμμα της βιολογικής κτηνοτροφίας του Π.Α.Α. 2007-2013.

Πίνακας 3.4.2.2.1: Η κοινοτική και εθνική συμμετοχή στο προβλεπόμενο ύψος ενίσχυσης για τη Δράση 1.2 «Βιολογική Κτηνοτροφία» του Μέρους 214 του Π.Α.Α. 2007-2013 (Ποσά σε Ευρώ).

	Κοινοτική Συμμετοχή 1	Εθνική Συμμετοχή 2	Δημόσια Δαπάνη 3=1+2	Ιδιωτική Συμμετοχή 4	Συνολικό Κόστος 5=3+4
€	83.160.000	26.840.000	110.000.000	0	110.000.000
%	75,60%	24,40%	100%	-	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Στο πλαίσιο του Μέρους οι δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν το 2007 ανέρχονταν σε 2.376.996,51 Ευρώ εθνικής συμμετοχής και 8.557.345,67 Ευρώ κοινοτικής συμμετοχής σύμφωνα με τον Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., ο οποίος από το 2000 μέχρι σήμερα είναι αρμόδιος για την πληρωμή των δικαιούχων του Ε.Π.Α.Α. και Π.Α.Α. (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Δεν υπήρξε πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την 4^η προγραμματική περίοδο. Όλες οι πληρωμές αφορούν ανελημμένες υποχρεώσεις της 3^{ης} Προγραμματικής Περιόδου.

Πίνακας 3.4.2.2.2: Το ποσοστό οικονομικής ολοκλήρωσης του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 (σε Ευρώ).

Έτος	Λαπάνες σε €		Ποσοστό Οικονομικής Υλοποίησης (%) 3 = 1 / 2
	Υλοποίηση	Στόχος	
	1	2	
2006	17.529.000	47.000.000	37,30%

Πηγή: Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-ΥΠ.Γ.Ε., 2007-Ίδια επεξεργασία

3.4.3 Μακροχρόνια Παύση Εκμετάλλευσης Γεωργικών Γαιών

3.4.3.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Το πρόγραμμα ξεκίνησε το 1997 και προέβλεπε αρχικά δύο υπομέτρα, το Α και το Β. Το υπομέτρο Α είχε σαν βασικό στόχο τη βελτίωση της βιοποικιλότητας της αυτοφυούς χλωρίδας και της άγριας πανίδας, καθώς και την αναβάθμιση του αγροτικού τοπίου σε υποβαθμισμένες περιοχές δίνοντας προτεραιότητα στις ορεινές περιοχές. Το υπομέτρο Β είχε σαν στόχο την προστασία των νερών από τη ρύπανση και τον ευτροφισμό, τη δημιουργία ρυθμιστικών ζωνών (Buffer Zones) σε απόσταση μέχρι 150 μ. από τις όχθες ποταμών, 600 μ. από τις όχθες λιμνών και 1.000 μ. από την ακτογραμμή. Σύμφωνα με την εκ των προτέρων αξιολόγηση του Ε.Π.Α.Α., μέχρι το 1999 εντάχθηκαν στο υπομέτρο Α 56 δικαιούχοι με 19.311,6 Ha και στο υπομέτρο Β 26 δικαιούχοι με 174,8 Ha. Σημαντικά προβλήματα υπήρξαν στο υπομέτρο Α με αποτέλεσμα την απένταξη 17 δικαιούχων (ΥΠ.Γ.Ε., 2003 και 2007).

Το μέτρο συνεχίστηκε στην επόμενη προγραμματική περίοδο 2000-2006 και εγκρίθηκε σαν πρόγραμμα με την αριθ. Ε(96)1144/19-7-96, απόφαση της Επιτροπής και εφαρμόστηκε με βάση τους όρους, προϋποθέσεις που είχαν ορισθεί με τις ακόλουθες αποφάσεις ΚΥΑ 237/9-9-96 και την απόφαση 79184/1957/6-11-96 του υπουργού Γεωργίας (ΥΠ.Γ.Ε., 2003).

Σύμφωνα με το μέτρο 6.3 «Μακροχρόνιας παύσης εκμετάλλευσης γεωργικών γαιών» του Εγγράφου Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2000-2006 συνεχίστηκε να δίδεται προτεραιότητα στις ορεινές περιοχές για ένταξη στο πρόγραμμα με στόχο τη δημιουργία βιοτόπων /φυσικών πάρκων σε ένα πλαίσιο οικοτουριστικής ανάπτυξης, η οποία θα συνέβαλε στη διαφοροποίηση των οικονομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων της περιοχής και μπορούσε να δημιουργήσει προϋποθέσεις αναθέρμανσης της τοπικής οικονομίας και φραγμό στην παραπέρα εγκατάλειψη και

πληθυσμιακή απερίθωση, η οποία με τη σειρά της εγκυμονούσε σοβαρούς κινδύνους για την υποβάθμιση και καταστροφή του περιβάλλοντος στις περιοχές αυτές (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Την τρίτη προγραμματική περίοδο εντάχθηκαν στο μέτρο 149 δικαιούχοι με 13.074 Ha. Το 2007, σύμφωνα με τα αποτελέσματα του πανελλαδικού ελέγχου, ο οποίος ολοκληρώθηκε το Σεπτέμβριο, 88 δικαιούχοι με 6.374 Ha πληρούσαν όλες τις προϋποθέσεις και μπορούσαν να εξακολουθήσουν την εφαρμογή του προγράμματος. Αντίθετα, δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις και απεντάχθηκαν 22 δικαιούχοι με 6.700 Ha. Από τους 88 δικαιούχους οι 26 με 174,82 Ha εντάχθηκαν στο υπομέτρο Β (ΥΠ.ΓΕ., 2003-2007).

Πίνακας 3.4.3.1.1: Διαχρονική εξέλιξη του αριθμού των ενταγμένων στο μέτρο και των αντίστοιχων εκτάσεων την περίοδο 1999-2007.

	1999	2006	2007
Δικαιούχοι	82	149	88
Εκταση (Ha)	19.486,4	13.074	13.074

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2003-2007·Ιδία επεξεργασία

Το μέτρο ήταν συνεχιζόμενο βάσει του άρθρου 3 του Κανονισμού 1320/06 της Επιτροπής και εγκρίθηκε σαν Δράση 3.6 του Υπομέτρου 3 «Εδικές Δάσεις για τη Διατήρηση της Βιοποικιλότητας» του Μέτρου 2.1.4 με την αριθ. Ε(96)1144/19-7-96, απόφαση της Επιτροπής. Εφαρμόστηκε βάσει τους όρους και τις προϋποθέσεις που είχαν ορισθεί με την ΚΥΑ 237/348747/8765/9.9.96 των Υπουργών Οικονομικών και Γεωργίας, όπως τροποποιήθηκε με την αριθ. 218727/7-7-2006 και την ΥΑ 79184/1957/6-11-96, του Υπουργού Γεωργίας, όπως τροποποιήθηκε από τις 218727/7-7-2006 και 221179/19-9-2007. Κατά την τέταρτη προγραμματική περίοδο δεν προβλέπεται ένταξη νέων δικαιούχων στο πρόγραμμα. Οι ήδη ενταγμένοι από την τρίτη προγραμματική περίοδο θα θεωρούνται δικαιούχοι ως την ολοκλήρωση της εικοσαετούς δέσμευσής τους (ΥΠ.ΓΕ., 2003-2007).

Πίνακας 3.4.3.1.2: Το ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
	1	2	3 = 1 / 2
Αριθμός Δικαιούχων	149	700	21,29%
Καλυπτόμενη έκταση (σε Ha)	6.300	25.000	25,20%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2003-2007

Στο παραπάνω πίνακα μπορούμε να δούμε ότι τελικά ο στόχος που είχε τεθεί στο Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 όσον αφορά τον αριθμό των ενταγμένων στο πρόγραμμα και την έκταση της ενταγμένης γεωργικής γης δεν επιτεύχθηκε φτάνοντας μόλις το 21,29 % και 25,2 % αντίστοιχα.

3.4.3.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Πίνακας 3.4.3.2.1: Το ποσοστό κάλυψης των προβλεπόμενων δαπανών του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
	1	2	3 = 1 / 2
Δαπάνες (σε €)	11.049.000	7.000.000	157,84 %

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2004

Όπως αναφέραμε ο αριθμός των ενταγμένων στο μέτρο μέχρι το 2006 έφτασε μόλις το 21,29 % του προβλεπόμενου. Αντίθετα οι δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν μέχρι το έτος 2006 ανέρχονταν στα 11.049.000 Ευρώ, δηλαδή δαπανήθηκαν 57,84% περισσότερα χρήματα από το επιθυμητό και αυτό οφείλεται στις ανεπιλημμένες υποχρεώσεις της περιόδου 1997-1999.

Το 2007 δόθηκαν 1.099.335,09 Ευρώ από τον Οργανισμό Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε.) (Εθνική Δαπάνη) και 4.390.860,34 Ευρώ από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.) (Κοινοτική Δαπάνη). Στο πρόγραμμα μετά το 2007 δεν εντάχθηκαν νέοι δικαιούχοι γι' αυτό και τα χρήματα δόθηκαν για να πληρωθούν οι δικαιούχοι του μέτρου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006. Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνεται η προβλεπόμενη εθνική και κοινοτική συμμετοχή στο σύνολο του προϋπολογισμού της δράσης.

Πίνακας 3.4.3.2.2: Προβλεπόμενη γσηματοδότηση για το Π.Α.Α. 2007-2013.

	Κοινοτική Συμμετοχή	Εθνική Συμμετοχή	Δημόσια Δαπάνη	Συνολικό Κόστος
	1	2	3=1+2	5=3+4
€	9.828.000	3.172.000	13.000.000	13.000.000
%	75,60%	24,40%	100%	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Φορέας υπεύθυνος για την εφαρμογή του μέτρου από το 2000 ορίστηκε η Διεύθυνση Χωροταξίας και Προστασίας Περιβάλλοντος του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων συνεπικουρούμενη από τις Διευθύνσεις Αγροτικής Ανάπτυξης των

Νομαρχιακών Αυτοδιοικήσεων της Χώρας. Φορέας υπεύθυνος για την πληρωμή των δικαιούχων ορίστηκε ο Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε.

3.4.4 Εκτατικοποίηση της Κτηνοτροφίας

3.4.4.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Το πρόγραμμα άρχισε να εφαρμόζεται το 2004 με βάση τον Κανονισμό 1257/99 και την ΚΥΑ 565/216267/138/8-1-04, όπου προσδιορίστηκαν οι δεσμεύσεις, οι ενισχύσεις και οι λεπτομέρειες εφαρμογής του. Στο πλαίσιο τροποποίησης του Ε.Π.Α.Α. και μετά τις αλλαγές που προέκυψαν με την αναθεώρηση της ΚΑΠ, εκδόθηκε η ΚΥΑ 659/217068/30-5-06 με την οποία τροποποιήθηκαν διάφορα σημεία εφαρμογής του προγράμματος. Επίσης κατά το 2006 εκδόθηκε η ΥΑ 215768/12-4-06 με την οποία ρυθμιζόνταν, εκτός των άλλων, θέματα που αφορούσαν στις πληρωμές. Επιπλέον κατά το 2006 εκδόθηκε η 219344/25-7-06 Υπουργική Απόφαση θέσπισης ποσοστού μείωσης Πυκνότητας Βόσκησης για τις ανάγκες εφαρμογής του προγράμματος (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Το πρόγραμμα στόχευε στην προστασία των εδαφών από τη διάβρωση και στη διατήρηση της βιοποικιλότητας, τη μείωση της βοσκοφόρτωσης των επιβαρυσμένων βοσκοτόπων και στην ορθολογική διαχείρισή τους, τη βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος και τη βελτίωση της φυτοκάλυψης των βοσκοτόπων. Στην προσπάθεια πραγματοποίησης των παραπάνω στόχων δόθηκαν ενισχύσεις στους κτηνοτρόφους είτε για να μειώσουν τον αριθμό των εκτρεφόμενων ζώων που εκτρέφονταν σε περιοχές με πολύ μεγάλο πρόβλημα υπερβόσκησης, είτε για να αυξήσουν τις εκτάσεις των βοσκοτόπων διότι παρουσιάζονταν σοβαρότατα φαινόμενα υπερβόσκησης και διάβρωσης των εδαφών (ΥΠ.ΓΕ., 2004-2007).

Η επιδιωκόμενη μείωση του ζωικού κεφαλαίου πραγματοποιήθηκε με απομάκρυνση από την εκμετάλλευση του απαιτούμενου κατά περίπτωση αριθμού ζώων με σφαγή ή πώλησή τους εκτός περιοχών παρέμβασης. Τα απομακρυνθέντα ζώα δεν έπρεπε να αντικατασταθούν από άλλα στο διάστημα που διαρκούσε η εφαρμογή του προγράμματος. Η μείωση του ζωικού κεφαλαίου έπρεπε να φτάνει σε ποσοστό μέχρι και 30% (αλλά μεγαλύτερο του 20%) για τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους καθώς και τα νησιά του Ιονίου Πελάγους, στις περιπτώσεις μη ύπαρξης επίσημης σχετικής

μελέτης για τον πρώτο χρόνο εφαρμογής του προγράμματος, πλην της Κρήτης και Εύβοιας. Για τη μείωση μεγαλύτερη από το 30%, καθώς και για την Κρήτη και την Εύβοια, απαιτείτο η ύπαρξη επίσημης σχετικής μελέτης. Η αύξηση της βοσκομένης έκτασης γινόταν εκεί όπου δεν υπήρχαν περιοριστικές διατάξεις ως προς τη βόσκηση. Η εξασφάλιση της επιπλέον απαιτούμενης έκτασης για την εφαρμογή του προγράμματος ήταν υποχρέωση του δικαιούχου. Σε κάθε περίπτωση η αύξηση αυτή δεν έπρεπε να δημιουργήσει πρόβλημα βοσκοφόρτωσης πέραν των ορίων που ορίζονταν από τους Κ.Ο.Γ.Π. ή τον αρμόδιο φορέα διαχείρισης (προστατευόμενης περιοχής) για τη νέα έκταση (ΥΠ.ΓΕ., 2004-2007).

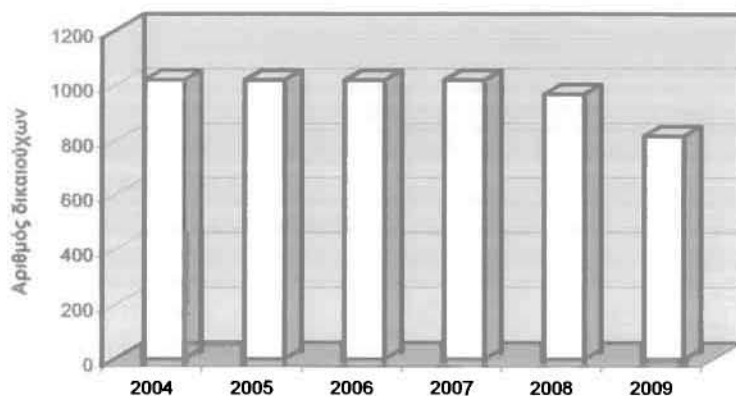
Πίνακας 3.4.4.1.1: Ο αριθμός δικαιούχων και η έκταση των ενταγμένων βοσκοτόπων στο πρόγραμμα από την αρχή λειτουργίας του και μέχρι το 2009.

	Δικαιούχοι	Μεταβολή	Εκτάσεις (Ha)	Μεταβολή
2004	1.019	-	43.237	-
2005	1.019	0%	43.237	0%
2006	1.019	0%	43.237	0%
2007	1.019	0%	43.237	0%
2008	968	-5%	40.949	-5,29%
2009	815	-15,81%	30.700	-25,03%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007-2008-Ίδια επεξεργασία

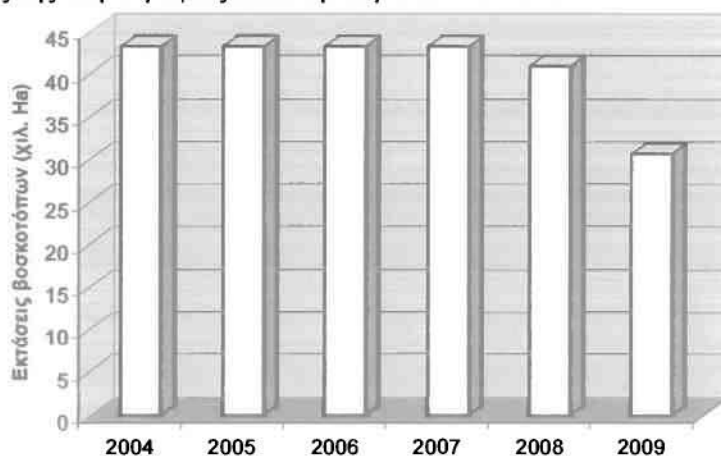
Στο πρόγραμμα εντάχθηκαν συνολικά 1.019 δικαιούχοι το 2004. Οι εκτάσεις βοσκοτόπου οι οποίες ήταν ενταγμένες στο πρόγραμμα ανέρχονταν σε 30.274 Ha στις περιοχές παρέμβασης Α (Ηπειρωτική Χώρα) και σε 12.963,3 Ha στις περιοχές παρέμβασης Β (Νησιά). Τα συνολικά αποσυρόμενα ζώα από τους βοσκοτόπους των περιοχών παρέμβασης Β ανέρχονταν σε 29.000 περίπου. Να σημειωθεί, ότι το μέτρο εφαρμοζόταν σε νησιωτικές περιοχές της χώρας (με τις πρώτες εντάξεις να πραγματοποιούνται στα Δωδεκάνησα, Κεφαλλονιά και Ιθάκη), αλλά για πρώτη φορά κατά το 2006 εφαρμόστηκε και σε περιοχές της ηπειρωτικής χώρας.

Διάγραμμα 3.4.4.1.1: Η διαχρονική εξέλιξη των ενταγμένων κτηνοτρόφων στο μέτρο της εκτατικοποίησης της κτηνοτροφίας κατά την περίοδο 2004-2009.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2004-2008·Ιδία επεξεργασία

Διάγραμμα 3.4.4.1.2: Η διαχρονική εξέλιξη των ενταγμένων βοσκοτόπων στο μέτρο της εκτατικοποίησης της κτηνοτροφίας κατά την περίοδο 2004-2009.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2004-2008·Ιδία επεξεργασία

Ενώ το μέτρο για την εκτατικοποίηση της κτηνοτροφίας συνεχίστηκε στην τέταρτη προγραμματική περίοδο, το 2006 ήταν η τελευταία χρονιά εφαρμογής του και έκτοτε δεν έχουν γίνει νέες εντάξεις. Οι δικαιούχοι οι οποίοι ήταν ήδη ενταγμένοι στο πρόγραμμα συνεχίζουν να εφαρμόζουν κανονικά τις δεσμεύσεις τους μέχρι την λήξη της πενταετούς σύμβασης που έχουν υπογράψει ο καθένας. Η εκτατικοποίηση της κτηνοτροφίας περιλαμβάνεται ως Δράση 1.3 και στο νέο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013. Το 2008 στο πρόγραμμα οι δικαιούχοι με συμβάσεις σε ισχύ ανέρχονταν σε 968 και οι ενταγμένες εκτάσεις βοσκοτόπων σε 40.949 Ηα. Μέχρι το τέλος του 2009 στο πρόγραμμα οι δικαιούχοι με συμβάσεις σε ισχύ ανέρχονταν σε 815 και οι ενταγμένες εκτάσεις βοσκοτόπων σε 30.700 εκτάρια (ΥΠ.ΓΕ., 2007-2008).

Πίνακας 3.4.4.1.2: Το ποσοστό υλοποίησης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 όσον αφορά τον αριθμό των δικαιούχων την ενταγμένη έκταση και τη δημόσια δαπάνη.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου 3 = 1 / 2
	1	2	3 = 1 / 2
Αριθμός Δικαιούχων	1.019	1.625	62,71%
Καλυπτόμενη έκταση (σε Ha)	43.237	56.464	76,57%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007-2008-Ίδια επεξεργασία.

Από την ενεργοποίηση του μέτρου και μέχρι την ολοκλήρωση του Ε.Π.Α.Α. επιτεύχθηκαν οι σχετικοί στόχοι κατά 62,71% για τον αριθμό των δικαιούχων και 76,57% για την καλυπτόμενη έκταση.

Σύμφωνα με την Ετήσια Έκθεση Προόδου Ε.Π.Α.Α. 2006 προβλήματα και καθυστερήσεις στην απόσυρση των ζώων δημιουργήθηκαν στα νησιά από το γεγονός ότι εμφάνιζαν ιδιαίτερες συνθήκες λόγω της γεωγραφικής τους ιδιομορφίας (γεωγραφική απομόνωση) με αποτέλεσμα να υπάρχουν κυρώσεις στους δικαιούχους για μη εφαρμογή των δεσμεύσεων του προγράμματος (τήρηση πυκνοτήτων βόσκησης). Στη δημιουργία του προβλήματος συντέλεσε και η έλλειψη υποδομών σφαγείων, γεγονός που συνεπαγόταν την αναγκαστική μετακίνηση του κοπαδιού σε σφαγεία άλλων περιοχών, πράγμα αρκετά δύσκολο λόγω της περιορισμένης ακτοπλοϊκής σύνδεσης (κυρίως κατά τους χειμερινούς μήνες) (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Πίνακας 3.4.4.1.3: Περιοχές στις οποίες εφαρμόστηκε το μέτρο του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

Περιοχές παρέμβασης Α		Περιοχές παρέμβασης Β	
Ειδικότερα:		Ειδικότερα:	
1	Περιοχές του δικτύου Natura 2000 και Ζώνες Ειδικής Προστασίας (SPA) και προτεινόμενες Περιοχές Κοινοτικού Ενδιαφέροντος (PSCI) της ενδοχώρας		
1	Δάσος Δαδιάς-Σουφλίου (GR1110002)		Νομός Σάμου (Νήσοι Ικαρία, Σάμος και Φούρνοι)
2	Στενά Νέστου (GR1120004)		Νομός Χίου (Νήσος Χίος)
3	Κορυφές Όρους Βόρας (GR1240001)		Νομός Δωδεκανήσου (Νήσοι Κάσος, Αστυπάλαια, Λειψοί, Κάρπαθος, Νίσυρος, Λέρος, Σύμη Τήλος, Αγαθονήσι, Κάλυμνος, Χάλκη, Πάτμος, Αρκοί και Μαράθι)
4	Όρη Τζένα (GR1240002)		Νομός Κυκλάδων (Όλοι οι Νήσοι του Νομού εκτός από τη Νάξο)
5	Όρος Όλυμπος (GR1250001)		Νήσος Κρήτη (Νομοί Χανίων, Ρεθύμνης, Ηρακλείου και Λασιθίου)
6	Κοιλιάδα Τιμίου Προδρόμου-Μενοίκιο (GR1260009)		Νομός Κεφαλληνίας (Νήσος Κεφαλονιά)

7	Όρος Μπέλλες (GR1260010)	Νομός Έβρου (Νήσος Σαμοθράκη)
8	Εθνικό Δρυμός Πίνδου (GR1310002)	Νομός Ευβοίας (Νήσος Σκύρος)
9	Αισθητικό Δάσος Όσσας (GR1420003)	Νομός Λέσβου (Νήσος Αγ. Ευστράτιος)
10	Αισθητικό Δάσος κοιλάδας Τεμπών (GR1420005)	
11	Όρος Μαυροβούνι (GR1420006)	
12	Ποταμός Πηνειός-Αντιχάσεια Όρη (GR1440005)	
13	Κοιλάδα Αχελώου (GR2110005)	
14	Εθνικός Δρυμός Βίκου-Αώου (GR2130001)	
15	Όρος Τσέρεκας (Ακαρνανικά Όρη) (GR2310011)	
16	Ζουμπάτα-Άγιος Χαράλαμπος-Μάρμπα-Κλωκός (GR2320010)	
17	Αθαμανικά Όρη (GR2110002)	
18	Λίμνη Δύστος (GR2420008)	
19	Εθνικός Δρυμός Οίτης (GR2440004)	
20	Εθνικός Δρυμός Παρνασσού (GR2410002)	
	Εκτάσεις βοσκοτόπων της υπόλοιπης ηπειρωτικής χώρας, με την προϋπόθεση ότι η βοσκοφόρτωσή τους ξεπερνούσε τη βοσκοϊκανότητά τους (τεκμηρίωση με επίσημη μελέτη βοσκοφόρτωσης/βοσκοϊκανότητας)	

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2000

Το μέτρο εφαρμόστηκε από τη Διεύθυνση Χωροταξίας και Προστασίας Περιβάλλοντος συνεπικουρούμενη σε θέματα αρμοδιότητας τους από τις Διευθύνσεις Εισροών Ζωικής Παραγωγής και Ζωικής Παραγωγής και ΑΠΑ των αντίστοιχων Διευθύνσεων Αγροτικής Ανάπτυξης των Ν.Α στις οποίες εφαρμόστηκε το μέτρο (ΥΠ.Γ.Ε., 2004).

Επιπτώσεις στο περιβάλλον**Πίνακας 3.4.4.1.4:** Ποσοστό επίτευξης των περιβαλλοντικών στόχων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	Στόχος 2006	Υλοποίηση	Ποσοστό Φυσικής Υλοποίησης 3=2/1
	1	2	3=2/1
Γεωργικές εκτάσεις που υπάγονται σε συμφωνίες για την αποτροπή/μείωση της απώλειας εδάφους (αριθμός και εκτάρια)			
α) Έκταση Βοσκοτόπων (επίπεδο χώρας) (Ha)			
β) Ποσοστό κάλυψης από το πρόγραμμα	1,08%	0,83%	76,61%
Τάση ως προς τους πληθυσμούς των ειδών-στόχων			
Γεωργική γη βάση συμφωνίας που συμβάλλει στη συνεκτικότητα με τα φυσικά - βιοφυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής (αριθμός τοποθεσιών και εκτάρια)			
α) Αριθμός προστατευόμενων περιοχών (Natura 2000)	20	20	100%
β) Βοσκότοποι οικολογικής σημασίας (Ha)	56.464	43.257	76,60%
γ) Ποσοστό κάλυψης από το πρόγραμμα	5%	4%	80%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2006

Στην Ελλάδα στις περιοχές ειδικού οικολογικού ενδιαφέροντος στις οποίες εφαρμόστηκε το μέτρο εκτατικοποίησης της κτηνοτροφίας, επιτεύχθηκε η προστασία του περιβάλλοντος, με το να αποφευχθεί η περεταίρω διάβρωση των εδαφών, τη διατήρηση της βιοποικιλότητας, τη μείωση της βοσκοφόρτωσης των επιβαρυσμένων βοσκοτόπων και την ορθολογική διαχείρισή τους. Ιδιαίτερα όσον αφορά τα ελληνικά νησιά συνέβαλε στη μείωση του φαινομένου της υπερβόσκησης.

3.4.4.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Το Μέτρο 3.4 του Άξονα 3 του Ε.Π.Α.Α. επιδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση, από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων και συγκεκριμένα από το Τμήμα Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Π.Ε.), κατά 85% ενώ το υπόλοιπο 15% καλύφθηκε από εθνικούς πόρους, ήταν πενταετούς δέσμευσης και ο προϋπολογισμός του προγράμματος κατά την περίοδο εφαρμογής του Ε.Π.Α.Α. αναμενόταν να ανέλθει στο ποσό των 36.100.000 Ευρώ. Οι δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν, όμως, μέχρι το 2006 ανέρχονταν στα 403.000 Ευρώ με κάλυψη του στόχου μόνο 1,12%, όπως φαίνεται στον πίνακα 6.4.2.1 (ΥΠ.ΓΕ., 2000 και 2007).

Πίνακας 3.4.4.2.1: Ποσοστό οικονομικής ολοκλήρωσης το 2006.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
	1	2	3 = 1 / 2
Δαπάνες (σε €)	403.000	36.100.000	1,12%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2006·Ίδια επεξεργασία

Το μέτρο για την εκτατικοποίηση της κτηνοτροφίας συνεχίστηκε στο Π.Α.Α. 2007-2013 αν και το 2006 ήταν η τελευταία χρονιά εφαρμογής του και έκτοτε δεν έχουν γίνει νέες εντάξεις.

Τα ποσά ενισχύσεων ανά περιοχή, στο πλαίσιο του Π.Α.Α. 2007-2013, είναι τα εξής:

1. Το ύψος ενίσχυσης (α) στις περιοχές παρέμβασης Α υπολογίζεται με βάση την επιπλέον έκταση βοσκοτόπου που εντάσσεται στη δράση και ανέρχεται σε 33 Ευρώ ανά εκτάριο ετησίως.
2. Στις περιοχές παρέμβασης Β το ύψος ενίσχυσης ανά εκτάριο κατ' έτος δεν μπορεί να υπερβαίνει τα ποσά που όρισε το Υπουργείο Γεωργίας (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Το 2007 δόθηκαν 170.469,31 Ευρώ από τον Οργανισμό Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε.) (Εθνική Δαπάνη) και 208.351,39 Ευρώ από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.) (Κοινοτική Δαπάνη). Τα χρήματα δόθηκαν για να πληρωθούν οι δικαιούχοι της δράσης οι οποίοι εντάχθηκαν το 2006 (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2007-2008).

3.4.5 Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης

Υπάρχει δραματική υποβάθμιση της ποιότητας των υδάτων από τα αστικά λύματα, αλλά και τις μεγάλες ποσότητες λιπασμάτων. Τα αστικά λύματα με υψηλές συγκεντρώσεις θρεπτικών συστατικών (κυρίως φωσφόρου και αζώτου) που καταλήγουν σε ποταμούς, λίμνες και θάλασσες, προκαλούν το φαινόμενο του ευτροφισμού. Με την αύξηση των φωτοσυνθετικών οργανισμών (όπως τα φύκια) περιορίζεται το διαθέσιμο οξυγόνο για άλλους οργανισμούς όπως τα ψάρια, τα οποία συχνά πεθαίνουν. Το τελικό αποτέλεσμα είναι η υποβάθμιση της ποιότητας των

νερών, ενώ αν προστεθούν επικίνδυνα βακτήρια και ιοί, που συχνά μεταφέρονται με τα αστικά λύματα, τα νερά γίνονται ιδιαίτερα επικίνδυνα για τον άνθρωπο. Τα λιπάσματα είναι σημαντική πηγή ρύπανσης τόσο των επιφανειακών, όσο και των υπογείων νερών. Από τις γεωργικές απορροές έχουμε παρουσία νιτρικών στο νερό πάνω από 50 ppm, που οφείλεται εν μέρη για τη δημιουργία καρκίνων (Γραβάνης, 2000).

Το άζωτο στις γεωργικές εκτάσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είτε αυτό προέρχεται από τη γεωργία (υπερκατανάλωση λιπασμάτων) είτε από την κτηνοτροφία (κόπρος αγελάδων, χοίρων, πουλερικών και προβάτων) δηλητηριάζει τις λίμνες και τα ποτάμια. Από το 1991 η Ευρωπαϊκή Ένωση θέσπισε την Οδηγία 91/676/ΕΟΚ «για την προστασία των υδάτων από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης» με την οποία απαιτούσε από τα κράτη-μέλη, να ορίσουν έγκαιρα ποιες περιοχές τους είναι ευπρόσβλητες σε νιτρικά. Βάση της Οδηγίας αυτής εκδόθηκε ο Κανονισμός 2078/92, ο οποίος αντικαταστάθηκε αργότερα από τον Κανονισμό 1257/99. Ακολούθησε ο Κανονισμός 1698/2005 και ο Κανονισμός 1974/2006. Το 2006 στην Ευρώπη το άζωτο ανερχόταν περίπου σε 18 εκατομμύρια τόνους ετησίως. Η συνολική έκταση των ευπρόσβλητων στη νιτρορύπανση ζωνών κάλυπτε το 2006 το 38% της επιφάνειας των 15 κρατών-μελών. Ως αποτέλεσμα το 30%-40% των ποταμών και λιμνών εμφάνιζε συμπτώματα ευτροφισμού ή μεταφέρει μεγάλες ποσότητες αζώτου στα παράκτια ύδατα και στις θάλασσες (European Commission, 2003α).

3.4.5.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Στη χώρα μας έχουν βρεθεί υψηλά επίπεδα νιτρικών και νιτροδών που αποδεδειγμένα υπερβαίνουν τα ανώτερα επιτρεπτά όρια που θέτει η Ευρωπαϊκή Ένωση. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος από το 1995 άρχισε να εφαρμόζεται το μέτρο «για την μείωση της νιτρορύπανσης στην Ελλάδα στο πλαίσιο του Κανονισμού 2078/92. Αρχικά το πρόγραμμα εφαρμόστηκε στην περιοχή της Θεσσαλίας και το 1999 επεκτάθηκε σε περιοχές του Ν. Φθιώτιδας (προγραμματική περίοδος 1994-1999). Σύμφωνα με την κα Κουτούκη στη Θεσσαλία οι αγρότες άρχισαν να αλλάζουν στάση όσον αφορά τη λίπανση των καλλιεργειών και πλέον άρχισαν να προσανατολίζονται σε ορθολογικές μεθόδους με επιστημονική προσέγγιση, αφού διαπίστωσαν ότι η μείωση των ποσοτήτων αζώτου δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη αντίστοιχη απώλεια παραγωγής. Αυτό το διαπίστωσαν

κυρίως με το βαμβάκι. Την περίοδο 1996-2000 υπολογίστηκε ότι σημειώθηκε μείωση των χρησιμοποιούμενων αζωτούχων λιπασμάτων κατά περίπου 10 κton για την πρότυπη περιοχή της Θεσσαλίας, -30% για το βαμβάκι και -25% για τις ντομάτες.

Η εφαρμογή την περίοδο αυτή (1994-1999) στηρίχθηκε στην υποχρέωση των δικαιούχων να μειώσουν στις επιλέξιμες καλλιέργειες τις εφαρμοζόμενες ποσότητες αζώτου (N) σε σχέση με τους Κ.Ο.Γ.Π., ενώ παράλληλα για την επίτευξη ειδικών στόχων (προστασία επικλινών εδαφών, μείωση της χρήσης αρδευτικού νερού) έγινε χρήση συνδυασμών κατά περίπτωση και άλλων μεθόδων όπως διαδοχική καλλιέργεια φθινοπωρινών ψυχανθών σε επικλινείς εκτάσεις, εκ περιτροπής αγρανάπαυση του 10% ή 20% της επιλέξιμης έκτασης κλπ. (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

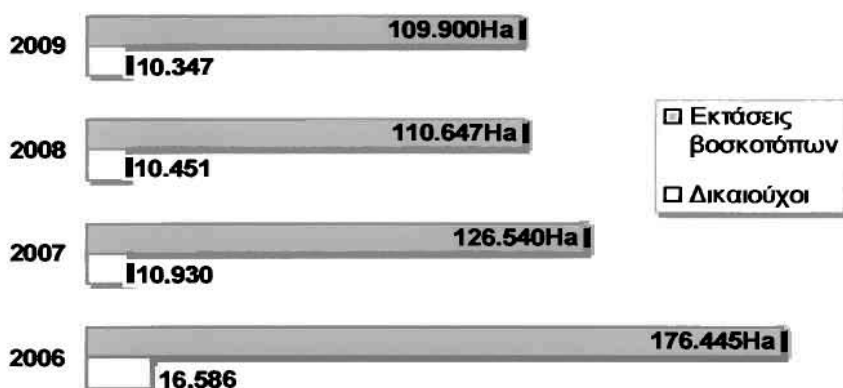
Το μέτρο αυτό συνέχισε να εφαρμόζεται και στην τρίτη προγραμματική περίοδο μέσω του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006. Στα πλαίσια της νέας προγραμματικής περιόδου 2000-2006 και του Ε.Π.Α.Α. καταρτίστηκε το νέο πρόγραμμα με την υπ. αριθ. 85154/574/14.3.2001 απόφαση του Υπουργείου Γεωργίας. Οι απορροφήσεις το έτος 2001 έφτασαν περίπου το 50% (κατανεμηθείσα έκταση 10.000 Ha-απορροφηθείσα 4.800 Ha). Το έτος 2002 υποβλήθηκαν αιτήσεις ένταξης που αντιστοιχούσαν σε 18.000 Ha έναντι των 26.100 Ha που κατανεμήθηκαν (ποσοστό απορρόφησης 68%). Το μέτρο έκτοτε τροποποιήθηκε δύο φορές με πρώτη το έτος 2003 με απόφαση της Ε.Ε. με αριθμό 3139/22-8-2003 και δεύτερη το έτος 2005 με την απόφαση της Ε.Ε. με αριθμό 1690/31-5-2005. Με την τροποποίηση του 2004 το μέτρο επεκτάθηκε στις περιοχές της Κωπαΐδας και την κοιλάδα του Πηνειού (Νομός Ηλείας) με επιλέξιμες καλλιέργειες το βαμβάκι, τον αραβόσιτο, τα ζαχαρότευτλα και τη βιομηχανική ντομάτα (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Από την συνολική επιλέξιμη έκταση για την περίοδο 2000-2006, από το Θεσσαλικό Πεδίο (Θεσσαλία και Φθιώτιδα) στο πρόγραμμα εντάχθηκαν 60.000 Ha, από το Κωπαϊδικό Πεδίο (Βοιωτία) 30.000 Ha και από την περιοχή της λεκάνης του ποταμού Πηνειού (Ηλεία) 3.000 Ha (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Την περίοδο αυτή η εφαρμογή στηρίχθηκε στην υποχρέωση των δικαιούχων να μειώσουν σημαντικά μέχρι 20% τις εφαρμοζόμενες ποσότητες αζώτου ανά καλλιέργεια και την εδαφική κλίση σε σχέση με τους Κ.Ο.Γ.Π., να μειώσουν την κατανάλωση αρδευτικού νερού κατά 35% στις περιοχές εξαντλήσεως των υπόγειων υδροφορέων (εφαρμογή στάγδην άρδευσης, ξηρικές καλλιέργειες), να λάβουν μέτρα

για τον έλεγχο της διάβρωσης στις επικλινείς εκτάσεις (στάγδην άρδευση), και να εφαρμόσουν σταθερό ακαλλιέργητο περιθώριο ίσο με το 3% της έκτασης που εντάσσουν στο πρόγραμμα (ΥΠ.Γ.Ε., 2004).

Διάγραμμα 3.4.5.1.1: Ο αριθμός των δικαιούχων και οι ενταγμένες εκτάσεις στο πρόγραμμα «Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης» για την περίοδο 2006-2009.

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2010 Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ίδία επεξεργασία

Το 2006 υπολογίστηκε ότι οι δικαιούχοι που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα μείωσης της νιτρορύπανσης γεωργικής προέλευσης ανήλθαν στους 16.585 (κάλυψη στόχου κατά 184,28%). Αντίστοιχα, το σύνολο των στρεμμάτων στα οποία εφαρμόστηκαν προγράμματα μείωσης της νιτρορύπανσης γεωργικής προέλευσης ανήλθαν σε 176.445 Ha. Ο στόχος που τέθηκε για το έτος 2006 ανήλθε στα 9.000 Ha ενταγμένης γεωργικής έκτασης και ο οποίος επιτεύχθηκε κατά 189,73% (βλ. πίνακα 3.4.5.1.1).

Πίνακας 3.4.5.1.1: Ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 όσον αφορά τον αριθμό των ενταγμένων γεωργών και την ενταγμένη γεωργική έκταση.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
	1	2	3 = 1 / 2
Αριθμός Δικαιούχων	16.585	9.000	184,28%
Καλυπτόμενη έκταση (Ha)	17.645	9.300	189,73%

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2010 Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ίδία επεξεργασία

Στην τέταρτη προγραμματική περίοδο με την αριθμό Ε(2007)6015/29-11-2007 εγκρίθηκε από την Ε.Ε. η συνέχιση του προγράμματος ως Δράση 2.1 «Προστασία των Ευαίσθητων στα Νιτρικά Περιοχών» μέσω του Άξονα 2 του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013 η οποία εφαρμόζεται σε περιοχές, οι οποίες έχουν χαρακτηριστεί ως ευπρόσβλητες από τη νιτρορύπανση γεωργικής προέλευσης, βάσει

των ΚΥΑ 19652/1906/1999 (ΦΕΚ Β' 1575/1999) και ΚΥΑ 20419/2522/2001 (ΦΕΚ Β' 1212/2001) και σε εφαρμογή της Οδηγίας 91/676/ΕΟΚ (ΥΠ.ΓΕ., 2010).

Πίνακας 3.4.5.1.2: Οι περιοχές στις οποίες εφαρμόζεται το Π.Α.Α. 2007-2013.

Ενταγμένες Περιοχές	ΚΥΑ
Ανατολική και Δυτική Θεσσαλία (Νομοί Μαγνησίας, Λάρισας, Καρδίτσας, Τρικάλων και Φθιώτιδας)	ΚΥΑ 24838/1400/Ε103/2008 (ΦΕΚ Β' 1132/2008)
Κωπαϊδικό πεδίο (Νομοί Βοιωτίας, Φθιώτιδας και Φωκίδας)	ΚΥΑ 24838/1400/Ε103/2008 (ΦΕΚ Β' 1132/2008)
Λεκάνη Πηνειού Ηλείας (Νομοί Ηλείας και Αχαΐας)	ΚΥΑ 24838/1400/Ε103/2008 (ΦΕΚ Β' 1132/2008)
Αργολικό Πεδίο (Νομός Αργολίδας)	ΚΥΑ 24838/1400/Ε103/2008 (ΦΕΚ Β' 1132/2008)
Νέες Περιοχές	
Νομοί Θεσσαλονίκης, Κιλκίς, Πέλλας και Ημαθίας	ΚΥΑ 16175/824/2006 (ΦΕΚ Β' 530/2006)
Λεκάνη Στρυμόνα (Νομός Σερρών)	ΚΥΑ 50982/2309/2006 (ΦΕΚ Β' 1894/2006)
Πεδιάδα Άρτας-Πρέβεζας	ΚΥΑ 50981/2808/2006 (ΦΕΚ Β' 1895/2006)

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2010-Ίδια επεξεργασία

Πίνακας 3.4.5.1.3: Ο αριθμός των δικαιούχων και οι ενταγμένες εκτάσεις στο πρόγραμμα «Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης» για την περίοδο 2006-2009.

Έτος	Αριθμός Δικαιούχων	Εκτάσεις (σε Ha)
2006	16.585	176.445
2007	10.930	126.540
2008	10.451	110.647
2009	10.347	109.900

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2010-Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010-Ίδια επεξεργασία

Το 2006 σημειώθηκε μεγάλη αύξηση των δικαιούχων, λόγω αύξησης των Ζωνών Νιτρορύπανσης από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., όμως έκτοτε δεν έχουν υπογραφεί νέες συμβάσεις, ενώ όσοι εντάχθηκαν στο μέτρο με τον Κανονισμό 1257/99 συνεχίζουν μέχρι σήμερα να εφαρμόζουν κανονικά τις δεσμεύσεις τους μέχρι να συμπληρώσουν την πενταετία. Οι δικαιούχοι με ενεργείς συμβάσεις μέχρι το 2008 ανέρχονταν σε 10.451 με ενταγμένα 110.647 Ha, ενώ μέχρι το τέλος του 2009 σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων ο αριθμός των κτηνοτρόφων μειώθηκε στους 10.347 με 109.900 Ha.

Σύμφωνα με δήλωση της υπουργού Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων κα Κατερίνα Μπατζελή οι συμβάσεις των 10.930 δικαιούχων αγροτών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα αντιμετώπισης της νιτρορύπανσης εδαφών το 2007 δεν επρόκειτο να ανανεωθούν, καθώς δεν υπήρχαν διαθέσιμες πιστώσεις για περαιτέρω εφαρμογή του

προγράμματος επισημαίνοντας ότι «για τη διετή ανανέωση των συμβάσεων 10.390 δικαιούχων της Δράσης 2.1 (απονιτροποίηση) του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης «Αλέξανδρος Μπαλαταζής» απαιτείται συνολικό ποσό 110 εκατ. Ευρώ. Ποσό, το οποίο δεν δύναται να εξασφαλισθεί από τις ήδη εγκεκριμένες πιστώσεις του Προγράμματος. Σε περίπτωση που εξασφαλισθούν στο μέλλον πρόσθετες πιστώσεις, το πρόγραμμα απονιτροποίησης, θα γίνει κατά προτεραιότητα στις υπόλοιπες περιοχές της χώρας».

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Πίνακας 3.4.5.1.4: Δείκτες αποτελεσμάτων και επιπτώσεων για την περίοδο 2000-2006.

		Στόχος 2006	Υλοποίηση	Ποσοστό Φυσικής Υλοποίησης
		1	2	3=2/1
ΧΓΕ που υπάγονται σε συμφωνίες για τη μείωση της μόλυνσης του εδάφους				
Έκταση που υπόκειται σε ενέργειες μείωσης των εισροών χάρη σε συμφωνία (εκτάρια και %)	Εκτάρια	93.000	176.445	189,73%
	%	100%	189%	189,73%
	Ισοζύγιο Αζώτου (kg/ha/έτος)	Ο φορέας παρακολούθησης δεν χρησιμοποιεί ισοζύγια αζώτου		
	Εφαρμοζόμενες Ποσότητες Αζωτούχων Λιπασμάτων (Kg N/ha)		~ 5-6%	
Έκταση που υπόκειται σε χρηματοδοτούμενες ενέργειες που μειώνουν τη μεταφορά ρύπων στους υδροφόρους ορίζοντες	α) Ειδική Κάλυψη %	0-20%		
	β) Περιθώρια αγρών %	3%	3%	100%
Συγκέντρωση (x) του (σχετικού) ρύπου στα ύδατα που εκρέουν από εκτάσεις που εμπίπτουν σε συμφωνίες		x < 50mg/l	x = 35~40mg/l	Μείωση 20% ~ 30%
Μη αρδευόμενη έκταση χάρη σε συμφωνία (Ha) (Υπολογίζεται με βάση το ακαλλιέργητο περιθώριο των αγρών)		2.790	5.293	189,73%
Μείωση της ποσότητας νερού που χρησιμοποιείται για άρδευση χάρη σε συμφωνία (% μείωση)		20%	-	-
Τάση σχετικά με τις στάθμες επιφανειακών και υπόγειων υδάτων		-	-	-

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2004

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε από τον πίνακα 3.4.5.1.4 η έκταση που εντάχθηκε σε ενέργειες μείωσης των εισροών χάρη σε συμφωνία μέχρι το 2006 έφτασε τα 176.445 Ha, όπου οι εφαρμοζόμενες ποσότητες αζωτούχων λιπασμάτων μειώθηκαν στα 5% με 6% Kg N/ha γεγονός που δείχνει ότι ο στόχος, που είχε τεθεί για το 2006 για την αποκατάσταση της ποιότητας των υπόγειων υδροφορέων με τη μείωση των εφαρμοζόμενων μονάδων αζωτούχων λιπασμάτων τουλάχιστον κατά 20% σε σχέση με το Πρόγραμμα Δράσης, είχε θετική έκβαση.

Εξαιτίας, όμως, της μη συστηματικής παρακολούθησης του ορίου των νιτρικών δεν ήταν εφικτό να υπάρχει σαφής εικόνα σχετικά με την τάση της νιτρορύπανσης στις περιοχές εφαρμογής. Στην πραγματικότητα στην Ελλάδα οι υδάτινοι πόροι δεν προστατεύονται όπως πρέπει και θέτουν σε κίνδυνο την υγεία των πολιτών και το περιβάλλον. Η Ελλάδα, όπως και άλλα κράτη-μέλη, παρουσιάζει ανεπάρκειες στον χαρακτηρισμό ευπρόσβλητων ζωνών. Αρχικά ευπρόσβλητες ζώνες χαρακτηρίστηκαν δέκα περιοχές, εκ των οποίων μόνο η Θεσσαλία ήταν η πρώτη που είχε ξεκινήσει πρόγραμμα για τον περιορισμό της νιτρορύπανσης, ενώ σύμφωνα με μελέτη στη χώρα μας οι μολυσμένες περιοχές θα έπρεπε να είναι τουλάχιστον είκοσι (Κουτούκη, 2010).

Μέχρι στιγμής, οι περιοχές που έχουν χαρακτηριστεί ευπρόσβλητες στη νιτρορύπανση είναι η Κωπαΐδα, το Αργολικό Πεδίο, ο Πηνειός Ηλείας και ο Θεσσαλικός κάμπος. Σύμφωνα όμως με μελέτη οι ευπρόσβλητες περιοχές θα έπρεπε να είναι οι περιοχές Γαργαλιάνοι-Κυπαρισσία, Αστρος-Αεωνίδιο, λεκάνη απορροής της λιμνοθάλασσας Μεσολογγίου-Αιτωλικού, λεκάνη απορροής της λίμνης Λυσιμαχίας, νότια του Αμβρακικού Κόλπου (Βόνιτσα-Αμφιλοχία), βόρεια του Αμβρακικού Κόλπου (Πρέβεζα-Αρτα), λεκάνες απορροής των λιμνών Βεγορίτιδα, Χειμαδίτιδα, Ζάζαρη, Καστοριά, Βόλβη, Λαγκαδά, Δοϊράνη, Μητρικού και Βιστωνίδα και λεκάνες απορροής των ποταμών Αξιός, Γαλλικός, Στρυμόνας, Αγγίτης, Χρυσορρόης, Εβρος, Ερυθροπόταμος Εβρου, Κομψάτου και Δυτικού παραποτάμου (Κουτούκη, 2010).

Το 2005 στην Ελλάδα παρατηρήθηκαν πολύ υψηλές τιμές νιτρικών στα επιφανειακά νερά της Ελλάδας (άνω των 25, ακόμη και των 40 Mg/l), ενώ στα υπόγεια ύδατα η Επιτροπή έκρινε ως «μη ικανοποιητική» την παρακολούθηση των υδάτων από τους Έλληνες αρμοδίους με αποτέλεσμα η Κομισιόν να απειλεί να στείλει τη χώρα μας

στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για παραβίαση της οδηγίας για τη μείωση της νιτρορύπανσης (Κουτούκη, 2010).

Σήμερα στη χώρα μας σύμφωνα με μελέτη που εκπόνησαν το Ε.Μ.Π. (Τομέας Υδατικών Πόρων), το ΙΓΜΕ και το ΚΕΠΕ, το 70% των λιμνών συνεχίζουν να παρουσιάζουν ευαισθησία ως προς τον ευτροφισμό και όλα δείχνουν ότι το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης για το 2007-2013 δεν θα συνεισφέρει καθόλου στη βελτίωση των πραγμάτων λόγω έλλειψης χρημάτων.

3.4.5.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Πίνακας 3.4.5.2.1: Ποσοστό Κάλυψης των προβλεπόμενων δαπανών του μέτρου «Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης» για το Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	Υλοποίηση		Ποσοστό
	1	Στόχος 2006 2	Κάλυψης Στόχου 3 = 1 / 2
Δαπάνες (σε €)	45.147.000	111.900.000	40,35%

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2007·Ιδία επεξεργασία

Ο συνολικός προϋπολογισμός του προγράμματος για την περίοδο 2000-2006 αναμενόταν σε 111,9 εκατ. Ευρώ. Στον αρχικό προϋπολογισμό (μόνο για Θεσσαλία) είχαν υπολογισθεί 58 εκατ. Ευρώ. Ενώ οι δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν μέχρι το 2006 για το Μέτρο 3.5 ανέρχονταν στα 45.147.000 Ευρώ. Για την περίοδο 2007-2013 δικαιούχοι της δράσης θεωρούνται οι δικαιούχοι των Μέτρων 3.5 «Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης», 3.10 «Διαχείριση Παραλίμνιων Εκτάσεων της Περιοχής Δικτύου Φύση 2000 'Λίμνες Βόλβη-Κορώνεια'», 3.17 «Προστασία Λίμνης Δοϊράνης» του Ε.Π.Α.Α., εφόσον τηρούν τις συμβατικές τους υποχρεώσεις μέχρι τη λήξη της περιόδου δέσμευσης και υπολογίστηκε ότι το συνολικό κόστος της εφαρμογής της θα ανέλθει στα 274.000.000 Ευρώ, το οποίο προκύπτει από υποχρεώσεις προηγούμενου προγράμματος (193.800.000 Ευρώ) και υποχρεώσεις σε νέους δικαιούχους (80.200.000 Ευρώ) (ΥΠ.Γ.Ε., 2007).

Πίνακας 3.4.5.2.2: Προβλεπόμενη χρηματοδότηση για το 2007-2013.

	Κοινοτική Συμμετοχή	Εθνική Συμμετοχή	Δημόσια Δαπάνη	Ιδιωτική Συμμετοχή	Συνολικό Κόστος
	1	2	3=1+2	4	5=3+4
€	205.560.000	68.440.000	274.000.000	0	274.000.000
%	75,02%	24,98%	100%	-	100%

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2007

Το 2007 ο Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε.) έδωσε 9.847.806,1 Ευρώ και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.) 35.423.640,08 Ευρώ στους δικαιούχους της δράσης οι οποίοι εντάχθηκαν το 2006 (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2007).

3.4.6 Περιβαλλοντική Προστασία της Λίμνης Παμβώτιδας

Η λίμνη Παμβώτιδα (ή λίμνη Ιωαννίνων) βρίσκεται στους πρόποδες του όρους Μιτσικέλι στα Ιωάννινα σε υψίπεδο περίπου 450 μ. τροφοδοτείται από πηγές του όρους Μιτσικέλι, ενώ δεν έχει φυσική επιφανειακή διέξοδο. Η εκροή του νερού πραγματοποιείται μέσω της τάφρου της Λαψίστας και παροχετεύεται από τον ποταμό Καλαμά. Στο παρελθόν αποτελούσε ενιαίο υδρολογικό σύστημα με τη γειτονική λίμνη Λαψίστα που αποξηράθηκε. Το κλίμα της περιοχής είναι ηπειρωτικό με κρύους χειμώνες ($300C^0$) και βροχοπτώσεις 1.100-1.700 χιλιοστά ανά έτος. Η λίμνη Παμβώτιδα έχει μέσο βάθος 4 μ. (μέγιστο 9 μ.) και καλύπτει περίπου 22 τ.χλμ. (Φορέας Διαχείρισης Λίμνης Παμβώτιδας, 2010).

Ωστόσο, παρά το μικρό της μέγεθος, έχει μακρά ιστορία και έχει μεγάλη σημασία ως οικοσύστημα και ως τοπίο. Παρά τις έντονες ανθρώπινες δραστηριότητες στη λίμνη φιλοξενείται ένας μεγάλος αριθμός από ψάρια, πουλιά και αμφίβια. Η παρόχθια βλάστηση και οι εκτεταμένοι καλαμώνες αποτελούν σημαντικά ενδιαιτήματα για την ιχθυοπανίδα και την ορνιθοπανίδα της λίμνης. Ο συνολικός όγκος των νερών ποικίλλει μεταξύ 80 και 120 εκατομμύρια m^3 . Το ευαίσθητο οικοσύστημα της λίμνης ανήκει στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών (Natura 2000), λόγω των σημαντικών ενδιαιτημάτων και των σπάνιων ειδών χλωρίδας και πανίδας. Από μελέτες φαίνεται ότι η προέλευση των ρύπων της λίμνης προέρχεται κατά 70-75% από αστικά λύματα ενώ η γεωργική δραστηριότητα έχει μειωθεί σημαντικά με παράλληλη ανάπτυξη της κτηνοτροφίας και αύξηση της ζήτησης γεωργικών εκτάσεων για παραγωγή ζωοτροφών (Φορέας Διαχείρισης Λίμνης Παμβώτιδας, 2010).

3.4.6.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Η εφαρμογή του Μέτρου 6.6 «Περιβαλλοντική Προστασία της Λίμνης Παμβώτιδας» του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 ξεκίνησε με την έκδοση της ΚΥΑ 131920/2003 και της ΥΑ 125482/2004. Δημοσιεύτηκε πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος, αλλά δεν υπήρξε ενδιαφέρον από κανένα γεωργό. Αυτό οφείλεται στο πρόγραμμα και συγκεκριμένα στους όρους και περιορισμούς που έθετε και κυρίως την αγρανάπαυση και τις ξηρικές καλλιέργειες αραβοσίτου (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Σκοπός του μέτρου ήταν η πρόληψη και η προστασία της λίμνης Παμβώτιδας από τις αρνητικές επιπτώσεις των γεωργικών δραστηριοτήτων που λάμβαναν χώρα στην ευρύτερη περιοχή επιδοτώντας τους αγρότες να κάνουν αγρανάπαυση και αμειψισπορά. Το μέτρο στόχευε:

- Στη μείωση της κατανάλωσης του αρδευτικού νερού, ούτως ώστε να εμπλουτισθεί ο υπόγειος υδροφόρος και να αποκατασταθεί η στάθμη του υδατικού όγκου της λίμνης, και
- στη μείωση της κατανάλωσης λιπασμάτων, κυρίως αζωτούχων (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Το μέτρο θα εφαρμοζόταν στις γεωργικές εκτάσεις που βρίσκονταν εντός των ορίων κτηματικής περιοχής των Δημοτικών και Κοινοτικών διαμερισμάτων Ιωαννίνων, Περάματος, Πασσαρώνος, Ανατολής, Παμβώτιδας και Μπιζανίου (Περιοχή Παρέμβασης) (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Παρόλα αυτά, το Μέτρο «Περιβαλλοντική Προστασία της Λίμνης Παμβώτιδας» του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 συνεχίστηκε την τέταρτη προγραμματική περίοδο και εντάχθηκε στη Δράση 2.2 «Προστασία Υγροτοπικών Συστημάτων» μαζί με τα Μέτρα 3.9 «Διαχείριση Λιμνών και Λιμνοθαλασσών Θράκης» (μέτρο που εφαρμόστηκε στις περιοχές Δέλτα Νέστου, Λιμνοθάλασσα Κεραμωτής, λιμνοθάλασσες Θράκης) και 3.16 «Περιβαλλοντική Προστασία Λιμνών Περιφέρειας Δ. Μακεδονίας» (μέτρο που εφαρμόστηκε στις παραλίμνιες εκτάσεις των λιμνών Βεγορίτιδας, Πετρών, Χειμαδίτιδας, Ζάζαρης) του Ε.Π.Α.Α. και ορίστηκε από τους Κανονισμούς 1698/2005 και 1974/2006 (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Επιπρόσθετα, η δράση εφαρμόζεται πλέον σε αρδευόμενες γεωργικές εκτάσεις με ετήσιες καλλιέργειες, μηδική και τριφύλλι (πολλαπλών κοπών) που βρίσκονται στο Δέλτα Έβρου και σε άλλα υγροτοπικά συστήματα, στα οποία περιλαμβάνονται μεταξύ των άλλων το νότιο τμήμα του κόλπου Αμβρακικού, δηλ. η περιοχή που

γεωγραφικά ανήκει στο Ν. Αιτωλοακαρνανίας, τα υδροτοπικά συστήματα Δέλτα Αχελώου, Λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου-Αιτωλικού και εκβολές Ευήνου (GR2310001 και GR2310002), Λίμνη Οζερός (GR2310008) και Λίμνες Τριγωνίδα-Λυσιμαχίας (GR2310009), η λεκάνη του ποταμού Αγγίτη, όπου περιλαμβάνονται πεδινές αρδευόμενες γεωργικές εκτάσεις των Δήμων Προσοτσάνης, Σιταγρών και Καλαμπακίου του Ν. Δράμας και των Δήμων Αλιστράτης, Κορμίστας, Νέας Ζίχνης και Πρώτης του Ν. Σερρών, και η λιμνοθάλασσα Κοτυχίου-Δ. Στροφυλιάς (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Στόχος της Δράσης 2.2 της τέταρτης προγραμματικής περιόδου είναι η μείωση των πιέσεων που δέχονται τα υδροτοπικά συστήματα από τη γεωργική δραστηριότητα μέσω της μείωσης της κατανάλωσης νερού κατά 25% και της δημιουργίας χώρων οικολογικής αντιστάθμισης τουλάχιστον κατά 5% της επιλέξιμης επιφάνειας είτε θέτοντας σε μόνιμη αγρανάπαυση έκταση που να αντιστοιχεί τουλάχιστον στο 25% της εν δυνάμει αρδευόμενης έκτασης, είτε με την εφαρμογή αποκλειστικά ξηρικών καλλιεργειών (αμειψισποράς) στο 20% της έκτασης μία τουλάχιστον φορά κατά τη διάρκεια της 5ετίας με ταυτόχρονη διατήρηση ακαλλιέργητου περιθωρίου (χώρος οικολογικής αντιστάθμισης) που να αντιστοιχεί κατ' ελάχιστο στο 5% της έκτασης (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Με το πρόγραμμα αυτό εξαιτίας της μειωμένης συμμετοχής των γεωργών δεν κατάφερε να έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα στο περιβάλλον, όπως μείωση στην κατανάλωση νερού, μείωση των χημικών εισροών, στη δημιουργία χώρων οικολογικής αντιστάθμισης για την ανάπτυξη της άγριας χλωρίδας-πανίδας και στην αύξηση της μόνιμης φυτικής μάζας, συνεπώς μείωση του ισοζυγίου του CO₂ (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

3.4.6.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Η οικονομική ολοκλήρωση του Μέτρου για την περίοδο 2000-2006 ήταν μηδενική, καθώς δεν υπήρξαν εντάξεις. Για την περίοδο 2007-2013 υπολογίζεται ότι το συνολικό κόστος της εφαρμογής της Δράσης 2.2 θα ανέλθει στα 36.000.000 Ευρώ, όπως φαίνεται στον πίνακα 3.4.6.2.1 (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Πίνακας 3.4.6.2.1: Κατανομή προβλεπόμενης χρηματοδότησης για την περίοδο 2007-2013.

	Κοινοτική Συμμετοχή 1	Εθνική Συμμετοχή 2	Λημόσια Δαπάνη 3=1+2	Ιδιωτική Συμμετοχή 4	Συνολικό Κόστος 5=3+4
€	28.800.000	7.200.000	36.000.000	0	36.000.000
%	80,00%	20,00%	100%	-	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007·Ιδία επεξεργασία

Στο πρόγραμμα δεν είχαν ενταχθεί δικαιούχοι και δεν είχαν πραγματοποιηθεί νέες πληρωμές μέχρι το 2009.

3.4.7 Πρόγραμμα Απειλούμενων Αυτοχθόνων Φυλών Αγροτικών Ζώων

3.4.7.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Το Πρόγραμμα διατήρησης απειλούμενων αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων, που εγκρίθηκε με την C(97)551/ 28-4-97 Απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και τροποποιήθηκε με την E(97)3098 /24-11-97 άρχισε να εφαρμόζεται στην Ελλάδα το 1998 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα (ΥΠ.ΓΕ., 1997).

Από το έτος 1997 πραγματοποιήθηκαν επισκέψεις σε όλες τις κτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις της χώρας, που διατηρούσαν ζώα των απειλούμενων αυτοχθόνων φυλών και εξετάστηκαν τα φαινοτυπικά χαρακτηριστικά όλων των ατόμων της κάθε φυλής, προκειμένου να γίνει η ένταξη αυτών στο πρόγραμμα ή η απόρριψή τους. Οι έλεγχοι αυτοί διενεργήθηκαν από ειδικούς επιστήμονες των Κέντρων Γενετικής Βελτίωσης Ζώων και των Πανεπιστημίων Αθηνών και Θεσσαλονίκης. Σύμφωνα με το υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων μέχρι το 2000 ελέγχθησαν το 5-10% των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, που είχαν ενταχθεί στο πρόγραμμα με ετήσιους επιτόπιους ελέγχους. Για τα δεδομένα που προέκυψαν από τους ελέγχους αυτούς δημιουργήθηκε μία βάση δεδομένων από το ΕΘΙΑΓΕ για τη στήριξη της παρακολούθησης και αξιολόγησης του προγράμματος. Τα έτη 1998 και 1999 εντάχθηκαν στο πρόγραμμα οι φυλές, όπως εμφανίζονται στον πίνακα 3.4.7.1.1, με μεγαλύτερη συμμετοχή των ιπποειδή και των προβάτων (ΥΠ.ΓΕ., 1997).

Πίνακας 3.4.7.1.1: Αριθμός Ζώων ανά Φυλή και έτος που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα Σπάνιων Φυλών.

	Αριθμός Συμβάσεων			Αριθμός Ζώων		
	1998	1999	Σύνολο	1998	1999	Σύνολο
A. ΒΟΟΕΙΔΗ	41	4	45	1.825	129	1.954
Κατερίνης	8	2	10	587	101	688
Συκιάς						
Ελληνική Βραχυκερατική	23	1	24	509	24	533
Ελληνικός Βούβαλος	10	1	11	729	4	733
B. ΠΡΟΒΑΤΑ	98	111	209	8.760	8.792	17.552
Ικαρίας	1		1	20		20
Κατσικά	5		5	1.169		1.169
Αργούς	10	2	12	852	215	1.067
Ζακύνθου	8	1	9	587	35	622
Φλώρινας-Πελαγονίας		2	2		407	407
Σαρακατσάνικο		2	2		200	200
Σκοπέλου	31	6	37	1.187	723	1.910
Χίου		81	81		6.359	6.359
Αγρινίου	2	1	3	280	165	445
Θράκης		2	2		129	129
Καλαρρύτεκο	13	3	16	2.777	191	2.968
Πηλείτικο	28	11	39	1.888	368	2.256
Γ. ΑΙΓΕΣ	46	7	53	5.826	506	6.332
Σκοπέλου	46	7	53	5.826	506	6.332
Δ. ΠΠΠΟΕΙΔΗ	274	328	602	418	570	988
Πηνείας	132	7	139	166	16	182
Θεσσαλίας		165	165		260	260
Σκύρου	68	3	71	132	34	166
Πίνδου		130	130		226	226
Μεσσαρά	74	23	97	120	34	154
Σύνολο	459	450	909	16.829	9.997	26.826

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 1997-Ιδία επεξεργασία

Στα έτη 1998-1999 δεν εντάχθηκαν ζώα της φυλής βοοειδών Τήνου, Κέας, Συκιάς, της φυλής προβάτου Καταφυγίου, Ρουμλουκίου, Χαλκιδικής, Λευκίμης, Κύμης και Δράμας, της φυλής ιπποειδών Ηλείας, όπως και ζώα των αυτοχθόνων φυλών χοίρων και όνων. Αντίθετα, ο αριθμός των προβάτων που εντάχθηκαν στο μέτρο το 1999 έφτασε τα 8.792 με 111 δικαιούχους από τα οποία τα 6.359 πρόβατα ήταν στη Χίο. Παρόλα αυτά όμως οι περισσότεροι δικαιούχοι που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα το 1999 ήταν κυρίως ιδιοκτήτες ιπποειδών συγκεκριμένα 328 δικαιούχοι από τους 450, όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα (ΥΠ.ΓΕ., 1997).

Το πρόγραμμα διατήρησης απειλούμενων αυτοχθόνων φυλών αγροτικών ζώων για τα έτη 1998-1999 συνεχίστηκε για την επόμενη προγραμματική περίοδο 2000-2006 στο πλαίσιο του Κανονισμού 1257/1999 του συμβουλίου για τη στήριξη της Αγροτικής

Ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Π.Ε.Ε.). Ο προϋπολογισμός του προγράμματος για τη νέα προγραμματική περίοδο αναμενόταν να ανέλθει στο ποσό των 4,88 εκατομμύρια Ευρώ με 434 δικαιούχους και 7.284 Ha. Στο πρόγραμμα μπορούσαν να ενταχθούν νέοι αλλά και παλιοί ενταγμένοι που έληγε η σύμβασή τους και μόνο εφόσον αφορούσαν ζώα φυλών που απειλούνταν από εξαφάνιση, των οποίων δηλαδή ο αριθμός των θηλικών αναπαραγωγικών ζώων δεν υπερέβαινε τις 1.000 ΜΖΚ. Εξαιρέση γινόταν για τις φυλές που εκτρέφονταν στην παραμεθόριο ζώνη:

Φυλή Δράμας : 4000 θήλεα αναπαραγωγικά άτομα

Φυλή Θράκης: 5000 θήλεα αναπαραγωγικά άτομα (ΥΠ.ΓΕ., 2000).

Κατά τα έτη 1998-2006 ο αριθμός των ζώων που ήταν ενταγμένα στο πρόγραμμα το 1999 ήταν 26.774 ενώ το 2006 έφτασαν στα 31.974 (ή 12.130 ΜΖΚ). Οι συμβάσεις για το διάστημα από 1999 ως 2006 αυξήθηκαν κατά 79%. Το 2006 μόνο ολοκληρώθηκε η κυρίως φάση της μηχανογράφησης του Μέτρου και οι Διευθύνσεις Αγροτικής Ανάπτυξης των Ν.Α προχώρησαν στην καταχώρηση των στοιχείων των δικαιούχων. Ανά είδος ζώων η κατανομή εκτιμάται, σύμφωνα με το Υπουργείο Γεωργίας, σε:

- ✓ Βοοειδή 8%.
- ✓ Αιγοπροβατοειδή 89%.
- ✓ Ιπποειδή 3%.

Πίνακας 3.4.7.1.2: Το ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου $3 = 1 \cdot 2$
	1	2	3 = 1 · 2
Αριθμός Δικαιούχων	1.500	2.220	148,00%
Καλυπτόμενη έκταση (σε Ha)	8.000	8.300	103,75%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Με βάση τα στοιχεία του προγράμματος μέχρι το 2006 ο δείκτης φυσικής υλοποίησης ανήλθε σε 148%. Η μεγάλη αυτή αύξηση οφειλόταν στην αλλαγή της για προϊόντα αυτοχθόνων φυλών εξαιτίας προβλημάτων που εμφανίσθηκαν στην παραγωγή ζωοκομικών προϊόντων, όπως η νόσος των τρελών αγελάδων. Φαίνεται, λοιπόν, ότι

μέχρι το 2006 το μέτρο υλοποιήθηκε με ιδιαίτερα ικανοποιητικούς ρυθμούς (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Το Μέτρο «Πρόγραμμα Απειλούμενων Αυτοχθόνων Φυλών Αγροτικών Ζώων» του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 εντάχθηκε αργότερα στη Δράση 3.1 «Διατήρηση Απειλούμενων Αυτοχθόνων Φυλών Αγροτικών Ζώων» του Υπομέτρου 3 του Μέρους 2.1.4 του Π.Α.Α. 2007-2013 και εφαρμόζεται μέχρι σήμερα όπως ορίζουν τα άρθρα 36 (α) (iv) και 39 του Κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 και το άρθρο 27 και το σημείο 5.3.2.1.4 Παράρτημα ΙΙ του Κανονισμού (ΕΚ) 1974/2006 (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Το πρόγραμμα αποσκοπεί στην παροχή ενισχύσεων στους κατόχους κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων προκειμένου να διατηρήσουν ή/ και να αυξήσουν τον αριθμό των ζώων των απειλούμενων από εγκατάλειψη αυτόχθονων φυλών μέχρι ένα ελάχιστο αποδεκτό αριθμό ασφαλείας με στόχο:

- ✓ Τη διατήρηση της βιοποικιλότητας και γενετικής ποικιλότητας των αυτοχθόνων αγροτικών ζώων.
- ✓ Την προστασία και την αποτελεσματική διαχείριση των βοσκοτόπων, του φυσικού περιβάλλοντος και του αγροτικού τοπίου.
- ✓ Την αξιοποίηση των επιθυμητών ιδιοτήτων των προστατευόμενων φυλών για παραγωγικούς σκοπούς.
- ✓ Την υποστήριξη της έρευνας και της επιστήμης (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Το πρόγραμμα καλύπτει επιλέξιμες φυλές στους κλάδους της αιγοπροβατοτροφίας, βοοτροφίας, χοιροτροφίας και ιπποτροφίας. Από τις επιλέξιμες φυλές σε κάθε είδος ενισχύονται τα ικανά προς αναπαραγωγή ζώα, που εκτρέφονται στις περιοχές προέλευσης και φυσικής κατανομής τους.

Συγκεκριμένα ενισχύονται:

- ✓ Θηλυκά βοοειδή ηλικίας άνω των 6 μηνών.
- ✓ Θηλυκά αιγοπρόβατα ηλικίας μεγαλύτερης του ενός έτους.
- ✓ Αρσενικά και θηλυκά ιπποειδή ηλικίας άνω των 6 μηνών.
- ✓ Χοιρομητέρες (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Δικαιούχοι του προγράμματος είναι κάτοχοι εκμεταλλεύσεων με απειλούμενες φυλές προς εγκατάλειψη στους τομείς αιγοπροβατοτροφίας, βοοτροφίας, χοιροτροφίας,

καθώς και ιπποτροφίας εφόσον βρίσκονται στις περιοχές προέλευσης και φυσικής κατανομής των ζώων, όπως αυτές ορίζονται στο Π.Δ. 434/1995 «Μέτρα για την διατήρηση και προστασία των αυτόχθονων φυλών αγροτικών ζώων» (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Στο Π.Α.Α. 2007-2013 δεν ενισχύεται πλέον το πρόβατο της Χίου, γιατί ο αριθμός των θηλυκών από την εφαρμογή του προγράμματα τα προηγούμενα χρόνια ξεπέρασε ήδη τα 10.000 ζώα. Δεν ενισχύονται επίσης τα βοοειδή και υποειδή ηλικίας μικρότερης των 6 μηνών, τα αιγοπρόβατα ηλικίας μικρότερης του έτους και τα μη αναπαραγωγικά ζώα ανεξαρτήτως ηλικίας και είδους (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Το 2006 πραγματοποιήθηκε η τελευταία εκδήλωση ενδιαφέροντος με αποτέλεσμα στην περίοδο 2007-2013 να μην έχουν ενταχθεί νέοι δικαιούχοι. Το 2007 υπήρχαν ενεργείς 915 συμβάσεις με 11.620 MMZ, το 2008 και 2009 οι ενεργείς συμβάσεις ανέρχονταν σε 911 και αντιστοιχούσαν σε 11.598 MZK (Μονάδες Ζωικού Κεφαλαίου) (ΥΠ.ΓΕ.α, 2007-2008).

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Η Ελλάδα χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλομορφία των εδαφικών και κλιματικών συνθηκών και σχετική γεωγραφική απομόνωση πολλών περιοχών της ηπειρωτικής ενδοχώρας και των νησιών. Το περιβάλλον αυτό αξιοποίησαν οι Έλληνες αγρότες αναπτύσσοντας μια πολυτυπία παραγωγικών συστημάτων στα οποία συναντώνται ένας μεγάλος αριθμός τοπικών ποικιλιών καλλιεργούμενων φυτικών ειδών καθώς και εκτροφών φυλών αγροτικών ζώων. Στη διάρκεια αυτής της εξέλιξης η βιοποικιλότητα του αγροτικού χώρου εμπλουτίστηκε από την εισαγωγή και την παραγωγική εκμετάλλευση εισαχθέντων μη αυτοχθόνων ειδών (<http://www.biol.uoa.gr/zoolmuseum/agricgr.htm>).

Διαχρονικά, η επέκταση της εντατικής γεωργίας στις πεδινές και ορισμένες ημιορεινές-ορεινές (οροπέδια) περιοχές και η ανατροπή της ισορροπίας μεταξύ φυτικής και ζωικής παραγωγής, σε βάρος της τελευταίας, είχαν σαν αποτέλεσμα τη μείωση της βιοποικιλότητας στην Ελλάδα. Η μείωση αυτή είχε ως συνέπεια όχι μόνο αλλαγές στις χρήσεις γης, στη μορφή και τη δομή του αγροτικού τοπίου και στην κατάσταση των φυσικών αποθεμάτων, αλλά και στην πληθυσμιακή ερήμωση και εγκατάλειψη της υπαίθρου, ιδιαίτερα σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές και στην υπερβολική συσσώρευση πληθυσμού και παραγωγικών ή εξω-παραγωγικών

δραστηριοτήτων, ιδιαίτερα σε πεδινές, παράκτιες και περιαστικές περιοχές (<http://www.biol.uoa.gr/zoolmuseum/agricgr.htm>).

Σήμερα, την κατάσταση επιδεινώνουν οι αντίστοιχες αλλαγές στο περιβάλλον και η διατήρηση της μέγιστης δυνατής φυσικής βιοποικιλότητας αναδεικνύεται σε ολόένα και πιο επείγον θέμα. Ο ρυθμός απώλειας της βιοποικιλότητας είναι πιο ταχείς, καθώς για πολλά είδη ζώων και φυτών παρατηρούμε συρρίκνωση είτε του αριθμού τους ή/και της περιοχής εξάπλωσής τους.

Το «Πρόγραμμα Απειλούμενων Αυτοχθόνων Φυλών Αγροτικών Ζώων», σε συνδυασμό με την ενίσχυση τόσο των αρσενικών αναπαραγωγικών ζώων όσο και των θηλυκών αναπαραγωγικών ζώων καθώς και τη Δράση «Διατήρηση Γενετικών Πόρων στην Κτηνοτροφία» συμβάλλει στη διατήρηση της βιοποικιλότητας των αυτοχθόνων αγροτικών ζώων που κινδυνεύουν με εξαφάνιση και στη διατήρηση των παραδοσιακών εκτατικών συστημάτων εκτροφής.

3.4.7.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Πίνακας 3.4.7.2.1: Το ποσοστό κάλυψης των προβλεπόμενων δαπανών του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	Υλοποίηση	Στόχος	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
	1	2	3 = 1 / 2
Δαπάνες (σε €)	5.050.000	4.880.000	103,48%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2004-Ιδία επεξεργασία

Ο προϋπολογισμός του προγράμματος για την περίοδο 2000-2006 αναμενόταν να ανέλθει στο ποσό των 4,88 εκατομμυρίων Ευρώ, αλλά, τελικά δαπανήθηκαν 5.050.000 Ευρώ με το ποσοστό κάλυψης του στόχου να φτάνει το 103,48%. Ενώ για την προγραμματική περίοδο 2007-2013 το πρόγραμμα είναι πενταετούς διάρκειας και συνολικού προϋπολογισμού (κοινοτική και εθνική ενίσχυση) 12 εκατ. Ευρώ (ΥΠ.ΓΕ., 2007·ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Πίνακας 3.4.7.2.2: Χρηματοδότηση Δράσης 3.1 στο πλαίσιο του Π.Α.Α. 2007-2013.

	Κοινοτική Συμμετοχή 1	Εθνική Συμμετοχή 2	Λημόσια Δαπάνη 3=1+2	Ιδιωτική Συμμετοχή 4	Συνολικό Κόστος 5=3+4
€	9.072.000	2.920.000	12.000.000	0	12.000.000
%	75,60%	24,40%	100%	-	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ.α, 2010

Η υπηρεσία που έχει αναλάβει την εφαρμογή της δράσης είναι η Διεύθυνση Χωροταξίας και Προστασίας Περιβάλλοντος του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων συνεπικουρούμενη σε ειδικά θέματα αρμοδιότητάς της από τη Διεύθυνση Εισροών Ζωικής Παραγωγής και τα Κέντρα Γενετικής Βελτίωσης Ζώων (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Στο μέτρο αυτό, αλλά και σε όλα τα υπόλοιπα, όπως ανέφερα στα προηγούμενα κεφάλαια, δεν έγινε νέα πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος εξαιτίας της έλλειψης ρευστού από το ελληνικό κράτος.

3.4.8 Διατήρηση Εκτατικών Καλλιεργειών που Κινδυνεύουν από Γενετική Διάβρωση

3.4.8.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Σύμφωνα με την ΚΥΑ 620/135644/6-7-95 με τίτλο «Διατήρηση Εκτατικών Καλλιεργειών που Κινδυνεύουν από Γενετική Διάβρωση». του Μέτρου 3.8 του Άξονα 3 του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006, του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων: «γενετική διάβρωση» σημαίνει απώλεια φυτογενετικού υλικού είτε με τη μορφή εξαφάνισης του βοτανικού είδους είτε με τη μορφή της μείωσης της γενετικής ποικιλότητας εντός του είδους.

Μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα κυριαρχούσαν οι μικρές αγροτικές κοινωνίες όπου η έννοια «Γενετική Διάβρωση» ήταν άγνωστη. Η κατάσταση άρχισε να αλλάζει μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο και την τεχνολογική και οικονομική επανάσταση που ακολούθησε. Οι νέες αυτές συνθήκες, με το ευνοϊκό νομικό πλαίσιο προστασίας των δημιουργιών τους που επικράτησε διεθνώς μετά το 1960, οδήγησαν στην επικράτηση, στις εθνικές αγορές πρώτα και στην παγκόσμια αγορά κατόπιν, λίγων ποικιλιών που δημιουργήθηκαν από επιστημονικά κρατικά ιδρύματα αρχικά και ιδιωτικές βελτιωτικές εταιρείες αργότερα. Το αποτέλεσμα ήταν να χαθεί ένα μεγάλο μέρος του

παραδοσιακού γενετικού υλικού. Αυτή η απώλεια γενετικού υλικού χαρακτηρίστηκε ως «γενετική διάβρωση (genetic erosion)». Χαρακτηριστικό είναι ότι το 75% της Ευρωπαϊκής και το 93% της Αμερικάνικης γεωργικής ποικιλότητας έχει χαθεί μέσα στον 20ο αιώνα. Το 33% των εκτρεφόμενων αγροτικών ζώων έχουν επίσης εξαφανιστεί ή είναι υπό εξαφάνιση, 30.000 ποικιλίες λαχανικών έχουν εξαφανιστεί μέσα στον περασμένο αιώνα και μία ακόμα χάνεται κάθε έξι ώρες (Βασιλάκος, 2008).

Στην Ελλάδα καλλιεργούνταν μέχρι πρόσφατα 111 ντόπιες ποικιλίες και πληθυσμοί μαλακού σιταριού, 139 ντόπιες ποικιλίες και πληθυσμοί σκληρού, 99 ντόπιες ποικιλίες και πληθυσμοί κριθαριού, 294 καλαμποκιού και 39 ντόπιες ποικιλίες και πληθυσμοί βρώμης και 605 ποικιλίες φασουλιού που έπαψαν πλέον να καλλιεργούνται. Πρόσφατες έρευνες έδειξαν ότι μόνο το 1% των ντόπιων ποικιλιών σιταριού και το 2-3% των ποικιλιών λαχανικών που υπήρχαν πριν 50 χρόνια στην Ελλάδα έχουν διασωθεί υπό καλλιέργεια μέχρι τις μέρες μας (Βασιλάκος, 2008).

Η καλλιέργεια ορισμένων ειδών και ποικιλιών έχει περιορισθεί σημαντικά έτσι ώστε να κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση ή και πλήρη εξαφάνιση. Γι' αυτό, λοιπόν, είναι σημαντική η εφαρμογή του μέτρου στην Ελλάδα. Το μέτρο καλύπτει όλη τη χώρα και σκοπός του είναι να ενισχύσει την καλλιέργεια φυτών γεωργικών ειδών και ποικιλιών με στόχο τη διατήρηση της καλλιέργειάς τους σε μια ελάχιστη έκταση ασφαλείας ώστε να προστατευθεί η βιοποικιλότητα μεταξύ των ειδών και εντός των ειδών. Η επίτευξη του στόχου αυτού πραγματοποιήθηκε με παρεμβάσεις που αφορούν:

- ✓ την *in situ* καλλιέργεια των απειλούμενων ειδών και ποικιλιών,
- ✓ την ανανέωση και διατήρηση του γενετικού υλικού των ειδών και ποικιλιών,
- ✓ την ευαισθητοποίηση του τοπικού αγροτικού πληθυσμού στη διατήρηση της γεωργικής βιοποικιλότητας (ΥΠ.ΓΕ., 2003).

Με τον όρο «Διατήρηση» νοείται:

- ✓ Η καλλιέργεια των ετήσιων και πολυετών φυτικών ειδών.
- ✓ Η διατήρηση τοπικών ποικιλιών φυτικών ειδών πολυετών καλλιεργειών.
- ✓ Η αναπαραγωγή πολλαπλασιαστικού υλικού από τις ετήσιες και πολυετείς καλλιεργούμενες τοπικές ποικιλίες (ΥΠ.ΓΕ., 2003).

Πίνακας 3.4.8.1.1: Το ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
	1	2	3 = 1 / 2
Αριθμός Δικαιούχων	308	900	34,22%
Καλυπτόμενη έκταση (σε Ha)	500	4.100	12,20%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Το πρόγραμμα διατήρησης εκτατικών καλλιεργειών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση εφαρμόστηκε για πρώτη φορά το 2006 στο πλαίσιο του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006. Αρχικά το 2006 εντάχθηκαν 301 δικαιούχων από 22 Νομαρχίες με 572,3 Ha. Οι συγκεκριμένοι δικαιούχοι επέλεξαν 44 ποικιλίες από τον Κατάλογο Τοπικών Ποικιλιών του Μέτρου (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Το μέτρο συνεχίστηκε στην τέταρτη προγραμματική περίοδο στο πλαίσιο των άρθρων 36 (α) (iv) και 39 του Κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 και του άρθρου 27 και το σημείο 5.3.2.1.4 Παράρτημα II του Κανονισμού (ΕΚ) 1974/2006 με τη Δράση 3.2 «Διατήρηση Εκτατικών Καλλιεργειών που Κινδυνεύουν από Γενετική Διάβρωση» του Υπομέτρου 3 «Ειδικές Δράσεις για την Διατήρηση της Βιοποικιλότητας» του Μέτρου 2.1.4 του Π.Α.Α. 2007-2013. Φορέας Εφαρμογής ορίστηκε η Διεύθυνση Χωροταξίας και Προστασίας Περιβάλλοντος του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων συνεπικουρούμενη σε ειδικά θέματα αρμοδιότητάς της από τη Διεύθυνση Εισροών Φυτικής Παραγωγής (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Το 2007 στο Μέτρο 3.8 εγκρίθηκαν τελικά 274 δικαιούχοι από 20 Νομαρχίες με 505,078 Ha. Οι ποικιλίες του Καταλόγου τις οποίες μπορούσαν να επιλέξουν οι δικαιούχοι ήταν περίπου 40. Λόγω μη έκδοσης νέας πρόσκλησης εκδήλωσης για το πρόγραμμα δεν εντάχθηκαν νέοι δικαιούχοι στην τέταρτη προγραμματική περίοδο ενώ συνεχίζουν οι ήδη ενταγμένοι μέχρι τη λήξη της σύμβασής τους (ΥΠ.ΓΕ.α, 2007·ΥΠ.ΓΕ., 2008).

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Πίνακας 3.4.8.1.2: Το ποσοστό επίτευξης των προβλεπόμενων περιβαλλοντικών στόχων του μέτρου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κύλυσης Στόχου $3 = 1 / 2$
	1	2	3 = 1 / 2
Έκταση με υποβοηθούμενες ενέργειες μείωσης των εισροών	500	4.100	12,20%
Έκταση γεωργικής γης υπαγόμενη σε συμφωνίες που αφορούν ιδιαίτερα άγρια είδη ή ομάδες ειδών[1]	500	4.100	12,20%
Τάση ως προς τους πληθυσμούς των ειδών-στόχων			
Φυτά που καλλιεργούνται βάσει συμφωνίας [2]	38	177	21,46%
Γεωργική γη βάσει συμφωνίας που συμβάλλει στη διατήρηση / ενίσχυση των πολιτιστικών / ιστορικών χαρακτηριστικών της περιοχής	500	4.100	12,20%

[1] Έκταση ειδών με βάση τους καταλόγους.

[2] Αριθμός ντόπιων ποικιλιών που ενισχύονται.

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2007

Το πρόγραμμα για τη διατήρηση των εκτατικών καλλιεργειών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση σε συνδυασμό με τα άλλα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα συμβάλλει στην προστασία και βελτίωση του περιβάλλοντος και των φυσικών του πόρων, στη διατήρηση της βιοποικιλότητας ιδίως των γενετικών πόρων, και στη διατήρηση του γεωργικού τοπίου και των χαρακτηριστικών του.

Οι περιβαλλοντικοί στόχοι που τέθηκαν από το πρόγραμμα το 2000-2006 σύμφωνα με τα στοιχεία από την Εκ Των Υστέρων Αξιολόγηση του Ε.Π.Α.Α. δεν επιτεύχθηκαν, διότι όπως φαίνεται η ενταγμένη έκταση όπου θα εφαρμόζονταν ενέργειες μείωσης των εισροών έφτασε το 2006 μόλις το 12,20% της αναμενόμενης. Το ίδιο συνέβη με τις εντασσόμενες γεωργικές εκτάσεις βάσει συμφωνίας που συνέβαλλαν στη διατήρηση/ενίσχυση των πολιτιστικών/ιστορικών χαρακτηριστικών της εκάστοτε περιοχής.

3.4.8.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Το προβλεπόμενο κόστος για τη Δράση 3.2 υπολογίστηκε στα 5.000.000 Ευρώ με ανειλημμένες υποχρεώσεις από την τρίτη προγραμματική περίοδο περίπου 260.000 Ευρώ.

Πίνακας 3.4.8.2.1: Προβλεπόμενη χρηματοδότηση δικαιούχων της Δράσης 3.2 του Π.Α.Α. 2007-2013.

	Κοινοτική Συμμετοχή 1	Εθνική Συμμετοχή 2	Δημόσια Λαπάνη 3=1+2	Ιδιωτική Συμμετοχή 4	Συνολικό Κόστος 5=3+4
€	3.780.000	1.220.000	5.000.000	0	5.000.000
%	75,60%	24,40%	100%	-	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ.α, 2010

Λόγω τις οικονομικής κατάστασης της Ελλάδας η οικονομική ολοκλήρωση του Μέτρου κατά την τέταρτη προγραμματική περίοδο ήταν μηδενική.

Κατά την εφαρμογή του προγράμματος την περίοδο 2000-2006 εμφανίστηκαν προβλήματα κυρίως κατά τη διαδικασία ένταξης των δικαιούχων. Ένα πρόβλημα ήταν η ύπαρξη αρκετά μικρού ανώτατου ορίου στην επιλεξιμότητα των εκτάσεων ανά τοπική ποικιλία (του Καταλόγου) και γεωγραφική περιοχή. Αυτό σε μεγάλο βαθμό αφορούσε τις ποικιλίες σιτηρών όπου το ανώτατο όριο ήταν 5,0 ή 10,0 Ha σε επίπεδο χώρας. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η μεγάλη περικοπή εκτάσεων από δικαιούχους που είχαν ενταχθεί στους «Πίνακες των εν δυνάμει δικαιούχων» από τις Διευθύνσεις Αγροτικής Ανάπτυξης. Η παρερμηνεία των στόχων και του σκοπού του Μέτρου κατά τη δημοσιοποίηση αυτού (από έντυπα Μέσα Ενημέρωσης) δημιούργησε σύγχυση και μειωμένη ικανότητα ανταπόκρισης των υποψηφίων π.χ. επιθυμία για ένταξη μεγάλων εκτάσεων σιτηρών. Προβλήματα υπήρξαν, επίσης, κατά τη μηχανογράφηση των στοιχείων των πρώτων δικαιούχων (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Τα συμπεράσματα που συνάγονται από την υλοποίηση του μέτρου είναι τα ακόλουθα:

- Ο μεγαλύτερος αριθμός εκτάσεων και ενεργών συμβάσεων παρατηρήθηκε στα κηπευτικά και τις ποικιλίες των σιτηρών και των ψυχανθών.
- Ο μεγαλύτερος αριθμός επιλεγμένων-ενταγμένων ποικιλιών ανά σύνολο ενταγμένων εκτάσεων παρατηρήθηκε στα σιτηρά.

3.4.9 Πρόγραμμα Διαχείρισης των Λιμνών και Λιμνοθαλασσών Θράκης. Περιοχές του Δικτύου Natura 2000: "Δέλτα Νέστου & Λιμνοθάλασσα Κεραμωτής" (A11500010) και οι "Λίμνες και Λιμνοθάλασσες της Θράκης" (A11300009)

3.4.9.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Το μέτρο αυτό άρχισε να εφαρμόζεται το 2004 στο πλαίσιο του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 με προϋπολογισμό 3,9 δις δραχμές. Σκοπός του μέτρου ήταν η προστασία και αναβάθμιση των οικολογικά ευαίσθητων συστημάτων στις λίμνες και λιμνοθάλασσες της Θράκης από τις πολλαπλές πιέσεις που δέχονταν από εξωγενείς παράγοντες όπως η μείωση των υδροτοπικών υδάτων και η ποιοτική τους υποβάθμιση εξαιτίας της ρύπανσης από γεωργικές εκμεταλλεύσεις (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Η ζώνη που κάλυπτε το μέτρο περιλάμβανε 2 περιοχές της Οδηγίας 92/43/ΕΟΚ, με Κωδικούς A11500010 και A1130009 του Δικτύου Φύση 2000. Τα όρια της ζώνης του μέτρου ακολουθούσαν τα χαρτογραφημένα όρια των περιοχών του Δικτύου Φύση 2000 σε απόσταση 2 χλμ. από αυτά με εξαίρεση την παραλίμνια έκταση της λίμνης Βιστωνίδας. Η συνολική έκταση της γεωργικής γης της ζώνης ανέρχεται σε 20.000 Ha (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Η αντιμετώπιση των προβλημάτων στις περιοχές αυτές δεν μπορούσε να γίνει με την εφαρμογή απλών Κωδικών Ορθής Γεωργικής Πρακτικής, τουλάχιστον μέχρι την ανάσχεση και ανατροπή των φαινομένων υποβάθμισης και την επαναφορά του οικοσυστήματος σε φάση σταθερής ισορροπίας. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων απαιτούνταν ο παρεμβάσεις για τον εμπλουτισμό του υπόγειου υδροφορέα τους χειμερινούς μήνες με καλής ποιότητας επιφανειακά νερά και τη μείωση της κατανάλωσης αρδευτικού νερού και των ποσοτήτων λιπασμάτων, κάτω από το επίπεδο των Κωδικών Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Στα πλαίσια του μέτρου οι παραγωγοί των περιοχών αυτών όφειλαν να μειώσουν την κατανάλωση αρδευτικού νερού και αζωτούχων λιπασμάτων και να διαχειρίζονται κατάλληλα τα υπολείμματα των καλλιεργειών τους (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Το 2006 ενταγμένοι στο μέτρο ήταν συνολικά 853 δικαιούχοι (21,33% σε σχέση με το στόχο), ενώ ο δείκτης φυσικής ολοκλήρωσης, με βάση την καλυπτόμενη έκταση έφτασε το 69,62% (8.354,54 Ha). Το μεγαλύτερο πρόβλημα που δημιουργήθηκε κατά την εφαρμογή του Μέτρου, (ιδιαίτερα κατά το πρώτο έτος) ήταν η ελλιπής ενημέρωση με συνέπεια το μειωμένο ενδιαφέρον των παραγωγών για ένταξη. Με την

πάροδο του χρόνου η πληροφόρηση από τους αρμόδιους φορείς έγινε πληρέστερη με άμεση συνέπεια την αύξηση των ενδιαφερομένων παραγωγών. Παράλληλα, ο περιορισμός στις επιλέξιμες καλλιέργειες (αραβοσίτου, βαμβακιού, τριφυλλιού και μηδικής) αποτέλεσε αρνητικό παράγοντα στην ένταξη παραγωγών στο μέτρο (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Το Μέτρο 3.9: « Διαχείριση των Λιμνών και Λιμνοθαλασσών Θράκης : Περιοχές του Δικτύου Φύση 2000 Δέλτα Νέστου και Λιμνοθάλασσα Κεραμωτής και οι Λίμνες και Λιμνοθάλασσες της Θράκης» συνεχίστηκε το 2007-2013 ως Δράση 2.2 «Προστασία Υδροτοπικών Συστημάτων» του Υπομέτρου 2 «Αγροπεριβαλλοντικές Δράσεις για την Προστασία των Υδατικών Πόρων» του Μέτρου 2.1.4 του προγράμματος «Αλέξανδρος Μπαλτατζής». Στην δράση του Π.Α.Α. εντάσσονται πλέον οι εξής περιοχές:

- ✓ Λίμνες Δ. Μακεδονίας μέχρι συνολική έκταση 10.000 Ha.
- ✓ Λίμνες Λιμνοθάλασσες Θράκης μέχρι συνολική έκταση 20.000 Ha.
- ✓ Λίμνη Παμβώτιδα μέχρι συνολική έκταση 3.000 Ha.
- ✓ Δέλτα Έβρου μέχρι συνολική έκταση 9.000 Ha.
- ✓ Άλλα υδροτοπικά συστήματα μέχρι 30.000 Ha στα οποία περιλαμβάνονται μεταξύ των άλλων:
 - Το Νότιο τμήμα του κόλπου Αμβρακικού, δηλαδή η περιοχή που γεωγραφικά ανήκει στο Ν. Αιτωλοακαρνανίας. (Το βόρειο τμήμα του κόλπου Αμβρακικού προτείνεται στη Δράση 2.1 «Προστασία των Ευαίσθητων από Νιτρικά Περιοχών» στην ευπρόσβλητη από νιτρορύπανση περιοχή της πεδιάδας Άρτας-Πρέβεζας, με αποτέλεσμα την ολοκληρωμένη αντιμετώπιση της ρύπανσης στον κόλπο).
 - Υδροτοπικά συστήματα Δέλτα Αχελώου, λιμνοθάλασσα Μεσολογγίου-Αιτωλικού και εκβολές Ευήνου (GR2310001 και GR2310002), λίμνη Οζερός (GR2310008) και λίμνες Τριχωνίδα-Λυσιμαχίας (GR2310009)
 - Λεκάνη του ποταμού Αγγίτη. Περιλαμβάνει πεδινές αρδευόμενες γεωργικές εκτάσεις των Δήμων Προσοτσάνης, Σιταγρών και Καλαμπακίου του Ν. Δράμας και των Δήμων Αλιστράτης, Κορμίστας, Νέας Ζίχνης και Πρώτης του Ν. Σερρών.

- Λιμνοθάλασσα Κοτυχίου-Δ. Στροφυλιάς

Η δράση εφαρμόζεται σε αρδευόμενες γεωργικές εκτάσεις με ετήσιες καλλιέργειες, μηδική και τριφύλλι (πολλαπλών κοπών) που βρίσκονται εντός του γεωγραφικού πεδίου εφαρμογής. Το 2009 οι ενταγμένοι στο πρόγραμμα έφταναν τους 817 με 8.805 Ha (ΥΠ.ΓΕ., 2010·ΥΠ.ΓΕ., προσωπική επικοινωνία).

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Πίνακας 3.4.9.1.1: Το ποσοστό επίτευξης των προβλεπόμενων περιβαλλοντικών στόχων του μέτρου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

		Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου 3 = 1 / 2
		1	2	3 = 1 / 2
Έκταση με υποβοηθούμενες ενέργειες μείωσης των εισροών		8.355	12.000	69,62%
Έκταση που υπόκειται σε χρηματοδοτούμενες ενέργειες που μειώνουν τη μεταφορά ρύπων στους υδροφόρους ορίζοντες (μέσω απορροής, διήθησης, διάβρωσης) .	α) Ειδική Κάλυψη %	20%	20%	100%
	β) Περιθώριο Αγρών %	3%	3%	100%
Συγκέντρωση [X] του (σχετικού) ρύπου στα ύδατα που εκρέουν από εκτάσεις που εμπίπτουν σε συμφωνίες		X < 50%	X < 50%	100%
Μη αρδευόμενη έκταση χάρη σε συμφωνία		22%	22%	100%
Μείωση της ποσότητας νερού που χρησιμοποιείται για άρδευση χάρη σε συμφωνία		25%	25%	100%
Γεωργικές εκτάσεις που προστατεύθηκαν με τις στηριζόμενες ενέργειες		12.000	8.355	69,2%
Γειτονικοί πολύτιμοι υδροβιότοποι ή υδάτινα διαμερίσματα που προστατεύθηκαν		2	2	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι οι περιβαλλοντικοί στόχοι που τέθηκαν από την Ελλάδα για το διάστημα 2000-2006 επιτεύχθηκαν πλήρως στις περιοχές που εντάχθηκαν στο μέτρο και τα αποτελέσματα όπως φαίνονται παραπάνω ήταν ικανοποιητικά. Για παράδειγμα η ενταγμένη έκταση στην οποία εφαρμόστηκαν διάφορες ενέργειες μείωσης των γεωργικών εισροών, λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων κάλυψε το 69,2% της επιθυμητής έκτασης. Επίσης, το 3% ΧΓΕ που καθορίστηκε ως ακαλλιέργητο περιθώριο πέραν των Κ.Ο.Γ.Π. εφαρμόστηκε από όλους τους δικαιούχους σε όλη την ενταγμένη έκταση αραβοσίτου, βαμβακιού, μηδικής και τριφυλλιών στην οποία εφαρμόστηκαν χρηματοδοτούμενες ενέργειες για τη μείωση της μεταφορά ρύπων στους υδροφόρους ορίζοντες.

Η αγρανάπαυση κατά 22% σε καλλιέργειες αραβοσίτου, βαμβακιού, μηδικής, τριφυλλιών πέραν των Κ.Ο.Γ.Π. επιτεύχθηκε 100%. Η συγκέντρωση των γεωργικών εισροών, λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων στα ύδατα που προερχόντουσαν από εκτάσεις που εμπίπτανε σε συμφωνίες έφτασε να είναι μικρότερη από το 50% της αρχικής και μειώθηκε κατά 25% η ποσότητα νερού που χρησιμοποιούσαν για άρδευση χάρη σε συμφωνία. Το πρόγραμμα συνέβαλλε στη βελτίωση της γονιμότητας των εδαφών που εντάχθηκαν σε αυτό και στη βελτίωση των οικολογικών λειτουργιών του αγροτικού χώρου αλλά και γειτονικών υδροβιότοπων.

3.4.9.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Πίνακας 3.4.9.2.1: Το ποσοστό κάλυψης των προβλεπόμενων δαπανών του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
	1	2	3 = 1 / 2
Δαπάνες (σε €)	327.000	11.445.341,16	2,86%

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε., 2004·Ιδία επεξεργασία

Για το Μέτρο 3.9 στο πλαίσιο του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 προβλεπόταν να δοθούν συνολικά 3,9 δις δραχμές (11.445.341,159 Ευρώ). Μέχρι το 2006 για το μέτρο δαπανήθηκαν 327.000 Ευρώ, ενώ για την περίοδο 2007-2013 δικαιούχοι της Δράσης 2.2 του Π.Α.Α. θεωρούνται οι δικαιούχοι των Μτρων 3.9 «Διαχείριση Αμνών και Λιμνοθαλασσών Θράκης» (μέτρο που εφαρμόστηκε στις περιοχές Δέλτα Νέστου, Λιμνοθάλασσα Κεραμωτής, λιμνοθάλασσες Θράκης), 3.16 «Περιβαλλοντική Ποστασία Λιμνών Περιφέρειας Δ. Μακεδονίας» (μέτρο που εφαρμόστηκε στις παραλίμνιες εκτάσεις των λιμνών Βεγορίτιδας, Πετρών, Χειμαδίτιδας, Ζάζαρης), του Ε.Π.Α.Α., εφόσον τηρούν τις συμβατικές τους υποχρεώσεις μέχρι τη λήξη της περιόδου δέσμευσης (πενταετία) (ΥΠ.Γ.Ε., 2007)

Πίνακας 3.4.9.2.2: Προβλεπόμενη γοηματοδότηση της Δράσης 2.2 του Π.Α.Α. 2007-2013.

	Κοινοτική Συμμετοχή	Εθνική Συμμετοχή	Δημόσια Δαπάνη	Ιδιωτική Συμμετοχή	Συνολικό Κόστος
	1	2	3=1+2	4	5=3+4
€	28.800.000	7.200.000	36.000.000	0	36.000.000
%	80,00%	20,00%	100%	-	100%

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε.α, 2010

Το 2006 πραγματοποιήθηκε η τελευταία πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος και προς το παρόν δεν προβλέπεται νέα πρόσκληση από το υπουργείο λόγω οικονομικών προβλημάτων. Για την τέταρτη προγραμματική περίοδο η χώρα δεν διαθέτει χρήματα παρά μόνο για την πληρωμή των ήδη ενταγμένων στο πρόγραμμα από την προηγούμενη προγραμματική περίοδο. Το 2007 ο Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε. έδωσε 521.183,91 Ευρώ και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.) 2.084.735,69 Ευρώ για την πληρωμή ήδη ενταγμένων στο πρόγραμμα από την προηγούμενη προγραμματική περίοδο (ΥΠ.ΓΕ.α, 2007).

3.4.10 Πρόγραμμα Διαχείρισης Παραλίμνιων Εκτάσεων της Περιοχής του Δικτύου Natura 2000: "Λίμνες Βόλβης-Κορώνειας" (Α12200001)

Οι λίμνες Κορώνεια και Βόλβη βρίσκονται στον Νομό Θεσσαλονίκης, στη λεκάνη της Μυγδονίας, στην επαρχία Λαγκαδά. Η λίμνη Κορώνεια τη δεκαετία του 1950 ήταν από τις πιο παραγωγικές λίμνες της Ελλάδας σε αλιεύματα. Τη δεκαετία του 1970 είχε έκταση 45.000 Ha και μέσο βάθος 5 μ. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000 είχε έκταση 10.000 Ha και μέσο βάθος 0,5-1 μ. Το καλοκαίρι του 1999 (Σεπτέμβριος-Οκτώβριος) η λίμνη ήταν εντελώς αποξηραμένη. Τα επόμενα χρόνια πήρε κάποια ποσότητα νερού και το καλοκαίρι του 2007 είχε σχεδόν αδειάσει λόγω της υπερεκμετάλλευσης των νερών, της ρύπανσης, αλλά και της συνεχιζόμενης ανομβρίας. Η Βόλβη από την άλλη είναι η δεύτερη μεγαλύτερη λίμνη της Ελλάδας με έκταση περίπου 68 τ.χλμ. και μέγιστο βάθος 20 μ., παρόλα αυτά θεωρείται από τους

πλέον υποβαθμισμένους υγροτόπους στην Ελλάδα (Φορέας Διαχείρισης Λιμνών Κορώνειας-Βόλβης, 2010).

Οι παραλίμνιες εκτάσεις των λιμνών Βόλβης και Κορώνειας κυριαρχούνται κυρίως από αροτραίες καλλιέργειες, οι οποίες μαζί με τα κηπευτικά καταναλώνουν το 97% του διαθέσιμου αρδευτικού νερού. Η χρήση των αγροτικών γαιών είναι εντατική, ενώ μόνο το 2,2% των χερσαίων γεωργικών εκτάσεων αγραναπαύεται ετησίως έναντι του εθνικού μέσου όρου, ο οποίος βρίσκεται στο 10%. Η εντατική γεωργία της περιμετρικής ζώνης των λιμνών Βόλβης-Κορώνειας ασκεί σοβαρές πιέσεις στο οικοσύστημα και σε συνδυασμό με τις λοιπές οικονομικές δραστηριότητες (βιομηχανικές, οικιστικές) έχει οδηγήσει σε υποβάθμιση των λιμνών. Στις γεωτρήσεις της πεδινής ζώνης έχουν διαπιστωθεί αυξημένες συγκεντρώσεις νιτρικών, με αποτέλεσμα η συγκεκριμένη ζώνη να ενταχθεί το 2000 στις ευαίσθητες ζώνες της Οδηγίας 91/676/ΕΟΚ. Επίσης, οι δύο λίμνες με τις παραλίμνιες περιοχές τους ανήκουν στις περιοχές Δίκτυο Φύση 2000 και παρουσιάζουν ιδιαίτερο οικολογικό ενδιαφέρον όσον αφορά τη γλωρίδα και την πανίδα και ιδιαίτερα την ορνιθοπανίδα τους (ΥΠ.ΓΕ.β, 2004).

Η υπεράντληση των γειτονικών με τις λίμνες υπόγειων υδροφορέων, οι οποίοι τροφοδοτούν τις λίμνες καθώς και η άμεση άντληση νερού από αυτές έχει οδηγήσει σε αισθητή πτώση της στάθμης τους και σε συμπύκνωση εντός αυτών των διαφόρων ρυπαντών μέχρι σήμερα. Η σοβαρότητα της κατάστασης οδήγησε τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση στην κατάρτιση Ρυθμιστικού Σχεδίου (Master Plan) για την περιβαλλοντική αποκατάσταση της λίμνης Κορώνειας, η οποία εμφανίζει τη μεγαλύτερη υποβάθμιση. Οι κύριοι στόχοι του Master plan αφορούσαν στην αποκατάσταση της στάθμης του νερού της λίμνης με κύριες δράσεις την εκτροπή ρεμάτων και πλεονασματικών παροχών και τη βελτιστοποίηση της χρήσης των νερών άρδευσης, και στην αποκατάσταση της ποιότητας του νερού με δράσεις που στόχευαν στην επεξεργασία λυμάτων από τις γύρω αστικές και βιομηχανικές περιοχές (Φορέας Διαχείρισης Λιμνών Κορώνειας-Βόλβης, 2010).

3.4.10.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Ως συμπληρωματικό του Master plan άρχισε να εφαρμόζεται το 2004 το μέτρο 3.10 «Διαχείριση Παραλίμνιων Εκτάσεων της Περιοχής του Δικτύου Φύση 2000: Λίμνες

Βόλβη-Κορώνεια (Α1220001)» σε έκταση 7.300 Ha και αφορούσε αρδευόμενες γεωργικές εκτάσεις με αραβόσιτο για καρπό και χλωρά νομή, μηδική και τριφύλλια. Συγκεκριμένα το μέτρο εφαρμόστηκε στις πεδινές εκτάσεις των παραλίμνιων δημοτικών και κοινοτικών διαμερισμάτων της λίμνης Κορώνειας και της λίμνης Βόλβης και ειδικότερα στα διαμερίσματα: Αγ. Βασιλείου, Καβαλλάρι, Λαγκαδά, Κολχικού, Ανάληψης, Ευαγγελισμού, Λητής, Λαγυνά, Μελισσοχωρίου, Προφήτης, Λαγκαδικίων, Γερακαρούς, Βασιλούδι, Περιβολακίου, Ηράκλειας, Χρυσουγής, Ασσύρου, Δρυμού, Στίβου, Σχολαρίου, Νικομηδινού, Περιστερώνα, Ν. Απολλωνίας, Απολλωνίας, Ν. Μαδύτου, Μόδι, Βόλβης, Νυμφόπετρας, όπως αναφέρει το Έγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης 2000-2006.

Πίνακας 3.4.10.1.1: Το ποσοστό κάλυψης του στόχου του μέτρου 3.10 του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου $3 = 1 / 2$
	1	2	3 = 1 / 2
Αριθμός Δικαιούχων	86	1.200	7,17%
Καλυπτόμενη έκταση (σε Ha)	1.055	7.300	14,45%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Το μέτρο είχε σημαντική καθυστέρηση στην υλοποίηση του με μειωμένο ενδιαφέρον από τους παραγωγούς με αποτέλεσμα μέχρι την ολοκλήρωση του Ε.Π.Α.Α. να έχουν ενταχθεί 1.055 Ha (86 δικαιούχοι), που αντιστοιχούν σε ποσοστό φυσικής υλοποίησης 14,459%. Το χαμηλό ποσοστό υλοποίησης οφειλόταν σύμφωνα με το υπουργείο γεωργίας σε μεγάλο βαθμό στον περιορισμένο χρόνο δημοσιοποίησης και τη σύντομη χρονική περίοδο υποβολής των φακέλων υποψηφιότητας για την πρώτη πρόσκληση, στην απροθυμία των τοπικών και περιφερειακών αρχών να προχωρήσουν και σε άλλες δράσεις για την αποκατάσταση των λιμνών Βόλβης-Κορώνειας, καθώς και στις αλλαγές που προέκυψαν από την εφαρμογή της νέας ΚΑΠ (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Το πρόγραμμα αυτό εντάχθηκε στη συνέχεια στη Δράση 2.1 «Προστασία των Ευαίσθητων στα Νιτρικά Περιοχών» του Π.Α.Α. 2007-2013 ως εφαρμογή των άρθρων 36 (α) (iv) και 39 του Κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005 και του άρθρου 27 και του σημείου 5.3.2.1.4 Παράρτημα II του Κανονισμού (ΕΚ) 1974/2006. Οι τελευταίες εντάξεις νέων γεωργών έγιναν το 2006 με αποτέλεσμα το 2009 οι δικαιούχοι να ανέρχονται σε 82 και οι ενταγμένες εκτάσεις σε 1.404 Ha (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Σκοπός του προγράμματος είναι η πρόληψη και η προστασία των λιμνών Βόλβης και Κορώνειας από τις αρνητικές επιπτώσεις των γεωργικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα στην ευρύτερη περιοχή (Φύση 2000, A1220001). Στα πλαίσια του μέτρου πραγματοποιήθηκαν παρεμβάσεις για τη μείωση της κατανάλωσης αρδευτικού νερού, ούτως ώστε να εμπλουτισθεί ο υπόγειος υδροφόρος και να αποκατασταθεί η στάθμη του υδατικού όγκου της λίμνης. Τέτοιου τύπου παρεμβάσεις ήταν η θέσπιση της ακαλλιέργητης έκτασης 3% ανά αγρό και αποτελούσε υποχρεωτική προϋπόθεση για την ένταξη των γεωργών στο πρόγραμμα 2004-2006. Σήμερα η ακαλλιέργητη έκταση αντιστοιχεί στο 27% της ΧΓΕ ανά αγρό (ΥΠ.ΓΕ.α, 2004 και 2010).

Για την πρόληψη και την προστασία των λιμνών Βόλβης και Κορώνειας, λοιπόν, οι αγρότες αροτραίων καλλιεργειών, οι οποίοι εντάχθηκαν στο πρόγραμμα από το 2004 μέχρι σήμερα οφείλουν είτε να συνδυάζουν μόνιμη αγρανάπαυση που να αντιστοιχεί τουλάχιστον στο 25% της εν δυνάμει αρδευόμενης έκτασης και ταυτόχρονη μείωση κατά 30% της ποσότητας λιπασμάτων, είτε να συνδυάζουν την εφαρμογή αμειψισποράς τουλάχιστον μία φορά στη διάρκεια της πενταετίας, τη μείωση κατά 30% της χρησιμοποιούμενης ποσότητας λιπασμάτων και τη δημιουργία ακαλλιέργητου περιθωρίου που να αντιστοιχεί κατ' ελάχιστο στο 5% της έκτασης (ΥΠ.ΓΕ.α, 2004 και 2010).

Πίνακας 3.4.10.1.2: Ποσοστό επίτευξης των περιβαλλοντικών στόχων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

		Στόχος 2006	Υλοποίηση	Ποσοστό Φυσικής Υλοποίησης 3=2/1
		1	2	3=2/1
Γεωργικές Εκτάσεις που υπάγονται σε συμφωνίες για τη μείωση της μόλυνσης του εδάφους (αριθμός και εκτάρια)				
Έκταση που υπόκειται σε ενέργειες μείωσης των εισροών χάρη σε συμφωνία (εκτάρια και %)	Εκτάρια	7.300	1.055	14,45%
	%	100%	14%	14%
Ισοζύγιο Αζώτου (kg/Ha/έτος)				
Ο φορέας παρακολούθησης δεν χρησιμοποιεί ισοζύγια αζώτου				
Έκταση που υπόκειται σε χρηματοδοτούμενες ενέργειες που μειώνουν τη μεταφορά ρύπων στους υδροφόρους ορίζοντες (μέσω απορροής, διήθησης, διάβρωσης)	α) Ειδική Κάλυψη %	27%		
	β) Περιθώρια αγρών %	3%	3%	100%

Συγκέντρωση (x) του (σχετικού) ρύπου στα ύδατα που εκρέουν από εκτάσεις που εμπίπτουν σε συμφωνίες	X ≤ 50%	X ≤ 50%	100%
Μη αρδευόμενη έκταση χάρη σε συμφωνία (Ha) (Υπολογίζεται με βάση το ακαλλιέργητο περιθώριο των αγρών)	27%	-	-
Μείωση της ποσότητας νερού που χρησιμοποιείται για άρδευση χάρη σε συμφωνία (% μείωση)	30%	-	-
Τάση σχετικά με τις στάθμες επιφανειακών και υπόγειων υδάτων	-	-	-
Γεωργικές εκτάσεις που προστατεύθηκαν με τις στηριζόμενες ενέργειες	7.300	1.055	14,45%
Γειτονικοί πολύτιμοι υγροβιότοποι ή υδάτινα διαμερίσματα που προστατεύθηκαν	2	2	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Η εφαρμογή του Μέτρου 3.10 συνέβαλλε ως ένα βαθμό στην ποιοτική (ταχύτερη απονιτροποίηση των νερών, άμβλυνση των κλιματικών αλλαγών) και ποσοτική αποκατάσταση του νερού των λιμνών Βόλβης-Κορώνειας και στην προστασία της βιοποικιλότητας. Μπορούμε να πούμε όμως ότι το μέτρο εφαρμόστηκε σε συγκεκριμένες περιοχές έτσι και οι επιπτώσεις των παρεμβάσεων περιορίστηκαν σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή.

3.4.10.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Οι δαπάνες που καταγράφηκαν μέχρι το 2007 ανήλθαν περίπου στα 40.000 Ευρώ, ενώ υπάρχουν σήμερα ανειλημμένες υποχρεώσεις 400.000 Ευρώ από την περίοδο 2000-2006 (ΥΠ.ΓΕ., 2008).

Πίνακας 3.4.10.2.1: Τα ποσά που δαπανήθηκαν το 2007 για την κάλυψη των υποχρεώσεων του μέτρου 3.10 του Ε.Π.Α.Α. 200-2006.

	Δαπάνη	
	Εθνική	Κοινοτική
Μέτρο 3.10	7.373,48	29.493,94

Πηγή: Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., προσωπική επικοινωνία

Έκτοτε το μέτρο εντάχθηκε στη Δράση 2.1 του Π.Α.Α. 2007-2013.

3.4.11 Διατήρηση και Αποκατάσταση Φυτοφρακτών

Ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του αγροτικού τοπίου ορισμένων περιοχών είναι οι φυτοφράκτες, οι οποίοι αποτελούν ταυτόχρονα σημαντικό στοιχείο για τη διατήρηση της άγριας πανίδας και ιδιαίτερα της ορνιθοπανίδας. Συγκεκριμένα οι φυτοφράκτες είναι στενές λωρίδες άγριας βλάστησης που φυτρώνει στο λιγιστό ακαλλιέργητο χώρο των γεωργικών εκτάσεων. Οι αγκαθωτοί θάμνοι καθιστούν τους φυτοφράκτες απροσπέλαστους από τον άνθρωπο, όχι όμως και από τα ζώα. Πουλιά, θηλαστικά και έντομα φωλιάζουν ή τρέφονται στους φυτοφράκτες συμβάλλοντας με τη δραστηριότητά τους στην οικολογική ισορροπία του αγροτικού οικοσυστήματος (<http://bio-mirage.blogspot.com/2007/07/blog-post.html>).

3.4.11.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Το Μέτρο 3.11 «Διατήρηση και Αποκατάσταση Φυτοφρακτών» άρχισε να εφαρμόζεται το 2004 στο πλαίσιο του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006. Το μέτρο είχε σκοπό:

1. Τη διατήρηση και αποκατάσταση των φυτοφρακτών.
2. Την αναδημιουργία των φυτοφρακτών στις περιοχές που έχουν καταστραφεί (ΥΠ.ΓΕ.α, 2004).

Στόχοι του μέτρου ήταν:

- Η διατήρηση της βιοποικιλότητας στις γεωργικές εκτάσεις.
- Η διατήρηση των τροφικών πεδίων καθώς και των θέσεων ανάπαυσης των αρπακτικών και των μεταναστευτικών πτηνών.
- Η διατήρηση και βελτίωση των ενδιαιτημάτων της άγριας πανίδας (ΥΠ.ΓΕ.α, 2004).

Το Πεδίο Εφαρμογής ήταν οι Νομοί Έβρου και Ιωαννίνων, όμως στην 1^η πρόσκληση ενδιαφέροντος (2004) δεν υποβλήθηκε κανένας φάκελος, καθώς υπήρξε ανεπαρκής δημοσιοποίηση του προγράμματος. Το 2005 και το 2006 δεν πραγματοποιήθηκε νέα πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος λόγω έλλειψης ανταπόκρισης από πλευράς των παραγωγών (ΥΠ.ΓΕ.α, 2004).

Το μέτρο κατά την περίοδο 2007-2013 εντάχθηκε στον Άξονα 3 «Βελτίωση του Περιβάλλοντος και της Υπαίθρου» στο Μέτρο 5.3.2.1.6 «Στήριξη για Μη Παραγωγικές Επενδύσεις» στο Υπομέτρο 2 «Προστασία Φυτοφρακτών και Αναβαθμίδων» στη Δράση 2.2 «Αποκατάσταση Αναβαθμίδων» (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010). Καμία νέα πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος δεν έχει πραγματοποιηθεί μέχρι το 2009.

3.4.11.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Μέχρι το 2009 οι οικονομική ολοκλήρωση του μέτρου ήταν μηδενική λόγω μη ένταξης δικαιούχων στο μέτρο.

3.4.12 Διατήρηση και Ανακατασκευή Αναβαθμίδων σε Επικλινείς Εκτάσεις για την Προστασία των Εδαφών από τη Διάβρωση

Η Μεσογειακή περιοχή χαρακτηρίζεται από την ποικιλία στη κατανομή των βροχοπτώσεων και αυτό οδηγεί στους εποχιακούς τύπους βλάστησης. Η περιεκτικότητα του εδάφους σε οργανική ουσία είναι στα χαμηλότερα επίπεδα από το μέσο όρο της Κεντρικής Ευρώπης και αυτό καθιστά το έδαφος ιδιαίτερα ευάλωτο στις έντονες βροχοπτώσεις με αποτέλεσμα τη διάβρωση. Η ανάγκη προστασίας του εδάφους από το καταστρεπτικό φαινόμενο της διάβρωσης και η ανάγκη για την επιβίωση μέσω της επίτευξης της αυτάρκειας οδήγησαν στη διαχείριση του εδάφους σε αναβαθμίδες (<http://www.agroplan.org/material/GR/CS GR/31 Greek soil.pdf>).

Αυτή η πρακτική έχει οδηγήσει στη μείωση της αποστράγγισης του νερού. Για την κατασκευή των αναβαθμίδων, οι αγρότες μετέφεραν χώμα και άλλα υλικά από τις όχθες των ποταμών. Σε πολλές ορεινές περιοχές της χώρας υπάρχουν απομεινάρια αναβαθμίδων, τα οποία χρησιμοποιούνταν για αιώνες για καλλιέργειες, όπως

δημητριακά, αμπελώνες και ελαιώνες. Ο κύριος παράγοντας που συνέβαλε στην εγκατάλειψη των αναβαθμίδων ήταν η μηχανοποίηση της γεωργίας, δηλαδή η εμφάνιση των τρακτέρ, των καλλιεργητών, των θεριστικών και άλλων μηχανών. Η μείωση του κόστους παραγωγής με τη χρήση των μηχανημάτων στην περίπτωση των επίπεδων καλλιεργειών ήταν ένας ανασταλτικός παράγοντας για τη γεωργία στα νησιά και στις ορεινές περιοχές, οι οποίες στο παρελθόν καλλιεργούνταν κυρίως με την εντατική ανθρώπινη εργασία (http://www.agroplan.org/material/GR/CS_GR/31_Greek_soil.pdf).

3.4.12.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Το Ελληνικό Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων μέσα σε ένα πλαίσιο αγροπεριβαλλοντικών μέτρων έθεσε το 2004 σε ισχύ ένα Μέτρο για τη «Συντήρηση και την Ανακατασκευή των Αναβαθμίδων στα Επικλινή Εδάφη για την Προστασία του Εδάφους από τη Διάβρωση». Το Μέτρο 3.12 έδινε οικονομικά κίνητρα στους γεωργούς των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών για την ανακατασκευή των αναβαθμίδων που περιλάμβαναν οι εκμεταλλεύσεις τους και είχαν υποστεί ζημιές. Οι στόχοι του ήταν η προστασία του εδάφους από τη διάβρωση, η καλύτερη εκμετάλλευση του ύδατος και της βροχής (αύξηση της αποθήκευσης νερού), ιδιαίτερα στις περιοχές με ξηρό και θερμό κλίμα, και η διατήρηση του αγροτικού τοπίου.

Το 7-10% της Ελληνικής αγροτικής γης καλύπτεται από καλλιέργειες σε αναβαθμίδες. Στόχος του μέτρου ήταν η αύξηση του ποσοστού σε 20-25%. Οι περιοχές σε προτεραιότητα ήταν κυρίως νησιά και ορεινές περιοχές, όπως τα νησιά Νάξος, Άνδρος, Σαντορίνη, Λέσβος και Σάμος (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Το 2006 μετά τη νέα πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος στο μέτρο ήταν ενταγμένοι 1.317 περίπου δικαιούχοι με 559 Ηα περίπου γεωργικής έκτασης (φυσική ολοκλήρωση μόλις 3,14%) ύστερα από σημαντική καθυστέρηση στην υλοποίησή του (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Πίνακας 3.4.12.1.1: Το ποσοστό κάλυψης του στόχου του μέτρου 3.12 του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου 3 = 1 / 2
	1	2	3 = 1 / 2
Αριθμός Δικαιούχων	559	-	-
Καλυπτόμενη έκταση (σε Ha)	1.375	43.750	3,14%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Το Μέτρο 3.12 κατά την περίοδο 2007-2013 εντάχθηκε στον άξονα 3 «Βελτίωση του Περιβάλλοντος και της Υπαίθρου» στο Μέτρο 5.3.2.1.6 «Στήριξη για Μη Παραγωγικές Επενδύσεις» στο Υπομέτρο 2 «Προστασία Φυτοφρακτών και Αναβαθμίδων» στη Δράση 2.2 «Αποκατάσταση Αναβαθμίδων».

Από το 2007 και έπειτα δεν έχει πραγματοποιηθεί νέα εκδήλωση ενδιαφέροντος με αποτέλεσμα το 2008 οι δικαιούχοι της δράσης 2.2 να ανέρχονται περίπου σε 400 με εκτάσεις που αντιστοιχούν περίπου σε 1.000 Ha, ενώ το 2009 οι ενταγμένοι στη Δράση 2.2 «Αποκατάσταση Αναβαθμίδων» έφτασαν τους 393 με 946 Ha, από τους οποίους οι 2 ενταγμένοι ήταν από τους νομούς Εύβοιας, Βοιωτίας, Φθιώτιδας, Φωκίδος και Ευρυτανίας με 0,5 Ha. Οι υπόλοιποι δικαιούχοι βρίσκονταν στους νομούς Λέσβου, Χίου, Σάμου, Κυκλάδων και Δωδεκανήσου (ΥΠ.ΓΕ., 2007-2008·ΥΠ.ΓΕ., προσωπική επικοινωνία).

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Πίνακας 3.4.12.1.2: Ποσοστό επίτευξης των περιβαλλοντικών στόχων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

		Στόχος 2006	Υλοποίηση	Ποσοστό Φυσικής Υλοποίησης 3=2/1
		1	2	3=2/1
Γεωργικές εκτάσεις που υπάγονται σε συμφωνίες για την αποτροπή / μείωση της απώλειας εδάφους (αριθμός και εκτάρια)*	Μόνιμες Καλλιέργειες (m ³ /Ha)	25,7	75	291,8%
	Ετήσιες Καλλιέργειες (m ³ /Ha)	17	-	
	Βοσκότοποι (m ³ /Ha)	12,58	-	
Γεωργική γη βάσει συμφωνίας που συμβάλλει στη διατήρηση/ενίσχυση των πολιτιστικών / ιστορικών χαρακτηριστικών της περιοχής		43.750	1.375	3,14%

* Η μονάδα μέτρηση του δείκτη αφορά όγκο αναβαθμίδας που κατασκευάζεται ανά επιφάνεια.

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Οι αναβαθμίδες αποτελούσαν από παλιά ένα σπουδαίο αγροτικό οικοσύστημα με μεγάλη οικολογική σημασία. Πληθυσμοί άγριων ζώων με φωλιές στα γύρω δάση και πολλά πουλιά βρίσκουν τροφή στις καλλιέργειες στις πεζούλες. Επίσης, οι αναβαθμίδες προσφέρουν και άλλα σημαντικά περιβαλλοντικά οφέλη με το κυριότερο την προστασία των απότομων πλαγιών από τη διάβρωση και τη συγκράτηση των βρόχινων νερών. Στις μέρες μας, όμως, τείνουν να εγκαταλειφθούν με αποτέλεσμα οι ήδη υπάρχουσες να έχουν αποκτήσει μεγάλη αισθητική και πολιτιστική αξία (<http://www.cyclades-tour.gr/Default.aspx?ID=42584>).

Η προσπάθεια που έγινε από το Ελληνικό Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων με το Μέτρο 3.12 του Ε.Π.Α.Α. για να διατηρηθούν και να προστατευθούν οι ήδη υπάρχουσες αναβαθμίδες δεν είχε τα αναμενόμενα αποτελέσματα εξαιτίας προβλημάτων κατά την υλοποίηση του προγράμματος και την έλλειψη συμμετοχής των αγροτών. Η αποτροπή της απώλειας εδάφους κατά 25,7 m³/Ha επιτεύχθηκε όπως φαίνεται στον παραπάνω πίνακα, αλλά μονάχα στο μικρό ποσοστό των εκτάσεων που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα. Η διάσωση των αναβαθμιδών με εξωγενείς επεμβάσεις είναι ένα δύσκολο εγχείρημα αφού καλύπτουν πολύ μεγάλες περιοχές και απαιτούν εντατική ανθρώπινη εργασία.

3.4.12.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Η δαπάνη μέχρι και το 2006 ήταν 352.000 Ευρώ. Ενώ το 2007 δόθηκαν 111.797,98 Ευρώ, από τα οποία τα 30.067,25 Ευρώ ήταν εθνική δαπάνη και τα 81.730,73 Ευρώ κοινοτική δαπάνη, για την πληρωμή των γεωργών που εντάχθηκαν την προηγούμενη προγραμματική περίοδο. Επίσης, για την πληρωμή των γεωργών που εντάχθηκαν την τέταρτη προγραμματική περίοδο το 2008 δόθηκαν 25.700 Ευρώ (ΥΠ.Γ.Ε., 2007-2008).

3.4.13 Διατήρηση Γεωργικών Εκτάσεων για την Προστασία Ειδών Άγριας Πανίδας

Στην Ελλάδα οι γεωργικές εκτάσεις αποτελούσαν πάντοτε αναπόσπαστο τμήμα των βιοτόπων της άγριας ζωής προσφέροντάς τους τροφή, χώρους φωλιάσματος ή ακόμα και χώρους κυνηγιού. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια εξαιτίας της εγκατάλειψης και

εντατικοποίησης της γεωργίας παρατηρείται μία όλο και πιο έντονη υποβάθμιση του ρόλου των αγροτικών γαιών ως βιοτόπων για τα είδη της άγριας ζωής. Η υποβάθμιση αυτή παρατηρείται και στις ευρωπαϊκές χώρες.

Η προστασία της χλωρίδας και της πανίδας αποτελεί μία από τις πιο πρόσφατες περιοχές κοινοτικής και εθνικής δράσης στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος. Οι πρώτες αποφάσεις του Συμβουλίου της ΕΕ στον τομέα της προστασίας της χλωρίδας και της πανίδας πάρθηκαν το 1979.

Σε διεθνές βέβαια επίπεδο, τα πρώτα βήματα για την προστασία της χλωρίδας και της πανίδας πάρθηκαν με τη σύναψη ποικίλων διεθνών συμβάσεων, όπως:

- Η Σύμβαση Ramsar, για την προστασία των υγροτόπων (1971).
- Η Σύμβαση CITES της Ουάσιγκτον, για το διεθνές εμπόριο των απειλούμενων ειδών άγριας πανίδας και χλωρίδας (1973).
- Η Συνθήκη της Βέρνης για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος της Ευρώπης (1979).
- Η σύναψη της Διεθνούς Συνθήκης για την προστασία της βιοποικιλότητας (Σύμβαση του ΡΙΟ) η οποία υπογράφηκε το 1992.

Η Ε.Ε. υιοθέτησε τον Απρίλιο του 1979 την πρώτη Οδηγία της στον τομέα της προστασίας της χλωρίδας και της πανίδας, την Οδηγία 79/409/ΕΟΚ για την διατήρηση των άγριων πτηνών. Η Οδηγία αφορούσε όλα τα είδη πουλιών που ζουν σε άγρια κατάσταση στο έδαφος των κρατών μελών καθώς και τα αυγά τους, τις φωλιές τους και τους οικοτόπους τους. Σκοπός της ήταν να ληφθούν τα αναγκαία μέτρα ώστε να διατηρηθεί ο πληθυσμός των ειδών αυτών σε ένα επίπεδο τέτοιο που να ανταποκρίνεται κυρίως στις οικολογικές, επιστημονικές και μορφωτικές απαιτήσεις λαμβάνοντας όμως υπόψη τις οικονομικές και ψυχαγωγικές απαιτήσεις. Η οδηγία προέβλεπε μέτρα γενικής προστασίας για όλα τα είδη πουλιών που αφορά, και μέτρα ειδικής προστασίας για ορισμένα είδη που απαριθμούνται στα παραρτήματά της. Ρύθμιζε, επίσης, θέματα κυνηγιού και εμπορίου ορισμένων ειδών (<http://eur-lex.europa.eu/>).

Με δεδομένο ότι στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών-μελών, οι φυσικοί οικοτόποι υποβαθμίζονται συνεχώς και αυξάνεται ο αριθμός των άγριων ειδών που απειλούνται σοβαρά, η Κοινότητα στις 21 Μαΐου του 1992 προχώρησε στην υιοθέτηση της

δεύτερης ίσως πιο σημαντικής Οδηγίας της στον τομέα της προστασίας της φύσης. Η Οδηγία 92/43/ΕΟΚ προσδιόριζε είδη και τύπους οικοτόπων, καθορίζοντας τους ως «Φυσικούς Οικοτόπους Κοινοτικού Ενδιαφέροντος» παράλληλα προσέδιδε ιδιαίτερη σημασία στην «ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης» τους. Χωρισμένη σε δύο μέρη και καλύπτοντας την προστασία των ειδών και τη διατήρηση των οικοτόπων τους, η Οδηγία συμπλήρωνε και παράλληλα επέκτεινε το μηχανισμό προστασίας της φύσης που είχε τεθεί από την Οδηγία για τα άγρια πτηνά του 1979, τόσο σε σχέση με τα είδη όσο και με τις περιοχές που κάλυπτε (<http://eur-lex.europa.eu/>).

Παράλληλα, στο πλαίσιο της Οδηγίας αυτής η Κοινότητα ίδρυσε ένα συνεκτικό ευρωπαϊκό οικολογικό δίκτυο ειδικών ζωνών, το οποίο ονομάζεται «Natura 2000». Η ευρωπαϊκή πολιτική για το περιβάλλον μέσω του Δικτύου Natura 2000 εξασφάλιζε τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων της άγριας πανίδας και της αυτοφυούς χλωρίδας μέσω συγκεκριμένων μέτρων (<http://eur-lex.europa.eu/>).

3.4.13.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Επίσης, για την προστασία της χλωρίδας και πανίδας σε εθνικό επίπεδο εφαρμόστηκε το 2004 στην Ελλάδα το Μέτρο 3.13 «Διατήρηση Γεωργικών Εκτάσεων για την Προστασία Ειδών Άγριας Πανίδας» του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 με την έκδοση της ΚΥΑ 131921/2003, που αφορούσε την εφαρμογή του μέτρου, και της ΥΑ 125877/2004, που αφορούσε τις λεπτομέρειες (ΥΠ.ΓΕ., 2003).

Το πρόγραμμα εφαρμόστηκε σε προτεινόμενες περιοχές Natura και κατά περίπτωση γειτονικές ζώνες, που περιλάμβαναν γεωργικά ενδιαίτηματα απειλούμενων και σπάνιων ειδών άγριας πανίδας με προτεραιότητα σε περιπτώσεις που αφορούσαν είδη που περιλαμβάνονταν στο Παράρτημα I της Οδηγίας 79/409/ΕΟΚ και στο Παράρτημα II της Οδηγίας 92/43 ΕΟΚ (ΥΠ.ΓΕ., 2003).

Για την αποτελεσματικότητα στην εφαρμογή του προγράμματος το μέτρο διακρινόταν σε υπομέτρα και δράσεις:

- Υπομέτρο Α: για την προστασία του γεωργικού και ζωικού κεφαλαίου καθώς και σπάνιων ειδών (αρκούδα, λύκος).
 - ✓ Δράση I: «Επεμβάσεις στις Καλλιέργειες»
 - ✓ Δράση II: «Περίφραξη Κηπευτικών και Μελισσοκομικών Εκτάσεων»

- ✓ Δράση III: «Χορήγηση Ποιμενικού Σκύλου για την Προστασία των Κτηνοτροφικών Ζώων και των Ειδών Ενδιαφέροντος» (ΥΠ.ΓΕ., 2003).
- Υπομέτρο Β: για την προστασία της ορνιθοπανίδας.
 - ✓ Δράση IV: «Επεμβάσεις στις Καλλιέργειες Δημητριακών και Κτηνοτροφικών Φυτών»
 - ✓ Δράση V: «Επεμβάσεις στην Καλλιέργεια Ρυζιού στο Δέλτα Αξιού-Εκβολές Λουδία-Δέλτα Αλιάκμονα-Αλυκή Κίτρους» (ΥΠ.ΓΕ., 2003).

Πίνακας 3.4.13.1.1: Ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 για τον αριθμό των ενταγμένων γεωργών και την ενταγμένη γεωργική έκταση.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
	1	2	3 = 1 / 2
Αριθμός Δικαιούχων	20	-	-
Καλυπτόμενη έκταση (σε Ha)	138,44	23.000	0,60%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Το 2006 το ποσοστό ολοκλήρωσης ήταν περίπου 0,6% (20 δικαιούχοι για συνολική έκταση 138,44 Ha). Το μικρό αυτό ποσοστό υλοποίησης οφειλόταν στην πολυπλοκότητα του μέτρου, σε σχέση με τις πέντε διαφορετικές δράσεις που προωθούσε, καθώς και στην περιορισμένη ενημέρωση των δικαιούχων. Επίσης, η έλλειψη φορέα πιστοποίησης για τον ελληνικό ποιμενικό σκύλο, η μη ύπαρξη ΤΟΕΒ στις περιοχές όπου ζητήθηκαν αντίστοιχα πιστοποιητικά και ο εσφαλμένος υπολογισμός της τιμής της ηλεκτροφόρου περίφραξης, οδήγησαν τελικά στη μη ολοκλήρωση της διαδικασίας ένταξης οκτώ από τους 28 αρχικούς δικαιούχους. Το 2005 και 2006 δεν πραγματοποιήθηκε νέα πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Το πρόγραμμα του Ε.Π.Α.Α. συνεχίστηκε τη νέα περίοδο και ενσωματώθηκε στη Δράση 3.3 «Προώθηση Γεωργικών Πρακτικών για την Προστασία της Άγριας Ζωής» του Π.Α.Α. 2007-2013 σύμφωνα με τα άρθρα 36 (α) (iv) και 39 του Κανονισμού (ΕΚ) 1698/2005, και το άρθρο 27 και το σημείο 5.3.2.1.4 Παράρτημα II του Κανονισμού (ΕΚ) 1974/2006 με την έκδοση της ΚΥΑ 138307/2005 (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Οι στόχοι και το πεδίο εφαρμογής του προγράμματος παρέμειναν τα ίδια και ως επιλέξιμες περιοχές ορίστηκαν οι περιοχές που αποτελούν βιοτόπους των ειδών της αρκούδας και του τσακαλιού και της Άγριας Πτηνοπανίδας. Για την ένταξη στο

πρόγραμμα απαιτείται οι ενισχυόμενες εκτάσεις να μένουν ελεύθερης πρόσβασης στην άγρια ζωή, να διατηρούνται τα υπάρχοντα μονοπάτια και τα μικρά αρδευτικά κανάλια, να μη χρησιμοποιούνται σε αυτές δηλητηριασμένα δολώματα, να διατηρούνται οι υπάρχουσες αγροικίες στους βιότοπους του κερκινεζιού και το διάστημα 15 Μαρτίου έως 10 Ιουνίου να μη γίνεται χρήση εντομοκτόνων ευρέως φάσματος στην εξωτερική ζώνη πλάτους 12 μέτρων των αγροτεμαχίων που καλλιεργούνται με σιτηρά (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Η φυσική ολοκλήρωση της δράσης μέχρι το 2009 ήταν μηδενική, διότι δεν είχε πραγματοποιηθεί νέα πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος. Μέχρι το 2009 οι ενταγμένοι στο πρόγραμμα έφταναν τους 20 με 138,44 Ha από τα οποία τα 119,3 Ha ήταν ετήσιες καλλιέργειες (ΥΠ.ΓΕ.α, 2007·ΥΠ.ΓΕ., 2008·ΥΠ.ΓΕ., προσωπική επικοινωνία).

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Πίνακας 3.4.13.1.2: Δείκτες αποτελεσμάτων και επιπτώσεων για την περίοδο 2000-2006.

	Στόχος 2006	Υλοποίηση	Ποσοστό Φυσικής Υλοποίησης 3=2/1
	1	2	3=2/1
Έκταση με υποβοηθούμενες ενέργειες μείωσης των εισροών (δείκτης VI.1.B-1.1)	-	-	-
Έκταση γεωργικής γης υπαγόμενη σε συμφωνίες που αφορούν ιδιαίτερα άγρια είδη ή ομάδες ειδών	23.000	138,44	1,88%
Τάση ως προς τους πληθυσμούς των ειδών – στόχων	-	-	-
Γεωργικές εκτάσεις που προστατεύθηκαν με τις στηριζόμενες ενέργειες	23.000	138,44	1,88%
Γειτονικοί πολύτιμοι υγροβιότοποι ή υδάτινα διαμερίσματα που προστατεύθηκαν	11	-	-
Γεωργική γη βάσει συμφωνίας που συμβάλλει στη διατήρηση / ενίσχυση των πολιτιστικών / ιστορικών χαρακτηριστικών της περιοχής.	-	-	-

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Εξαιτίας του χαμηλού βαθμού υλοποίησης του προγράμματος για τη διατήρηση γεωργικών εκτάσεων για την προστασία ειδών άγριας πανίδας δεν επιτεύχθηκαν οι στόχοι του

2000-2006 και 2007-2013 για τη διατήρηση και προστασία της βιοποικιλότητας στις γεωργικές εκτάσεις και σε γειτονικούς υγροβιότοπους ή υδάτινα διαμερίσματα.

Συγκεκριμένα η εφαρμογή του συγκεκριμένου προγράμματος του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 και Π.Α.Α. 2007-2013 αποσκοπούσε στη διατήρηση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και οι οποίες θα συντελούσαν:

- Στη διατήρηση και προστασία της απειλούμενης και σπάνιας άγριας ζωής της οποίας το ενδιαίτημα εξαρτάται μερικώς από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις.
- Στη διατήρηση των οικοτόπων που αποτελούν τόπο διατροφής ή φωλιάσματος των απειλούμενων και σπάνιων ειδών της άγριας πανίδας μέσω της εξάλειψης του χωρικού διαχωρισμού των αγροτικών γαιών από τις φυσικές προστατευόμενες περιοχές.
- Στην προστασία της γενετικής ποικιλότητας με τη διατήρηση των διαδρόμων επικοινωνίας των πληθυσμών αγρίων ζώων.
- Στη συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού και τη συνέχιση των αγροτικών δραστηριοτήτων τους στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, με πρακτικές φιλικές προς το περιβάλλον.

3.4.13.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Το 2006 η δαπάνη ανερχόταν στα 69.000 Ευρώ, ενώ το 2007 δόθηκαν 49.462,39 Ευρώ, από τα οποία τα 9.892,48 Ευρώ αποτέλεσαν εθνική δαπάνη, για την πληρωμή των ενταγμένων γεωργών το 2004 στο Μέτρο 3.13 (ΥΠ.ΓΕ., 2007-2008·ΥΠ.ΓΕ.α, 2007).

Πίνακας 3.4.13.2.1: Δαπάνες που πραγματοποιήθηκαν το 2007 και αφορούσαν ανειλημμένες υποχρεώσεις του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	2007	
	Εθνικά	Κοινοτικά
Μέτρο 3.13	9.892,48	39.569,91

Πηγή: Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., προσωπική επικοινωνία

Δικαιούχοι της Δράσης 3.3 θεωρούνται και οι δικαιούχοι του αγροπεριβαλλοντικού Μέτρου 3.13 «Διατήρηση Γεωργικών Εκτάσεων για την Προστασία της Άγριας

Ζωής» του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006, που εντάχθηκαν σε αντίστοιχες δράσεις του μέτρου αυτού (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Πίνακας 3.4.13.2.2: Προβλεπόμενη γρηματοδότηση της Δράσης 3.3 του Π.Α.Α. 2007-2013.

	Κοινοτική Συμμετοχή 1	Εθνική Συμμετοχή 2	Δημόσια Δαπάνη 3=1+2	Ιδιωτική Συμμετοχή 4	Συνολικό Κόστος 5=3+4
€	3.780.000	1.220.000	5.000.000	0	5.000.000
%	75,60%	24,40%	100%	-	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ.α, 2010

3.4.14 Προστασία Παραδοσιακού Ελαιώνα της Αμφισσας

Ο ελαιώνας της Αμφισσας είναι ο μεγαλύτερος συνεχόμενος ελαιώνας της Ελλάδας. Εκτείνεται από τους Δελφούς μέχρι την Κίρρα και από τον ελαιώνα μέχρι την Ερατεινή. Στον ελαιώνα υπάρχουν περίπου 1.200.000 ρίζες ελιών. Τα δένδρα είναι μεγάλης ηλικίας (σε ποσοστό 70% είναι ηλικίας άνω των 150 ετών), με κορμούς με βαθιές πτυχώσεις και ανεπτυγμένη κόμη, το ύψος των οποίων σε πολλές περιπτώσεις φθάνει τα 10 μ. Η ελιά που παράγεται στον ελαιώνα, η λεγόμενη και ως «Ποικιλία Αμφίσσης», είναι σχεδόν στο σύνολό της βρώσιμη και συλλέγεται με τον παραδοσιακό χειρονακτικό ραβδισμό. Επίσης, στις επικλινείς εκτάσεις έχουν δημιουργηθεί αναβαθμίδες και διαμέσου του ελαιώνα διέρχεται το ιστορικό μονοπάτι που οδηγεί στο Μαντείο των Δελφών (http://www.visitdelphi.gr/i/index.php?option=com_content&task=view&id=55&Itemid=63).

Η μορφή των ελαιοδένδρων σε συνδυασμό με την τεχνική της καλλιέργειας (τράφια-αναβαθμίδες) προσδίδει στο αγροτικό τοπίο μια διαφορετική αισθητική και μοναδικότητα, που θα πρέπει να διατηρηθεί, παράλληλα, επιδρά αρνητικά στην παραγωγικότητά του (μείωση παραγωγής-αύξηση του κόστους), με συνέπεια να κινδυνεύει ποικιλοτρόπως η διατήρησή του. Για τους παραπάνω λόγους χαρακτηρίστηκε ως Παραδοσιακός Ελαιώνας και προστατεύεται από ειδικές διατάξεις ενώ και η καλλιέργειά του γίνεται με μέσα που δεν αλλοιώνουν την παραδοσιακή του φυσιογνωμία (http://iteanet.blogspot.com/2009/02/blog-post_1758.html).

3.4.14.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Το 2004 ο ελαιώνας εντάχθηκε στο Ε.Π.Α.Α. 2000-2007. Το 2006 μετά την υπογραφή και δημοσίευση στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ 588/Β/10-05-06) της υπ' αριθμό 282328/03-05-06 Κοινής Απόφασης των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης & Αποκέντρωσης, Οικονομίας & Οικονομικών και Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων «Εφαρμογή του Αγροπεριβαλλοντικού Μέτρου 3.14 «Προστασία Παραδοσιακού Ελαιώνα Αμφισσας» του Άξονα 3 του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης 2000-2006» εγκρίθηκε η εφαρμογή του μέτρου (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Με την απόφαση αυτή καθορίστηκαν τα κριτήρια και οι προϋποθέσεις χορήγησης ενίσχυσης στους ελαιοκαλλιεργητές του παραδοσιακού ελαιώνα της Άμφισσας. Το πρόγραμμα προέβλεπε Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (Κ.Ο.Γ.Π.) με στόχο την προστασία της παραδοσιακής μορφής του ελαιώνα Αμφισσας με τη διατήρηση της μορφής των δένδρων που συνέθεταν τον ελαιώνα (κορμός, κόμη) και τη συντήρηση και ορθολογική διαχείριση των αναβαθμίδων και αναχωμάτων (τράφια) (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Το μέτρο εφαρμόστηκε στις κτηματικές περιοχές των τοπικών διαμερισμάτων Αγίου Γεωργίου, Αγίου Κωνσταντίνου, Άμφισσας, Δροσοχωρίου, Ελαιώνα, Σερνικακίου και Αγίας Ευθυμίας του Δήμου Άμφισσας, Δελφών και Χρισσού του Δήμου Δελφών, Ιτέας και Κίρρας του Δήμου Ιτέας και του Δήμου Αράχοβας, οι οποίες καλλιεργούνται με ελαιόδενδρα, είχαν την τυπική μορφή του ελαιώνα Αμφισσας και περιλαμβάνονταν σε αυτόν ή αποτελούσαν συνέχειά του. Το ανώτατο όριο των ενισχυόμενων εκτάσεων ανερχόταν συνολικά στα 7.000 Ha και αυξήθηκε κατά 10.000 Ha σε σχέση με τον αρχικό προγραμματισμό. Τελικά μέχρι την ολοκλήρωση του Ε.Π.Α.Α. εντάχθηκαν 2.703 δικαιούχοι, καλύπτοντας 3.383 Ha (ποσοστό φυσικής υλοποίησης 56,38%). Οι δικαιούχοι υπέγραψαν τις συμβάσεις μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2006 (ΥΠ.ΓΕ.α, 2004).

Οι ελαιοκαλλιεργητές έπαιρναν στρεμματική ενίσχυση ύψους έως 90 Ευρώ/στρέμμα, η οποία ήταν πρόσθετη σε σχέση με τις γνωστές επιδοτήσεις ελαιολάδου και ελαιοκάρπου που καταβάλλονταν και συνέχισαν να καταβάλλονται και μέσω της νέας ΚΑΠ 2006-2013. Η απώλεια εισοδήματος που προέκυψε από την αδυναμία αντικατάστασης των ελαιοδένδρων, την απαγόρευση επέμβασης στη μορφή τους και

την εφαρμογή χρηματοβόρων μεθόδων καρποληψίας αντισταθμίστηκε μέσω της θεσπιζόμενης στρεμματικής ενίσχυσης.

Η Διαχειριστική Αρχή του Ε.Π.Α.Α. ήταν αρμόδια για τον προγραμματισμό και την παρακολούθηση εφαρμογής του μέτρου. Η Διεύθυνση Χωροταξίας και Προστασίας Περιβάλλοντος του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων ήταν υπεύθυνη για τη λήψη των αναγκαίων μέτρων για την εφαρμογή του προγράμματος (κανονιστικές πράξεις, εγκύκλιοι) και την κατάρτιση των προσκλήσεων ενδιαφέροντος. Οι Διευθύνσεις Αγροτικής Ανάπτυξης των Ν.Α. Φωκίδος και Βοιωτίας ήταν αρμόδιες για την υλοποίηση του προγράμματος, την υποβολή και επεξεργασία των φακέλων υποψηφιότητας και τη σύναψη της σύμβασης ένταξης. Η καταβολή της ενίσχυσης στους δικαιούχους γινόταν από τον Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε. (ΥΠ.ΓΕ.α, 2004).

Ένα ελαιοτεμάχιο μπορούσε να ενταχθεί στο πρόγραμμα εφόσον: α) Περιείχε παραγωγικά ελαιόδενδρα μεγάλης ηλικίας, ύψους άνω των τεσσάρων μέτρων, β) υπήρχε εντός του παραδοσιακού ελαιώνα Αμφισσας ή γειτνίαζε προς αυτόν, γ) ήταν καταχωρημένο στο Ελαιοκομικό Μητρώο ή είχε υποβληθεί αίτηση-δήλωση για την καταχώρισή του, δ) Δεν είχε αλλοιωθεί ο ελαιοκομικός χαρακτήρας της έκτασης και ε) ασκούνταν σε αυτό συστηματικά η δραστηριότητα της ελαιοκαλλιέργειας (ΥΠ.ΓΕ.α, 2004).

Οι δικαιούχοι του μέτρου ήταν υποχρεωμένοι για πέντε έτη από την υπογραφή της σύμβασης ένταξης: α) να εφαρμόζουν τους Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (Κ.Ο.Γ.Π.) και να μην αλλοιώνουν τον ελαιοκομικό χαρακτήρα της έκτασής τους, β) να διατηρούν τα ελαιόδενδρα στην υπάρχουσα μορφή τους και να μην προβαίνουν σε ενέργειες ανανέωσης τους, γ) να συντηρούν τις αναβαθμίδες και τα αναχώματα (τράφια), δ) να υποβάλουν κάθε έτος αίτηση για την καταβολή της ενίσχυσης, ε) να εφαρμόζουν το εγκεκριμένο σχέδιο περιβαλλοντικής διαχείρισης, στ) να δέχονται τους ελέγχους από εθνικά και κοινοτικά όργανα, ζ) να τηρούν Φάκελο Περιβαλλοντικής Διαχείρισης και η) να υπογράψουν σύμβαση με γεωπόνο για τη σύνταξη του φακέλου ένταξης στο μέτρο και την τεχνική στήριξη του προγράμματος (ΥΠ.ΓΕ.α, 2004).

Το μέτρο συνεχίστηκε με τη Δράση 4.1 «Προστασία Παραδοσιακού Ελαιώνα Αμφισσας» του Π.Α.Α. 2007-2013. Οι δικαιούχοι που υπέγραψαν τις συμβάσεις

μέχρι τις 31 Δεκεμβρίου 2006 μεταφέρθηκαν και εντάχθηκαν στο Π.Α.Α. 2007-2013 (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Πίνακας 3.4.14.1.1: Ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 για το αριθμό των ενταγμένων και την ενταγμένη γεωργική έκταση.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
	1	2	3 = 1 / 2
Αριθμός Δικαιούχων	2.703	3.000	90,10%
Καλυπτόμενη έκταση (σε Ha)	3.383	6.000	56,38%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Το 2006 εντάχθηκαν στο πρόγραμμα 2.703 δικαιούχοι (φυσική ολοκλήρωση 90,10%) με 3.383,6 Ha ελαιώνα (φυσική ολοκλήρωση 56,38%). Έκτοτε δεν έχουν πραγματοποιηθεί νέες προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος, ενώ το Νοέμβριο και Δεκέμβριο του 2007 πραγματοποιήθηκαν επιτόπιοι έλεγχοι στο 5% των δικαιούχων της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου. Το 2008 ενταγμένοι στο πρόγραμμα ήταν 2.685 ελαιοπαραγωγοί με 3.225 Ha ελαιώνα και το 2009 ήταν 2.638 δικαιούχοι με 3.020 Ha (ΥΠ.ΓΕ., 2007-2008· ΥΠ.ΓΕ.α, 2007).

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Πίνακας 3.4.14.1.2: Δείκτες αποτελεσμάτων και επιπτώσεων για την περίοδο 2000-2006.

	Στόχος 2006	Υλοποίηση	Ποσοστό Φυσικής Υλοποίησης
	1	2	3=2/1
Γεωργικές εκτάσεις που προστατεύθηκαν με τις στηριζόμενες ενέργειες	6.000	3.383	56,3%
Γεωργική γη βάσει συμφωνίας (ελαιώνας)	6.000	3.383	56,3%
Γεωργική γη βάσει συμφωνίας που συμβάλλει στη διατήρηση / ενίσχυση των πολιτιστικών / ιστορικών χαρακτηριστικών της περιοχής.	6.000	3.383	56,3%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Η διατήρηση του ελαιώνα της Άμφισσας συμβάλλει στη διατήρηση του αγροτικού τοπίου και των χαρακτηριστικών του, όπως διαμορφώθηκαν στην πορεία των χρόνων, και των παλαιών γεωργικών πρακτικών, ενώ παράλληλα δημιουργούνται χώροι οικολογικής αντιστάθμισης για την προστασία της άγριας χλωρίδας και πανίδας.

3.4.14.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Το ποσό της προϋπολογισθείσας δαπάνης (κοινοτικής και εθνικής συμμετοχής) κατά την περίοδο εφαρμογής του μέτρου στο πλαίσιο του Ε.Π.Α.Α. ανερχόταν σε 27 εκατομμύρια Ευρώ τα οποία δεν δόθηκαν. Η προβλεπόμενη δαπάνη για την περίοδο 2007-2013 προϋπολογίστηκε στα 15.000.000 Ευρώ από τα οποία τα 27.000.000 Ευρώ είναι ανειλημμένες υποχρεώσεις της περιόδου 2000-2006, όπως φαίνεται στον πίνακα. Το πρόγραμμα για την προστασία του παραδοσιακού ελαιώνα της Άμφισσας είχε μηδενική οικονομική ολοκλήρωση μέχρι το 2009.

Πίνακας 3.4.14.2.1: Προβλεπόμενη γρηματοδότηση της Δράσης 4.1 του Π.Α.Α. 2007-2013.

	Κοινοτική Συμμετοχή 1	Εθνική Συμμετοχή 2	Δημόσια Δαπάνη 3=1+2	Ιδιωτική Συμμετοχή 4	Συνολικό Κόστος 5=3+4
€	8.250.000	6.750.000	15.000.000	0	15.000.000
%	55,00%	45,00%	100%	-	100%

Πηγή: ΥΠ.Γ.Ε.α, 2010

3.4.15 Διατήρηση Παραδοσιακού Αμπελώνα Ν. Θήρας

Οι αμπελώνες της Σαντορίνης και της Θηρασίας είναι από τους αρχαιότερους αμπελώνες του κόσμου. Οι αμπελώνες αυτοί παράγουν λευκά ξηρά και γλυκά κόκκινα κρασιά. Από τα παλιά χρόνια μέχρι τώρα οι αμπελιές κλαδεύονταν με έναν εντελώς πρωτότυπο τρόπο σε σχήμα κουλούρας, κοφινιού που ακουμπάει στο έδαφος για την προστασία από τους δυνατούς ανέμους που κυριαρχούν στα νησιά. Οι ποικιλίες σταφυλιών που καλλιεργούνται στους αμπελώνες είναι το Ασύρτικο Αθήρι, Αηδάνι, Μαντηλαριά και το Μαυροτράγανο. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μεγάλων διεθνών οινολόγων, το Ασύρτικο της Σαντορίνης είναι μία από τις μεγαλύτερες, ίσως η μεγαλύτερη ελληνική ποικιλία (<http://winetourism.santorini.net/index.php?id=751&L=1>)

3.4.15.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Το παραδοσιακό κλάδεμα και η διαμόρφωση του Θηραϊκού αμπελώνα είναι μοναδικά σε παγκόσμια κλίμακα. Όπως αναφέρει η οινολόγος Αγγελική Γεωργαντοπούλου στην επίσημη ιστοσελίδα του Ν. Θήρας «η ξεχωριστή αυτή μορφή του Θηραϊκού

αμπελώνα οφείλεται στο έδαφος, το κλίμα, τη θάλασσα και κυρίως στο ηφαίστειο. Παρόλα αυτά, όμως, οι μοναδικοί αυτοί αμπελώνες συρρικνώνονται χρόνο με το χρόνο εξαιτίας τις ηλικίας τους. Τα γέρικα κλήματα που παράγουν μεν υψηλή ποιότητα αλλά ελάχιστη ποσότητα, αποθαρρύνουν την ενασχόληση με την αμπελοκαλλιέργεια». Γι' αυτό κρίθηκε αναγκαία η προστασία και διατήρηση των αμπελώνων. Μία ενέργεια προς αυτήν την κατεύθυνση αποτέλεσε η ένταξή τους στο Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 με το Μέτρο 3.15 «Διατήρηση Παραδοσιακού Αμπελώνα Ν. Θήρας».

Επιλέξιμες για ενίσχυση ήταν οι γεωργικές εκτάσεις εντός της περιοχής παρέμβασης, στις οποίες καλλιεργούνταν αμπέλια και μέχρι συνολική έκταση 1.500 Ha. Το μέτρο εγκρίθηκε με την αριθμό Ε(2005)1690/31-5-05 Απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Για την εφαρμογή του μέτρου εκδόθηκαν η ΚΥΑ 244543/2006 και η ΥΑ 218882/2006 (ΥΠ.ΓΕ.,2004).

Πίνακας 3.4.15.1.1: Ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 όσον αφορά τον αριθμό των ενταγμένων γεωργών και την ενταγμένη γεωργική έκταση.

	Υλοποίηση 2006	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
	1	2	3 = 1 / 2
Αριθμός Δικαιούχων	655	500	131,00%
Καλυπτόμενη έκταση (σε Ha)	709	1.500	47,27%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Από τον πίνακα 3.4.15.1.1 μπορούμε να δούμε ότι εντάχθηκαν 655 μικροκαλλιεργητές μέχρι την ολοκλήρωση του Ε.Π.Α.Α. καλύπτοντας 709 Ha (ποσοστό φυσικής υλοποίησης 47,27%) και συγκεκριμένα μετά την εκδήλωση ενδιαφέροντος που πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2006 κατατέθηκαν 739 αιτήσεις ένταξης αλλά εγκρίθηκαν μόνο οι 655 (ΥΠ.ΓΕ.α, 2007)

Το μέτρο συνεχίστηκε μέσω της Δράση 4.2 «Διατήρηση Αμπελοκομικής Πρακτικής στον Αμπελώνα Ν. Θήρας» του Π.Α.Α. 2007-2013. Η δράση στοχεύει στη διατήρηση των παραδοσιακών τεχνικών κλαδέματος και όχι του αμπελώνα. Η μέγιστη ενίσχυση ορίστηκε σε 900 ΕΥΡΩ/Ha/ετησίως. Η νομική βάση για τη συνέχιση της εφαρμογής αποτέλεσε το άρθρο 3 του Κανονισμού 1320/06 της Επιτροπής και δικαιούχοι της δράσης θεωρούνται και οι δικαιούχοι του αντίστοιχου Αγροπεριβαλλοντικού Μέτρου 3.15 του Ε.Π.Α.Α. «Διατήρηση Παραδοσιακού Αμπελώνα Ν. Θήρας» (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Από το 2006 μέχρι το 2009 δεν πραγματοποιήθηκε νέα εκδήλωση πρόσκλησης ενδιαφέροντος για τη δράση, ενώ το 2009 ενταγμένοι στο μέτρο παρέμεναν 655 αμπελοκαλλιεργητές με 709 Ha (ΥΠ.ΓΕ., προσωπική επικοινωνία).

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Πίνακας 3.4.15.1.2: Δείκτες αποτελεσμάτων και επιπτώσεων για την περίοδο 2000-2006.

	Στόχος 2006	Υλοποίηση	Ποσοστό Φυσικής Υλοποίησης 3=2/1
	1	2	3=2/1
Γεωργικές εκτάσεις που προστατεύθηκαν με τις στηριζόμενες ενέργειες	1.500	709	47,2%
Γεωργική γη βάσει συμφωνίας (αμπελώνας)	1.500	709	47,20%
Γεωργική γη βάσει συμφωνίας που συμβάλλει στη διατήρηση / ενίσχυση των πολιτιστικών / ιστορικών χαρακτηριστικών της περιοχής.	1.500	709	47,20%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Στα πλαίσια του μέτρου του Ε.Π.Α.Α. χορηγούνταν ενισχύσεις στους αμπελοκαλλιεργητές των νησιών Σαντορίνης και Θηρεσίας για τη διατήρηση των αμπελώνων και κυρίως:

- τη διάσωση των γεωργικών πρακτικών που κινδύνευαν να εκλείψουν κάτω από οικονομικές πιέσεις,
- την προστασία του εδάφους από τη διάβρωση, αποσάθρωση και αλλαγή χρήσης μέσω της συνέχισης της γεωργικής δραστηριότητας, και
- τη δημιουργία χώρων οικολογικής αντιστάθμισης.

Οι παραπάνω στόχοι μέχρι το 2006 επιτεύχθηκαν, αλλά όχι στην επιθυμητή έκταση διότι εντάχθηκαν μόνο το 47,2% των εκτάσεων του αμπελώνα Ν. Θήρας.

3.4.15.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Πίνακας 3.4.15.2.1: Προβλεπόμενη χρηματοδότηση της Δράσης 4.2 του Π.Α.Α. 2007-2013.

	Κοινοτική Συμμετοχή	Εθνική Συμμετοχή	Δημόσια Δαπάνη	Ιδιωτική Συμμετοχή	Συνολικό Κόστος
	1	2	3=1+2	4	5=3+4
€	2.550.000	450.000	3.000.000	0	3.000.000
%	85,00%	15,00%	100%	-	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ.α, 2010

Από τα 3.000.000 Ευρώ, τα οποία προϋπολογίστηκαν ως δαπάνες για την εφαρμογή των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων του Π.Α.Α., τα 2.500.000 Ευρώ ήταν ανειλημμένες υποχρεώσεις από το Ε.Π.Α.Α. 2000-2006. Οι αμπελουργοί των δύο νησιών μέχρι το 2009 είχαν εισπράξει μόλις 488.525 Ευρώ από το 1,5 εκατ. Ευρώ που δικαιούνταν. Η οικονομική ολοκλήρωση του μέτρου για την περίοδο 2000-2006 ήταν μηδενική, ενώ, αβέβαιο παραμένει ακόμα το πότε θα ξεκινήσει η Δράση 4.2 «Διατήρηση Αμπελοκομικής Πρακτικής στον Αμπελώνα Θήρας-Θηρασιάς» του Προγράμματος Αγ. Μπαλτατζής 2007-2013 (ΥΠ.Γ.Ε.α, 2010·ΥΠ.Γ.Ε., προσωπική επικοινωνία).

3.4.16 **Προστασία των Λιμνών Δ. Μακεδονίας: "Λίμνες Βεγορίτιδας-Πετρών (GR1340004) ", Λίμνες "Χειμαδίτιδας-Ζάζαρης (GR1340005) "**

Παλιά η στάθμη της λίμνης Βεγορίτιδας βρισκόταν σε υψόμετρο 542 μ. από την επιφάνεια της θάλασσας και ήταν η λίμνη με το μεγαλύτερο βάθος (80-85μ). Σήμερα είναι κάτω από τα 510 μ. Λόγω της υπεράντλησης νερών για τα εργοστάσια της ΔΕΗ και για αρδευτικούς σκοπούς, σύμφωνα με μετρήσεις του ΙΓΜΕ, έχει χάσει το 76% του όγκου της (από τα 3 δισ. κ.μ. βρίσκεται στα 700 εκατ. κ.μ.). Οι παραλίμνιες εκτάσεις της ξεχερσώνονται και καταπατώνται. Δώδεκα χιλιάδες στρέμματα παραλίμνιων εκτάσεων μετατρέπονται σε περιστασιακές ή μόνιμες καλλιέργειες που ζητούν όλο και περισσότερο νερό δημιουργώντας ένα φαύλο κύκλο αφαιμάξης. Η ισορροπία και ο βιολογικός τους πλούτος διαταράσσεται ολοένα και περισσότερο (Καζεκτζίδου, 2009).

Η λίμνη Πετρών θεωρείται η «μικρή αδελφή» της Βεγορίτιδας με συνακόλουθα προβλήματα πτώσης της στάθμης της. Το βάθος της κυμαίνεται από 1 έως 3,5 μέτρα κι είναι χαρακτηριστικό ότι η σήραγγα που κατασκευάστηκε το 1975 για να διοχετεύει τα πλεονάζοντα νερά της στη Βεγορίτιδα τα τελευταία χρόνια λειτουργεί σπάνια (Τσιγγάνα, Μυρτσιώτη και Φωτιάδη, 2008·Καζεκτζίδου, 2009).

Όπως αναφέρουν οι Θανάσης Τσιγγάνας, Γιώτα Μυρτσιώτη και Ιωάννα Φωτιάδη στο energia.gr «Οι λίμνες Ζάζαρη και Χειμαδίτιδα στη Φλώρινα ενώνονται με τεχνητό τάφρο μήκους 2 χλμ. Όταν η μικρή (2 τ.χλμ) Ζάζαρη υπερχειλίζει το χειμώνα, τα

νερά της καταλήγουν στη γειτονική Χειμαδίτιδα. Το καλοκαίρι όμως λόγω των αρδεύσεων η Ζάζαρη σχεδόν χάνεται. Στη Χειμαδίτιδα (έκτασης 10 τ. χλμ.) τα τελευταία χρόνια έγιναν έργα βελτίωσης (αναχώματα) σε μια προσπάθεια διατήρησης της στάθμης, το ύψος της οποίας δεν ξεπερνά τα 2,5 μ. Πριν από τα έργα αποστράγγισης στο Β.Α. τμήμα της (δεκαετία '60), το μέγιστο βάθος της έφτανε τα 8 μέτρα» (Τσιγγάνα, Μυρτσιώτη και Φωτιάδη, 2008).

Και οι τέσσερις λίμνες με τις παραλίμνιες εκτάσεις τους ανήκουν στις προτεινόμενες περιοχές Δίκτυο Natura 2000 και παρουσιάζουν ιδιαίτερο οικολογικό ενδιαφέρον όσον αφορά τη χλωρίδα και την πανίδα και ιδιαίτερα την ορνιθοπανίδα τους, καθώς αποτελούν ιδιαίτερα σημαντικούς υγρότοπους κυρίως για την ορνιθοπανίδα επειδή χρησιμεύουν ως περιοχές αναπαραγωγής, διατροφής και ανάπαυσης για μεγάλο αριθμό πτηνών. Εξαιτίας, λοιπόν, της μεγάλης σημασίας των λιμνών έγινε προσπάθεια για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων (Τσιγγάνα, Μυρτσιώτη και Φωτιάδη, 2008).

3.4.16.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Με την τελευταία τροποποίηση του Ε.Π.Α.Α. με την αριθμό C(2005)1690/31-05-2005 απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής εγκρίθηκε το Μέτρο 3.16 «Περιβαλλοντική Προστασία των Λιμνών Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας», το οποίο εφαρμόστηκε στις παραλίμνιες περιοχές με αραβόσιτο, μηδική και ζαχαρότευτλα των λιμνών Βεγορίτιδας, Πετρών, Χειμαδίτιδας και Ζάζαρης. Στόχος του μέτρου αποτέλεσε η βελτίωση των οικολογικών λειτουργιών του ευρύτερου γεωργικού χώρου των λιμνών με παρεμβάσεις που στόχευαν, κυρίως:

- στη μείωση της κατανάλωσης αρδευτικού ύδατος κατά 30% με την εφαρμογή από τους αγρότες μιας από τις δύο μεθοδολογίες που αναφέρονται στη συνέχεια, και
- στη μείωση της κατανάλωσης λιπασμάτων κυρίως αζωτούχων με την εφαρμογή των Κωδίκων Ορθής Γεωργικής Πρακτικής (Κ.Ο.Γ.Π.) (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Οι αγρότες ήταν υποχρεωμένοι να ακολουθούν μία από τις ακόλουθες μεθοδολογίες:

Μεθοδολογία Α: οι δικαιούχοι ήταν υποχρεωμένοι να εφαρμόζουν αμειψισπορά τουλάχιστον στο 27% της επιλέξιμης έκτασης με ξηρική καλλιέργεια, όπως μαλακό σίτο, σίκαλη, κριθάρι, βρώμη, βίκo, κουκιά, κτηνοτροφικό μπιζέλι ή ρεβίθι, και φακή, και ταυτόχρονα να αφήνουν τουλάχιστον το 3% της έκτασης ακαλλιέργητη.

Μεθοδολογία Β: οι δικαιούχοι ήταν υποχρεωμένοι να θέσουν σε αγρανάπαυση ή αμειψισπορά με ξηρικές καλλιέργειες το 30% τουλάχιστον της επιλέξιμης έκτασης της εκμετάλλευσης.

Πίνακας 3.4.16.1.1: Ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 όσον αφορά τον αριθμό των ενταγμένων γεωργών και την ενταγμένη γεωργική έκταση.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
	1	2	3 = 1 / 2
Αριθμός Δικαιούχων	28	1.000	2,80%
Καλυπτόμενη έκταση (σε Ha)	221	3.800	5,82%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2006

Μέχρι το τέλος του 2006 εντάχθηκαν συνολικά 28 δικαιούχοι (ποσοστό φυσικής υλοποίησης 2,80%), με έκταση 221,4 Ha (ποσοστό φυσικής υλοποίησης 5,83%) και συνεχίζουν μέχρι σήμερα (2009). Στο μέτρο εντάχθηκε μόνο ένας μικρός αριθμός παραγωγών της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Φλώρινας ενώ κανένας παραγωγός δεν εντάχθηκε από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Πέλλας. Η μικρή συμμετοχή στο πρόγραμμα οφείλεται στη σχετική πολυπλοκότητα του προγράμματος σε ότι αφορά τις αναληφθείσες δεσμεύσεις, στον περιορισμό στις επιλέξιμες καλλιέργειες, ιδιαίτερα η μη εφαρμογή του μέτρου στις δενδρώδεις καλλιέργειες που αποτελούν σημαντικό ποσοστό των καλλιεργούμενων εκτάσεων του Δήμου Βεγορίτιδας της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Πέλλας και στη μικρή διάρκεια της περιόδου υποβολής (ΥΠ.ΓΕ., 2007-2008· ΥΠ.ΓΕ.α, 2007· ΥΠ.ΓΕ., προσωπική επικοινωνία).

Στα πλαίσια του μέτρου αυτού χορηγήθηκαν οικονομικές ενισχύσεις στους καλλιεργητές αροτραίων καλλιεργειών (μηδική, αραβόσιτο, ζαχαρότευτλα) και ως επιλέξιμες εκτάσεις ορίστηκαν οι αρδευόμενες εκτάσεις των περιοχών παρέμβασης, που καλλιεργήθηκαν τουλάχιστον μία φορά στην τριετία 2002-2003-2004, ανεξάρτητα από το δικαιούχο (παραγωγό) που τις καλλιεργήσε. Δεν εντάχθηκαν στο πρόγραμμα αποκαλυφθείσες εκτάσεις των λιμνών των οποίων η στάθμη είχε ταπεινωθεί κάτω από τα όρια της παλαιάς όχθης τους (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

Το μέτρο συνεχίστηκε στο Π.Α.Α. 2007-2013 και εντάχθηκε στη Δράση 2.2 «Προστασία Υδροτοπικών Συστημάτων». Στη δράση αυτή εντάχθηκαν και τα Μέτρα 3.9 «Διαχείριση Λιμνών και Λιμνοθαλασσών Θράκης», και 3.6 «Περιβαλλοντική Προστασία της Λίμνης Παμβώτιδας από Αγροτικές Δραστηριότητες» του Ε.Π.Α.Α.

Από το 2007 μέχρι το 2009 δεν είχε δημοσιοποιηθεί νέα πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Πίνακας 3.4.16.1.2: Δείκτες αποτελεσμάτων και επιπτώσεων για την περίοδο 2000-2006.

		Στόχος 2006	Υλοποίηση	Ποσοστό Φυσικής Υλοποίησης
		1	2	3=2/1
Γεωργικές Εκτάσεις που υπάγονται σε συμφωνίες για τη μείωση της μόλυνσης του εδάφους (αριθμός και εκτάρια)		3.800	221	5,83%
Έκταση που υπόκειται σε ενέργειες μείωσης των εισροών χάρη σε συμφωνία (εκτάρια και %)	Έκταση (Ha)	3.800	221	5,8%
	Ποσοστό %	100%	5,80%	5,8%
	Ισοζύγιο Αζώτου (kg/Ha/έτος)	Ο φορέας παρακολούθησης δεν χρησιμοποιεί ισοζύγια αζώτου		
Έκταση που υπόκειται σε χρηματοδοτούμενες ενέργειες που μειώνουν τη μεταφορά ρύπων στους υδροφόρους ορίζοντες (μέσω απορροής, διήθησης, διάβρωσης)	α) Ειδική Κάλυψη % (Αμειψισπορά)	27% ~ 30%	27% ~ 30%	100%
	β) Περιθώρια Αγρών %	3%	3%	100%
Συγκέντρωση [X] του (σχετικού) ρύπου στα ύδατα που εκρέουν από εκτάσεις που εμπίπτουν σε συμφωνίες		X ≤ 50%	X ≤ 50%	100%
Μη αρδευόμενη έκταση χάρη σε συμφωνία (Ha)		1.140	66,3	5,8%
Μείωση της ποσότητας νερού που χρησιμοποιείται για άρδευση χάρη σε συμφωνία		30%	30%	100%
Τάση σχετικά με τις στάθμες επιφανειακών και υπόγειων υδάτων		-	-	-
Γεωργικές εκτάσεις που προστατεύθηκαν με τις στηριζόμενες ενέργειες		3.800	221	5,8%
Γειτονικοί πολύτιμοι υδροβιότοποι ή υδάτινα διαμερίσματα που προστατεύθηκαν		4	4	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Κύριος σκοπός του προγράμματος του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 και του Π.Α.Α. 2007-2013 ήταν η μείωση των πιέσεων που δέχονταν οι λίμνες από τις γεωργικές δραστηριότητες. Για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων το 2000-2006 επιδιώχθηκε η μείωση της κατανάλωσης του αρδευτικού νερού κατά 30% η οποία το 2006 επιτεύχθηκε στο σύνολο των εκτάσεων που εντάχθηκαν στο πρόγραμμα με αποτέλεσμα την αποκατάσταση της στάθμης του υδατικού όγκου των λιμνών. Στην αποκατάσταση της στάθμης του υδατικού όγκου των λιμνών συνέβαλε και η δημιουργία ακαλλιέργητου περιθωρίου 3%. Επίσης, περιορίστηκε η συγκέντρωση

ρύπων κυρίως αζώτου στα ύδατα των λιμνών με μείωση της χρησιμοποιούμενης ποσότητας λιπασμάτων κατά 10% στην έκταση που υλοποιήθηκε το πρόγραμμα σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 3.4.16.1.2.

Η εφαρμογή του μέτρου συνέβαλλε στη διατήρηση και προστασία του μεγάλου αριθμού ειδών χλωρίδας και πανίδας τόσο γύρω από τις λίμνες όσο και σε άλλους τέσσερις γειτονικούς υγροβιότοπους. Επιπρόσθετα, για την προστασία της πανίδας και χλωρίδας και τη διατήρηση της γονιμότητας των εδαφών οι γεωργοί απείχαν από την καύση των υπολειμμάτων των καλλιεργειών και αφού έκοβαν με μηχανικά μέσα τα στελέχη των υπολειμμάτων καλλιεργειών τα άφηναν στο έδαφος και την επόμενη άνοιξη τα ενσωμάτωναν στο έδαφος.

3.4.16.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Για την εφαρμογή του μέτρου υπολογίστηκε ότι απαιτούνταν περίπου 10 εκατ. Ευρώ χρήματα που όμως δεν είχαν δοθεί μέχρι το 2009, επομένως μπορούμε να πούμε ότι η οικονομική ολοκλήρωση του προγράμματος μέχρι το 2009 ήταν μηδενική (ΥΠ.ΓΕ., προσωπική επικοινωνία).

3.4.17 Προστασία Λίμνης Δοϊράνης

Η Δοϊράνη είναι λίμνη στα σύνορα της Ελλάδας με την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Έχει επιφάνεια 43,1 τ. χλμ από τα οποία τα 27,3 τ. χλμ. ανήκουν στην Π.Γ.Δ.Μ. και τα 15,8 τ. χλμ στην Ελλάδα. Το μήκος της λίμνης από Βορρά προς Νότο είναι 8,9 χλμ ενώ το πλάτος της φτάνει τα 7,1 χλμ, και έχει μέγιστο βάθος 4 μέτρα. Την τελευταία εικοσιπενταετία η στάθμη της λίμνης Δοϊράνης έπεσε κατά 7 μέτρα. Τη δεκαετία του 1980 κατασκευάστηκε τεχνητή τάφος για την απαγωγή των υδάτων της προς τον Αξιό και τη διατήρηση της μέγιστης στάθμης του νερού της. Η λίμνη όμως είναι πολύ ρηχή και το σημερινό της βάθος φθάνει τα 3-5 μέτρα, σε αντίθεση με το βάθος των 10 μέτρων που είχε παλαιότερα (<http://www.dimitrapalace.gr/area11.htm>).

Στη λίμνη Δοϊράνη και γύρω από αυτήν αναπτύσσεται ένας πολύ σημαντικός υδροβιότοπος που έχει περιληφθεί στις Ζώνες Ειδικής Προστασίας, καθώς δίνει προσωρινό καταφύγιο σε 36 σπάνια είδη πουλιών, μεταξύ των οποίων η λαγγόνα και ο αργυροπελεκάνος και σε μεγάλο αριθμό ψαριών και φυτών. Η ρύπανση του νερού, όμως, η υποβάθμιση του φυσικού τοπίου και η μείωση της βιοποικιλότητας από την έντονη αλιεία και γεωργική δραστηριότητα απαιτούν τη λήψη μέτρων για την αναβάθμιση της λίμνης, τμήματα της οποίας έχουν χαρακτηριστεί, επίσης, καταφύγιο Αγριας Ζωής αλλά και «φυσικής σπανιότητας». Στην ελληνική πλευρά της λίμνης, 4 χιλιόμετρα περίπου βόρεια του οικισμού Δοϊράνη και κοντά στον ομώνυμο οικισμό των Μουριών βρίσκεται το Δάσος των Μουριών. Βρίσκεται ανάμεσα σε εκτάσεις με γεωργικές καλλιέργειες και καταλαμβάνει 590 Ha. Έχει χαρακτηριστεί Διατηρητέο Μνημείο της Φύσης, με την προσωνυμία "Χίλια Δέντρα" (<http://www.dimitrapalace.gr/area11.htm>).

3.4.17.1 Φυσική Ολοκλήρωση-Αποτελεσματικότητα

Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων από την έντονη αγροτική δραστηριότητα και αλιεία το 2006 το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων θέσπισε το Μέτρο 3.17 «Προστασία της Λίμνης Δοϊράνης» του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006. Για την εφαρμογή του μέτρου το 2006, εκδόθηκαν η ΚΥΑ 661/282435/19-07-2006 και η ΥΑ 220210/30-08-2006. Το μέτρο αποσκοπούσε στη μείωση των πιέσεων που δεχόταν η λίμνη της Δοϊράνης από γεωργικές δραστηριότητες και η αποκατάσταση της οικολογικής ισορροπίας της περιοχής με τη μείωση της κατανάλωσης αρδευτικού ύδατος κατά 30% και τη μείωση της κατανάλωσης λιπασμάτων κυρίως αζωτούχων (ΥΠ.ΓΕ.α, 2004).

Εξαιτίας, όμως της σχετικής πολυπλοκότητας του προγράμματος σε ότι αφορά τις αναληφθείσες δεσμεύσεις, του περιορισμού στις επιλέξιμες καλλιέργειες και της μικρής διάρκειας της περιόδου υποβολής, υπήρξε περιορισμένη ανταπόκριση από τους γεωργούς των παραλίμνιων περιοχών των Δήμων Μουριών και Δοϊράνης, όπου και εφαρμόστηκε το μέτρο (ΥΠ.ΓΕ.α, 2004).

Το Μέτρο 3.17 καθιέρωσε οικονομικά κίνητρα για τους αγρότες αροτραίων καλλιεργειών (μηδική, αραβόσιτο, βαμβάκι) των παραλίμνιων περιοχών που φτάνουν

τη συνολική έκταση των 2.000 Ha περίπου, για την υιοθέτηση μεθόδων καλλιέργειας, πέραν των συνήθων (Κ.Ο.Γ.Π.), για την οικονομία νερού (ΥΠ.ΓΕ.α, 2004).

Πίνακας 3.4.17.1.1: Ποσοστό κάλυψης του στόχου του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 όσον αφορά τον αριθμό των ενταγμένων γεωργών και την ενταγμένη έκταση.

	Υλοποίηση	Στόχος 2006	Ποσοστό Κάλυψης Στόχου
	1	2	3 = 1 / 2
Αριθμός Δικαιούχων	42	500	8,40%
Καλυπτόμενη έκταση (σε Ha)	450,8	2.000	22,54%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Την προγραμματική περίοδο 2007-2013 το μέτρο συνεχίστηκε και εντάχθηκε στη Δράση 2.1 «Προστασία των Ευαίσθητων στα Νιτρικά Περιοχών» του Π.Α.Α. μαζί με τα Μέτρα 3.10 και 3.5 (ΥΠ.ΓΕ.α, 2010).

Το 2006 πραγματοποιήθηκε πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος με την ένταξη 42 δικαιούχων και 450,8 Ha με ποσοστό φυσικής υλοποίησης μόλις 22,54%. Οι δικαιούχοι υπέγραψαν πενταετή σύμβαση. Μέχρι το 2009 οι αγρότες που παρέμεναν στο πρόγραμμα έφταναν τους 27 με 263 Ha (ΥΠ.ΓΕ., προσωπική επικοινωνία).

Επιπτώσεις στο περιβάλλον

Πίνακας 3.4.17.1.2: Δείκτες αποτελεσμάτων και επιπτώσεων για την περίοδο 2000-2006.

	Στόχος 2006	Υλοποίηση	Ποσοστό Φυσικής Υλοποίησης
	1	2	3=2 / 1
Γεωργικές Εκτάσεις που υπάγονται σε συμφωνίες για τη μείωση της μόλυνσης του εδάφους (αριθμός και εκτάρια)			
Έκταση που υπόκειται σε ενέργειες μείωσης των εισροών χάρη σε συμφωνία (εκτάρια και %)	Έκταση (Ha)	2.000	451
	Ποσοστό %	100%	23,66%
	Ισοζύγιο Αζώτου (kg/Ha/έτος)		
Έκταση που υπόκειται σε χρηματοδοτούμενες ενέργειες που μειώνουν τη μεταφορά ρύπων στους υδροφόρους ορίζοντες (μέσω απορροής, διήθησης, διάβρωσης)	α) Ειδική Κάλυψη %	27% ~ 30%	27% ~ 30%
	β) Περιθώρια Αγρών %	3%	3%
Συγκέντρωση του (σχετικού) ρύπου στα ύδατα που εκρέουν από εκτάσεις που εμπíπτουν σε συμφωνίες	X ≤ 50%	X ≤ 50%	

Μη αρδευόμενη έκταση χάρη σε συμφωνία (ha)	600	135,3	23,66%
Μείωση της ποσότητας νερού που χρησιμοποιείται για άρδευση χάρη σε συμφωνία	30%	30%	
Τάση σχετικά με τις στάθμες επιφανειακών και υπόγειων υδάτων	-	-	-
Γεωργικές εκτάσεις που προστατεύθηκαν με τις στηριζόμενες ενέργειες	2.000	451	23,66%
Γειτονικοί πολύτιμοι υδροβιότοποι ή υδάτινα διαμερίσματα που προστατεύθηκαν (αριθμός)	1	1	100%

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2007

Το Μέτρο 3.17 εξαιτίας της μικρής συμμετοχής των γεωργών στο πρόγραμμα μέχρι το 2006 δεν είχε επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα, αφού μόλις το 23,66% της έκτασης είχε ενταχθεί στο πρόγραμμα. Παρόλα αυτά στα 451 Ha που είχαν ενταχθεί στο μέτρο είχαν πραγματοποιηθεί όλες οι απαιτούμενες ενέργειες όπως ήταν η θέσπιση περιθωρίου 3% και αμειψισποράς τουλάχιστον στο 27% της επιλέξιμης έκτασης με ξηρική καλλιέργεια. Επίσης, μειώθηκε η χρησιμοποιούμενη ποσότητα αζωτούχων λιπασμάτων τουλάχιστον 10% και αρδευτικού νερού τουλάχιστον κατά 30% και η διαχείριση των υπολειμμάτων των καλλιεργειών γινόταν ορθολογικότερα. Οι ενέργειες που έλαβαν χώρα είχαν ως αποτέλεσμα τον περιορισμό της συγκέντρωσης ρύπων στα ύδατα σε λιγότερο από 50% και στην προστασία του δάσους Μουρίων (ΥΠ.ΓΕ., 2004).

3.4.17.2 Οικονομική Ολοκλήρωση

Από το 2007 μέχρι σήμερα δεν έχουν πραγματοποιηθεί νέες προσκλήσεις εκδήλωσης ενδιαφέροντος με αποτέλεσμα να μην έχουν ενταχθεί νέες εκτάσεις. Στο πρόγραμμα παραμένουν οι δικαιούχοι του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 μέχρι να ολοκληρώσουν την πενταετία. Για την εφαρμογή του μέτρου υπολογίστηκε ότι απαιτούνταν πιστώσεις ύψους περίπου 5 εκ Ευρώ που όμως δεν είχαν δοθεί μέχρι το 2009. Επομένως, η οικονομική ολοκλήρωση του Μέρους 3.17 ήταν μηδενική μέχρι και το 2009 (ΥΠ.ΓΕ., προσωπική επικοινωνία).

3.5 Δαπάνες που Πραγματοποιήθηκαν στο Σύνολο των Αγροπεριβαλλοντικών Μέτρων

Ως Οργανισμός Πληρωμής του Ε.Π.Α.Α. και Π.Α.Α. ορίστηκε το 2000 ο Οργανισμός Πληρωμών και Ελέγχου Κοινοτικών Ενισχύσεων Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε.), ο οποίος ασχολήθηκε με την πληρωμή και τη διαχείριση των πιστώσεων του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Προσανατολισμού και Εγγυήσεων-Τμήμα Εγγυήσεων.

Πίνακας 3.5.1: Το ποσοστό των χρημάτων που δόθηκαν για την πληρωμή των δαπανών των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων ως προς το σύνολο της δαπάνης για το Ε.Π.Α.Α. 2000-2006.

	Δαπάνες Γ.Μ (σε €)	Δαπάνες Συνόλου Ε.Π.Α.Α. (σε €)	Ποσοστό Δαπάνης Γ.Μ. 3=1/2	
	1	2	3=1/2	
2000	Εθνική Συμμετοχή	17.438.165,00	263.955.172,00	6,61%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	18.412.137,92	146.778.543,54	12,54%
	Μερικό Σύνολο	35.850.302,92	410.733.715,54	8,73%
2001	Εθνική Συμμετοχή	15.882.291,77	168.370.893,98	9,43%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	11.911.718,83	75.504.814,12	15,78%
	Μερικό Σύνολο	27.794.010,60	243.875.708,10	11,40%
2002	Εθνική Συμμετοχή	9.190.724,77	298.933.684,00	3,07%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	6.893.043,58	160.337.248,50	4,30%
	Μερικό Σύνολο	16.083.768,35	459.270.932,50	3,50%
2003	Εθνική Συμμετοχή	9.338.347,91	333.797.079,36	2,80%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	7.003.760,93	136.454.271,29	5,13%
	Μερικό Σύνολο	16.342.108,84	470.251.350,65	3,48%
2004	Εθνική Συμμετοχή	16.745.971,10	400.251.001,59	4,18%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	12.549.071,83	125.619.045,44	9,99%
	Μερικό Σύνολο	29.295.042,93	525.870.047,03	5,57%
2005	Εθνική Συμμετοχή	17.265.387,43	381.320.288,24	4,53%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	9.381.491,69	157.252.937,72	5,97%
	Μερικό Σύνολο	26.646.879,12	538.573.225,96	4,95%
2006	Εθνική Συμμετοχή	36.378.933,30	414.472.904,13	8,78%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	30.761.986,59	228.022.895,98	13,49%
	Μερικό Σύνολο	67.140.919,89	642.495.800,11	10,45%
Γενικό Σύνολο	Εθνική Συμμετοχή	122.239.821,28	2.261.120.183,18	5,41%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	96.913.211,37	1.029.988.916,47	9,41%
	Άθροισμα Γενικού Συνόλου	219.153.032,65	3.291.109.099,65	6,66%

Πηγή: Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010

Την περίοδο 2000-2006 το μικρότερο ποσοστό από τα χρήματα που διατέθηκαν για τους 6 άξονες και την πληρωμή των δικαιούχων του Άξονα 3 ήταν το 2003 με ποσοστό 3,48% και το μεγαλύτερο ήταν το έτος 2001 με ποσοστό 11,40%. Τελικά, με την ολοκλήρωση του Ε.Π.Α.Α. τα χρήματα που δόθηκαν για τα αγροπεριβαλλοντικά προγράμματα αποτέλεσαν μόλις το 6,66% από τα 3.291.109.099,65 Ευρώ που είχαν

δοθεί συνολικά για το Ε.Π.Α.Α. όπως μπορούμε να δούμε στον πίνακα 3.5.1. Την τέταρτη προγραμματική περίοδο βλέπουμε μία μεγάλη αύξηση του ποσοστού των χρημάτων που δόθηκαν για τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα φτάνοντας το 45,31% το 2009. Τα χρήματα βέβαια αυτά αφορούσαν αποκλειστικά την αποπληρωμή των υποχρεώσεων της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου.

Πίνακας 3.5.2: Το ποσοστό των χρημάτων που δόθηκαν για την πληρωμή των δαπανών των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων ως προς την συνολική δαπάνη του Π.Α.Α. 2007-2013.

		Δαπάνες Γ.Μ	Δαπάνες Συνόλου	Ποσοστό
		(σε €)	Ε.Π.Α.Α. (σε €)	Δαπάνης Γ.Μ.
		1	2	3=1/2
2007	Εθνική Συμμετοχή	20.635.000,80	245.783.715,67	8,40%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	74.618.983,96	219.453.054,64	34,00%
	Μερικό Σύνολο	95.253.984,76	465.236.770,31	20,47%
2008	Εθνική Συμμετοχή	33.893.928,03	222.988.881,11	15,20%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	110.059.748,15	221.255.041,45	49,74%
	Μερικό Σύνολο	143.953.676,18	444.243.922,56	32,40%
2009	Εθνική Συμμετοχή	24.076.366,68	176.994.322,31	13,60%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	144.074.325,75	194.150.445,88	74,21%
	Μερικό Σύνολο	168.150.692,43	371.144.768,19	45,31%
Γενικό Σύνολο	Εθνική Συμμετοχή	78.605.295,51	645.766.919,09	12,17%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	328.753.057,86	634.858.541,97	51,78%
Άθροισμα Γενικού Συνόλου		407.358.353,37	1.280.625.461,06	31,81%

Πηγή: Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010

Πίνακας 3.5.3: Ποσοστό συμμετοχής των φορέων στο σύνολο των δαπανών των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 στην Ελλάδα.

		Δαπάνες	Ποσοστό
		(σε €)	Συμμετοχής
2000	Εθνική Συμμετοχή	17.438.165,00	48,64%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	18.412.137,92	51,36%
	Μερικό Σύνολο	35.850.302,92	
2001	Εθνική Συμμετοχή	15.882.291,77	57,14%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	11.911.718,83	42,86%
	Μερικό Σύνολο	27.794.010,60	
2002	Εθνική Συμμετοχή	9.190.724,77	57,14%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	6.893.043,58	42,86%
	Μερικό Σύνολο	16.083.768,35	
2003	Εθνική Συμμετοχή	9.338.347,91	57,14%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	7.003.760,93	42,86%
	Μερικό Σύνολο	16.342.108,84	
2004	Εθνική Συμμετοχή	16.745.971,10	57,16%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	12.549.071,83	42,84%
	Μερικό Σύνολο	29.295.042,93	
2005	Εθνική Συμμετοχή	17.265.387,43	64,79%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	9.381.491,69	35,21%
	Μερικό Σύνολο	26.646.879,12	
2006	Εθνική Συμμετοχή	36.378.933,30	54,18%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	30.761.986,59	45,82%
	Μερικό Σύνολο	67.140.919,89	
Σύνολο Γ.Μ.	Εθνική Συμμετοχή	122.239.821,28	55,78%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	96.913.211,37	44,22%
Συνολικό Άθροισμα		219.153.032,65	

Πηγή: Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010

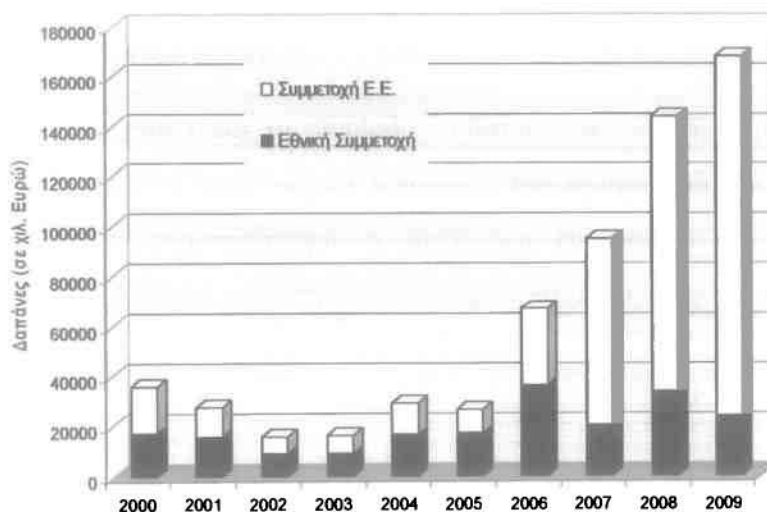
Το ελληνικό εθνικό ταμείο ανέλαβε, το 2000, το 50% των ενισχύσεων στους γεωργούς, οι οποίοι εντάχθηκαν στα αγροπεριβαλλοντικά προγράμματα του Ε.Π.Α.Α. Το υπόλοιπο 50% της δαπάνης δόθηκε από το ευρωπαϊκό ταμείο, Ε.Γ.Τ.Α.Α. Την περίοδο 2001-2006 το 60% της δαπάνης προήλθε από τον Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε. Από το 2007 και έπειτα αυτή η δυναμική άλλαξε ραγδαία καθώς η ευρωπαϊκή συμμετοχή στην δαπάνη για τα προγράμματα αυτά αυξήθηκε κατά πολύ φτάνοντας το 85,68% το 2009 έναντι του 14,32% ποσοστό με το οποίο συμμετείχε το εθνικό ταμείο στη δαπάνη για την αποπληρωμή των δικαιούχων των μέτρων της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου, όπως μπορούμε να δούμε στον πίνακα 3.5.4.

Πίνακας 3.5.4: Ποσοστό συμμετοχής των φορέων για την πληρωμή των ενισχύσεων του Π.Α.Α. στο σύνολο των δαπανών των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων του Π.Α.Α. 2007-2013 για την περίοδο 2007-2009 στην Ελλάδα.

		Δαπάνες (σε €)	Ποσοστό Συμμετοχής
2007	Εθνική Συμμετοχή	20.635.000,80	21,66%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	74.618.983,96	78,34%
	Μερικό Σύνολο	95.253.984,76	
2008	Εθνική Συμμετοχή	33.893.928,03	23,55%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	110.059.748,15	76,45%
	Μερικό Σύνολο	143.953.676,18	
2009	Εθνική Συμμετοχή	24.076.366,68	14,32%
	Συμμετοχή Ε.Ε.	144.074.325,75	85,68%
	Μερικό Σύνολο	168.150.692,43	

Πηγή: Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010

Διάγραμμα 3.5.1: Διαχρονική εξέλιξη των δαπανών στο σύνολο των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 και Π.Α.Α. 2007-2013 για την περίοδο 2000-2009 στην Ελλάδα.

Πηγή: Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010

Πίνακας 3.5.5: Διαχρονική εξέλιξη των δαπανών που απορροφήθηκαν στο σύνολο των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 και Π.Α.Α. 2007-2013 για την περίοδο 2000-2009 στην Ελλάδα.

Έτος	Δαπάνη σε €	Αύξηση %
2000	35.850.302,92	-
2001	27.794.010,60	-22,47%
2002	16.083.768,35	-42,13%
2003	16.342.108,84	1,61%
2004	29.295.042,93	79,26%
2005	26.646.879,12	-9,04%
2006	67.140.919,89	151,97%
2007	95.253.984,76	41,87%
2008	143.953.676,18	51,13%
2009	168.150.692,43	16,81%

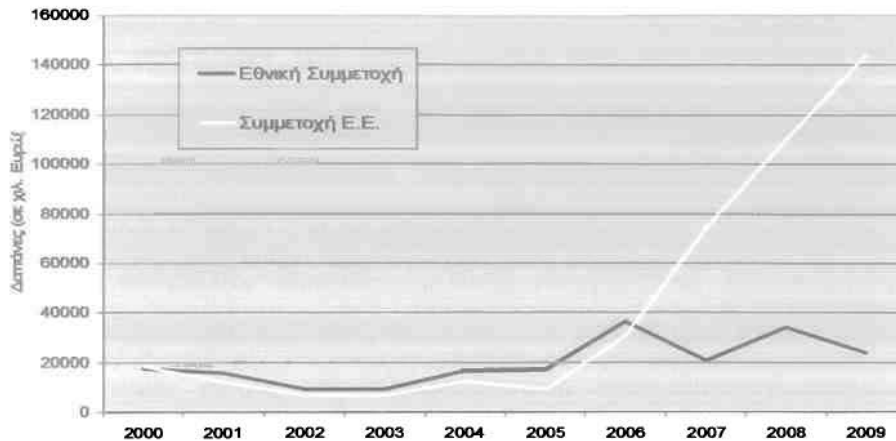
*Συμπεριλαμβάνεται η Εθνική και η Κοινοτική Συμμετοχή.

Πηγή: Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010

Από το 2000 και μέχρι το 2003 υπήρξε διαχρονική μείωση των χρημάτων που δόθηκαν για την αποπληρωμή των δικαιούχων των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων στην Ελλάδα σύμφωνα με τα στοιχεία που δοθήκαν από τον Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε (βλ. πίνακα 3.5.5) Το 2004, τη χρονιά που η αναθεώρηση της ΚΑΠ επέβαλε την τροποποίηση του Ε.Π.Α.Α., διπλασιάστηκαν οι δαπάνες εξαιτίας της εισόδου δικαιούχων σε νέα προγράμματα που ξεκίνησαν αυτό το έτος παρουσίας μεγάλου αριθμού παλαιών δικαιούχων που παρέμεναν απλήρωτοι. Το 2006 τριπλασιάστηκε το ποσό φτάνοντας τα 67.140.919,89 Ευρώ. Ακολούθησε αύξηση του ποσού αυτού περίπου κατά 50% κάθε έτος φτάνοντας το 2009 στο ποσό των 168.150.692,43 Ευρώ, από τα οποία το μεγαλύτερο ποσοστό προερχόταν από το ευρωπαϊκό ταμείο (περίπου 80%).

Το ελληνικό κράτος βρίσκεται σε περίοδο σοβαρής οικονομικής κρίσης και δεν μπορεί να διαθέσει μεγάλα ποσά για την εφαρμογή των προγραμμάτων. Την έλλειψη διαθέσιμων χρημάτων αντικατέστησε η αυξημένη ευρωπαϊκή συμμετοχή στην αποπληρωμή των ενισχύσεων κατά την τέταρτη προγραμματική περίοδο 2007-2009.

Διάγραμμα 3.5.2: Διαχρονική εξέλιξη των δαπανών στο σύνολο των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων του Ε.Π.Α.Α. 2000-2006 και Π.Α.Α. 2007-2013 για την περίοδο 2000-2009 στην Ελλάδα.

Πηγή: Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., 2010

Το 2006, πραγματοποιήθηκε πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για τα 13 από τα 17 μέτρα του Ε.Π.Α.Α., με αποτέλεσμα την υπογραφή συνολικά 27.944 νέων συμβάσεων (303.764 Ha και 6.360 Μονάδες Ζωικού Κεφαλαίου συνολικά). Ουσιαστικά, ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των ενεργών συμβάσεων (περίπου το 67%), αλλά και του συνολικού φυσικού αντικειμένου του Άξονα, υπεγράφησαν κατά τη διάρκεια του 2006.

4 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ανάγκη για προστασία του περιβάλλοντος από την παγκόσμια αύξηση της θερμοκρασίας οδήγησε το 1992 στην εφαρμογή αγροπεριβαλλοντικών μέτρων μέσω των οποίων δόθηκαν επιχορηγήσεις από την Ευρωπαϊκή Ένωση σε γεωργούς και κτηνοτρόφους. Οι γεωργοί και κτηνοτρόφοι δεσμεύονταν να εφαρμόζουν κατά τη διάρκεια μίας ελάχιστης περιόδου τρόπους καλλιέργειας και εκτροφής που να προάγουν την προστασία του περιβάλλοντος. Τα κράτη-μέλη ήταν υποχρεωμένα να προτείνουν τέτοιου είδους αγροπεριβαλλοντικά προγράμματα στους γεωργούς, γεγονός που δείχνει την πολιτική προτεραιότητα που δόθηκε στα προγράμματα αυτά.

Η υιοθέτηση περιβαλλοντικών μέτρων από την ΚΑΠ ήταν ένα πολύ μεγάλο άλμα στην προστασία του περιβάλλοντος. Τα πλεονεκτήματα αυτής της πολιτικής ήταν πολύπλευρα. Μέσω των νέων μέτρων προστατεύθηκε η ίδια η γεωργία, δόθηκαν επιδοτήσεις στους γεωργούς και αυτοί με τη σειρά τους απέκτησαν περιβαλλοντική συνείδηση. Πρόκειται για επέκταση της αρχής «ο ρυπαίνων πληρώνει», η οποία μετατράπηκε στην αρχή «ο μη ρυπαίνων αμείβεται».

Τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα στην Ελλάδα συνέβαλλαν στην ανάδειξη των βιολογικών και περισσότερο φιλικών προς το περιβάλλον γεωργικών προϊόντων. Στα προϊόντα αυτά επιτεύχθηκε η ταχύτερη διάδοση σε επίπεδο μικρών και μεσαίων παραγωγών και η μεταφορά τους στα ράφια μεγάλων καταστημάτων. Επιπρόσθετα, το πρόγραμμα για τη διατήρηση των εκτατικών καλλιεργειών που κινδυνεύουν από γενετική διάβρωση έδωσε τη δυνατότητα διάσωσης και ανάδειξης ντόπιων ποικιλιών προσαρμοσμένων στις τοπικές συνθήκες με ξεχωριστά οργανοληπτικά χαρακτηριστικά συμβάλλοντας σε μια νέα προσέγγιση στη γεωργία και στα γεωργικά προϊόντα με την ανάδειξη του ιδιαίτερου χαρακτήρα και της ποικιλότητας των τοπικών προϊόντων της ελληνικής γης.

Επίσης, τα μέτρα προώθησαν την προστασία του εδάφους με τη μείωση των λιπασμάτων και την εισαγωγή αειφορικών πρακτικών, όπως είναι η αγρανάπαυση και η αμειψισπορά, επιδιώκοντας τη φυσική, χημική και βιολογική βελτίωσή του. Μέσω των προγραμμάτων προστατεύθηκε η γενετική ποικιλομορφία στις γεωργικές περιοχές τόσο στη χλωρίδα όσο και στην πανίδα. Σε αυτό συνέβαλλε η διατήρηση της αυτοφυούς χλωρίδας και της άγριας πανίδας, καθώς και η αναβάθμιση του αγροτικού

τοπίου σε υποβαθμισμένες περιοχές δίνοντας προτεραιότητα στις ορεινές περιοχές. Σημαντικές ενέργειες προς αυτήν την κατεύθυνση ήταν ο έλεγχος της βόσκησης με τη μείωση της βοσκοφόρτωσης των επιβαρυσμένων βοσκοτόπων και την ορθολογική διαχείρισή τους, τη βελτίωση του φυσικού περιβάλλοντος και τη βελτίωση της φυτοκάλυψης των βοσκοτόπων.

Σημαντική συνέπεια της εφαρμογής των προγραμμάτων ήταν η βελτίωση της ποιότητας του νερού με τη μείωση της ρύπανσης και του ευτροφισμού με τη δημιουργία ρυθμιστικών ζωνών (Buffer Zones) σε απόσταση μέχρι 150 μ. από τις όχθες ποταμών, 600 μ. από τις όχθες λιμνών και 1.000 μ. από την ακτογραμμή. Δόθηκε ιδιαίτερη σημασία στη μείωση της ποσότητας του νερού που χρησίμευε για αρδευτικούς σκοπούς (υπεράντληση) και στην προστασία πολύτιμων υδροβιότοπων ή υδάτινων διαμερισμάτων. Επιπρόσθετα, μέσω των μέτρων διατηρήθηκαν και αναδείχθηκαν παραδοσιακές μορφές καλλιέργειας και εκτροφής όπως είναι οι αναβαθμίδες και οι φυτοφράκτες που έχουν αποκτήσει σήμερα μεγάλη αισθητική και πολιτιστική αξία.

Πίνακας 4.1: Συνοπτικός πίνακας του αριθμού των δικαιούχων και της γεωργικής έκτασης (σε Ha) που εντάχθηκαν το 2006 και 2009 στα μέτρα του Ε.Π.Α.Α. και Π.Α.Α.

Ε.Π.Α.Α. 2000-2006	Π.Α.Α. 2007-2013	2006		2009	
		Αριθμός Δικαιούχων	Ενταγμένη έκταση	Αριθμός Δικαιούχων	Ενταγμένη έκταση
Μέτρο 3.1	Δράση 1.1	20.364	168.858,4	16.872	120.634
Μέτρο 3.2	Δράση 1.2	2.702	132.069,5	1.810	128.676
Μέτρο 3.4	Δράση 1.3	1.019	43.237	815	30.700
Μέτρο 3.5	Δράση 2.1	16.585	17.645	10.347	109.900
Μέτρο 3.11		0	0	0	0
Μέτρο 3.6	Δράση 2.2	0	0	0	0
Μέτρο 3.9		853	8.354,54	817	8.805
Μέτρο 3.10		86	1.055	82	1.404
Μέτρο 3.12		559	1.375	393	946
Μέτρο 3.16		28	221	28	221
Μέτρο 3.17		42	450,8	27	263
Μέτρο 3.7	Δράση 3.1	1.500	8.000	911	7.965
Μέτρο 3.8	Δράση 3.2	308	500	274	505,078
Μέτρο 3.13	Δράση 3.3	20	138,44	20	138,44
Μέτρο 3.3	Δράση 3.6	149	6.300	88	6.374
Μέτρο 3.14	Δράση 4.1	2.703	3.383	2.638	3.020
Μέτρο 3.15	Δράση 4.2	655	709	655	709
	Μέτρο 2.1.6				

Πηγή: ΥΠ.ΓΕ., 2006-2010

Οι στόχοι των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων του Ε.Π.Α.Α. επιτεύχθηκαν σε διαφορετικό βαθμό για κάθε ένα από τα 17 μέτρα. Εξαιτίας του σημειακού χαρακτήρα των επιπτώσεων των μέτρων και όπως μπορούμε να δούμε στον πίνακα 4.1 τα μέτρα που συνέβαλλαν σημαντικά στην προστασία του περιβάλλοντος ήταν το Μέτρο 3.1 «Βιολογική Γεωργία», το Μέτρο 3.2 «Βιολογική Κτηνοτροφία», το Μέτρο 3.4 «Εντατικοποίηση της Κτηνοτροφίας», το Μέτρο 3.5 «Μείωση της Νιτρορύπανσης Γεωργικής Προέλευσης», το Μέτρο 3.7 «Πρόγραμμα Απειλούμενων Αυτοχθόνων Φυλών Αγροτικών Ζώων» και το Μέτρο 3.9 «Πρόγραμμα Διαχείρισης των Λιμνών και Λιμνοθαλασσών Θράκης». Στα μέτρα αυτά εντάχθηκαν πολλά στρέμματα γεωργικής έκτασης καλύπτοντας σε μεγάλο βαθμό το επιδιωκόμενο, όπως για παράδειγμα στο πρόγραμμα της βιολογικής γεωργίας όπου το ποσοστό κάλυψης της επιδιωκόμενης ενταγμένης γεωργικής έκτασης έφτασε το 305,66%. Αντίθετα, το Μέτρο 3.11 «Διατήρηση και Αποκατάσταση Φυτοφρακτών» και το Μέτρο 3.6 «Περιβαλλοντική Προστασία της Λίμνης Παμβώτιδας», λόγω της έλλειψης ενδιαφέροντος από του παραγωγούς δεν υλοποιήθηκαν.

Σύμφωνα με στοιχεία του Ε.Π.Α.Α., το 2004 οι απορροφήσεις των μέτρων αντιστοιχούσαν μόλις στο 22% του προϋπολογισμού του προγράμματος (ΥΠ.Α.Α.Τ, 2004). Τα μέτρα που παρουσίασαν τη μεγαλύτερη απορροφητικότητα αφορούν τη μείωση της νιτρορύπανσης και τη βιολογική γεωργία.

Ο Άξονας 3 εμφάνισε αυξητικές τάσεις από το 2004 και έπειτα. Το γεγονός αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο Άξονας 3 περιλάμβανε μεγάλο αριθμό μέτρων, τα οποία εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά στη χώρα μας και ενεργοποιήθηκαν με σχετική καθυστέρηση. Το 2006 (τελευταίο έτος εφαρμογής του Ε.Π.Α.Α.), πραγματοποιήθηκε πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος για τα 13 από τα 17 μέτρα, με αποτέλεσμα την υπογραφή συνολικά 27.944 νέων συμβάσεων (303.764 Ha και 6.360 Μονάδες Ζωικού Κεφαλαίου συνολικά). Ουσιαστικά, ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των ενεργών συμβάσεων (περίπου το 67%), αλλά και του συνολικού φυσικού αντικείμενου του άξονα, υπεγράφησαν κατά τη διάρκεια του 2006. Η πλειοψηφία των νέων συμβάσεων αφορούσε το Μέτρο 3.5 (10.672 συμβάσεις για 112.200 Ha), ενώ ακολούθησε το Μέτρο 3.1 (10.021 συμβάσεις για 76.811 Ha) και το Μέτρο 3.14 (με 2.711 συμβάσεις για 3.388 Ha). Τα τρία αυτά μέτρα συγκέντρωσαν το 84% των νέων συμβάσεων και το 63% της συνολικής ενταγμένης έκτασης για το έτος 2006. Το σύνολο των νέων συμβάσεων του Άξονα 3, αποτελούσαν ανειλημμένες υποχρεώσεις, οι οποίες θα

καλύπτονταν από το Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης «Αλέξανδρος Μπαλτάτζης» 2007-2013. (ΥΠ.ΓΕ, 2006 και 2010).

Τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα δεν περιλαμβάνουν δράσεις που να εξυπηρετούν τον ειδικό στόχο της άμβλυσης των κλιματικών αλλαγών, ο οποίος επιτυγχάνεται έμμεσα από τα μέτρα της διατήρησης της οικολογικής σταθερότητας των δασών. Αντίθετα, το σύνολο των δράσεων των αγροπεριβαλλοντικών ενισχύσεων συμβάλλει στη βελτίωση του ισοζυγίου των αερίων θερμοκηπίου όπως για παράδειγμα η βιολογική γεωργία, και η προστασία των ευαίσθητων στα νιτρικά περιοχών λόγω των μειωμένων χημικών εισροών και της μεθοδολογίας εφαρμογής συμβάλλοντας στη μείωση των εκπομπών N_2O και CH_4 και βελτιώνουν την οργανική ουσία των εδαφών.

Υπήρξαν όμως και πολλά προβλήματα κατά την περίοδο εφαρμογής αυτών των μέτρων, όπως οι μακρόχρονες καθυστερήσεις στην εφαρμογή τους, η αδιαφάνεια και η κατασπατάληση πόρων σημαντικό μέρος των οποίων κατέληγαν σε νεοπλουτίστικη επίδειξη και κατανάλωση, αλλά και η απώλεια σημαντικών κοινοτικών πόρων έμεναν χωρίς καμία επίπτωση για τους υπεύθυνους.

Εμπόδιο στη σωστή εφαρμογή των μέτρων ήταν και η πλημμελής εκπαίδευση, ενημέρωση και κατάρτιση των αγροτών τόσο από τις συλλογικές οργανώσεις τους όσο και από τις κρατικές αρχές, οι οποίες όφειλαν να καθοδηγούν τις ανοργάνωτες και ασυντόνιστες προσπάθειες των αγροτών να παράγουν με χαμηλότερο κόστος υψηλότερης ποιότητας προϊόντα. Επειδή το κόστος της παραγωγής φιλικών προς το περιβάλλον προϊόντων ήταν αρχικά πολύ υψηλό οι τιμές τους στα ράφια των καταστημάτων ήταν επίσης υψηλή αποτρέποντας τον μέσο καταναλωτή να τα αγοράσει. Γι' αυτό έγινε τα τελευταία χρόνια μία προσπάθεια να δημιουργηθούν μέσω των προγραμμάτων λαϊκές αγορές αποκλειστικά για βιολογικά προϊόντα ώστε να μειωθούν οι τιμές τους και να γίνουν πιο προσιτές στο μέσο καταναλωτή καθώς δεν θα μεσολαβούσε το κέρδος του έμπορα.

Υπάρχει σημαντική και αδικαιολόγητη καθυστέρηση στην έναρξη όλων των προγραμμάτων, εκτός από τα συνεχιζόμενα μέτρα και το Μέτρο 3.2, όπως το πρόγραμμα μείωσης της νιτρορύπανσης στο Θεσσαλικό κάμπο, και αυτό οφείλεται στην έλλειψη εδαφολογικών χαρτών στη χώρα μας και σε αρκετές περιπτώσεις στην καθυστέρηση έκδοσης σχετικών ΚΥΑ και ΥΑ. Άλλο ένα πρόβλημα που παρουσιάστηκε την περίοδο 2000-2006 ήταν ότι το μέγιστο ποσό ενίσχυσης που

ίσχυε για το σύνολο των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων έκανε μη εφικτή την ένταξη κάποιου αγροτεμαχίου ταυτόχρονα σε δύο μέτρα ακόμα και αν αυτά είχαν τελειώς διαφορετικούς περιβαλλοντικούς στόχους όπως π.χ. Αναβαθμίδες και Βιολογική γεωργία παρότι τα δυο μέτρα ήταν συμβατά μεταξύ τους με διαφορετικές δράσεις και με διαφορετικά περιβαλλοντικά αποτελέσματα.

Σε κάποιες περιπτώσεις οι γραφειοκρατικές και χρονοβόρες διαδικασίες αποτέλεσαν εμπόδιο στην προσπάθεια ένταξης νέων δικαιούχων (π.χ μείωση νιτρορύπανσης). Σημειώνεται ότι με την τροποποίηση του Ε.Π.Α.Α απλοποιήθηκαν σημαντικά οι σχετικές διαδικασίες.

Προβλήματα, επίσης, παρουσιάστηκαν από την ύπαρξη μεγάλου αριθμού εμπλεκόμενων φορέων και τη μη ύπαρξη κεντρικού μηχανογραφικού συστήματος συγκέντρωσης και επεξεργασίας στοιχείων οικονομικού αντικείμενου με αποτέλεσμα να υπάρχουν πληθώρα φυσικών και οικονομικών στοιχείων που απέκλιναν μεταξύ τους κάνοντας δύσκολη την παρακολούθηση της πορείας των προγραμμάτων. Επιπρόσθετα την κατάσταση δυσχέραινε η έλλειψη επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των φορέων εφαρμογής και παρακολούθησης των προγραμμάτων και τη Διαχειριστική Αρχή του Ε.Π.Α.Α και Π.Α.Α. Η μηχανογραφική καταχώρηση των στοιχείων ολοκληρώθηκε μόλις το 2006 λόγω έλλειψης κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού και ανεπάρκεια της απαιτούμενης υλικοτεχνικής υποδομής, το οποίο έκανε ακόμα πιο δύσκολη την παροχή έγκαιρης και αξιόπιστης πληροφόρησης.

Προβλήματα δημιουργήθηκαν και από την ένταξη νέων δικαιούχων στα προγράμματα σε διαφορετικές χρονικές περιόδους καθ' όλη τη διάρκεια κάθε έτους. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα, έλεγχοι να πραγματοποιούνται εκτός καλλιεργητικής περιόδου, όπως θα ήταν σωστό να ελεγχθούν (ΥΠ.ΓΕ., 2007).

Επιπλέον, η τεχνική βοήθεια του Ε.Π.Α.Α που παρέμενε ουσιαστικά ανενεργή μέχρι το 2006, δυσχέραινε τη διαδικασία προγραμματισμού (μελέτες), δημοσιοποίησης (ενέργειες δημοσιότητας), παρακολούθησης και διαχείρισης (υλικοτεχνική υποδομή, πληροφοριακά συστήματα, τεχνικοί σύμβουλοι).

5 ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ-ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Η εφαρμογή των αγροπεριβαλλοντικών μέτρων στη χώρα μας αποτέλεσε μία σημαντική προσπάθεια προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος του αγροτικού χώρου δεδομένου των σημαντικών και ιδιαίτερων προβλημάτων που αντιμετωπίζει καθώς και της μεγάλης σημασίας της παραγωγής αγροτικών προϊόντων στην αύξηση του ΑΕΠ.

Η αδυναμία της χώρας μας να παράγει αγροτικά προϊόντα σε μαζική κλίμακα και χαμηλή τιμή λόγω των περιορισμένων πεδιάδων και των μικρού μεγέθους εκμεταλλεύσεων αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα, το οποίο επιδίωξε να αντιμετωπίσει η χώρα με την εφαρμογή των αγροπεριβαλλοντικών προγραμμάτων με στροφή στη μικρή, εξειδικευμένη και υψηλής ποιότητας παραγωγή με βασική της κατεύθυνση τη βιολογική γεωργία. Ο στόχος αυτός μέχρι σήμερα δεν έχει επιτευχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό και αυτό οφείλεται κατά την γνώμη μου στο γεγονός ότι ο πολιτικός σχεδιασμός με υποστήριξη από τις κρατικές αρχές αν και απαραίτητος πρέπει να συνδυάζεται με σχεδιασμένη προσπάθεια από τους ίδιους τους αγρότες και ολόκληρη την αλυσίδα παραγωγής (τυποποίηση, εμπορία, διαφήμιση, διανομή).

Για μία πιο φιλική προς το περιβάλλον γεωργία πρέπει να δοθούν κίνητρα για διασύνδεση της αγροτικής οικονομίας με την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, όπως είναι τα αγροπεριβαλλοντικά σχέδια, η προστασία και διαχείριση των περιοχών Natura 2000 και η προστασία της βιοποικιλότητας, καθώς και με άλλες παραγωγικές δραστηριότητες όπως η αγροτική μεταποίηση, ο αγρο- και οικο- τουρισμός, για παραγωγή πράσινης ενέργειας από γεωργικά υπολείμματα και η αξιοποίηση των ΑΠΕ για συμπληρωματικά εισοδήματα ή/και μείωση του κόστους για τους αγρότες καθώς και τη δημιουργία ηλεκτρονικών δικτύων παραγωγών-καταναλωτών.

Το διαδίκτυο παρέχει τη δυνατότητα διαχείρισης ενός επιχειρηματικού δικτύου ως μια ενιαία μονάδα και δημιουργεί ευκαιρίες και πλεονεκτήματα για όλα τα τμήματα της επιχειρηματικής αλυσίδας: τους παραγωγούς, τους προμηθευτές, τους πωλητές και τους καταναλωτές. Οι πωλητές καθορίζουν, εν τέλει, και το ρόλο των προμηθευτών. Αν οι πωλητές απλά αγοράζουν σε οποιαδήποτε τιμή, τότε αυτό λειτουργεί εις βάρος των καταναλωτών. Ο πωλητής μπορεί να αναπτύξει τακτικές που θα εξισορροπήσουν το κέρδος με τη μείωση του κόστους. Το διαδίκτυο

προσφέρει επίσης τη δυνατότητα δημιουργίας μίας ηλεκτρονικής αγοράς. Η ηλεκτρονική αγορά αποτελεί ένα «ηλεκτρονικό σημείο συγκέντρωσης» το οποίο φέρνει κοντά πολλαπλούς αγοραστές και προμηθευτές. Μία ηλεκτρονική αγορά παρέχει μία ομαδοποίηση προϊόντων και υπηρεσιών δίνοντας τη δυνατότητα στα μέλη της να συναλλάσσονται με τη χρήση διάφορων μηχανισμών, για παράδειγμα δημοπρασίες αγροτικών προϊόντων μέσω διαδικτύου, οι οποίοι είναι διαθέσιμοι στην ηλεκτρονική αγορά.

Προτείνεται, η άμεση εξόφληση του συνόλου των δικαιούχων, η δημιουργία ενός Ολοκληρωμένου Συστήματος Διαχείρισης και Ελέγχου και η ολοκλήρωση του «αγροτικού κτηματολογίου». Η ψηφιακή καταγραφή των αγροτικών εκτάσεων που θεσμοθετήθηκε με νόμο το 2009 θα οδηγήσει σε μεγαλύτερη διαφάνεια κατά τη διαδικασία εφαρμογής των προδιαγραφών των μέτρων από τους γεωργούς. Επιπρόσθετα, υπάρχουν περιπτώσεις όπου γεωργοί είχαν δηλώσει περισσότερα στρέμματα γης από ότι τους ανήκουν εισπράττοντας χρηματοδοτήσεις που δε δικαιούνταν. Το αγροτικό κτηματολόγιο, θα συμβάλει στην εξάλειψη του φαινομένου. Ταυτόχρονα είναι και το πρώτο βήμα για να αποφύγει η χώρα μεγάλα πρόστιμα για πλασματικές επιδοτήσεις που μόνο το διάστημα από το 1997 έως το 2003 έφτασαν το 1 δισ. Ευρώ.

Η πρώτη απόπειρα καταγραφής γαιών ξεκίνησε το 1997, έτος κατά το οποίο μπήκαν οι βάσεις για την καταγραφή των αμπελουργικών και ελαιοπαραγωγικών εκτάσεων. Το σύστημα όμως είχε χαμηλό βαθμό αξιοπιστίας ενώ σημαντικά τμήματα καλλιεργειών όπως το σιτάρι και μπαμπάκι είχαν μείνει εκτός. Το 2005 η διαδικασία ανατέθηκε στη Διεύθυνση Τοπογραφικής του υπουργείου αλλά οι μαζικές ενστάσεις που υπέβαλλαν οι εταιρείες (ιδιώτες μηχανικοί και γεωπόνοι) που συμμετείχαν στους σχετικούς διαγωνισμούς διέκοψαν την πορεία των έργων, όπως αναφέρει η κα Μαριάννα Τζάννε στο άρθρο με θέμα «ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΚΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ: Ψαλίδι στις αγροτικές επιδοτήσεις με κοινοτική ντιρεκτίβα» το 2009.

Η δημιουργία υποχρεωτικά ζωνών βιολογικής καλλιέργειας γύρω από ποτάμια, λίμνες, και γενικά οικολογικά ευαίσθητες περιοχές και οικισμούς θα βοηθήσει σημαντικά στην προστασία των υδάτινων πόρων και της βιοποικιλότητας. Επίσης προτείνεται η δημιουργία ανεξάρτητων δικτύων παραγωγής-διανομής-κατανάλωσης και δίκτυα παραγωγών-καταναλωτών για απευθείας διακίνηση των προϊόντων, χωρίς

μεσάζοντες, όπως είναι οι λαϊκές αγορές, που θα οδηγούσε στη μείωση των τιμών των προϊόντων.

Προτείνεται να δοθούν κίνητρα στους καταναλωτές ώστε να επιλέγουν ελληνικά προϊόντα με κατάλληλη προώθηση των προϊόντων, όπως κατάλληλη διαφήμιση, ενημέρωση για τα οφέλη και προσιτές τιμές. Η εισαγωγή των προϊόντων βιολογικής γεωργίας στα νοσοκομεία, παιδικούς σταθμούς και σχολεία στο πλαίσιο μιας πολιτικής "πράσινων δημόσιων προμηθειών" με την ενημέρωση με φυλλάδια και βιβλία και την εισαγωγή τους στις καντίνες θα συνέβαλλε στην ευαισθητοποίηση των παιδιών και μελλοντικών πολιτών της χώρας.

Οικονομικά και μη κίνητρα πρέπει να δίνονται στους γεωργούς για την εφαρμογή πρακτικών πιο φιλικών προς το περιβάλλον τα οποία με σωστή εκπαίδευση και κατάρτισή τους θα συμβάλλουν στην απόκτηση περιβαλλοντικής συνείδησης.

Προτείνεται, επίσης, να γίνει νόμος του κράτους η χορήγηση μόνο κατόπιν συνταγής γεωργικών φαρμάκων και λιπασμάτων από γεωπόνο στους γεωργούς που έχουν ενταχθεί στα μέτρα, όπως γίνεται σε όλες τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να ελέγχονται οι ποσότητες αγροχημικών που καταλήγουν στα χωράφια με σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος, του καταναλωτή, των αγροτικών προϊόντων, αλλά και των εξαγωγών μας που λόγω των υπολειμμάτων από τα γεωργικά φάρμακα έχουν αποκλειστεί από πολλές αγορές του εξωτερικού, όπως αναφέρει ο Πρόεδρος του Γεωπονικού Συλλόγου Μακεδονίας-Θράκης κ. Γρηγόρης Νικολαΐδης κατά την εισήγησή του στην ημερίδα ενημέρωσης στο Πλατύ, το 2008, για τα αγροπεριβαλλοντικά μέτρα του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007-2013, που διοργάνωσε το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας σε συνεργασία με το Δήμο Πλατέος.

Μέχρι σήμερα έχει καταρτισθεί μόνο ένα προσχέδιο ΚΥΑ. Σύμφωνα με το προσχέδιο ΚΥΑ «Ορθολογική Χρήση των Γεωργικών Φαρμάκων σε Συμμόρφωση προς την Οδηγία 128/2009/EK του Συμβουλίου και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου» θα δημιουργηθεί το συνταγολόγιο γεωργικών φαρμάκων μέχρι το τέλος Δεκεμβρίου. Επίσης, θα δημιουργηθεί φορέας που θα καταρτίζει πενταετές πρόγραμμα εκπαίδευσης για ψεκαστές-αγρότες και τριετές πρόγραμμα εκπαίδευσης για Συμβούλους-γεωπόνους, οι οποίοι θα αποκτούν κάρτα επαγγελματικής κατάρτισης.

Τέλος, είναι σημαντικό να εντάσσονται μαζικά όλοι οι νέοι δικαιούχοι σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο κάθε έτος ώστε να αποφεύγονται προβλήματα κατά τον έλεγχο.

ΠΗΓΕΣ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ

1. Ανδρικοπούλου, Ε. και Καυκαλάς, Γ. (2000) 'Ο Νέος Ευρωπαϊκός Χώρος. Η Διεύρυνση Και Η Γεωγραφία Της Ευρωπαϊκής Ανάπτυξης', Εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα
2. Βακάκης, Φ. (2007) 'Η Μελλοντική Εικόνα Της Ελληνικής Γεωργίας', *Γεωργία-Κτηνοτροφία*, 7, 60-66. Available at: www.sciencedirect.com
3. Γρίβας, Κ., Ιωαννίδης, Γ., Λυμπεράκης, Π. και Προμπονάς, Μ. (2002) 'Ορεινές Περιοχές: Προβλήματα Και Προτάσεις Διαχείρισης. Έκδοση Για Το Πρόγραμμα: LIFE-ΦΥΣΗ 1998 «Διατήρηση-Προστασία Του Γυπαετού (*Gypaetus Barbatus*) Στην Ελλάδα, B4-3200/98/444»', Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Κρήτης, Πανεπιστήμιο Κρήτης.
4. Λεγάκις, Φ. (2007) 'Κλιματικές Αλλαγές Και Γεωργία: Θα Επηρεάσουν Τη Γεωργία Οι Αλλαγές Που Προμηνύονται Στο Κλίμα Της Χώρας Μας;', *Γεωργία-Κτηνοτροφία*, 5, 28-32
5. Μαραβέγιας, Ν. Ν. (1992) 'Η Διαδικασία Της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης Και Η Ελληνική Γεωργία Στη Δεκαετία Του '90', Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
6. Παπαγεωργίου, Κ. και Σπάθης, Π. (2000) 'Αγροτική Πολιτική', Εκδόσεις Στοχαστής, Αθήνα
7. Παπαναστάσης, Ν. και Νοϊτσάκης, Β. Ι. (1992) 'Αιβαδική Οικολογία', Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Γιαχούδης & Γιαπούλης, Θεσσαλονίκη
8. Φωτόπουλος, Β. Χ. (2000) 'Αγροπεριβαλλοντική Πολιτική Για Μια Βιώσιμη Ανάπτυξη Της Υπαίθρου', Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, Αθήνα
9. Χριστοπούλου Ο. (2001) 'Η Περιβαλλοντική προστασία του αγροτικού χώρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση: θεσμοί και εφαρμογές', *Περιβάλλον και Δίκαιο*, 1(5), 49-60
10. Baltas, C. N. (1997) 'The Restructured CAP And The Periphery Of The EU', *Food Policy*, 22, 329-343 Available at: www.sciencedirect.com
11. Dimara, E., Petrou, A. and Skuras D. (2004) 'Agricultural Policy For Quality And Producers Evaluations Of Quality Marketing Indicators: A Greek Case Study', *Food Policy*, 29, 485-506. Available at: www.sciencedirect.com
12. Fennell R. (1997) 'Κοινή Αγροτική Πολιτική-Συνέχεια Και Αλλαγή', Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών Θεμάτων, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
13. Heink, U. and Kowarik, I. (2010) 'What Are Indicators? On The Definition Of Indicators In Ecology And Environmental Planning', *Ecological Indicators*, 10, 584-593. Available at: www.sciencedirect.com
14. Henle, K., Alard, D., Clitherow, J., Cobb, P., Firbank, L., Kull, T., McCracken, D., F.A. Moritz, R., Niemela, J., Rebane, M., Wascher, D., Watt, A. and Young, J. (2008) 'Identifying And Managing The Conflicts Between Agriculture And Biodiversity Conservation In Europe-A Review', *Agriculture, Ecosystems and Environment*, 124, 60-71. Available at: www.sciencedirect.com
15. Killick, T. (1985) 'The Importance Of Macroeconomic Policy', *Economic environment and agricultural development*, 29-40. Available at: www.sciencedirect.com
16. Markus Piha, M., Tiainen, J., Holopainen, J. and Vepsäläinen, V. (2007) 'Effects Of Land-Use And Landscape Characteristics On Avian Diversity And Abundance In A Boreal Agricultural Landscape With Organic And Conventional Farms', *Biological Conservation*, 140, 50-61. Available at: www.sciencedirect.com

17. Rigby, D. and Caceres, D. (2001) 'Organic Farming And The Sustainability Of Agricultural Systems', *Agricultural Systems*, **68**, 21-40. Available at: www.sciencedirect.com
18. Schmid, E. and Sinabell, F. (2007) 'On The Choice Of Farm Management Practices After The Reform Of The Common Agricultural Policy In 2003', *Journal of Environmental Management*, **82**, 332-340. Available at: www.sciencedirect.com
19. Stolze, M. and Lampkin, N. (2009) 'Policy For Organic Farming: Rationale And Concepts', *Food Policy*, **34**, 237-244. Available at: www.sciencedirect.com
20. Zomeni, M., Tzanopoulos, J. and Pantis, D. J. (2008) 'Historical Analysis Of Landscape Change Using Remote Sensing Techniques: An Explanatory Tool For Agricultural Transformation In Greek Rural Areas', *Landscape and Urban Planning*, **86**, 38-46. Available at: www.sciencedirect.com

ΑΡΘΡΑ ΣΕ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ-ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

21. Γεωργιοπούλου, Τ. (2003) 'Ο Παγκόσμιος Χάρτης Της Βιολογικής Γεωργίας', *Καθημερινή*, 20
22. Γραβάνης, Θ. Φ. (2000) 'Εισαγωγικές Έννοιες Στην Βιολογική Γεωργία', *Eco-Agro*, 21
23. Δημοσιογραφική Ομάδα Εφημερίδας 'Εξπρες' (2008) 'Πράσινη Βίβλος Για Τα Γεωργικά Προϊόντα Που Παράγονται Στην Ε.Ε.' *Εξπρες*, 6-8
24. Ποδηματά, Κ. (2000) 'Πρακτικές Άσκησης Βιολογικής Γεωργίας', *Eco-Agro*, 18
25. Πέτρος, Χ. Π., (2004) 'Γεωργία Και Κυνήγι', *Κυνηγός*, 5
26. Σιδηράς, Ν. 'Οργανική Λίπανση Και Αμειψισπορές', *ΔΗΩ*, Αθήνα, 1997.
27. Μπαλτάς, Ν. (2009) 'Το Μέλλον Της Γεωργίας Στην Ενωμένη Ευρώπη', *Το Βήμα*, 25
28. Δημοσιογραφική Ομάδα Εφημερίδας 'AgroNews' (2008) 'Έλεγχος Υγείας ΚΑΠ', *Agrenda*, 58
29. Φορέας Διαχείρισης Λίμνης Παμβώτιδας (2010) 'Λίμνη Παμβώτιδα', *Ακαδημαϊκός Λόγος*, 61
30. Klein D. and Sutherland W.J. (2003) 'How Effective Are European Agri-Environment Schemes In Conserving The Promoting Biodiversity?' *Journal of Applied Ecology*, **40**, 947-696
31. Primdhal, J., Peco, B. J., Schramek, E. A. and Onate J. J. (2003) 'Environmental Effects Of Agri-Environmental Schemes In Western Europe.', *Journal of Environmental Management*, **67**, 129-138

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

29. Γιαννακοπούλου, Σ. (2009) 'Αξιολόγηση Της Αγροτικής Πολιτικής Σύμφωνα Με Την Περιβαλλοντική Προστασία', Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, Βόλος
30. Φάσσα, Ι., (2000) 'Ευρωπαϊκή Και Εθνική Νομοθεσία Της Βιολογικής Γεωργίας', ΤΕΙ Κρήτης, Σχολή Τεχνολογίας Γεωπονίας, Πτυχιακή Εργασία, Κρήτη

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

31. Καζεκτζίδου, Μ. (2009) 'Το Χειμαρρικό Περιβάλλον Της Λίμνης Βεγορίτιδας. Παρελθόν-Παρόν-Μέλλον', Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Σχολή Δασολογίας Και Φυσικού Περιβάλλοντος, Τομέας Δασοτεχνικών Και Υδρονομικών Έργων, Εργαστήριο Διευθέτηση Ορεινών Υδάτων, Θεσσαλονίκη
32. Μαυροματάκη, Κ. (2006) 'Οι Περιβαλλοντικές Διαστάσεις Της Νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής', Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Θετικών Επιστημών, Πάτρα

ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ-ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

33. Διαμαντίδης, Ν. και Βακάκης και Συνεργάτες Σύμβουλοι για Αγροτική Ανάπτυξη ΑΕ (2008) 'Διάλεξη Για Την Διαχείριση Προστατευμένων Περιοχών & Αγροπεριβαλλοντικά Μέτρα', Πρέσπες, 1-6
34. Μέρμηγκας, Γ. και Μουτσάτσος, Δ. (2008) 'ΠΟΕ Γύρος Doha. Διαπραγματεύσεις Γεωργίας. Ο Ρυθμιστής Της Εσωτερικής Στήριξης Και Η Σημασία Του Για Την Ε.Ε.', Γενεύη
35. ΥΠ.Α.Α.Τ. (2004) 'Εγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.Α.) 2000-2006. Γ' Προγραμματική Περίοδος. Πρακτικά 2ης Συνεδρίασης Επιτροπής Παρακολούθησης', Αθήνα
36. ΥΠ.Α.Α.Τ.α (2004) 'Εγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.Α.) 2000-2006. Γ' Προγραμματική Περίοδος. Πρακτικά 2ης Συνεδρίασης Επιτροπής Παρακολούθησης', Αθήνα
37. ΥΠ.Γ.Ε. (1997) 'Πρόγραμμα Απειλούμενων Αυτόχθονων Φυλών Αγροτικών Ζώων (Βοοειδή, Πρόβατα, Αίγες, Υποειδή)', Αθήνα
38. ΥΠ.Γ.Ε. (2003) 'Τροποποίηση του Ε.Π.Α.Α.', Αθήνα
39. ΥΠ.Γ.Ε. (2004) 'Τροποποίηση Ε.Π.Α.Α.-2004', Αθήνα
40. ΥΠ.Γ.Ε.α (2004) 'Εγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.Α.), Αθήνα
41. ΥΠ.Γ.Ε.β (2004) 'Εγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.Α.) 2000-2006. Γ' Προγραμματική Περίοδος. Πρακτικά 1ης Συνεδρίασης Επιτροπής Παρακολούθησης', Αθήνα
42. ΥΠ.Γ.Ε. (2006) 'Ετήσια Έκθεση Προόδου Ε.Π.Α.Α.', Αθήνα
43. ΥΠ.Γ.Ε. (2007) 'Έκθεση Εκ Των Υστέρων Αξιολόγησης του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης 2000-2006', Αθήνα
44. ΥΠ.Γ.Ε.α (2007) 'Ετήσια Έκθεση Προόδου Π.Α.Α.', Αθήνα
45. ΥΠ.Γ.Ε.β (2007) 'Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικής Εκτίμησης του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης 2007 – 2013', Αθήνα
46. ΥΠ.Γ.Ε. (2008) 'Ετήσια Έκθεση Προόδου Π.Α.Α.', Αθήνα
47. ΥΠ.Γ.Ε.α (2010) 'Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης (Π.Α.Α.) της Ελλάδας 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλτατζής». Δ' Προγραμματική Περίοδος', Αθήνα
48. Χαλκίδης, Η. και Παπαδήμος, Δ. (2007) 'Τεχνική έκθεση. Αποτελέσματα υφιστάμενης και μελλοντικής περιβαλλοντικής πολιτικής. Ελληνικό Κέντρο Βιοτόπων-Υδροτόπων (ΕΚΒΥ), Θέρμη
49. Delbaere, B. (2002) 'The Impact Of Agricultural Policies On Biological Diversity And Landscape.' Background report to the High-Level European Conference on Agriculture and Biodiversity, 5-7 June, STRA- Council of Europe/UNEP, Paris
50. Delbaere, B. (2002) 'The Impact Of Agricultural Policies On Biological Diversity And Landscape.' Background report to the High-Level European Conference on Agriculture and Biodiversity, 5-7 June, STRA- Council of Europe/UNEP, Paris
51. European Environmental Agency (2001) 'Environmental Signals. Environmental Assessments Report No 8.', EEA, Copenhagen.

ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΤΟΜΩΝ Ή ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

32. Βλοντάκης, Γ., Δεσύλλας, Μ., και Μπίστη, Μ. (2003) 'Στοιχεία Βιολογικής Γεωργίας', Έκδοση Γ', ΟΕΔΒ, Αθήνα.
33. Πέζαρος, Π. Δ. (2010) 'Η Κοινή Αγροτική Πολιτική: Εξέλιξη και Προοπτικές', Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, Αθήνα

34. ΣΒΒΕ (2003) 'Αριστεία Στην Κεντρική Μακεδονία-Δίκτυο Βιολογικών Προϊόντων: Ανάλυση Σεναρίων Για Το Μέλλον Της Βιολογικής Γεωργίας Στην Ελλάδα-Περίληψη', Μακεδονία
35. Eurostat (2001) 'Statistics In Focus. Agriculture And Fisheries', Theme, 5-23/2001, Eurostat, Brussels

ΑΡΘΡΑ ΣΤΟ INTERNET

26. Αγραφιώτη, Μ. (2010) *Βιολογική Γεωργία* [Διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.onned.gr/dialogos/?p=223>> [πρόσβαση 22 Σεπτεμβρίου 2009]
36. Βασιλάκος, Σ. (2008) *Διατήρηση Ντόπιων Ποικιλιών Φυτών Και Αυτόχθονων Φυλών Αγροτικών Ζώων* [διαδίκτυο (online)]. Αγρόκτημα Βασιλάκου 'Βιολογικές Καλλιέργειες', Διαθέσιμο στο: <URL: http://sokratisvasilakos.gr/portal/index.php?option=com_content&view=article&id=62&Itemid=182> [πρόσβαση 20 Φεβρουαρίου 2010]
37. Γεωργιάδης, Γ. (2009) *Η Ευρωπαϊκή Κοινή Αγροτική Πολιτική (μέρος 1ο)* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.archive.gr/modules.php?name=News&file=article&sid=31>> [πρόσβαση 20 Φεβρουαρίου 2010]
38. Δημοσιογραφική Ομάδα Εφημερίδας 'ΕνΔελφοίς' (2009) *Παρνασσός Και Γραβιά: Περιοχές Προστασίας Νιτρορύπανσης* [διαδίκτυο (online)]. Ηλεκτρονική εφημερίδα *ΕνΔελφοίς*, Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.fokidanews.gr/5409/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BD%CE%B1%CF%83%CF%83%CF%8C%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B3%CF%81%CE%B1%CE%B2%CE%B9%CE%AC-%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%87%CE%AD%CF%82-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1/>> [πρόσβαση 1 Απριλίου 2010]
27. Κουτούκη, Η. (2010) *Νιτρορύπανση* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: http://www.valentine.gr/nitroripansi_gr.php> [πρόσβαση 12 Απριλίου 2010]
52. Τσιγγάνα, Θ., Μυρτσιώτη, Γ. και Φωτιάδη Ι. (2008) *Η Ελλάδα Σιγά Σιγά Χάνει Τις Λίμνες Της* [διαδίκτυο (online)]. Το Ελληνικό Portal για την Ενέργεια και το Περιβάλλον: www.energia.gr. Διαθέσιμο στο: <URL: http://www.energia.gr/article.asp?art_id=23056> [πρόσβαση 12 Απριλίου 2010]
28. European Commission (2006) *Βιολογική Γεωργία: Ιστορική Αναδρομή-Θεσμικό Πλαίσιο-Βασικές Έννοιες* [Διαδίκτυο (online)]. Περιοδικό *Eco-Agro*, Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.aegeaskek.gr/eco-agro/pdf/enotital.pdf>> [πρόσβαση 22 Σεπτεμβρίου 2009]
39. Fay, F. (1999) *Impact Of Agri-Environment Measures* [διαδίκτυο (online)]. EEC, Διαθέσιμο στο: <URL: <http://europa.eu.in/comn/agriculture/envir/report/en/index.htm>> [πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2009]

ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

53. Ε.Κ.Π.Α.Α. (2001) *Ελλάδα: Η Κατάσταση Του Περιβάλλοντος. Μια Συνοπτική Έκθεση, Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος Και Αειφόρου Ανάπτυξης* [διαδίκτυο (online)].

- UNEP/MAP, ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα, Διαθέσιμο στο: <URL: www.ekpa.gr/documents/NCESD-GR-report20012003.pdf > [πρόσβαση 1 Ιουνίου 2010]
54. Ε.Κ.Π.Α.Α. (2003) *Περιβαλλοντικά Σήματα. Σχέδιο Έκθεσης Δεικτών Αειφορίας. Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος Και Αειφόρου Ανάπτυξης* [διαδίκτυο (online)]. ΥΠΕΧΩΔΕ, Αθήνα, Διαθέσιμο στο: <URL: www.ekpa.gr/documents/NCESD-GR-Indicators_full_report.pdf > [πρόσβαση 1 Ιουνίου 2010]
55. European Commission (1998) *Working Document, State Of Application Of Regulation (EEC) N° 2078/92: Evaluation Of Agri-Environment Programmes* [διαδίκτυο (online)]. VI/7655/98, 9.11.1998, Brussels, Διαθέσιμο στο: <URL: http://europa.eu.int/comm/agriculture/envir/programs/index_en.htm > [πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2009]
56. European Commission (1999) *Europe's Agenda 2000. Strengthening And Widening The European Union. Priority Publications Programme 1999, X/D/5* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: http://europa.eu.int/comm/agenda2000/public_en.pdf > [πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2009]
57. European Commission (2003α) *Agriculture And Environment. Fact Sheet* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: <http://europa.eu.int/scadplus/leg/el/lvb/l60023.htm> > [πρόσβαση 20 Δεκεμβρίου 2009]
58. European Commission (2006) *Επεξηγηματικό Σημείωμα Γ-Κατευθυντήριες Γραμμές Σχετικά Με Την Εκ Των Προτέρων Αξιολόγηση, Συμπεριλαμβανομένης Της ΣΕΠΕ* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/eval/guidance/note_c_el.pdf > [πρόσβαση 13 Απριλίου 2010]
59. European Commission (2008) *Κοινοποίηση Της Επιτροπής Προς Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο Και Το Συμβούλιο Της 20ής Νοεμβρίου 2007 Σχετικά Με Την Προετοιμασία Για Το Check Up Της Μεταρρύθμισης Της ΚΑΠ: Διαγνωστικός Έλεγχος Της Μεταρρυθμισμένης ΚΓΠ* [διαδίκτυο (online)]. 12.3.2008, Στρασβούργο, Διαθέσιμο στο: <URL: http://europa.eu/legislation_summaries/agriculture/general_framework/l67003_el.htm > [πρόσβαση 1 Ιουνίου 2010]
60. European Commission (2008α) *Ψήφισμα Του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Της 12ης Μαρτίου 2008 Σχετικά Με Τον "Έλεγχο Της Υγείας" Της ΚΑΠ* [διαδίκτυο (online)]. INI /2007/2195, 9. 12.3.2008, Στρασβούργο, Διαθέσιμο στο: <URL: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2008-0093&language=EL> > [πρόσβαση 1 Ιουνίου 2010]
61. European Commission (2010) *Αγροτική ανάπτυξη 2007-2013: Εγχειρίδιο Σχετικά Με Το Κοινό Πλαίσιο Παρακολούθησης Και Αξιολόγησης* [διαδίκτυο (online)]. Διαθέσιμο στο: <URL: http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/eval/guidance/document_el.pdf > [πρόσβαση 13 Απριλίου 2010]

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

62. Αναπτυξιακή Δυτικής Μακεδονίας ΑΕ, <http://www.anko.gr/>
63. Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας, Υπουργείο Οικονομικών (ΕΣΥΕ), <http://www.statistics.gr/>

64. Οργανισμός Ελέγχου και Πιστοποίησης Βιολογικών Προϊόντων (ΔΗΩ) (2010), <http://www.dionet.gr/>
65. Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ελλάδος, <http://www.oke.gr/>
66. Ορνιθολογική (2010) <http://www.ornithologiki.gr>
67. Πρωτοβουλία AgroPlan, <http://www.agroplan.org/material/GR/CS GR/31 Greek soil.pdf>
68. Υπουργείο Γεωργικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, <http://www.minagric.gr/>
69. Φορέας Διαχείρισης Λιμνών Κορώνειας-Βόλβης (2010) <http://www.foreaskv.gr/content.php?lang=gr>
70. EUROPA-Επίσημη ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, http://europa.eu/geninfo/atoz/en/index_1_en.htm
71. Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
72. International Federation of Organic Agriculture Movement, <http://www.ifoam.org>
73. Organic Europe , <http://www.organic-europe.net>
74. <http://tsouknida.com/>

ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ

75. Ε.Σ.Υ.Ε., προσωπική επικοινωνία
76. Ο.Π.Ε.Κ.Ε.Π.Ε., προσωπική επικοινωνία
77. Οργανισμός Πιστοποίησης & Επίβλεψης Προϊόντων (Ο.Π.Ε.ΓΕ.Π.), προσωπική επικοινωνία
78. Υπουργείο Γεωργίας- Γενική Διεύθυνση Γεωργικών Εφαρμογών&Έρευνας- Διεύθυνση Χωροταξίας&Προστασίας Περιβάλλοντος- Τμήμα Β, προσωπική επικοινωνία
79. Υπουργείο Γεωργίας-Διεύθυνση Βιολογικής Γεωργίας, προσωπική επικοινωνία
80. Υπουργείο Γεωργίας- Διεύθυνση Ζωικής Παραγωγής, προσωπική επικοινωνία

ΕΘΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

81. ΚΥΑ 125347/568/20-1-2004 ‘Κώδικες Ορθής Γεωργικής Πρακτικής’
82. ΚΥΑ 250/375790/10254/20-12-1996 ‘Τροποποίηση της υπ.αρ.195/394992/12-12-1995 απόφασης των Υπουργών Οικονομικών και Γεωργίας με την οποία εγκρίθηκε το Πρόγραμμα μείωσης της νιτρορύπανσης γεωργικής προέλευσης στο Θεσσαλικό Κάμπο’
83. ΚΥΑ 346/330321/829/8-2-1999 ‘Πρόγραμμα της Νιτρορύπανσης γεωργικής προέλευσης στο Θεσσαλικό κάμπο-Καν.(ΕΟΚ) 2078/92’
84. ΚΥΑ 417/394197/5887/10-10-2000 ‘Εφαρμογή του προγράμματος «Μείωση της νιτρορύπανσης γεωργικής προέλευσης στη Θεσσαλία»-Καν (Ε.Κ.) 1257/99’
85. ΚΥΑ 237/348747/8765/9-9-1996 ‘Κανονισμός (ΕΟΚ) 2078/92 του Συμβουλίου της 30^{ης} Ιουνίου 1992, σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με την διατήρηση του φυσικού χώρου-Πρόγραμμα Μακροχρόνιας Παύσης Καλλιέργειας Γεωργικών Γαιών’
86. ΚΥΑ 280/343571/4969/8-9-1997 ‘Κανονισμός (ΕΟΚ) 2078/92 του Συμβουλίου της 30^{ης} Ιουνίου 1992, σχετικά με μεθόδους γεωργικής παραγωγής που συμμορφώνονται με τις απαιτήσεις προστασίας του περιβάλλοντος καθώς και με την διατήρηση του φυσικού χώρου-Πρόγραμμα για διατήρηση σπάνιων φυλών αγροτικών ζώων (Βοοειδή, Πρόβατα, Αίγες και Ιπποειδή)’
87. ΚΥΑ 428/339372/661/2-2-2001 ‘Εφαρμογή των Αγροπεριβαλλοντικών Μέτρων του Εγγράφου Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.Α.) 2000-2006-Καν.(Ε.Κ.) 1257/99’

88. ΚΥΑ 239591/2-10-2009 'Γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις στο πλαίσιο ορισμένων δράσεων του μέτρου 2.1.4 του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (Π.Α.Α.) 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλατατζής»'
89. Σχέδιο ΚΥΑ (2008) 'Γεωργοπεριβαλλοντικές ενισχύσεις στο πλαίσιο ορισμένων δράσεων του μέτρου 2.1.4 του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (Π.Α.Α.) 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλατατζής»'

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

90. Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2092/91 του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1991, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 198 της 22.7.1991
91. Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2078/92 του Συμβουλίου της 30ής Ιουνίου 1992, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 215 της 30.7.1992
92. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 2772/95 της Επιτροπής της 30ής Νοεμβρίου 1995, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 288 της 1.12.1995
93. Οδηγία 79/409/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 2ας Απριλίου 1979 περί της διατήρησης των άγριων πτηνών, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 103 της 25.4.1979
94. Οδηγία 92/43/ΕΟΚ του 1992 περί των Οικοτόπων, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 206 της 22.7.1992, σ. 7-50
95. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1257/1999 του Συμβουλίου της 17^{ης} Μαΐου 1999 για την στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (Ε.Γ.Τ.Π.Ε.) και για την τροποποίηση και κατάργηση ορισμένων κανονισμών, Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 198 της 22.7.1991
96. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1698/2005 του Συμβουλίου της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 2005 για την στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Γ.Τ.Α.Α.), Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 277 της 21.10.2005